

Základy práva – maturitní okruhy

Veřejnosprávní činnost
4. aktualizované a doplněné vydání

JUDr. Miroslav Ondrůš

Honeste vivere, neminem laedere, suum cui que tribuere

2017/2018

OBSAH

1. Státověda	8
1.1 Pojem státu	8
1.2 Znaky státu	8
1.3 Funkce státu	10
1.4 Formy vlády	10
1.5 Demokracie	11
2. Teorie práva	12
2.1 Pojem práva	12
2.2 Vznik práva	13
2.3 Prameny práva	13
2.4 Zákonodárný proces	14
2.5 Ústavní pořádek	15
3. Ústavní právo I	16
3.1 Status prezidenta republiky	16
3.2 Pravomoci podle čl. 62 Ústavy	16
3.3 Pravomoci podle čl. 63 Ústavy	17
3.4 Vznik a zánik funkce	17
3.5 Vztah prezidenta k jednotlivým složkám moci	18
4. Ústavní právo II	19
4.1 Vznik, složení a základní otázky jednání Parlamentu	19
4.2 Mandát člena Parlamentu	20
4.3 Pravomoci Parlamentu	22
4.4 Volby	23
5. Ústavní právo III	24
5.1 Soudní soustava v ČR	24
5.2 Působnost soudů	24
5.3 Soudci obecných soudů	25
5.4 Nezávislost a nestrannost	25
5.5 Ústavní soudnictví v ČR	26
6. Občanské právo I	29
6.1 Právní dualismus	29
6.2 Občanské právo	29
6.3 Občanský zákoník	30
6.4 Zásady soukromého práva	30
6.5 Svěprávnost a právní osobnost fyzické osoby	31
6.6 Vlastnické právo	32
6.7 Ochrana vlastnického práva	33
6.8 Originární a derivativní nabytí vlastnického práva	34
7. Občanské právo II	36
7.1 Spoluvlastnictví	36
7.2 Společné jmění manželů	36
7.3 Zástavní právo	38
8. Občanské právo III	40
8.1 Závazkové právo	40
8.2 Smlouva	41
8.3 Vznik závazků	41

8.4 Změna závazků	42
8.5 Zajištění a utvrzení dluhů	43
8.6 Zánik závazků	43
9. Občanské právo IV	45
9.1 Povaha koupě	45
9.2 Koupě movité věci	46
9.3 Koupě nemovité věci	47
9.4 Vedlejší ujednání při kupní smlouvě	47
9.5 Prodej zboží v obchodě	48
9.6 Smlouva o dílo	48
9.7 Závazky z deliktů	49
10. Občanské právo V	51
10.1 Smlouvy o přenechání věci k užití jinému	51
10.2 Výprosa, výpůjčka, zápůjčka a úvěr	51
10.3 Nájem obecně	52
10.4 Nájem bytu a domu	52
11. Občanské právo VI	55
11.1 Právnícká osoba – pojem	55
11.2 Klasifikace právníckých osob	55
11.3 Název, sídlo	56
11.4 Orgány právnícké osoby	56
11.5 Vznik a zánik právnícké osoby	56
11.6 Obchodní korporace	57
12. Občanské právo VII	60
12.1 Dědické právo obecně	60
12.2 Předpoklady dědění	61
12.3 Závěť, vedlejší doložky v závěti	62
12.4 Dědická smlouva	64
12.5 Odkaz	64
12.6 Intestátní dědická posloupnost	64
12.7 Nepominutelný dědic, vydědění	65
13. Občanské právo VIII	67
13.1 Pojem, předmět, principy a prameny rodinného práva	67
13.2 Vznik manželství	67
13.3 Nesezdané soužití a registrované partnerství	69
13.4 Zánik manželství	69
13.5 Náhradní rodinná péče	70
13.6 Vyživovací povinnost	71
13.7 Určení otcovství	71
14. Živnostenské právo	72
14.1 Živnostenské podnikání	72
14.2 Živnost	72
14.3 Provozovna	74
14.4 Živnostenská kontrola a přestupky	75
15. Katastrální právo I	76
15.1 Právní úprava a správa katastru	76
15.2 Základní terminologie	77
15.3 Předmět evidence a obsah katastru	79
15.4 Zápis práv do katastru nemovitostí	79

16. Katastrální právo II	81
16.1 Zásady zápisu do katastru nemovitostí	81
16.2 Úkony katastrálního úřadu při řízení o povolení vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí	83
17. Pracovní právo I	85
17.1 Pojem pracovního práva	85
17.2 Prameny pracovního práva	85
17.3 Subjekty pracovněprávního vztahu	86
17.4 Mzda	86
17.5 Plat	87
18. Pracovní právo II	88
18.1 Způsoby vzniku pracovního poměru	88
18.2 Pracovní smlouva	88
18.3 Změna pracovního poměru	89
18.4 Skončení pracovního poměru	91
18.5 Překážky na straně zaměstnance	93
19. Správní právo I	94
19.1 Správní právo - pojmy	94
19.2 Obecní zřízení	94
19.3 Orgány obce	95
19.4 Druhy obcí	96
19.5 Úkoly obcí v samostatné a přenesené působnosti	96
20. Správní právo II	98
20.1 Prameny přestupkového práva	98
20.2 Pojem přestupku, věk a nepříčetnost	98
20.3 Skutková podstata přestupku	99
20.4 Sankce a ochranná opatření	101
20.5 Řízení o přestupcích	102
20.6 Příkazní řízení	103
21. Trestní právo hmotné I	104
21.1 Pojem, účel a funkce trestního práva	104
21.2 Základní zásady trestního práva hmotného	105
21.3 Prameny trestního práva	106
21.4 Pojem trestného činu	107
21.5 Druhy trestných činů a třídění trestných činů	107
21.6 Pojmové znaky – obecné znaky	107
21.7 Pojmové znaky trestného činu - skutková podstata trestného činu	108
22. Trestní právo hmotné II	114
22.1 Obecně k okolnostem vylučujícím protiprávnost	114
22.2 Krajní nouze	115
22.3 Nutná obrana	116
22.4 Srovnání krajní nouze a nutné obrany	118
22.5 Svolení poškozeného	118
22.6 Přípustné riziko	118
22.7 Oprávnění použití zbraně	119
23. Trestní právo procesní I	120
23.1 Pojem trestního řízení a trestního práva procesního	120
23.2 Účel trestního řízení	120
23.3 Prameny trestního práva procesního	120

23.4 Základní zásady trestního řízení	121
23.5 Obecné zásady	121
23.6 Zásady zahájení řízení	122
23.7 Zásada veřejnosti	123
23.8 Zásady dokazovací	123
23.9 Zásada materiální pravdy	124
24. Trestní právo procesní II	125
24.1 Stádia trestního řízení	125
24.2 Postup před zahájením trestního stíhání	126
24.3 Skončení prověřování	129
24.4 Zahájení trestního stíhání	129
24.5 Skončení vyšetřování	130
25. Trestní právo procesní III	134
25.1 Rozhodnutí podle trestního řádu	134
25.2 Proces tvorby rozsudku	136
25.3 Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí	137
SEZNAM LITERATURY	139

SEZNAM ZKRATEK

ČNB	Česká národní banka
ÚS	Ústavní soud (Brno)
PS	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
Sb.	Sbírka zákonů
MS	Mezinárodní smlouva
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
ČNR	Česká národní rada
Sb. m. s.	Sbírka mezinárodních smluv
ZSM	Zákon o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb.)
OZ	Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.)
SJM	Společné jmění manželů
ABGB	Všeobecný zákoník občanský z roku 1811 „ <i>Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch</i> “
OZ 1964	Občanský zákoník z roku 1964 (zákon č. 40/1964 Sb.)
ZP	Zákoník práce (zákon č. 262/2006 Sb.)
PřZ	Zákon o přestupcích (zákon č. 200/1990 Sb.)
TŘ	Trestní řád (zákon č. 141/1961 Sb.)
TZ	Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.)
TČ	Trestný čin
TOPO	Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (zákon č. 418/2011 Sb.)
LZPS	Listina základních práv a svobod (2/1993 Sb.)
PČR	Policie České republiky
GIBS	Generální inspekce bezpečnostních sborů

PŘEDMLUVA

Vážený studente, vážená studentko,

maturitní zkouška z předmětu práva je finálním završením vaší „právní cesty“ na Bezpečnostně právní akademii. Tento studijní materiál si klade za cíl Tě seznámit s obsahem jednotlivých maturitních okruhů. Cílem nebylo vyčerpat maturitní okruhy do poslední věty. Předkládám pouze základní pilíř, který má být Tvou oporou pro účely maturitní zkoušky. Právo je v oboru Veřejnosprávní činnost klíčovým předmětem, který spolu s katastrální správou, právní administrativou, sociální politikou a psychologií tvoří unikát, který činí Bezpečnostně právní akademii výjimečnou – střední školou svého druhu.

Studium práva, jakož i ostatních příbuzných předmětů, vyžaduje specifický přístup, pozornost a cit pro porozumění mnohdy složitých právních institutů. Nepřekonatelnou formou učení je četba knih, skript, zkrátka všeho, na co si lze šáhnout. Učení z multimediálního prostředí (jako je notebook a další obdobná zařízení) nemá z praktického hlediska správný efekt. Studium práva nelze omezit pouze na studium učebních pomůcek – skript, knih či zápisků z hodin. Považuji také za nutné orientovat se ve stěžejních zákonech, jako je např. občanský nebo trestní zákoník.

Právo je dynamický obor, proto nepovažuji za nutné učit se jeho doslovné znění, důležité je pochopit smysl a účel právní normy nebo institutu. Jako absolvent by sis do života měl odnést alespoň základní orientaci v právních předpisech.

Maturitní okruhy jsou koncipovány podle jednotlivých právních odvětví. První kapitoly se zabývají ústavním právem, následuje právo občanské, rodinné a pracovní. Další kapitoly se věnují některým pododvětvím práva správního a konečně následují kapitoly o problematice práva trestního.

Doufám, že učební text bude přínosným zdrojem pro pochopení základů práva a přispěje k Tvému úspěšnému složení maturitní zkoušky z předmětu právo.

Hodně štěstí!

Ilustrace: Kateřina Fabiánová

Učební text vychází ze stavu právní úpravy platné k 1. říjnu 2017.

V Olomouci, 2012 - 2017

JUDr. Miroslav Ondrůš

1. KAPITOLA

Státověda: Pojem, znaky, funkce státu a formy vlády. Demokracie a její možné formy.

Klíčové pojmy

pojem stát
znaky státu
státní moc

Suverenita
Výlučnost
státní občanství

funkce státu
demokracie
principy demokracie

monarchie
republika
referendum

Osnova výkladu

- 1.1 Pojem státu
- 1.2 Znaký státu
- 1.3 Funkce státu
- 1.4 Formy vlády
- 1.5 Demokracie

1.1 Pojem státu

Pojem stát se v souvislosti s vývojem společnosti mění, a proto neexistuje univerzální definice, která by vyčerpala všechny jeho charakteristické prvky po celou dobu jeho existence. Stát vzniká z rodové společnosti, která již nestačí korigovat vztahy ve svém vnitřně organizovaném řádu. Stát vzniká ve společnosti, která si ho vytváří jako vyčleněnou instituci k zajištění sociálního pořádku. Bylo potřeba, aby větší uskupení lidí na určitém území se podřídilo subjektu (státu) a určitým prostředkem (právo) se vynucovalo požadované chování.

- Stát je korporace usedlého obyvatelstva na určitém území s originální mocí.
- Stát je politická forma organizace společnosti.
- „Stát je institucionalizovanou formou společenského života na určitém území, které prostřednictvím všeobecně závazných pravidel, za nimiž stojí jeho mocenská autorita (prostřednictvím právního řádu), působí na společenské vztahy“¹

1.2 Znaký státu

1. Státní moc
2. Suverenita a výlučnost
3. Státní území
4. Státní občanství
5. Existence práva
6. Existence daní a poplatků

1.2.1 Státní moc

Moc je společenský jev, jehož základem jsou vztahy mezi jednotlivci, společenskými skupinami a institucemi. V rámci těchto vztahů je potřeba, aby zde existovala autorita (*auctoritas – úcta*), tedy podřízenost jednotlivců vůči politicky vyčleněné skupině lidí, která vykonává státní moc. Naprosto ideální stav by byl tehdy, jestliže by tato podřízenost byla přirozená. Tohoto stavu se však nikdy nedočkáme, a proto stát jako mocenská instituce musí disponovat takovými prostředky, kterými lze vynutit chování i proti vůli jednotlivců.

¹ Filip, J., Svatoň, J., Zimek, J. *Základy státovědy*. 3. vydání. Masaryková univerzita: Brno, 2002.

Politická legitimita je schopnost jednotlivců respektovat (podřít) se státní moci. Následné uplatňování státní moci vůči jednotlivcům nazýváme **legitimitu státní moci**. A je-li takový to proces v souladu s právem, nazýváme jej **legalita**.

1.2.2 Suverenita a výlučnost

Státní suverenita (svrchovanost) - moc státu je nejvyšší, úplná a výlučná. Obsahem pojmu suverenita je **nezávislost na jiné moci**. **Státní suverenita má dva projevy:**

- a) vnitřní - suverénní státní moci nelze odporovat – není žádný konkurent této moci [federace je suverénní, ale členské státy v ní nikoliv, podléhají federaci, zatímco konfederace je nesuverénní a členské státy suverénní (aplikovatelné na EU)].
- b) vnější - suverénní stát není závislý na jiné vnější moci – je nezávislý na okolních státech, výjimkou jsou omezení dané mezinárodním právem.

Př. V USA má vnitřní suverenitu federace jako celek, nikoli jednotlivé členské státy.

Př. V Evropské unii je to mu jinak, jak judikoval Ústavní soud, Česká republika má tzv. sdílenou suverenitu vůči EU.

Výlučnost = existence jedné státní moci.

1.2.3 Státní území

Státní území je esenciální prvek státu (nezbytný prvek státu). Každý stát musí mít alespoň kus suchozemské povrchu, na kterém vykonává státní moc (srov. rozlohu Vatikánu, která je pouze 44 hektarů). Území je ohraničeno státními hranicemi – **právem vymezené spojnice bodů na zemském povrchu**.

Hranice se určují zpravidla třemi způsoby:

- a) orografické - sleduje se přesně reliéf zemského povrchu (řeky, pohoří – Česká republika).
- b) geografické - vychází se z nejkratší možné spojnice mezi dvěma body v terénu. (některé státy v USA).
- c) astronomické – hranice sleduje rovnoběžky nebo poledníky.

Státní území zahrnuje:

- suchozemský povrch
- vodní plochy (v ČR - 2 % z celkové rozlohy)
- prostor pod povrchem země (teoreticky až k jádru); prakticky však do takové hloubky, do které se lze dolovat
- vzdušný prostor asi do 100km od povrchu
- pobřežní vody asi do 12 mil (asi 19,2 km)

Problém fiktivních území:

Režim na palubách lodí či letadel se řídí podle právního řádu státu, ve kterém jsou tyto prostředky registrovány (princip registrace – význam např. pro trestní právo). Nejsou považovány za státní území státu, ve kterém se zrovna nacházejí (ve výjimečných situacích se řídí režimem státu, na kterém se nacházejí např. při únosech letadla).

Vznik státního území:

- o prvotní okupací území
- o akresence (umělý přírůstek – např. poldery v Nizozemí) nebo akcese (přírodní přírůstek – např. naplaveniny)
- o převodem na základě mezinárodní smlouvy, uzavřené mezi státy (tzv. cese)
- o a další (např. adjudikace nebo preskripce)

Př. V roce 1867 koupili Spojené státy americké od carského Ruska Aljašku za pouhých 7,2 milionů dolarů.

1.2.4 Státní občanství

Legální definice státního občanství neexistuje. Nicméně o definici se ve svém rozhodnutí pokusil Ústavní soud, jde o „relativní trvalý svazek fyzické osoby a státu.“²

² 13. září 1994 č. 40 sv. 2 Sb. n. u. ÚS.

A. Způsoby nabývání státního občanství

- 1) **Původní** (originální - příčina nabytí závisí pouze na osobě nabyvatele).
 - a) Udělení státního občanství na žádost fyzické osoby (naturalizace) - osoba musí splnit zákonné podmínky.
 - b) Prohlášení o volbě státního občanství (opce).
 - c) Nalezení dítěte na území státu - užije se princip *ius soli* (vychází se z toho, že je státním občanem ČR, dokud se neprokáže, že je občanem cizího státu).
- 2) **Odvozené** (určující je status jiné osoby)
 - a) Narození (filiace) - nejčastější způsob. Pokud alespoň 1 rodič je státním občanem, získává dítě automaticky občanství ČR bez ohledu na to, kde se dítě narodilo (problém, když druhý rodič je jiného občanství a v jeho státě také platí stejný princip → dvojí občanství), zvláštním případem narození dítěte bezdomovcům, pokud má alespoň 1 rodič trvalý pobyt na území republiky, v tomto případě dítě získává státní občanství ČR.
 - b) Osvojení (adopce)
 - c) Určení otcovství - matka je cizí státní občan, dítě narozeno mimo manželství → v případě určení otcovství k dítěti toto dítě nabývá občanství ČR.

B. Pozbývání státního občanství

- a) Prohlášením občana - zákonné podmínky (zletilost; občan se zdržuje v cizině; je státním občanem cizího státu), prohlášení před zastupitelským orgánem ČR.

Státoobčanský slib dle § 27 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky: „*Slibuji na svou čest věrnost České republice. Slibuji, že budu dodržovat její Ústavu a ostatní zákony České republiky.*“

1.2.5 Existence práva

Právo jako prostředek k regulaci společenských vztahů – nezbytný prvek státu (viz kapitola č. 2).

1.2.6 Existence daní a poplatků

Vybírání daní a poplatků je nutným předpokladem pro fungování státu, neboť daně a poplatky zajišťují ekonomickou funkci státu (za poplatek zpravidla náleží protiplnění, za daň nikoliv).

1.3 Funkce státu

Pro stát je charakteristické, že vyvíjí určitou činnost, kterou realizuje pomocí institucí. Funkce státu můžeme rozdělit na vnější a vnitřní.

Vnitřní funkce státu

- a) Bezpečnostní - zajištění bezpečnosti občanů a jejich majetku i vnitřní zabezpečení fungování státu, jeho orgánů a institucí na státním území.
- b) Právní - zajištění respektování právního řádu ve všech oblastech činnosti dané společnosti, svobod a práv občanů.
- c) Ekonomická - stanovení podmínek pro efektivní chod ekonomiky a její garance.
- d) Sociální - zajištění občanů v nemoci, ve stáří či při ztrátě prostředků na obživu.
- e) Kulturní - péče o kulturní dědictví České republiky (památkářská činnost), ale i o přírodu a krajinu.

Vnější funkce státu

- a) Zajištění vztahů s dalšími státy (diplomacie)
- b) Regulace zahraničního obchodu
- c) Obrana území před případným napadením

1.4 Formy vlády

V rámci jednotlivých forem vlády rozlišujeme zejména tyto modely:

- a) Konkurence (moc zákonodárná je oddělena od moci výkonné).

- b) Kooperace (moci mezi sebou spolupracují).
- c) Koncentrace (jediný orgán, který má tak silné kompetence, že kontroluje všechny další orgány).

1.4.1 Monarchie

Absolutistická - panovník je suverénem, má veškerou moc, stojí nad zákony (Brunej, Saúdská Arábie).

Dualistická - oslabení moci panovníka, který je fakticky omezen šlechtou a buržoazií, to nachází svůj projev v dělbě moci, tj. v omezení moci panovníka, existencí parlamentu (stavů), případně i vlády, panovník má prerogativy, je neodpovědný, má silné postavení (absolutní veto), parlament je fungujícím kontrolním prvkem.

Parlamentní - zpravidla nevolený, dědičný, doživotní monarcha, je součástí všech mocí, spíše panuje, ale nevládne (Velká Británie).

1.4.2 Republika

Prezidentská - jádrem je konkurence mezi moci zákonodárnou a výkonnou – neslučitelnost funkcí, striktní, nejdůslednější oddělení mocí, obě mají vlastní, odlišný zdroj legitimacy, jsou v zásadě rovnomocné, může být mírná převaha na straně prezidenta (USA).

Parlamentní - kooperace mezi moci zákonodárnou a výkonnou – slučitelnost, moc zákonodárná je zdrojem legitimacy moci výkonné (důvěra vládě, volba prezidenta), moc zákonodárná má mocenskou převahu vůči moci výkonné, která jí odpovídá (nikoli prezident), vláda odpovídá parlamentu (dolní komoře), institut důvěry x nedůvěry, předkládá parlamentu zákony, většina schvaluje.

Směšené formy vlády – kancléřské Německo, poloprezidentská Francie.

1.5 Demokracie

Demokracie je formou vlády založenou na vládě lidu, svobodě a rovnosti. Demokracie je vláda lidu (suverenita lidu), vláda pro lid (cíl) a vláda lidem (způsob).

Principy demokracie

- a) vláda na čas = periodické volby
- b) volný mandát – poslanci ani senátoři nejsou vázáni žádnými příkazy (tzv. zákaz imperativního mandátu)
- c) pluralita politických stran a jejich volná soutěž (volby)
- d) princip většiny a ochrana menšin
- e) rovnost
- f) svoboda
- g) právní stát (vázanost normativními právními akty)
- h) dělba moci (zákonodárná, výkonná a soudní)
- i) nezávislost soudů a soudců
- j) ochrana základních práv a svobod
- k) přímá a zastupitelská demokracie a další

1.5.1 Přímá a zastupitelská demokracie

Přímá demokracie – přímá účast lidu na výkonu státní moci (přímé hlasování).³

Zastupitelská demokracie – lidé si volí své zástupce, a ti za něj vykonávají státní moc.

V moderním státu je forma přímé demokracie prakticky nemožná, ale i přesto některé prvky přímé demokracie doplňují či napravují nedostatky demokracie zastupitelské. Nevýznamnější institut přímé demokracie je referendum.

Dosud nebyl přijat ústavní zákon o obecném referendu. Nicméně v roce 2002 byl přijat ústavní zákon č. 512/2002 Sb. v souvislosti s přistoupením ČR v EU, avšak tento zákon byl pouze ad hoc (pro tento případ), a proto hned po přistoupení ČR do EU se stal obsoletním, (sice je stále platný, ale nepoužitelný). Referendum v ČR existuje pouze na úrovni samosprávných obcí (**místní referendum**) - Zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu, který upravuje některé otázky spjaté se samostatnou působností obce např. slučování a rozdělování obcí.

³ Srov. Institut referenda (celostátní x místní)

2. KAPITOLA

Teorie práva: Pojem „právo“, jeho vznik a prameny. Zákonodárny proces v ČR a pojem „Ústavního pořádku“. Časová působnost zákona.

Klíčové pojmy

pojem právo
prameny práva
normativní právní akt

právní obyčej
Precedent
zákonodárny proces

vyhlášení zákona
platnost
účinnost

legisvakance
absolutní většina
kvalifikovaná většina

Osnova výkladu

- 2.1 Pojem práva
- 2.2 Vznik práva
- 2.3 Prameny práva
- 2.4 Zákonodárny proces
- 2.5 Ústavní pořádek

2.1 Pojem práva

Právo je systém pravidel regulujících chování lidí s cílem uspořádat společenské vztahy.

Chování člověka ve společnosti je ovlivňováno také morálkou, etikou, náboženstvím, návyky, apod. Odlišnost těchto mimoprávních institucí spočívá v závaznosti, formy a možnosti státního donucení.

- Závaznost práva spočívá v jeho univerzálnosti (zákony mají být obecné a platit pro každého)
- Forma – státem daná forma práva (zejm. psané právo; zákon vydaný Parlamentem ČR apod.)
- Možnost státního donucení (sankce), naopak u morálky (společenské opovržení) ⁴

2.1.1 Dělení práva

Pozitivní právo	Všechny právní normy jsou vytvořené lidmi (lidská normotvornost). Činnost autoritativních orgánů státní moci „ <i>legem ponere</i> “ – tvořit zákon. Pozitivní právo je změnitelné, dočasné, partikulární (jiné v každém státě).
Přirozené právo	Něco, co je nad pozitivním právem, vyšší moc (příroda, rozum, bůh).
Objektivní právo	Představuje právní řád, soubor norem, aktuální platnost, má dynamický charakter, je otevřené.
Subjektivní právo	Realizace práva objektivního - výsledek právních norem. Povolení, oprávnění, ale naopak i příkaz či zákaz.
Hmotné právo	Představuje obsah společenských vztahů, stanoví, co je zakázáno, dovoleno, oprávněno.
Procesní právo	Stanoví postupy, jimiž se účastníci i orgány veřejné moci řídí. Aplikace práva upravuje chování státních orgánů v řízení (Trestní řád, Občanský soudní řád, Soudní řád správní, Správní řád apod.)
Vnitrostátní právo	Synonymum k právu objektivnímu, ale upravující vztahy uvnitř daného státu. <u>Kolizní právo</u> - mezinárodní právo soukromé – upravuje vztahy s cizím státem.
Mezinárodní právo	Upravuje vztahy mezi státy. Subjektem může být i jedinec (trestní tribunál – váleční zločinci, zločiny proti lidskosti apod.). Pramenem jsou mezinárodní smlouvy, vynucení je závislé na každém státě.
Evropské právo	Soubor právních norem Evropské unie. Princip přímého účinku evropského práva a aplikační přednosti evropského práva nad národním. ⁵

⁴ Ne všechny právní normy jsou vynutitelné, srov. Zákon č. 292/2004 Sb., o zásluhách Edvarda Beneše

⁵ Pramenem práva EU je např. nařízení nebo směrnice Rady EU nebo Evropského parlamentu

2.2 Vznik práva

Evropský kontinentální právní systém je z velké části odvozen od **práva římského**. Recepce a romanizace práva probíhala průběžně v 12. - 19. století n. l. V 19. století probíhalo přijetí moderních občanských zákoníků. (Prusko, Bavorsko, Rakousko, Francie). Jejich obsah je podstatně přebírán z římského práva.

2.3 Prameny práva

Angloamerický (převážně USA a UK) a evropský kontinentální právní systém vychází z těchto pramenů:

- Normativní právní akty
- Právní obyčej
- Soudní a správní precedenty
- Normativní smlouvy

2.3.1 Normativní právní akty

Normativní právní akty jsou výsledkem právotvorných orgánů (Parlament, vláda, ministerstva, správní úřady, zastupitelstva krajů a obcí). Normativní právní akty můžeme dělit z mnoha pohledů. Pro naše účely je budeme dělit podle odvozenosti a podle právní síly.

Podle odvozenosti

- a) Primární
 - Mezinárodní právo (mezinárodní smlouvy)
 - Ústavní zákony
 - Evropské právo (zejména nařízení a směrnice)
 - Zákony
 - Zákonná opatření Senátu (výjimečně – např. zákonné opatření Senátu o dani z nabytí nemovitých věcí)
 - Obecně závazné vyhlášky krajů a obcí v samostatné působnosti
- b) Odvozené (sekundární) - odvozené právní akty nesmí být v rozporu s primárními právními akty.
 - Nařízení vlády
 - Vyhlášky ministerstev
 - Obecně závazné nařízení krajů a obcí v přenesené působnosti
 - Obecně závazné nařízení jiných oprávněných subjektů (ČNB, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže apod.)

Podle právní síly (nižší - vyšší)

Žádný akt nesmí být v rozporu s materiálním jádrem Ústavy (čl. 9 odst. 2 Ústavy), podle kterého „*změna podstatných náležitostí demokratického právního řádu je nepřípustná.*“

Rozpor mezi normami:

Evropské právo x zákon = posuzuje obecný soud – přednost má evropské právo.

Lidskoprávní smlouva x zákon = posuzuje Ústavní soud – přednost má lidskoprávní smlouva.⁶

2.3.2 Právní obyčej

Právní obyčej je dlouhodobě státem uznávané a vynutitelné pravidlo chování. V podmínkách českého právního řádu není uznáván.

Znaky právního obyčeje

- Usus longaevus – dlouhodobé užívání.
- Opinio iuris – povědomost o právním charakteru obyčeje.

⁶ Reakce na tzv. EURONOVELU.

2.3.3 Soudní a správní precedenty

Výsledek činnosti soudního či správního orgánu nabývá normativnosti tím, že tyto orgány řeší dosud právně neregulovaný případ a takové to rozhodnutí se stává závazné pro řešení dalších obdobných případů.

Ačkoli český právní systém neuznává za pramen práva precedenty, Ústava v rámci čl. 89 odst. 2 stanovuje, že „*vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby.*“

2.3.4 Normativní smlouvy

Regulují závazně celou skupinu společenských vztahů

- a) Vnitrostátní (veřejnoprávní smlouva nebo kolektivní smlouva)
- b) Mezinárodní (mezinárodní smlouvy + lidsko-právní smlouvy)

2.4 Zákonodárny proces

- Zákonodárna iniciativa
- Projednání návrhu zákona a schválení zákona
- Vyhlášení zákona (platnost)
- Účinnost zákona

2.4.1 Zákonodárna iniciativa

Zákonodárna iniciativa spočívá v oprávnění podat návrh zákona. Návrhy zákonů se předkládají Poslanecké sněmovně.

Zákonodárnou iniciativu má:

- a) Poslanec
- b) Skupina poslanců
- c) Senát
- d) Vláda
- e) Zastupitelstvo vyššího územně samosprávného celku (tedy kraje a hl. města Prahy)

2.4.2 Projednání zákona

Projednání návrhu zákona v Poslanecké sněmovně

Návrhy jsou projednávány ve třech čteních. Vláda má právo se vyjádřit ke každému návrhu zákona. Návrh zákona se předkládá předsedovi sněmovny, který jej postoupí organizačnímu výboru, a ten ho rozešle jednotlivým poslancům. Do 15 dnů organizační výbor doporučí předsedovi Sněmovny zařadit návrh zákona do programu Sněmovny a navrhne, kterému výboru bude návrh zákona přikázán a určí zpravodaje.

Prvé čtení - Návrh zákona uvede navrhovatel, následně zpravodaj a posléze se o návrhu koná obecná rozprava. Hned v prvním čtení může být projeven souhlas, v takovém případě se o návrhu jedná v rámci podrobné rozpravy. V prvním čtení může návrh Poslanecká sněmovna vrátit nebo postoupit do druhého čtení. Po prvním čtení jde návrh zákona do výborů (podle věcného zaměření), který připraví zprávu pro jednotlivé poslance v kostce, o čem daný návrh je.

Druhé čtení - Nejdříve návrh zákona uvede navrhovatel a poté zpravodaj (z výboru, který jej projednával). Následuje obecná rozprava a poté podrobná rozprava (detailní diskuze o jednotlivých ustanoveních návrhu) + pozměňovací návrhy.

Třetí čtení - Ve třetím čtení se koná rozprava spočívající pouze v opravě legislativně technických chyb, gramatických chyb apod. Nejdříve se hlasuje o návrzích na zamítnutí návrhu zákona vznesených ve druhém čtení, poté o pozměňovacích návrzích a následně se komora usnese, zda s návrhem zákona souhlasí. V případě souhlasu je návrh bezodkladně postoupen Senátu.⁷

Projednávání návrhu zákona v Senátu

Senát má 5 možností, jak s návrhem zákona naloží:

- a) **Schválí - zákon je přijat**
- b) **Zamítne - zákon se vrací do Poslanecké sněmovny**
- c) **Rozhodne, že se návrhem nebude zabývat - zákona je přijat**
- d) **Vrací s pozměňovacími návrhy - zákon je vrácen do Poslanecké sněmovny**

⁷ Viz zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny

e) Do 30 dnů se k návrhu nevyjádří se - zákon je přijat

- Jestliže Senát návrh zákona zamítne, vrací se do Poslanecké sněmovny, a pokud PS trvá na znění, v jakém byl návrh postoupen do Senátu, musí jej přehlasovat absolutní většinou.
- Jestliže Senát návrh zákona vrátí Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy a Poslanecká sněmovna s nimi souhlasí, stačí schválení prostou většinou. Pokud ale trvá na znění, ve kterém byl návrh postoupen do Senátu, musí se tak usnést absolutní většinou (viz níže).⁸

Jde-li o samotné hlasování, známé následující druhy většin:

- **Absolutní většina** – nadpoloviční většina všech poslanců nebo senátorů (min. 101/41).
- **Prostá většina** – nadpoloviční většina přítomných poslanců nebo senátorů (min. 34/14).
- **Kvalifikovaná většina** – 3/5 většina všech poslanců a 3/5 většina přítomných senátorů (min. 121/17).

Ústava stanovuje několik výjimek, ve kterých mají při přijímání zákonů komory rovnocenné postavení a Poslanecká sněmovna tak nemůže Senát přehlasovat. (Volební zákony, Stykový zákon, Jednací řád Senátu).

Suspenzivní veto prezidenta republiky

Je-li návrh Senátem přijat, postupuje se k podpisu prezidentu republiky. Prezident má právo vrátit přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního, s odůvodněním do 15 dnů ode dne, kdy mu byl postoupen. O vráceném zákonu hlasuje Poslanecká sněmovna znovu, přičemž pozměňovací návrhy již nejsou přípustné. Jestliže Poslanecká sněmovna setrvá na vráceném zákonu absolutní většinou, zákon je schválen a vyhláší se. Veto prezidenta není absolutní, je přehlasovatelné, tudíž má pouze odkladací (suspenzivní) účinek.

2.4.3 Vyhlášení zákona

Přijaté zákony podepisuje předseda Poslanecké sněmovny, prezident republiky a předseda vlády. Schválené zákony se vyhláší ve Sbírce zákonů (Sb.). K vyhlášení zákonů je příslušné Ministerstvo vnitra.

2.4.4 Platnost a účinnost zákona

Dnem vyhlášení (promulgace) nabývá zákon platnosti, tj. stává se součástí právního řádu. Účinností nabývá dnem v zákoně uvedeným. Pokud takový to den není v zákoně uveden (zpravidla v posledním paragrafu), nabývá zákon účinnosti 15. den po dni vyhlášení (po dni platnosti). Účinností se zákon stává závazným pravidlem chování pro všechny adresáty. Doba mezi platností a účinností (legisvakance - legis vacatio) by měla být dostatečně dlouhá na to, aby se každý adresát mohl se zákonem seznámit. V závažných případech se může datum platnosti a účinnosti rovnat. Nikdy však nesmí účinnost předcházet platnosti (retroaktivita). Taková to situace by byla v rozporu s principem právní jistoty a předvídatelnosti zákona (k tomu srov. zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu).

2.5 Ústavní pořádek

Ústavní pořádek je soubor právních norem, které mají ústavní sílu. 1. ledna 1993 měl Ústavní pořádek 13 prvků (dnes 28).

Ústavní pořádek tvoří:

- ✓ Ústava
- ✓ Listina základních práv a svobod⁹
- ✓ Ústavní zákony o hranicích České republiky (9 norem) - 3 normy unitárního státu, 3 federálního státu a 3 ústavní zákony vydané Českou národní radou
- ✓ Ústavní zákony – původně 16, ale jeden zrušil Ústavní soud (kauza Miloš Melčák)
- ✓ Ústavní zákony přijaté po volbách v červnu 1992 (zákony č. 4/1993 Sb. a 29/1993 Sb.)

Nález Ústavního soudu, který reagoval na přijetí novely Ústavy (EURONOVELY), rozšířil množinu Ústavního pořádku ještě o **lidsko-právní mezinárodní smlouvy**.

⁸ Viz Zákon č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu

⁹ Listina základních práv a svobod má specifické postavení, neboť nebyla přijata jako běžný ústavní zákon. LZPS byla republikována usnesením předsednictva České národní rady pod číslem 2/1993 Sb. Republikována byla proto, neboť Listinu schválilo ještě Federální shromáždění České a slovenské federativní republiky. Listinu je třeba pokládat za součást Ústavního pořádku, neboť přímo v Ústavě je stanoveno, že Listina je součástí Ústavního pořádku (čl. 112 odst. 1 Ústavy) a navíc novela Listiny byla přijata způsobem, jakým se přijímají ostatní ústavní zákony.

3. KAPITOLA

Ústavní právo I: Postavení prezidenta republiky - jeho pravomoci, volba a vztah k ostatním složkám státní moci.

Klíčové pojmy

postavení prezidenta
pravomoci prezidenta
abolice

agraciace
rehabilitace
suspenzivní veto

vznik funkce
zánik funkce
volby prezidenta

velezrada
volební období
imunita

Osnova výkladu

- 3.1 Status prezidenta republiky
- 3.2 Pravomoci podle čl. 62 Ústavy
- 3.3 Pravomoci podle čl. 63 Ústavy
- 3.4 Vznik a zánik funkce
- 3.5 Vztah prezidenta k jednotlivým složkám moci

3.1 Status prezidenta republiky

Prezident republiky je hlavou státu. Reprezentuje stát jak navenek (vůči jiným státům), tak současně představuje státní moc vůči vlastnímu obyvatelstvu. Označení hlavy státu jako prezidenta je formálním projevem republikánského státního zřízení, výrazem pro monokratický státní orgán. Prezident není z výkonu své funkce odpovědný (i když je zvolen v přímých volbách, tak ho lid nemůže odvolat). To však neznamená, že 5leté funkční období je nepřerušitelné absolutně (viz vznik a zánik funkce).

Pravomoci prezidenta republiky můžeme rozdělit do třech skupin

- a) Bez kontrasygnace – čl. 62 Ústavy
- b) S kontrasygnací – čl. 63 Ústavy
- c) Pravomoci stanovené běžnými zákony čl. 63 odst. 2 Ústavy

Mezi pravomoci stanovené běžnými zákony podle čl. 63 odst. 2 Ústavy patří např.:

- Jmenování profesorů vysokých škol (§ 73 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách)
- Jmenování rektorů vysokých škol (§ 10 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách)
- Jmenování předsedy Českého statistického úřadu (§ 3 odst. 2 zákona č. 9/1995 Sb., o státní statistické službě)
- Vyhlašování voleb do obecních a krajských zastupitelstev (§ 3 zákona č. 130/2000 Sb.; § 3 zákona č. 491/2001 Sb.)
- Jmenování ředitele bezpečnostního sboru (§ 8 odst. 3 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru)

3.2 Pravomoci podle čl. 62 Ústavy

Pravomoci prezidenta republiky nevyžadující podpis předsedy vlády nebo pověřeného člena vlády.

Prezident republiky:

- a) **jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi**, (členy vlády jmenuje na návrh předsedy vlády)
- b) **svolává zasedání Poslanecké sněmovny**,
- c) **rozpuští Poslaneckou sněmovnu** (ve 4 případech fakultativně, v 1 obligatorně viz kapitola č. 4.1.3.1),
- d) **pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejích funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády**,
- e) **jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy** (15 soudců, ústavní soudce schvaluje Senát),
- f) **jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu** (ze soudců tzn. pouze ze soudců Nejvyššího soudu, nikoli ostatních – spor jmenování soudce Dr. Bureše),

- g) **odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem a zahlašuje odsouzení** (tzv. agraciace a rehabilitace),
- h) **má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního** (suspenzivní veto),
- i) **podepisuje zákony** (spolu s předsedou PS a předsedou vlády),
- j) **jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu**, a
- k) **jmenuje členy Bankovní rady České národní banky** (ÚS ve svém nálezu potvrdil ústavní zvyklost, že prezident jmenuje i guvernéra ČNB).

3.3 Pravomoci podle čl. 63 Ústavy

Pravomoci prezidenta vyžadující souhlas předsedy vlády nebo pověřeného člena vlády (kontrasignované pravomoci). Kontrasignace je podmínkou platnosti rozhodnutí. Otázkou však je, jakou má kontrasignace povahu. Dle mého názoru je kontrasignační projev předsedy vlády nebo jím pověřeným členem vlády samostatné rozhodnutí, které není pouhým automatickým mechanismem. Kontrasignační projev je brzdou případných excesů prezidenta republiky. Vláda pak za vadný akt přijímá odpovědnost spolu s prezidentem republiky.¹⁰

Prezident republiky:

- a) **zastupuje stát navenek**,
- b) **sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy; sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy** (Mezinárodní smlouvy prezidentské, vládní a resortní. Pouze prezidentské MS vyžadují schválení Poslaneckou sněmovnou),
- c) **je vrchním velitelem ozbrojených sil**,
- d) **přijímá vedoucí zastupitelských misí**,
- e) **pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí**,
- f) **vyhlašuje volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu**,
- g) **jmenuje a povyšuje generály**,
- h) **propůjčuje a uděluje státní vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán**,
- i) **jmenuje soudce (obecných soudů)**,
- j) **nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo** (tzv. abolice) a
- k) **má právo udělovat amnestii** (hromadné propouštění odsouzených osob, rozdíl od milosti, která má individuální povahu).

3.4 Vznik a zánik funkce

3.4.1 Volba prezidenta republiky

Navrhování kandidátů - Navrhovat kandidáta je oprávněn každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let, podpoří-li jeho návrh petice podepsaná nejméně **50 000** občany České republiky oprávněnými volit prezidenta republiky. Navrhovat kandidáta je oprávněno nejméně **dvacet poslanců** nebo **nejméně deset senátorů**.

Podmínky volitelnosti - Státní občan České republiky, v den voleb musí mít více než 40 let a má svéprávnost.

Volební období - 5leté, po dobu ohrožení republiky (pokud nejsou umožněny volby) je možné tuto lhůtu zákonem prodloužit, nicméně jen o další půl rok.

Způsob volby

Volba prezidenta republiky se koná tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva.

První kolo

Prezidentem republiky je zvolen kandidát, který obdržel nadpoloviční většinu platných hlasů oprávněných voličů.

Druhé kolo

Není-li takový kandidát, koná se za čtrnáct dnů po začátku prvního kola volby druhé kolo volby, do kterého postupují dva nejúspěšnější kandidáti z prvního kola.

Prezidentem republiky je zvolen kandidát, který obdržel ve druhém kole volby nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů.

Po druhém kole

¹⁰ Viz amnestie prezidenta Václava Klause ze dne 1. ledna 2013 vyhlášena pod č. 1/2013 Sb. Zde tehdejší předseda vlády Petr Nečas považoval za automatické kontrasignovat akt prezidenta republiky.

Je-li takových kandidátů více, prezident republiky není zvolen a do deseti dnů se vyhlásí **nová volba** prezidenta republiky.

Slib

Právoúčinný účinek - až složením slibu se kandidát stává prezidentem. Slib se podává do rukou předsedy Senátu.

„Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj úřad budu zastávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí“.

3.4.2 Zánik funkce prezidenta republiky

Prezidentu republiky zaniká funkce:

- smrtí,
 - zdáním se úřadu (abdikace),
 - inkompatibilitou (neslučitelnost funkcí),
 - rozhodnutím ÚS (velezrada) nebo
 - uplynutím jeho funkčního období (5 let).
- Nikde není upraven postup v případech, kdy prezident pozbude státního občanství nebo bude omezen na svéprávnosti – (zřejmě se uplatní čl. 66 Ústavy - není schopen vykonávat úřad).
 - **Imunita prezidenta republiky** (jen po dobu výkonu prezidentské funkce)

Ústavní delikt velezrady (proti svrchovanosti a celistvosti českého státu a proti demokratickému řádu).

Ústavní žaloba Senátu (3/5 většina přítomných) se souhlasem Poslanecké sněmovny (3/5 většina všech). Ústavní soud může na základě ústavní žaloby Senátu rozhodnout o tom, že prezident republiky ztrácí prezidentský úřad a způsobilost jej znovu nabýt.

3.5 Vztah prezidenta k jednotlivým složkám moci

3.5.1 Vztah k moci výkonné

Ve vztahu k vládě prezident:

- jmenuje předsedu vlády a na jeho návrh jednotlivé členy vlády.
- pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejích funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády.

3.5.2 Vztah k moci zákonodárné

Ve vztahu k Parlamentu prezident:

- svolává zasedání Poslanecké sněmovny.
- rozpouští Poslaneckou sněmovnu.
- má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního.
- podepisuje zákony.

3.5.3 Vztah k moci soudní

Prezident:

- jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy.
- jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu.
- odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem a zhlazuje odsouzení.
- nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo.
- jmenuje soudce.

3.5.4 Vztah k NKÚ a ČNB

Prezident:

- jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu.
- jmenuje členy Bankovní rady České národní banky.

4. KAPITOLA

Ústavní právo II: Parlament České republiky. Volba, úkoly, mandát, práva a povinnosti poslanců a senátorů.

Klíčové pojmy

vznik Parlamentu
předseda komory
obligatorní výbory

složení komor
rozpuštění PS
imunita

indemnita
mandát
citační právo

zákonné opatření Senátu
ratihabice
pravomoci Parlamentu

Osnova výkladu

- 4.1 Vznik, složení a základní otázky jednání Parlamentu
- 4.2 Mandát člena Parlamentu
- 4.3 Pravomoci Parlamentu
- 4.4 Volby

4.1 Vznik, složení a základní otázky jednání Parlamentu

4.1.1 Vznik Parlamentu

Podle Ústavy náleží zákonodárná moc Parlamentu ČR. Parlament je zřízen Ústavou a ustavován volbami. Parlament ČR se člení na dvě komory – Poslanecká sněmovna a Senát.

Poslanecká sněmovna ČR vznikla transformací z České národní rady (vznik ČNR - 1. 1. 1969 jako orgán republiky vedle Slovenské národní rady). Při vzniku samostatné ČR se počítalo s tzv. Prozatímním Senátem, avšak žádný takový Senát nebyl ústavním zákonem zřízen.

Do doby, než byl ustaven Senát, vykonávala jeho funkce Poslanecká sněmovna, přičemž dokud vykonávala Sněmovna zároveň funkci Senátu, nebylo ji možno rozpustit. První volby do Senátu se konaly v roce 1996. Senát by měl plnit funkci pojistky proti možným chybám a opomenutím Poslanecké sněmovny a také abychom zajistili kontinuitu zákonodárné moci – Senát nelze rozpustit.

Základními prameny práva, které upravují jednotlivé kompetence komor Parlamentu, jejich vnitřní strukturu i podrobná procesní pravidla, jsou jednací řády.¹¹

4.1.2 Složení Parlamentu

- Funkcionáři komor
- Orgány komor
- Poslanecké a senátorské kluby

4.1.2.1 Funkcionáři komor

Mezi funkcionáře komor patří předseda komory a místopředsedové, které si komora ustavuje volbou.

4.1.2.2 Orgány komor

Výbory

Obě komory si zřizují výbory. Některé z nich jsou zřizovány obligatorně (např. mandátový, imunní, rozpočtový, kontrolní apod.) a některé fakultativně. Činnost výborů spočívá zejména v posuzování návrhů zákonů. Výbor si určí zpravodaje, který podá komoře o projednávané věci zprávu.

¹¹ Jednací řád Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Jednací řád Senátu Parlamentu České republiky

Komise

Komory si také ustanovují komise, které plní v rámci své působnosti úkoly, které jím komora svěří.

Vyšetřovací komise

Vyšetřovací komisi zřizuje pouze Poslanecká sněmovna a vyšetřuje věci, které jsou ve veřejném zájmu.

4.1.2.3 Kluby

Kluby nejsou orgány komor. Poslanecké a senátorské kluby sdružují poslance a senátory podle stranické příslušnosti.

4.1.3 Složení, zasedání a schůze komor

4.1.3.1 Poslanecká sněmovna

Složení

Poslanecká sněmovna je složena z 200 poslanců, kteří jsou voleni generální volbou (všichni najednou) podle systému poměrného zastoupení. Volební období poslance je čtyřleté. Poslaneckou sněmovnu může prezident republiky rozpustit (ve čtyřech případech a v jednom případě je to jeho povinností).

Prezident **může rozpustit** Poslaneckou sněmovnu, jestliže:

- 1) Poslanecká sněmovna nevyslovila důvěru nově jmenované vládě, jejíž předseda byl prezidentem republiky jmenován na návrh předsedy Poslanecké sněmovny,
- 2) Poslanecká sněmovna se neusnese do tří měsíců o vládním návrhu zákona, s jehož projednáním spojila vláda otázku důvěry,
- 3) zasedání Poslanecké sněmovny bylo přerušeno po dobu delší, než je přípustné,
- 4) Poslanecká sněmovna nebyla po dobu delší tří měsíců způsobilá se usnášet, ačkoliv nebylo její zasedání přerušeno a ačkoliv byla v té době opakovaně svolána ke schůzi.

Prezident republiky Poslaneckou sněmovnu **rozpuští**, navrhne-li mu to Poslanecká sněmovna usnesením, s nímž vyslovila souhlas třípětinová většina všech poslanců. (reakce na kauzu M. Melčáka).

Zasedání a schůze PS

Zasedání obou komor jsou stálá.¹² Zasedání PS svolává prezident tak, aby bylo zahájeno nejpozději 30. den po dni voleb. Zasedání PS končí uplynutím jejího volebního období nebo jejím rozpuštěním (viz výše). Zasedání PS může být usnesením přerušeno maximálně na dobu 120 dnů, delší přerušení by znamenalo možnost rozpuštění komory. Zasedání se dělí na jednotlivé schůze komory, které jsou veřejné. Veřejnost může být vyloučena např. v případě projednávání utajovaných otázek v souvislosti s bezpečností a obranou státu.

4.1.3.2 Senát

Složení

Senát je složen z 81 senátorů, kteří jsou voleni parciální volbou (každé dva roky se 27 senátorů obmění) podle většinového systému. Volební období je šestileté. Senát je nerozpustitelný. V případě rozpuštění PS může Senát vydávat tzv. zákonná opatření Senátu, která následně musí být dodatečně schválena nově zvolenou PS (ratiabice, viz dále).¹³

Zasedání a schůze Senátu

Senát zasedá trvale, nedochází tedy k diskontinuitě, tak jako u PS. Zasedání Senátu se člení na dvouletá funkční období podle senátních voleb. Ostatní otázky zasedání a schůze komory jsou obdobné jako u Poslanecké sněmovny.

4.2 Mandát člena Parlamentu

4.2.1 Vznik mandátu

Mandát poslance či senátora vzniká zvolením (2 teorie – na ustavující schůzi komory nebo okamžikem uzavření volebních místností). Složením slibu se poslanec či senátor ujímá funkce (odlišné u prezidenta, až složením slibu je

¹² Na rozdíl od prvorepublikového Národního shromáždění, kde se zasedání dělilo na jarní a podzimní.

¹³ Např. Zákonné opatření ze dne 9. října 2013 vyhlášené pod č. 340/2013 sb., o dani z nabytí nemovitých věcí.

prezidentem). Poslanec či senátor vykonává svou funkci osobně a není vázán žádnými příkazy – volný mandát (opak od imperativního mandátu¹⁴).

Nikdo nemůže být současně členem obou komor. S funkcí poslance či senátora je neslučitelná funkce prezidenta republiky, soudce, státního zástupce, člena Bankovní rady ČNB apod. (inkompatibilita – neslučitelnost funkcí).

Není však vyloučena situace, kdy člen komory je zároveň členem vlády, naopak tato situace je projevem parlamentní formy vlády (viz kapitola č. 1).

4.2.2 Zánik mandátu

Mandát poslance nebo senátora zaniká:

- a) odepřením slibu nebo složením slibu s výhradou
- b) smrtí
- c) uplynutím volebního období (4 resp. 6leté)
- d) vzdáním se mandátu (osobně nebo ve formě notářského zápisu, ne staršího 30 dnů)
- e) ztrátou volitelnosti (např. pozbytím občanství)
- f) u poslanců rozpuštěním Poslanecké sněmovny (Senát rozpustit nelze)
- g) vznikem neslučitelnosti funkcí (inkompatibilita viz výše)

V případě zániku mandátu poslance nabývá mandát náhradník dle výsledku voleb v dané kandidátní listině. V případě zániku mandátu senátora se konají doplňkové volby v daném volebním obvodu.¹⁵

4.2.3 Imunita, odepření svědectví a indemnita

Mandát poslance i senátora je chráněn imunitou, která má podobu jak procesněprávní (chráněn je ve vztahu k zadržení, trestnímu stíhání i proti přestupkovému řízení), tak i hmotněprávní (indemnita – hlasování a projevy v komoře nebo v jejich orgánech).

Imunita je relativní (lze ji prolomit se souhlasem komory)

Indemnita je absolutní (nelze ji prolomit)

4.2.3.1 Imunita procesněprávní

Zadržení

Poslance nebo senátora lze zadržet, jen byl-li dopaden při spáchání trestného činu nebo bezprostředně poté. Příslušný orgán je povinen zadržení ihned oznámit předsedovi komory, jejímž je zadržený členem; nedá-li předseda komory do 24 hodin od zadržení souhlas k odevzdání zadrženého soudu, je příslušný orgán povinen ho propustit. Na své první následující schůzi komora rozhodne o přípustnosti stíhání s konečnou platností.

¹⁴ Projev imperativního mandátu v Ústavě z roku 1960: „Člen kteréhokoli zastupitelského sboru může být z rozhodnutí svých voličů kdykoli odvolán.“

¹⁵ Mgr. Jiří Dienstbier mladší obsadil v doplňkových volbách konaných v březnu 2011 senátorské křeslo, které bylo uvolněno smrtí jeho otce, Jiřího Dienstbiera staršího (Volební obvod č. 30 – Kladno).

Trestní stíhání

Poslance ani senátora nelze trestně stíhat bez souhlasu komory, jejímž je členem. Odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání po dobu trvání mandátu vyloučeno.

Přestupkové řízení

Pokud jde o přestupky, dávají jednací řády komor na výběr, zda se poslanec či senátor podrobí správnímu řízení, nebo disciplinární pravomoci komory. Přestupky potom projednává mandátový a imunitní výbor, který může poslanci či senátorovi uložit napomenutí nebo pokutu.

4.2.3.2 Odepření svědectví

Poslanec i senátor má právo odepřít svědectví o skutečnostech, které se dozvěděl v souvislosti s výkonem svého mandátu, a to i poté, kdy přestal být poslancem nebo senátorem.

4.2.3.3 Indemnita

Za projevy a hlasování učiněné v Poslanecké sněmovně nebo Senátu nebo v jejich orgánech nelze poslance nebo senátora trestně stíhat. Poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory, jejímž je členem. To však neznamená, že je vyloučená občanskoprávní odpovědnost (žaloba na ochranu osobnosti – urážka na cti fyzické osoby při projevu poslance či senátora).

4.3 Pravomoci Parlamentu

Pravomoc ústavodárná a zákonodárná

Hlavní úkolem Parlamentu je tvorba zákonů. Parlament je jediných orgánem nadaným kompetencí vydávat právní normy s ústavní či zákonnou právní silou (normativní právní normy – primární, srov. kapitolu č. 2).

- a) ústavní zákony (kvalifikovaná většina)
- b) zákony (viz kapitola č. 2 - legislativní proces)
- c) zákonná opatření Senátu - v případě rozpuštění Poslanecké sněmovny; návrh smí podat jen vláda; návrh nelze přijmout ve věcech Ústavy, volebních zákonů, státního rozpočtu apod.; ratihabice (na první schůzi nově zvolené Poslanecké sněmovny, musí být zákonné opatření dodatečně schváleno, jinak pozbývá platnosti).
- d) Ústavní zákon může stanovit, kdy lid vykonává státní moc přímo (referendum).

Pravomoc vyjadřovat souhlas k ratifikaci mezinárodních smluv

Proces přijímání mezinárodní smlouvy (pouze ty, které prezident nesvěřil k sjednávání vládě nebo jednotlivému rezortu):

- 1) Sjednávání (prezident)
- 2) Rozhodnutí Ústavního soudu, že mezinárodní smlouva je v souladu s Ústavním pořádkem (fakultativní)
- 3) Souhlas s ratifikací (Parlament)
- 4) Ratifikace (prezident)
- 5) Vyhlášení ve Sbírce m. s. (Ministerstvo vnitra)

➤ Pravomoc vyjadřovat se k připravovaným rozhodnutím EU

➤ Pravomoc kontrolní

- Vláda je odpovědná Poslanecké sněmovně - právo interpelace, odpověď do 30 dnů.
- Institut vyslovení nedůvěry a vyslovení důvěry.

➤ Právo vyslovovat souhlas k jmenování soudce prezidentem

- Jmenování soudců je kontrasignovaná pravomoc prezidenta republiky (viz kapitola č. 3), která je navíc podmíněna souhlasem Parlamentu ČR.

➤ Právo vyslovovat souhlas k jmenování prezidenta a viceprezidenta NKÚ

- Jmenování prezidenta a viceprezidenta NKÚ je nekontrasignovaná pravomoc prezidenta republiky, která je podmíněna souhlasem Parlamentu ČR.

➤ Citační právo

- Člen vlády se musí dostavit na schůzi Poslanecké sněmovny nebo jejich výborů a komisí.

➤ Právo spolu-volit Veřejného ochránce práv

- Není upraveno Ústavou, ale zvláštním zákonem č. 349/1999 Sb.

➤ **Pravomoc kreační**

- Pravomoc usnesením ustanovit vyšetřovací komisi – návrh alespoň 1/5 poslanců.
- Poslanecká sněmovna volí radu České televize, České tiskové kanceláře, rozhlasu nebo se podílí (souhlas senátu) na jmenování soudců ÚS, Státní fond kultury apod.

➤ **Pravomoc v oblasti bezpečnosti státu**

- Vyhlášení válečného stavu, vyslání ozbrojených sil mimo území státu, souhlas s pobytem cizích vojsk, vyhlášení stav ohrožení státu apod.

➤ **Pravomoc přijímat státní rozpočet**

- Vládní návrh, který přijímá pouze Poslanecká sněmovna.

4.4 Volby

Volební právo v ČR je:

- všeobecné
- rovné
- přímé
- uskutečněné tajným hlasováním

V rámci **všeobecnosti** volebního práva jsou nepřipustné volební cenzy, připuštěna je limitace daná pouze věkem a občanstvím. Jednotlivé volební zákony však mohou stanovit další podmínky výkonu volebního práva (např. při výkonu trestu odnětí svobody, ochranném léčení apod.).

a) Aktivní volební právo (právo volit – od 18 let pro všechny volby)

b) Pasivní volební právo (právo být volen):

- 40 let - Senát
- 21 let - Poslanecká sněmovna
- 18 let - obecní a krajská zastupitelstva

Snaha o zachování **rovnosti** volebního práva (každý volič má jeden hlas a každý hlas má stejnou váhu) se promítá zejména do vymezení volebních obvodů (Senát) nebo do dělení mandátů mezi volební obvody (Poslanecká sněmovna). **Přímé** volební právo je nutný projev zastupitelské demokracie, kdy lid volí své zástupce do státních orgánů. **Tajnost** hlasování je ve volbách obligatorní. Volič je tedy povinen při úpravě hlasovacího lístku se odebrat do určeného prostoru (za plentu), jinak mu není umožněno hlasovat.

Volby do Poslanecké sněmovny i do Senátu vyhláší prezident republiky, a to nejpozději 90 dnů před jejich konáním. Volby se dle Ústavy konají ve lhůtě počínající třicátým dnem před uplynutím volebního období a končící dnem jeho uplynutí. Byla-li Poslanecká sněmovna rozpuštěna (viz výše), konají se volby do šedesáti dnů po jejím rozpuštění.

4.2.1 Volby do Poslanecké sněmovny

Systém poměrného zastoupení (proporcionální). Volby se konají ve 14 volebních obvodech, které tvoří území vyšších územně samosprávných celků (krajů). Pro rozdělení mandátů do obvodů se využívá tzv. *republikové mandátové číslo* (sečte se počet hlasů odevzdaných v celé republice a vydělí se počtem poslanců). Následně počet odevzdaných hlasů v jednotlivých krajích se potom dělí tímto republikovým mandátovým číslem a získá se počet mandátů připadající na daný kraj. K přepočítávání hlasů na mandáty v jednotlivých volebních obvodech se používá tzv. *d'Hondtova metoda* volebního dělitele (viz zákon o Volbách do Parlamentu ČR).¹⁶

4.2.2 Volby do Senátu

Většinový systém. ČR je rozdělena na 81 jednomandátových obvodů vymezených v příloze zákona o Volbách do Parlamentu ČR.

- V 1. kole senátorských voleb je pro zvolení potřeba absolutní většina.
- V 2. kole senátorských voleb je pro zvolení potřeba prosté většiny, při shodě hlasů rozhodne los.

¹⁶ Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů.

5. KAPITOLA

Ústavní právo III: Soudní soustava v ČR. Postavení a pravomoc Ústavního soudu a pojem „spravedlivý proces“.

Klíčové pojmy

soudní soustava	nestrannost soudců	Ústavní soud - kompetence	vykonatelnost nálezů ÚS
působnost soudů	nezávislost soudů	obsah rozhodnutí	závaznost nálezů ÚS
nezávislost soudců	Ústavní soud – složení	forma rozhodnutí	ústavní stížnost

Osnova výkladu

- 5.1 Soudní soustava v ČR
- 5.2 Působnost soudů
- 5.3 Soudci
- 5.4 Nezávislost a nestrannost
- 5.5 Ústavní soudnictví v ČR

5.1 Soudní soustava v ČR

Soudní moc v ČR vykonávají jménem republiky nezávislé soudy. **Soudní soustava je čtyřstupňová:**

- Okresní soudy (75) + v Praze obvodní soudy (10) a Městský soud v Brně = 86 + pobočky okresních soudů
- Krajské soudy (7) + Městský soud v Praze + pobočky krajských soudů
- Vrchní soudy (2) – Praha a Olomouc
- Nejvyšší soud Brno, Nejvyšší správní soud Brno
- Ústavní soud Brno, který stojí mimo soustavu obecných soudů

5.2 Působnost soudů

Podle pravomoci rozdělujeme soudnictví na 4 druhy:

- 1) Civilní soudnictví
- 2) Správní soudnictví
- 3) Trestní soudnictví
- 4) Ústavní soudnictví

Nejvyšší správní soud byl zřízen k 1. lednu 2003. Do 31. prosince 1993 tvořily soudní soustavu též vojenské soudy se sídlem v Olomouci, Táboře a Trenčíně (SK). Do roku 2000 fungovali také samostatně obchodní soudy se sídlem v Praze, Brně a Ostravě.

Civilní soudnictví

Do působnosti civilního soudu patří rozhodování o právech, povinnostech a právech chráněných zájmů fyzických, právnických osob a státu. Např. rozhodnutí, zdali někomu náleží právo či nikoli, řešení úpadku dlužníka, zřízení věcného břemena, rozvod manželství, určování otcovství, přiznání svéprávnosti, prohlášení za mrtvého atd. Pramenem upravující postup soudů v civilních věcech je občanský soudní řád spolu se zákonem o zvláštních řízeních soudních.¹⁷

Správní soudnictví

U správního soudnictví je soustava soudů poněkud jiná než u soudnictví civilního a trestního, neboť v prvním stupni rozhoduje již krajský soud a v druhém stupni Nejvyšší správní soud v Brně. Hlavním úkolem správního soudu je přezkoumávat rozhodnutí orgánů veřejné správy. Pramenem upravující postup soudů ve správním soudnictví je soudní řád správní.

¹⁷ Zákon o zvláštních řízeních soudních je účinný od 1. ledna 2014. Upravuje tzv. nesporná řízení a jiná řízení, která nejsou sporné povahy.

Trestní soudnictví

Hlavními úkoly trestního soudu jsou: rozhodování o vině obžalovaného a ukládat zákonem stanovené tresty, popřípadě jiná opatření (viz další kapitoly týkající se trestního práva procesního). Pramenem upravující postup soudů v trestních věcech je trestní řád.

Ústavní soudnictví

Ústavní soud (Brno) je orgán na ochranu ústavnosti. Pramenem upravující postup Ústavního soudu je zákon o Ústavním soudu.

5.3 Soudci obecných soudů

Soudci jsou jmenováni do funkce prezidentem republiky (pravomoc vykonávaná s kontrasignací - viz kapitola č. 3). Svě funkce se soudce ujímá složením slibu. Do funkce soudce může být jmenován bezúhonný občan České republiky, který má vysokoškolské právnické vzdělání (5leté – min. Mgr. – na veřejné vysoké škole), musí být starší 30 let a složil justiční zkoušku (po minimálně tříleté čekatelské praxi).

Po složení slibu ministr spravedlnosti přidělí soudce k určitému soudu (s jeho souhlasem). Soudce lze přidělit k jinému soudu opět pouze s jeho souhlasem.

Funkce soudce zaniká uplynutím kalendářního roku, ve kterém dosáhl věku 70 let, pravomocným rozhodnutím o nezpůsobilosti vykonávat svou funkci, pravomocným odsouzením pro úmyslný trestný čin nebo k nepodmíněnému trestu pro nedbalostní trestný čin, pravomocným rozhodnutím o kárném opatření, kterým byl odvolán z funkce, pravomocným omezením svéprávnosti pro duševní poruchu, která ho činí nezpůsobilým k výkonu své funkce, pozbytím občanství ČR, smrtí nebo prohlášením za mrtvého a uplynutím tří měsíců po měsíci, kdy oznámil prezidentovi, že se své funkce vzdal.

Soudce je při rozhodování vázán **zákonem a mezinárodní smlouvou** podle čl. 10 Ústavy (prezidentské MS). Při rozporu vyhlášky a zákona se užije pravidlo *lex superior derogat legi inferior* (zákon vyšší právní síly ruší zákon nižší právní síly). Při rozporu **zákona, vyhlášky či nařízení s Ústavním pořádkem nebo lidsko-právní smlouvou** předloží soudce věc k projednání Ústavnímu soudu.

5.4 Nezávislost a nestrannost

5.4.1 Nezávislost soudců

Princip nezávislosti soudců se projevuje v mnoha směrech. Soudce je při rozhodování vázán pouze zákony a mezinárodními smlouvami (není tedy vázán příkazy nadřízených nebo dokonce vládním režimem). Rozhodnutí soudce může přezkoumat zase jen soud. Soudce nelze proti jeho vůli odvolat nebo přeložit k jinému soudu. O kárném provinění soudce rozhoduje opět soudce. Soudce je při výkonu své funkce hmotně zajištěn, aj.

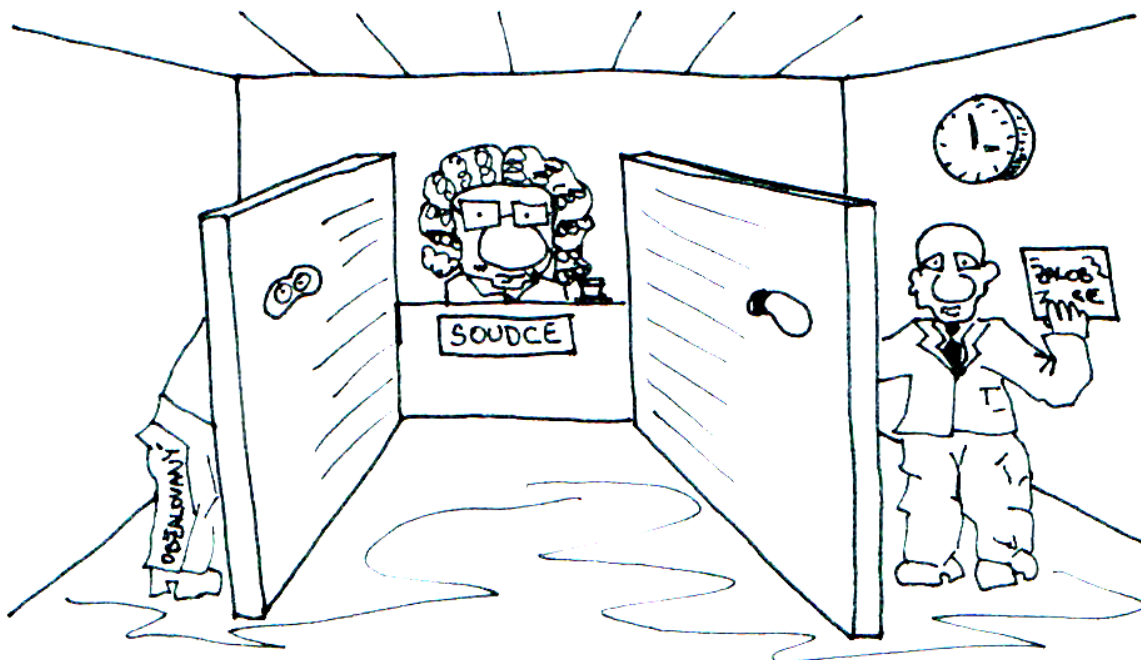
5.4.2 Nestrannost soudců

Nestrannost soudce znamená, že při rozhodování nesmí mít žádný vztah k věci, k účastníkům řízení ani k jejím zástupcům. K zajištění principu nestrannosti soudců slouží institut podjatosti (soudce se může prohlásit za podjatého, aby zajistil spravedlivý průběh soudního procesu, soudcovi podjatost může s odůvodněním prohlásit každý účastník soudního řízení). Podjatost soudce je pak důvodem pro odvolání. Soudce pro svou nestrannost nesmí být podle mého názoru členem ani neziskové organizace (neboť v rámci rozhodování může projevovat k určité skupině lidí sympatie).¹⁸

5.4.3 Princip nezávislosti soudů

Tento princip znamená, že výkon soudnictví je oddělen od dalších mocí (zákonodárná a výkonná). Do rozhodování soudů nesmí zasahovat jiný orgán. Rozhodování soudů nesmí být závislé na politické nebo ekonomické situaci.

¹⁸ Usnesení Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 25. 10. 2013 č. j. Nao 64/2013-21: „Rozhodování o věci nestranným a nezávislým soudcem je jedním z pilířů práva na spravedlivý proces. Kategorie nestrannosti soudce má subjektivní a objektivní rovinu. Nestrannost soudce je především subjektivní psychickou kategorií, jež vyjadřuje vnitřní vztah soudce k projednávané věci. Při posuzování námitky podjatosti je však třeba nestrannost vnímat i z hlediska objektivního, tzn. zkoumat, zda skutečně existují objektivní okolnosti, jež vyvolávají oprávněné pochybnosti o nezájatosti soudce v konkrétním případě. **K vyloučení soudce z projednání a rozhodnutí věci může v zásadě dojít teprve tehdy, když je evidentní, že vztah soudce k dané věci, účastníkům nebo jejich zástupcům dosahuje takové povahy a intenzity, že i přes zákonem stanovené povinnosti nebudou moci nebo schopni nezávisle a nestranně rozhodovat.**“

5.5 Ústavní soudnictví v ČR

V rámci ústavního soudnictví funguje pouze jeden specializovaný orgán na ochranu ústavnosti, tím je Ústavní soud ČR se sídlem v Brně. ÚS stojí mimo soustavu obecných soudů. Soudci ÚS jsou na rozdíl od soudců obecných soudů vázáni pouze Ústavním pořádkem a zákonem o Ústavním soudu (182/1993 Sb.). První ústavní soud ČSR vznikl již v roce 1921.

5.5.1 Soudci Ústavního soudu

Ústavní soud ČR je složen z **15 soudců** jmenovaných prezidentem republiky na dobu **10 let**. Jedná se o nekontrasignační pravomoc prezidenta republiky, nicméně jmenování je podmíněno souhlasem Senátu. Ústavní soud se skládá ze **čtyř tříčlenných senátů, dvou místopředsedů a jednoho předsedy**. Plénum ÚS se skládá ze všech soudců.

Soudcem Ústavního soudu se může stát každá osoba, která splňuje tyto podmínky:

- a) České státní občanství
- b) Bezúhonnost
- c) Kandidát je volitelný do Senátu (tj. min. 40 let)
- d) Má vysokoškolské právnické vzdělání (min. Mgr.)
- e) Kandidát je nejméně 10 let aktivně činný v právnickém povolání

Funkce soudce Ústavního soudu zaniká:

- a) uplynutím kalendářního roku, v němž soudce dosáhl věku 70 let,
- b) dnem právní moci rozhodnutí, kterým bylo zjištěno, že je nezpůsobilý vykonávat soudcovskou funkci,
- c) dnem právní moci rozhodnutí, kterým byl odsouzen pro trestný čin spáchaný úmyslně nebo odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody pro trestný čin spáchaný z nedbalosti,
- d) dnem právní moci rozhodnutí, kterým mu bylo uloženo kárné opatření odvolání z funkce soudce,
- e) dnem právní moci rozhodnutí, kterým byl soudce zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo kterým byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena (omezení svéprávnosti),
- f) dnem, kdy soudce pozbyl státní občanství České republiky (podle zákona č. 40/1993 Sb.) a
- g) smrtí nebo dnem právní moci rozhodnutí, kterým byl soudce prohlášen za mrtvého.¹⁹

¹⁹ § 94 zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích

Soudci Ústavního soudu (k 1. říjnu 2017)

Předseda

JUDr. Pavel Rychetský, dr. h. c.

Místopředsedové:

Prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc., Univ. Priv. Prof.

JUDr. Milada Tomková

Soudci

Doc. JUDr. Vojtěch Šimíček, Ph.D.

JUDr. Jaromír Jirsa

Prof. JUDr. Vladimír Sládeček, DrSc.

JUDr. Tomáš Lichovník

Prof. JUDr. Josef Fiala, CSc.

JUDr. Ludvík David, CSc.

JUDr. David Uhlíř

Prof. JUDr. Jan Filip, CSc.

JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D.

JUDr. Radovan Suchánek, Ph.D.

Prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

JUDr. Ing. Jiří Zemánek, CSc.

5.5.2 Obsah a forma rozhodnutí

Řízení u Ústavního soudu se zahajuje návrhem. O návrhu ÚS může rozhodnout tím, že:

- Návrh odmítne (nejde o návrh, je anonymní, netýká se vůbec porušení základního práva nebo svobody apod.)
- Návrh zamítne (byly splněny náležitosti návrhu, avšak stěžovateli nevyhoví)
- Návrhu vyhoví

Z hlediska formy rozhodnutí Ústavní soud rozhoduje nálezem a v ostatních věcech usnesením. Nálezy ÚS se vyhláší veřejně jménem republiky. Jestliže některý z ústavních soudců má opačný názor, může být jeho stanovisko připojeno k nálezu nebo k usnesení. Odlišný názor vůči výroku se nazývá (disentující stanovisko) a vůči odůvodnění (konkurující stanovisko).

Rozhodnutí Ústavního soudu, jakož i soudu obecného obsahuje:

- hlavičku (označení soudu, jména soudců, strany...)
- výrok (zamítá se, odmítá se, vyhovuje se)
- odůvodnění (proč se tak rozhodlo)
- poučení (poučení o možnosti podání opravného prostředku)

5.5.3 Vykonatelnost a závaznost rozhodnutí Ústavního soudu

Rozhodnutí Ústavního soudu je vykonatelné, jakmile je vyhlášeno, pokud Ústavní soud neodloží vykonatelnost na pozdější dobu. Rozhodnutí Ústavního soudu se zveřejňuje ve Sbírce zákonů nebo ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS. Vykonatelná rozhodnutí jsou pro všechny osoby a orgány závazná (především tzv. nosné důvody rozhodnutí).

5.5.4 Kompetence Ústavního soudu

Ústavní soud rozhoduje podle čl. 87 Ústavy např:

- o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem (tato kompetence je jedna z nejdůležitějších. **O zrušení zákonů musí Ústavní soud rozhodnout v plénu kvalifikovanou většinou (alespoň 9 soudců z 15),**
- o zrušení jiných právních předpisů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem nebo zákonem,
- o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora (**pokud jsou pochybnosti již ve volebním výboru Parlamentu ČR**),
- d) v pochybnostech o ztrátě volitelnosti a o neslučitelnosti výkonu funkcí poslance nebo senátora (**pokud o tom nerozhoduje Nejvyšší správní soud**),
- e) o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu republiky podle čl. 65 odst. 2 (**s předchozím souhlasem Poslanecké sněmovny**),
- f) o tom, zda rozhodnutí o rozpuštění politické strany nebo jiné rozhodnutí týkající se činnosti politické strany je ve shodě s ústavními nebo jinými zákony,
- g) spory o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy, nepřísluší-li podle zákona jinému orgánu.

Ústavní soud dále rozhoduje o souladu mezinárodní smlouvy podle čl. 10a a čl. 49 Ústavy s ústavním pořádkem, a to před její ratifikací. Do rozhodnutí Ústavního soudu nemůže být smlouva ratifikována (viz – kapitola 4.3).

5.5.5 Ústavní stížnost

Ústavní stížnosti dělíme na:

- a) Obecné ústavní stížnosti
- b) Komunální ústavní stížnosti (stížnost obce či kraje, proti nezákonnému zásahu ze strany státu)
- c) Ústavní stížnosti politických stran

Obecnou ústavní stížnost může podat každá fyzická či právnická osoba, jestliže tvrdí, že jednáním orgánu veřejné moci došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod (orgány obcí, správními úřady, soudy apod.). Podmínkou pro podání ústavní stížnosti je vyčerpání všech procesních prostředků (odvolání, dovolání, kasační stížnost) a splnění 60denní lhůty od doručení posledního procesního prostředku.

6. KAPITOLA

Občanské právo I: Pojem a systematika občanského zákoníku, fyzická osoba, vlastnické právo a držba.

Klíčové pojmy

právní dualismus
občanský zákoník
struktura OZ

zásady soukromého práva
právní osobnost
svěprávnost

svépomoc
negatorní žaloba
omezení VP

přestavek
držba
nabytí VP

Osnova výkladu

- 6.1 Právní dualismus
- 6.2 Občanské právo
- 6.3 Občanský zákoník
- 6.4 Zásady v občanském právu
- 6.5 Svěprávnost a právní osobnost fyzické osoby
- 6.6 Vlastnické právo
- 6.7 Ochrana vlastnického práva
- 6.8 Originární a derivativní nabytí vlastnického práva

6.1 Právní dualismus

Právo tradičně členíme na právo soukromé a veřejné. Právní dualismus, tedy třídění práva do dvou subsystémů, je charakteristický pro kontinentální právní systém. Právní dualismus má svůj původ v právu římském: „*Publicum ius est, quod ad statum rei romanae spectat; privatum, quod singulorum utilitatem pertinet*“ – Veřejné právo je to, které přihlíží k zájmu římského státu; soukromé, které přihlíží k užítku jednotlivce.

Existují tři základní teorie, které nám pomáhají rozlišit právo soukromé od práva veřejného. První z nich je **teorie zájmová**, kterou poprvé popsal Ulpianus ve svém ediktu (latinský edikt pocházející z Digest – sbírka římských právních textů). Pokud právní odvětví primárně sleduje zájem jednotlivce, jde o právo soukromé, naopak pokud sleduje zájem společnosti, jde o právo veřejné. **Teorie moci** zase odlišuje právo soukromé od veřejného pomocí toho, že zkoumá, zda subjekty právního vztahu jsou si v rovině právní rovny (právo soukromé), nebo naopak jeden ze subjektů je v nadřazeném postavení (právo veřejné – jeden subjekt má právo druhému subjektu jednostranně ukládat povinnosti). Za neuznávanější teorii se považuje **organická teorie (teorie subjektů)**. Jestliže se alespoň jeden subjekt právního vztahu stal jeho subjektem z důvodů členství ve „veřejném svazu“ (obec, kraj, stát, právnická osoba veřejného charakteru), jde o právo veřejné.

Veřejné právo	Soukromé právo
Ústavní právo	Občanské právo
Trestní právo	Rodinné právo
Správní právo	Pracovní právo
Finanční právo	Mezinárodní právo soukromé
Procesní právo	Autorské právo
Právo sociálního zabezpečení	Právo obchodních společností a družstev

6.2 Občanské právo

Občanské právo je hlavním představitelem práva soukromého. Předmětem občanského práva jsou majetkové vztahy fyzických a právnických osob, majetkové vztahy mezi těmito osobami a státem, vztahy vyplývající z práva na ochranu osobnosti, jakož i vztahy rodinné a obchodní.

6.3 Občanský zákoník

Základním formálním pramenem občanského práva je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“). Občanský zákoník nahradil dne 1. ledna 2014 občanský zákoník z roku 1964. Důvodů pro přijetí nové úpravy bylo mnoho. Mezi ně patří např. skutečnost, že občanský zákoník z roku 1964 byl značně nesystematický, vyčítán byl také dvojitý režim smluv (některé smlouvy byly uzavírány dle bývalého obchodního zákoníku, některé zase podle občanského zákoníku). Hlavní myšlenkou však bylo do nového civilního kodexu vnést zcela jiný koncept. Důraz je kladen na zásady autonomie vůle, lidské cítění či na tradiční hodnoty – ochrana rodiny, nezletilých apod. Nový občanský zákoník je kompilátem předchozí právní úpravy, historické právní úpravy (zejm. všeobecného zákoníku občanského z roku 1811 nebo vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937) a úpravy, která se osvědčila v zahraničí.²⁰

Vedle nového občanského zákoníku nabyt účinnosti také zákon o obchodních korporacích (č. 90/2012 Sb.), který doplňuje úpravu soukromého práva o otázku obchodních společností a družstev. V rámci rekodifikace soukromého práva byl přijat také zákon o mezinárodním právu soukromém (č. 91/2012 Sb.), který oba kodexy doplňuje tzv. kolizními normami, jež je potřeba aplikovat v případě, kdy se v právním vztahu vyskytne cizí prvek (např. smlouva o dílo je uzavírána mezi kupujícím – Portugalcem a prodávajícím – Čechem).

Struktura občanského zákoníku je následující:

1. Obecná část (§§ 1 - 654)
 2. Rodinné právo (§§ 655 - 975)
 3. Absolutní majetková práva (§§ 976 – 1720)
 4. Relativní majetková práva (§§ 1721 – 3014)
 5. Ustanovení společná, přechodná a závěrečná (§§ 3015 – 3081)
- **Obecná část** - obecná část občanského zákoníku upravuje postavení fyzických a právnických osob, osobnostní práva, zastoupení, pojem věci a její rozdělení, pojmové znaky a náležitosti právního jednání, právní události a čas v právu.
 - **Rodinné právo** - rodinné právo upravuje manželství (vznik, práva a povinnosti, zánik), příbuzenství, švagrovství a další instituty, zejména pak vztahy mezi manželi, rodiči a dětmi.
 - **Absolutní majetková práva** - třetí část občanského zákoníku upravuje věcná práva k věci vlastní (vlastnické právo, držba), věcná práva k věci cizí, spoluvlastnictví, ochranu a omezení věcných práv, správu cizího majetku a dědické právo.
 - **Relativní majetková práva** - čtvrtá část občanského zákoníku upravuje obecnou část závazkového práva, závazky ze smluv a závazky z deliktu a jiných právních skutečností.

6.4 Zásady soukromého práva

Autonomie vůle – volnost účastníků právního vztahu (bezformálnost právního jednání). Subjekt právního vztahu má možnost vybírat si s kým bude právně jednat, případně co bude obsahem právního jednání.

Rovnost subjektů - jeden druhému nemůže bez právního titulu (např. smlouvy) ukládat povinnosti.

Smlouvy musí být dodržovány (pacta sunt servanda) – tato zásada může být prolomena např. odstoupením od smlouvy (ve výjimečných případech - pokud tak stanovuje zákon nebo ujednání stran). V některých případech i pouhý slib může vyvolat právní následky např. v podobě povinnosti nahradit druhé straně škodu (např. slib darování, příslib odškodnění apod.).

Nikomu neškodit (neminem laedere) – nikdo nemůže těžit ze svého protiprávního jednání.

Prevence – člověk si má v životě počínat tak, aby zbytečně nikomu nezpůsobil nedůvodnou újmu.

Ochrana dobré víry – chráněn je ten, který vzhledem ke všem okolnostem alespoň předpokládal, že jedná podle práva.

Neznalost zákona neomlouvá (ignorantia iuris non excusat).

Nikdo nemůže na jiného převést více práv než má - když mi věc nenáleží, tak jí nemůžu bez právního důvodu převést na jinou osobu. Výjimky: § 1109 a násl. OZ – nabytí od neoprávněného.

Bdělým náleží právo (vigilantibus iura scripta sunt) – právo je silný nástroj v rukou mocných a náleží osobě, která se o svá práva pečlivě stará (např. včasným uplatněním práv ze záruky nebo včasné žalování dlužníka).

Ochrana práv třetích osob – ochrana věřitelů před nepoctivými dlužníky.

Ochrana slabší strany – v právních vztazích nemáme pokaždé rovné postavení, proto zákon určité osoby chrání více, než toho, kdo je v právním vztahu v silnější pozici (např. znalý podnikatel). Slabší stranou může být dítě, zaměstnanec, spotřebitel, ale také ekonomicky slabší podnikatel při styku s nadnárodní společností apod.

²⁰ Nový občanský zákoník je inspirován rakouským ABGB z roku 1811 (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*), francouzským Code civillem, německým BGB (*Bürgerliches Gesetzbuch*), vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937 nebo např. quebeckým občanským zákoníkem (*Civil Code of Québec*).

6.5 Svěprávnost a právní osobnost fyzické osoby

Právní osobnost se rozumí způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti (být subjektem práva – vyloučení otroctví). Tento pojem nahradil institut „*právní subjektivita*“. Právní osobnost vzniká narozením a zaniká smrtí (nikoli prohlášením za mrtvého). Jedná se o absolutní právo, tzn., že se ho nikdo nemůže vzdát ani z části. Lidské tělo ani jeho části nemohou být předmětem obchodu (s výjimkou části, které lze bezbolestně odejmout s tím, že se přirozeně obnoví – např. vlasy).

Svěprávnost je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat). Svěprávnost nahradila institut „*způsobilost k právním úkonům*“. Svěprávnost vzniká postupně od narození a končí smrtí nebo prohlášením za mrtvého, avšak plnou svěprávnost nabývá osoba až dosažením zletilosti. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Před nabytím zletilosti se plně svěprávnosti nabývá přiznáním svěprávnosti nebo uzavřením manželství (s přivolením soudu).

Za trvání života mohou být využity opatření sloužící k ochraně osoby, které duševní porucha brání náležitě právně jednat.

Mezi tato opatření patří:

- a) Předběžné prohlášení** - V očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat může člověk projevit vůli, aby byly jeho záležitosti spravovány určitým způsobem, nebo aby je spravovala určitá osoba, nebo aby se určitá osoba stala jeho opatrovníkem.
- b) Nápomoc při rozhodování** - Potřebuje-li člověk nápomoc při rozhodování, protože mu v tom duševní porucha působí obtíže, třebaže nemusí být omezen ve svěprávnosti, může si s podpůrcem ujednat poskytování podpory.
- c) Zastoupení členem domácnosti** - Brání-li duševní porucha zletilému, který nemá jiného zástupce, samostatně právně jednat, může ho zastupovat jeho potomek, předek, sourozenec, manžel nebo partner, nebo osoba, která se zastoupeným žila před vznikem zastoupení ve společné domácnosti alespoň tři roky.
- d) Omezení svěprávnosti** - K omezení svěprávnosti lze přistoupit jen v zájmu člověka, jehož se to týká, po jeho zhlédnutí a s plným uznáním jeho práv a jeho osobní jedinečnosti. Přitom musí být důkladně vzaty v úvahu rozsah i stupeň neschopnosti člověka postarat se o vlastní záležitosti.

Osoba nabývá svěprávnosti:

- a) dovršením 18. roku věku (zletilosti)
- b) přiznáním svěprávnosti
- c) uzavřením manželství

Osoba pozbývá svěprávnosti:

- a) smrtí
- b) prohlášením za mrtvého (domněnka a důkaz smrti)

6.5.1 Přiznání svěprávnosti (emancipace)

Navrhne-li nezletilý, který není plně svěprávný, aby mu soud přiznal svěprávnost, soud návrhu vyhoví, pokud nezletilý dosáhl věku šestnácti let, pokud je osvědčena jeho schopnost sám se živit a obstarat si své záležitosti a pokud s návrhem souhlasí zákonný zástupce nezletilého. V ostatních případech soud vyhoví návrhu, je-li to z vážných důvodů v zájmu nezletilého. Soud přiznává nezletilému svěprávnost i na návrh jeho zákonného zástupce, pokud nezletilý s návrhem souhlasí.

- 16 let
- Je schopen se uživit
- Je schopen obstarat si své záležitosti
- Souhlas zákonného zástupce nezletilého (výjimečně i bez)

Př. Sedmnáctiletý Karel - fotbalista hraje v prvoligovém týmu. Jeho příjmy dosahují dvojnásobku průměrné měsíční mzdy. Už dva roky bydlí samostatně a je schopen se o sebe postarat. Kdyby si Karel chtěl např. koupit vlastní byt nebo podnikat, veškeré smlouvy by za něj museli podepisovat rodiče. Proto může soudu navrhnout, aby mu přiznal svěprávnost.

6.5.2 Uzavření manželství

Soud může na návrh povolit uzavření manželství osob starších 16. let („*dokoupení věku*“). Svěprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné. Je-li manželství zdánlivé – non matrimonium, tak se k němu nepřihlíží (ex tunc – od počátku). Viz kapitola č. 13.2.3.

6.6 Vlastnické právo

Věcná práva jsou práva **absolutní** povahy, působí tedy vůči všem (*erga omnes*). Absolutní povaha spočívá v povinnosti každého nerušit výkon věcných práv určitého subjektu. Oproti tomu závazková práva (obligační) působí jen mezi subjekty určitého závazkového právního vztahu (*inter partes*), a proto jsou právem **relativním**. Z tohoto pojetí vychází také systematika občanského zákoníku.

Věcná práva dělíme na:

- a) Věcná práva k věci vlastní (*iura in re propria*)
 - o Vlastnictví
 - o Držba
- b) Věcná práva k věci cizí (*iura in re aliena*)
 - o Zástavní právo
 - o Věcná břemena (služebnosti a reálná břemena)
 - o Právo zadržovací (retenční právo)
 - o Právo stavby
 - o Správa cizího majetku

Vlastnické právo

Výlučné právní panství osoby nad určitou věcí. Vlastnické právo je soubor dílčích práv:

- a) Právo věc držet (*ius possidendi*)
 - b) Užívat (*ius utendi*)
 - c) Požívat (*ius fruendi*)
 - d) Nakládat s věcí (*ius disponendi*)
 - e) Právo věc zcizit (*ius alienaci ius transferre*)
- Případně právo věc zničit (*ius abudendi*)

Výkonem vlastnického práva se rozumí realizace jednotlivých dílčích práv. Tento výkon může spočívat buď v konání (omisivní jednání), nebo v nekonání (*non facere*). Spoluvlastnictví (*condominium*) – je vlastnictví dvou a více osob k téže věci. Vztah, kdy aktiva i pasiva náleží manželům, se nazývá společné jmění manželů (viz kapitola č. 7.2).

6.6.1 Omezení vlastnického práva

Vlastnické právo je sice výlučné právní panství, nicméně při výkonu vlastnického práva musí osoba brát zřetel také na ostatní. Omezení spočívá v povinnosti vlastníka něco nekonat (zdržet se), výjimečně v povinnosti něco konat.

Omezení vlastnického práva se dělí na:

- a) omezení daná zákonem (např. nezbytná cesta, horní právo)
- b) omezení uložená vlastníkovému soudem nebo správním úřadem (např. vyvlastnění, povinnost oplotit pozemek)
- c) omezení založená právním jednáním (např. služebnosti, reálná břemena či zřízení zástavního práva)

Ad a) Omezení daná zákonem

- povinnost nerušit (počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na životním prostředí apod.)
- zákaz imisí (různé vlivy – prach, popílek, otřesy, vibrace, pocit bezpečí, výbušniny, jedy apod.)
- zákonné legální břemeno (obhospodařování sousedního pozemku apod.)
- použití věci bez souhlasu vlastníka (ve stavu nouze nebo v naléhavém veřejném zájmu)

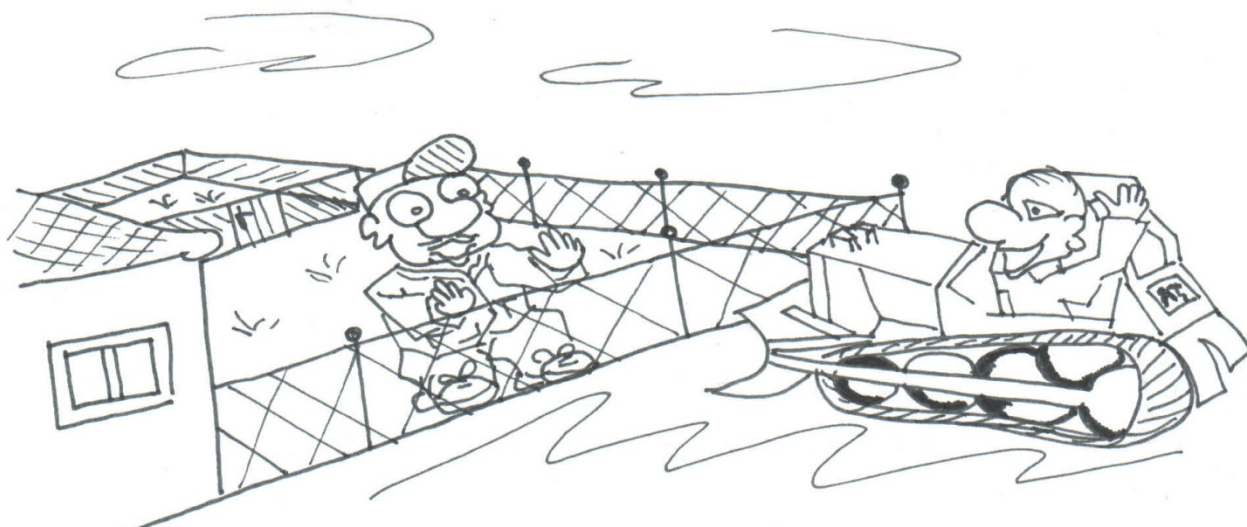
Ad b) Omezení uložená vlastníkovému soudem nebo správním úřadem

- zřízení věcného břemena (např. právo nezbytné cesty), může to být za náhradu, vyvlastnění.

Ad c) Omezení založená právním jednáním

- dobrovolné omezení vlastnického práva, pronájem věci, dání věci do zástavy, služebnost apod.

Př. Pan Jaromír si koupil pozemek, na kterém si chce postavit chatu a pěstovat zeleninu. Jeho pozemek je však ohraničen tak, že jediný možný přístup vede přes pozemek pana Jaroslava. Pan Jaromír se může s Jaroslavem dohodnout na zřízení práva cesty. Nebude-li Jaroslav souhlasit, může se Jaromír domáhat zřízení nezbytné cesty soudem. Nezbytnou cestu může soud zřídit jako služebnost – věcné právo.

6.7 Ochrana vlastnického práva

Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Prostředky ochrany jsou různé:

- a) soudní ochrana
- b) ochrana svépomocí

Soudní ochrana

V rámci soudní ochrany se vlastník může bránit žalobami.

- a) Reivindikační žaloba (žaloba na vydání věci)
- b) Negatorní žaloba (zápůrčí žaloba)
- c) Další specifické žaloby (žaloba z lepšího práva, odpůrčí žaloba)

Reivindikační žaloba - tato žaloba směřuje u movitých věcí na jejich vydání § 1040 – OZ, věc musí být dostatečně individualizována. U nemovitých věcí lze žalovat na jejich vyklízení.

Negatorní žaloba - touto žalobou se vlastník domáhá ochrany vlastnického práva proti tomu, kdo mu ho neoprávněně ruší jinak, než mu věc zadržuje.

Př. Pan Zdeněk měl pozemek, na kterém pěstoval okrasné květiny. Na sousedním pozemku choval Adam slepice. Slepice zaběhávaly na pozemek pana Zdeňka dírou v plotu a ničily mu jeho květiny. Na vyzvání pana Adama, aby zabránil zaběhávání slepic na jeho pozemek, reagoval Adam slovy: „*Já za to nemůžu, že tam je díra, takže máte smůlu.*“ Zdeněk se může obrátit na soud negatorní žalobou na zdržení se zásahu do vlastnického práva.

Ochrana svépomocí

Svépomoc spočívá v tom, že si každý může pomoci ke svému právu sám, avšak za předpokladu splnění těchto podmínek:

- a) jedná se neoprávněný zásah
- b) zásah je bezprostřední
- c) odvrácení musí být přiměřené
- d) je zřejmé, že by zásah veřejné moci přišel pozdě

6.8 Originární a derivativní nabytí vlastnického práva

Nabytí vlastnického práva rozlišujeme podle toho, zda vlastník věci své vlastnické právo odvozuje od vlastnického práva svého právního předchůdce – mezi převodcem a nabyvatelem je vztah (**derivativní**) nebo vlastník nabývá nezávisle na předchozím vlastníkovi (**originální**).

6.8.1 Derivativní způsoby nabytí vlastnického práva

- a) Nabytí smlouvou (kupní, darovací, směnná) - převod
- b) Děděním (viz kapitola č. 12) – přechod

Převod vlastnického práva u věci movitých

Vlastnické právo k věci určené jednotlivě se převádí už samotnou smlouvou k okamžiku její účinnosti, ledaže je jinak ujednáno nebo stanoveno zákonem. Nejčastěji tedy podpisem smluvních stran.

- Ujednat si lze jiný okamžik nabytí vlastnického práva (výhrada vlastnického práva př. až zaplacením celé kupní ceny, převzetím apod.)

Vlastnické právo k movité věci určené podle druhu se nabývá nejdříve okamžikem, kdy lze věc určit dostatečným odlišením od jiných věcí téhož druhu (nelze převést vlastnické právo k druhově určeným věcem na součásti věci a na věci dosud neexistující).

Převod vlastnického práva u věci nemovitých

Právním způsobem při nabytí vlastnického práva je tzv. intabulace (vklad) vlastnického práva do katastru nemovitostí. Převede-li se vlastnické právo k nemovité věci zapsané ve veřejném seznamu, nabývá se věc do vlastnictví zápisem do takového seznamu (katastr nemovitostí), a to s účinky zpětně ke dni podání návrhu.

Přechod vlastnického práva na dědice

Nabytí dědictví potvrzuje soud s účinky k okamžiku smrti zůstavitele.

6.8.2 Originární způsoby nabytí vlastnického práva

- a) Přivlastnění
- b) Přírůstek věci
- c) Přestavek
- d) Vydržení
- e) Zhotovení věci
- f) Nabytí vlastnického práva rozhodnutím orgánu veřejné moci

Přivlastnění

Věc, která nikomu nepatří, si každý může přivlastnit, nebrání-li tomu zákon nebo právo jiného na přivlastnění věci. Movitá věc, kterou vlastník opustil, protože ji nechce jako svou držet, nikomu nepatří. Nemovitou věc si nejde přivlastnit – opuštěnou nemovitou věc nabývá do vlastnictví stát.

- Je rozdíl mezi věcí opuštěnou a ztracenou.
- Na věc ztracenou se použije ustanovení o nálezů – nepřechází vlastnické právo; povinnost odevzdat obci + 10% nálezné.

Přírůstek věci

a) Přirozený přírůstek - Plody, které pozemek vydává sám od sebe, aniž je obděláván, náleží vlastníku pozemku. Totéž obdobně platí o přirozených plodech jiných nemovitých věcí. Strom náleží tomu, z jehož pozemku vyrůstá kmen. Plody, které vydává zvíře, náleží vlastníku zvířete.

b) Umělý přírůstek – zpracování věci (specifikace) - Cizí věc někdo nerozlučně spojí se svou nebo pro výrobu své věci použije výlučně cizího materiálu. Vlastníkem se stává ten, kdo materiálem nebo prací nejvíce přispěl k hodnotě výsledku. Vlastník nové věci zaplatí tomu, kdo vlastnické právo pozbyl, hodnotu zpracované věci a tomu, kdo se na výsledku podílel prací, odměnu za práci.

c) Smíšení (commixtio) - Smísí-li se movité věci několika vlastníků tak, že obnovení předešlého stavu sice není možné, ale celek lze bez porušení podstaty rozdělit na díly, ponechává se každému na vůli, zda si oddělí poměrnou část toho, co vzniklo smísením, anebo zda bude požadovat náhradu toho, co pozbyl.

Přestavek

Zasahuje-li trvalá stavba zřízená na vlastním pozemku jen malou částí na malou část cizího pozemku, stane se část pozemku zastavěného přestavkou vlastnictvím zřizovatele stavby; to neplatí, nestavěl-li zřizovatel stavby v dobré víře.

Zhotovení věci

Jestliže si někdo z vlastního materiálu vytvoří novou věc, stane se vlastníkem okamžikem zhotovení.

Nabytí vlastnického práva rozhodnutím orgánu veřejné moci

Příkladem nabytí vlastnictví výrokem soudním jsou nabytí vlastnictví:

- a) Při zřízení neoprávněné stavby na cizím pozemku
- b) Při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví
- c) Při vypořádání společného jmění manželů

6.9 Držba

Držbou rozumíme faktický stav, který je za splnění určitých podmínek chráněn právem. Abychom mohli hovořit o držbě (*lat. possessio*), musí být splněny dvě složky, a to faktická možnost vykonávat právo (*lat. corpus possessionis*) a úmysl vykonávat toto právo pro sebe (*lat. animus possidendi*).

Nejčastějším případem podoby držby je držba zloděje, který odcizí např. mobilní telefon (*faktická možnost vykonávat právo tedy je, neboť zloděj má mobil fakticky u sebe a když si jej ponechá, má úmysl vykonávat držení pro sebe – jsou splněny obě dvě složky*). Dalším příkladem může být situace, kdy prodávající z jakéhokoliv důvodu nepřevédl vlastnické právo k věci (např. jde o absolutně neplatnou smlouvu, o jejichž neplatnosti strany neví) a dojde k předání věci kupujícímu. Jinými slovy, kupující se nestal vlastníkem, ač tak měl v úmyslu, tedy je faktickým držitelem.

A. Faktickou možností vykonávat právo se rozumí i takový stav, kdy jsem např. 200km od držené věci, ale vím přesně, kde se nachází (můžu na věc působit, třeba i v blízké budoucnosti).

B. Úmysl vykonávat právo pro sebe musí být dán bezvýjimečně. Kdybych měl např. faktickou možnost ovládat věc, ale neměl úmysl s ní zacházet jako s věcí vlastní, jednalo by se o detenci (např. výpůjčku, výprosu, pacht, úschovu nebo nájem)

Druhy držby

Má se za to, že držba je řádná, poctivá a pravá, pokud se neprokáže opak.

A. Řádná držba – taková držba, která se zakládá na platném právním důvodu. Řádný držitel je osoba, která se ujala držby, aniž by rušila cizí držbu (*právním důvodem rozumíme např. platnou kupní smlouvu nebo výrok orgánu veřejné moci*).

B. Poctivá držba – jedná se o držbu osoby, která má za to, že jí z přesvědčivého důvodu (*dobrá víra se zde posuzuje objektivně*) náleží právo, které vykonává (nepoctivým držitelem je tedy ten, kdo ví nebo by vědět měl, že mu právo nesvědčí (*např. sedím v noci na zastávce Důl Michálkovice a přijde ke mně osoba, která mi za výhodnou cenu nabízí hodinky. Z okolností je zjevné, že osoba, která hodinky nabízí, není skutečným vlastníkem – tehdy by o poctivou držbu zřejmě nešlo*))

C. Pravá držba - pravým držitelem je osoba, která se nevetřela v držbu svémocně nebo se v ní nevloudila potajmu nebo lstí (*jinými slovy, nepravým držitelem je nejčastěji zloděj*).

- Rozlišování druhů držby má svůj význam pro případné vydržení vlastnického práva. Vydržet vlastnické právo může držitel, jehož držba je řádná, poctivá a pravá. K vydržení vlastnického práva k movité věci je potřebná nepřerušená držba trvající tři roky. K vydržení vlastnického práva k nemovité věci je potřebná nepřerušená držba trvající deset let. Mimořádně lze vydržet vlastnické právo i tehdy, neprokáže-li vydržitel řádnost držby (k vydržení je zapotřebí uplynutí dvojnásobné vydržecí doby).

7. KAPITOLA

Občanské právo II: společné jmění manželů, zástavní právo

Klíčové pojmy

spoluvlastnictví	aktiva	správa v SJM	zánik zástavního práva
zákonný režim SJM	pasiva	funkce zástavního práva	osobní jistota
smluvní režim SJM	předmanželská smlouva	vznik zástavního práva	propadná zástava

Osnova výkladu

7.1 Spoluvlastnictví

7.2 Společné jmění manželů

7.3 Zástavní právo

7.1 Spoluvlastnictví

O spoluvlastnictví hovoříme tehdy, jestliže jedna a táž věc patří současně více osobám. Pro účely správy spoluvlastnictví je rozhodující velikost spoluvlastnického podílu, přičemž pro stanovení jeho velikosti je rozhodující skutečnost, která vedla ke vzniku tohoto podílu – nejčastěji smlouvou nebo děděním. Spoluvlastnický podíl vyjadřuje sílu spoluvlastníka na rozhodování o správě společné věci. Je-li předmětem spoluvlastnictví nemovitost, uvede se v katastru nemovitostí výše každého podílu v podobě zlomku. Nejsou-li stanovené velikosti podílů, má se za to, že velikosti jsou stejné.

7.2 Společné jmění manželů

Pojem „společné jmění manželů“ nahradil 1. srpna 1998 pojem „bezpodílové spoluvlastnictví manželů.“ Mezi manžely neexistuje spoluvlastnické právo, nýbrž zvláštní společenství, které je charakteristické tím, že manželé nedisponují podíly. To, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů, je součástí společného jmění manželů (dále jen „SJM“).

7.2.1 Režimy SJM

- 1) Zákonný režim
- 2) Smluvní režim
- 3) Režim založený rozhodnutím soudu

1) Zákonný režim - aktiva

Součástí společného jmění je to, čeho nabyt jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství, s výjimkou toho, co:

- a) slouží osobní potřebě jednoho z manželů (kartáček na zuby, dámské líčení apod.)
 - b) nabyt darem, děděním nebo odkazem jen jeden z manželů, ledaže dárce při darování nebo zůstavitel v pořízení pro případ smrti projevil jiný úmysl,
 - c) nabyt jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech,
 - d) nabyt jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví (při směně věci za věc jinou),
 - e) nabyt jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.
- Součástí SJM je zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů (mám dům ve svém výlučném vlastnictví a pronajímám ho – utržené nájemné po odečtení nákladů spadá do SJM).
- Součástí SJM je také podíl manžela v obchodní společnosti či družstvu, stal-li se společníkem (resp. členem) v době trvání manželství.

Zákonný režim – pasiva

Součástí SJM jsou dluhy převzaté za trvání manželství, **ledaže:**

- a) se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku.

b) je převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny.

➤ Dluhy musely vzniknout z řádného obligačního vztahu. Součástí SJM nejsou dluhy, které vznikly v rámci veřejného práva např. na daních.

2) Smluvní režim

Snoubenci a manželé si mohou ujednat manželský majetkový režim odlišný od zákonného režimu (subsidiární použití smluvního režimu vůči zákonnému). Ujednají-li si smluvný režim manželé, upraví zpravidla své povinnosti a práva týkající se již existujícího společného jmění (nikoli zpětně). Tento smluvní režim bývá dán tzv. předmanželskou smlouvou, která musí být sepsána ve formě notářského zápisu. Smluvný režim lze změnit dohodou manželů nebo rozhodnutím soudu. Smlouva snoubenců o manželském majetkovém režimu nabývá účinnosti uzavřením manželství.

Smlouvou lze rovněž uspořádat majetkové poměry pro případ zániku manželství. Jedná-li se o uspořádání pro případ zániku manželství smrtí, považuje se v této části smlouva za smlouvu dědickou, má-li její náležitosti.

3) Režim založený rozhodnutím soudu

Rozšířit i zrušit společné jmění manželů lze i za trvání manželství, a to na návrh jednoho z manželů případně společným návrhem obou manželů. Zúžit nebo zrušit společné jmění lze na základě závažného důvodu.

Závažným důvodem je vždy skutečnost, že:

- manželův věřitel požaduje zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželovi,
 - manžela lze považovat za marnotratného,
 - manžel soustavně nebo opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika,
 - manžel začal podnikat, nebo že se stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby.
- Tento výčet je demonstrativní, tzn., že mohou nastat i další případy, kdy může soud na návrh jednoho z manželů zrušit nebo zúžit SJM.

7.2.2 Správa v zákonném režimu

Rozhodování o běžných záležitostech

- princip: rozhoduje dohoda manželů.
- povinnosti a práva spojená se SJM náleží manželům společně a nerozdílně (solidarita) – dlužník může plnit oběma manželům.
- z právního jednání ohledně SJM jsou manželé zavázáni a oprávněni společně a nerozdílně.

Rozhodování o mimořádných záležitostech

- princip: manželé jednají společně, nebo jedná jeden manžel se souhlasem druhého.
- odmítá-li manžel dát souhlas bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem manželů, rodiny nebo rodinné domácnosti, či není-li schopen vůli projevit, může druhý manžel navrhnout, aby souhlas manžela nahradil soud.
- jedná-li právně manžel bez souhlasu druhého manžela v případě, kdy souhlasu bylo zapotřebí, může se druhý manžel dovolat neplatnosti takového jednání (relativní neplatnost).

7.2.3 Vypořádání společného jmění manželů

Poté co je zrušeno nebo zúženo SJM, musí dojít k jeho vypořádání. Nejčastěji je SJM vypořádáno v souvislosti s rozvodem manželství.

Jakým způsobem může dojít k vypořádání společného jmění:

- a) dohoda o vypořádání SJM
- b) rozhodnutí soudu o vypořádání SJM na základě návrhu
- c) nevyvratitelná domněnka vypořádání po uplynutí tří let od zrušení SJM (tj. od pravomocného rozhodnutí)

A. Dohoda o vypořádání vyžaduje písemnou formu, pokud byla uzavřena za trvání manželství nebo pokud je předmětem vypořádání věc, u které vyžaduje písemnou formu i smlouva o převodu vlastnického práva. Nevyžaduje-li dohoda o vypořádání písemnou formu a požádá-li o to jeden z manželů, doručí mu druhý manžel potvrzení, jak se vypořádali.

- Dohoda o vypořádání majetkových poměrů je podmínkou pro rozvod manželství bez zjišťování příčin jeho rozvratu (dohoda musí být písemná a podpisy úředně ověřeny – viz kapitola č. 13.4).

B. Řízení o vypořádání SJM soudem se zahajuje na návrh jednoho z manželů. O vypořádání rozhoduje soud podle stavu, kdy nastaly účinky zrušení SJM.

C. Pokud nedošlo k vypořádání na základě dohody nebo rozhodnutí soudu do tří let od zrušení SJM, použije se nevyvratitelná domněnka, že manželé se vypořádali tak, že:

- a) hmotné věci movité jsou ve vlastnictví toho z nich, který je pro potřebu svou, své rodiny nebo rodinné domácnosti výlučně jako vlastník užívá,
- b) ostatní hmotné věci movité a věci nemovité jsou v podílovém spoluvlastnictví obou; jejich podíly jsou stejné,
- c) ostatní majetková práva, pohledávky a dluhy náleží společně oběma; jejich podíly jsou stejné.

7.3 Zástavní právo

7.3.1 Zajištění dluhu obecně

Věřitelé se často chtějí zajistit pro případ, že by dlužníci nebyli schopni své dluhy řádně a včas plnit. Existuje mnoho zajišťovacích prostředků, které dávají věřiteli jistotu alespoň částečného zadostiučinění. Dluh lze zajistit majetkovou nebo osobní jistotou.

A. Osobní jistota – třetí osoba se zaváže věřiteli nebo v prospěch věřitele za dlužníkovu plnění:

- Ručení
- Finanční záruka

B. Majetková jistota – dlužník nebo třetí osoba dá věřiteli nebo ve prospěch věřitele majetkovou jistotu (např. dům nebo možnost srážek mzdy), že dlužník svůj dluh splní.

- Zástavní právo
- Zajišťovací převod práva
- Dohoda o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů
- A další dílčí instituty (např. zádržné nebo závdavek)

7.3.2 Zástavní právo – obecně

Zástavní právo patří do věcných práv k věcem cizím (iura in re aliena). Jedná se o nejčastější zajišťovací institut práva, který má svůj původ již v právu římském. Zástavní právo zvyšuje věřitelovu jistotu, že jeho pohledávka bude uspokojena. Zástavní právo je postaveno na funkci **uhrazovací a donucovací**.

7.3.3 Vznik zástavního práva

Při zajištění dluhu zástavním právem vznikne věřiteli oprávnění, nesplní-li dlužník dluh **řádně a včas**, uspokojit se z výtěžku zpeněžení zástavy do ujednané výše. Zástavou může být každá věc, s níž lze obchodovat, klidně i věc budoucí, splatná pohledávka, pes, cenný papír, závod, ochranná známka, patent apod.

Zástavní právo se zřizuje **zástavní smlouvou**, rozhodnutím soudu, správního orgánu či ze zákona. Obsahem zástavní smlouvy je zejména:

- předmět zástavy (např. pozemek, spoluvlastnický podíl)
- důvod vzniku zástavního práva (např. úvěr, zápůjčka)

Zástavní právo k **movité věci** vznikne odevzdáním zástavnímu věřiteli, nemusí se tak učinit, pokud sepiší písemnou zástavní smlouvu. Odevzdat věc lze i třetí osobě. Pro zvýšení právní jistoty se doporučuje zapsat toto právo do **rejstříku zástav (notář)**.

Zástavní právo k nemovité věci nezapisované do veřejného seznamu (katastr nemovitostí), vznikne zápisem do **rejstříku zástav**. **A contraria u nemovitých věcí podléhající zápisu do katastru nemovitosti je obligatorní vklad zástavního práva do takového seznamu.**

7.3.4 Rozsah zástavního práva

Zástavní věřitel, jemuž byla zástava odevzdána, je oprávněn ji mít u sebe po celou dobu trvání zástavního práva. Je povinen pečovat o ni jako řádný hospodář a má proti zástavci právo na náhradu nákladů s tím spojených jako poctivý držitel.

Zástavní věřitel může zástavu užívat jen se souhlasem zástavního dlužníka a způsobem pro zástavního dlužníka neškodným (je-li předmětem zástavy traktor, tak jej nemůže věřitel využívat pro orání svého pole, ledaže to dlužník svolí).

7.3.5 Zakázána ujednání v zástavních smlouvách – propadná zástava a způsob zpeněžení

Věřitel je oprávněn zástavu zpeněžit libovolným způsobem (ne tedy jen přes veřejnou dražbu) nebo si ji za libovolnou, anebo předem určenou cenu ponechat (tzv. propadná zástava, která byla do 31. prosince 2013 zakázána). Takové oprávnění má však věřitel od okamžiku, kdy zajištěný dluh **dospěje** (dluh se stane splatným), do té doby jsou tato ujednání zakázána. Před tímto okamžikem je více chráněn zástavní dlužník a naopak po tomto okamžiku je více chráněn zástavní věřitel, neboť věřitel nemá peníze a dlužník je se splněním dluhu v prodlení.

7.3.6 Zákaz zatížení

Zákon připouští ujednat si mezi stranami zákaz zatížení, který vylučuje do budoucna zřízení zástavního práva nebo jiné formy zajištění. Tento zákaz má účinky pouze mezi stranami. Vůči třetím osobám má zákaz zatížení účinky tehdy, pokud je zapsán do rejstříku zástav nebo do katastru nemovitostí.

7.3.7 Zastavení cizí věci

Zastavit lze i cizí věc, a to se souhlasem vlastníka. Zákon však chrání zástavní věřitele, dal-li zástavce jako zástavu cizí movitou věc bez souhlasu vlastníka. Zástavní věřitel však musí být v dobré víře, že zástavce je oprávněn věc zastavit. Dobrá víra se předpokládá a opak musí dovolávající strana prokázat.

7.3.8 Zánik zástavního práva

Přechodem vlastnického práva k zastavené věci nezaniká zástavní právo (působí tedy i vůči dalším vlastníkům). Zástavní právo zaniká až zánikem zajištěné pohledávky:

- a) solucí (splnění dluhu – zaplacení)
- b) uplynutím doby (zástavní právo na dobu určitou)
- c) jednostranným vzdáním se zástavního práva ze strany zástavního věřitele
- d) písemnou dohodou (např. strany se dohodnou na jiné možnosti splnění dluhu)
- e) pokud zástavní dlužník místo zástavy složí její obvyklou cenu
- f) zánikem zástavy (věřitel podpálí zástavu – zástavní právo má akcesorickou povahu – váže se na věc) – není vyloučena náhrada škody

8. KAPITOLA

Občanské právo III: Obecná část závazkového práva. Vznik, změna, zajištění a zánik závazků.

Klíčové pojmy

závazek	smlouva	postoupení smlouvy	závdavek
obsah závazku	nabídka	narovnání	převzetí dluhu
relativní majetkové právo	akceptace	ručení	splnění dluhu

Obsah

- 8.1 Závazkové právo
- 8.2 Smlouva
- 8.3 Vznik závazků
- 8.4 Změna závazků
- 8.5 Zajištění a utvrzení dluhů
- 8.6 Zánik závazků

8.1 Závazkové právo

Závazkem se rozumí obligační vztah (závazkový vztah) mezi věřitelem na straně jedné a dlužníkem na straně druhé. Ze závazku má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit.

V jednom smluvním vztahu může být dlužník zároveň věřitelem a naopak. Tak např. v rámci kupní smlouvy: Prodávající se zavazuje kupujícímu odevzdat věc (z tohoto pohledu je tedy dlužníkem), zatímco kupující se zavazuje zaplatit prodávajícímu kupní cenu (kupující je také dlužníkem). Prodávající má právo na zaplacení kupní ceny (tzn. je věřitelem) a kupující má právo na odevzdání věci (je věřitelem).

Obsahem závazku jsou práva a povinnosti, která jsou spojena s pohledávkou. Obecně známe následující povinnosti:

- něco dát (např. povinnost odevzdat věc kupujícímu)
- něco konat (např. provést dílo pro objednatele)
- něco strpět (např. povinnost strpět opravu sousedova plotu ze svého pozemku)
- něčeho se zdržet (např. zdržet se sázení stromů v těsné blízkosti hranice pozemků)

8.1.1 Úprava závazkového práva

Závazkové právo je upraveno v rámci části čtvrté občanského zákoníku. Závazkové právo je označeno jako relativní majetkové právo - tvoří protipól právu věcnému. Rozdíl spočívá zejména v tom, že závazek působí primárně pouze vůči stranám smluvního vztahu (kupní smlouva – prodávající x kupující) – hovoříme o působení inter partes. Závazkové právo je také charakteristické otevřeným výčtem smluvních typů, které lze ve vztazích využít. Občanský zákoník připouští sjednat si i takovou smlouvu, která není typově upravena (tzv. inominátní smlouva, např. leasingová smlouva).

Rozdíl mezi věcnými a závazkovými právy:

Relativní majetková práva (závazkové právo)

Působí inter partes (pouze mezi stranami závazku)
Možnost uzavřít inominátní smlouvu (i tu, která není upravena)
Mají dynamický charakter (rozvíjí se – internet; technologie)
Předmětem závazku je lidské chování (vztah mezi stranami)

Absolutní majetková práva (věcná práva)

Působí erga omnes (vůči všem)
Platí uzavřený výčet věcných práv, nelze si sjednat jiné
Mají zpravidla statický charakter (jsou tradiční a příliš se nerozvíjí)
Předmětem věcných práv je pouze věc

Závazkové právo je v občanském zákoníku upraveno v rámci tří hlav:

Hlava I – Všeobecná ustanovení o závazcích (obecná část závazkového práva)

Hlava II – Závazky z právního jednání (smluvní právo)

8.1.2 Obecná část závazkového práva

Obecná část závazkového práva upravuje instituty, které jsou pro všechny smluvní typy společné. Upravuje: vznik závazků, pojem smlouvy, její formy, obsah závazků, ochranu spotřebitele (distanční smlouvy, smlouvy uzavírané mimo obchodní prostory podnikatele, finanční služby), změnu závazků (změnu v subjektu a obsahu), zánik závazků, zajištění a utvrzení dluhů.

8.1.3 Smluvní právo

Smluvní právo upravuje jednotlivé smluvní typy, jejich charakteristiku a dále konkretizují obecné otázky závazků. Mezi základní smluvní typy patří:

• darovací smlouva	• zápůjčka	• smlouva o dílo
• kupní smlouva	• úvěr	• péče o zdraví
• směnná smlouva	• pracovní poměr	• kontrolní činnost
• výprosa	• úschova	• účet, vklad, akreditiv
• výpůjčka	• skladování	• důchod
• nájem	• smlouvy příkazního typu	• výměnek
• pacht	• zájezd	• společnost
• licence	• přeprava	• pojištění, sázka, hra a los

8.1.4 Delikt ní právo

Delikt ní právo upravuje náhradu škody, náhradu nemajetkové újmy, právo nekalé soutěže a bezdůvodné obohacení. Podstatou delikt ního práva je nahradit způsobenou újmu, kterou škůdce způsobil poškozenému. Delikt ní právo upravuje např. náhradu při újmě na přirozených právech člověka (život, zdraví, svoboda, důstojnost aj.), škodu způsobenou na vnesené věci, škodu způsobenou zvířetem nebo škodu, která vznikla v souvislosti s provozem dopravního prostředku (viz kapitola č. 9.7).

8.2 Smlouva

Smlouva je minimálně dvoustranné právní jednání, kterým si strany mezi sebou zřídí závazek. Smlouva je jedním ze způsobů, jakým vzniká závazek. Smlouva je uzavřena, jakmile si strany ujednaly její obsah. Může být různého charakteru:

- úplatná – (onerózní - koupě, dílo) x bezúplatná (lukrativní - darování)
- dvoustranná (bilaterální) x vícestranná (multilaterální)
- reálná (smlouva je uzavřena předáním věci – zápůjčka) x konsenzuální (smlouva je uzavřena účinností smlouvy - úvěr)

8.2.1 Proces vzniku smlouvy

Smlouva je uzavřena okamžikem, kdy přijetí nabídky nabývá účinnosti. Před samotným vznikem smlouvy předchází zpravidla dvě fáze:

- a) nabídka (oferta)
- b) akceptace (přijetí nabídky)

Prvním krokem směřujícím k uzavření smlouvy je **nabídka** (návrh na uzavření smlouvy). Osoba, která navrhuje uzavření smlouvy, se nazývá oferent (navrhovatel). Nabídka musí obsahovat podstatné náležitosti smlouvy tak, aby smlouva mohla být uzavřena jeho jednoduchým a nepodmíněným přijetím.

Druhým krokem je **přijetí nabídky** (akceptace). Osoba, které je nabídka určena (oblát), nabídku přijme, projeví-li s ní včas vůči navrhovateli souhlas.

8.3 Vznik závazků

Závazek vzniká ze smlouvy, z protiprávního činu, nebo z jiné skutečnosti, která je k tomu podle právního řádu způsobilá. Závazek tedy může vzniknout:

- z kontraktu – ze smlouvy (smlouvy o dílo, koupě, darování, nájmu apod.)
- z kvazikontraktu (veřejný příslib a slib odškodnění – chybí zde právní jednání druhé osoby)

- z deliktu (z protiprávního činu)
- z kvazideliktu (bez zavinění – bezdůvodné obohacení a jednání bez příkazu)
- z úředního rozhodnutí (soudní rozhodnutí – opatrovnictví člověka, vypořádání SJM)
- ze zákona (vyživovací povinnost)

8.4 Změna závazků

V průběhu trvání závazkového vztahu lze závazek změnit. Změna může spočívat ve dvou rovinách:

- a) změna závazku v subjektu
- b) změna závazku v obsahu

8.4.1 Změna závazků v subjektu

- Závazek lze změnit v osobě věřitele nebo v osobě dlužníka.

Změna v osobě věřitele

- Postoupení pohledávky (cese) – věřitel má právo postoupit svou pohledávku, kterou má za dlužníkem, na jinou osobu. Postoupit tak lze pohledávku celou nebo její část. K postoupení pohledávky se nevyžaduje souhlas dlužníka. Nelze však postoupit pohledávku, která zaniká smrtí nebo jejíž obsah by se změnou věřitele k tíži dlužníka změnil.

Změna v osobě dlužníka

- Převzetí dluhu (privativní intercese) - dlužník má právo ujednat si s jinou osobou, aby za něj splnila dluh. K převzetí dluhu je zapotřebí souhlasu věřitele.
- Přistoupení k dluhu (kumulativní intercese) - kdo bez souhlasu dlužníka ujedná s věřitelem, že za dlužníka splní jeho dluh, stává se novým dlužníkem vedle původního dlužníka a je spolu s ním zavázán společně a nerozdílně.
- Převzetí majetku - převezme-li někdo od zcizitele veškerý majetek nebo jeho poměrně určenou část, stává se společně a nerozdílně se zcizitelem dlužníkem z dluhů, které s převzatým majetkem souvisí a o nichž nabyvatel při uzavření smlouvy věděl nebo musel vědět. Nabyvatel však není povinen plnit více, než kolik činí hodnota majetku, jehož takto nabyl.

Př. převzetí dluhu – Barča dluží Lucce 50.000 Kč. Štěpán má však Barču velmi rád, a proto se s Lucií dohodne, že za Barču celý dluh zaplatí. Barča souhlasí.

Př. přistoupení k dluhu – Martina Adéle dluží 10.000 Kč. Sára, která má Martinu jako nejlepší kamarádku, se dohodne s Adélou, že Martině s dluhem pomůže. Martina však s tímto návrhem nesouhlasí. Sára je pak s Martinou zavázána splnit svůj dluh společně a nerozdílně.

Př. převzetí majetku – Denisa se s Lindou dohodne, že za Lindu převezme veškerý její majetek. Majetek tvoří: mobilní telefon, televizor, notebook a kosmetická sada. Na mobilním telefonu vázne dluh ve výši 7.000 Kč, ostatní majetek je dluhy nezatížen. Denisa pak nabyvá veškerý majetek Lindy a stává se dlužníkem dluhu, který vznikl v souvislosti s vlastnickým právem k mobilnímu telefonu. Dluh je povinna zaplatit i Linda, a to společně a nerozdílně.

8.4.2 Změna v obsahu závazků

Jakmile závazek vznikne, těžko jej lze co do obsahu změnit. Zákon připouští změnu se souhlasem druhé smluvní strany. Bez jejího souhlasu lze závazek změnit pouze tehdy, pokud se změni po uzavření okolnosti do té míry, že se plnění podle smlouvy stane pro některou ze stran obtížnější. Strana, u které došlo ke změně okolnosti má právo domáhat se o znovu projednání smlouvy (renegociaci). Nedohodnou-li se strany v přiměřené době, změni závazek ze smlouvy na návrh soud.

Změna v obsahu závazku dohodou

- Kumulativní novace – dohoda stran závazku o změně obsahu bez současného zrušení dosavadní smlouvy (např. změna obchodních podmínek, změna adresy trvalého pobytu, změna tarifu).
- Privativní novace – dohoda stran o změně podstatného obsahu závazku se současným zrušením dosavadního závazku, který se nahradí závazkem novým.
- Narovnání – změna dosavadního závazku záležící v tom, že strany si ujednáním upraví práva a povinnosti mezi nimi dosud sporné nebo pochybné.

8.5 Zajištění a utvrzení dluhů

Zajištěním nebo utvrzením dluhu si věřitel zajišťuje zvýšenou možnost dobytosti své pohledávky. Zajistit dluh lze poskytnutím osobní nebo věcné jistoty věřiteli. Utvrdit dluh lze smluvní pokutou nebo uznáním dluhu.

8.5.1 Zajištění dluhů

Zajistit dluh jiného lze poskytnutím jistoty – **věcně zajištění** (v podobě zřízení zástavní práva na věc, zajišťovacím převodem práva nebo dohodou o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů). Vedle poskytnutí věcné jistoty občanský zákoník připouští i tzv. **osobní zajištění** – ručení nebo finanční záruka. Zajistit dluh lze také sjednáním úroků z peněžitého dluhu nebo tzv. závdavkem.

- Zajištění dluhu zřízením zástavního práva (viz kapitola č. 7.3).
- Zajišťovací převod práva - smlouvou o zajišťovacím převodu práva zajišťuje dlužník nebo třetí osoba dluh tím, že věřiteli dočasně převede své právo. Převod práva může mít zpravidla dvojí podobu:
 - převod s rozvazovací podmínkou (rezolutivní)
 - fiduciární převod - přechází vlastnické právo na věřitele. Po splnění dluhu musí věřitel převést právo zpět.
- Závdavek - závdavkem se potvrzuje uzavření smlouvy a strana, která jej dala, poskytuje jistotu, že dluh splní. Nesplní-li se dluh z příčiny na straně toho, kdo dal závdavek, může si druhá strana závdavek ponechat. Dala-li tato strana závdavek, má právo požadovat, aby jí buď bylo vydáno dvojnásobně tolik, anebo aby dlužník dluh splnil, nebo, není-li splnění dluhu již možné, náhradu škody.
- Ručení - ručitel může prohlásit, že věřitele uspokojí, pokud dlužník nesplní svůj dluh řádně a včas. Ručitelské prohlášení vyžaduje písemnou formu. Ručení zaniká zánikem dluhu, který zajišťuje – ručení má akcesorickou povahu.
- Finanční záruka (dříve tzv. bankovní záruka) - využívá se v bankovním sektoru. Finanční záruka se často poskytuje nadnárodním společnostem k zajištění různých aktivit (např. bankovní záruka za řádné provedení díla).
- Dohoda o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů - dluh lze zajistit taky srážkami ze mzdy nebo např. odměn z dohod. K zajištění je potřeba souhlasu zaměstnavatele (resp. osoby, která poskytuje mzdu nebo jiný příjem). Zajištění srážek ze mzdy však lze pouze co do poloviny její výše.

8.5.2 Utvrzení dluhů

Utvrdit dluh (potvrdit, že dluh existuje) lze ujednáním smluvní pokuty nebo uznáním dluhu.

- Smluvní pokuta – smluvní pokutu lze sjednat pro případ porušení povinnosti, která vyplývá z obsahu závazku. Smluvní pokuta může být stanovena v pevné výši (např. 5.000 Kč) nebo procentuálně (5 % z dlužné částky). K smluvní pokutě sjednané v souvislosti s nájmem bytu a domu se nepřihlíží.
- Uznání dluhu – uzná-li někdo svůj dluh co do důvodu i výše prohlášením učiněným v písemné formě, má se za to, že dluh v rozsahu uznání v době uznání trvá.

8.6 Zánik závazků

Občanský zákoník upravuje mnoho způsobů, jakým závazek zaniká. V obecné části závazkového práva se mezi způsoby zániku závazku řadí splnění dluhu a jiné způsoby zániku závazku.

8.6.1 Splnění dluhu

Splněním dluhu závazek zaniká. Dlužník musí dluh splnit na svůj náklad a nebezpečí řádně a včas.

- a) řádné plnění – nesmí být plněno s vadami, pokud je splněno vadně, má příjemce práva z vadného plnění.
- b) včasné plnění – pokud dlužník nesplní včas, dostává se do prodlení (při peněžitém plnění, může věřitel žádat placení úroků z prodlení).

Dlužník plní vadně, zejména:

1. poskytne-li předmět plnění, který nemá stanovené nebo ujednané vlastnosti,
2. neupozorní-li na vady, které předmět plnění má, ač se při takovém předmětu obvykle nevyskytují,
3. ujistí-li věřitele v rozporu se skutečností, že předmět plnění nemá žádné vady, anebo že se věc hodí k určitému užívání, nebo
4. zcizí-li cizí věc neoprávněně jako svoji (např. nájemce prodá předmět nájmu).

- Přenechání věci úhrnkem – přenechání věci jak stojí a leží. Vady jdou k tíži nabyvatele (to neplatí, nemá-li věc vlastnost, o níž zcizitel prohlásil, že ji má, nebo již si nabyvatel vymínil).
- Záruka za jakost – záruka, že předmět plnění bude po určitou dobu po splnění způsobilý pro použití k ujednanému účelu a že si podrží ujednané vlastnosti (nejsou-li ujednané, vztahuje se záruka na účel a vlastnosti obvyklé).
 - Záruku lze stanovit – přímo ve smlouvě, prohlášením v záručním listu, vyznačením na obalu atd.

8.6.2 Jiné způsoby zániku závazků

- Dohoda – strany se mohou dohodnout, že svůj závazek ruší, aniž by byl zřízen nový (na rozdíl od privativní novace).
- Započtení – strany si vzájemně dluží plnění stejného druhu, lze jej započíst.
- Odstupné – pokud si strany ujednaly možnost zaplacení odstupného, tak včasným zaplacením závazek zaniká. To neplatí, pokud jedna ze stran, která již, byť i jen zčásti, plnění druhé strany přijala nebo druhé straně sama plnila.
- Splynutí – závazek zaniká, pokud splyne právo s povinností v jedné osobě.
- Prominutí dluhu – pokud dlužník nevysloví nesouhlas, může mu závazek věřitel prominout.
- Výpověď – závazek lze vypovědět, ujednají-li si to strany nebo stanoví-li tak zákon.
- Odstoupení od smlouvy – strana může odstoupit od smlouvy, poruší-li druhá strana smlouvu podstatným způsobem.
- Následná nemožnost plnění – závazek zaniká také tehdy, stane-li se dluh po vzniku závazku nesplnitelným.
- Smrt dlužníka – obecně závazek smrti dlužníka nezaniká. Zaniká pouze tehdy, pokud si to strany ujednají nebo pokud mělo být plnění provedeno výlučně osobně dlužníkem.
- Smrt věřitele – obecně závazek smrti věřitele nezaniká. Zaniká pouze tehdy, pokud si to strany ujednají nebo bylo-li plnění omezeno jen na osobu věřitele.

- Dohoda – Otec se se synem dohodl, že zruší dědickou smlouvu, kterou před dvěma lety uzavřeli.
- Započtení – Martina s Nikolou si vzájemně dluží 10.000 Kč, vzájemně si dluh započtou, a tím závazek zaniká.
- Odstupné – Společnost Dřevo s.r.o. uzavřela se společností Kvalitní nábytek v.o.s. smlouvu o dílo, jejímž předmětem je vyhotovení 50 kusů dřevěných židlí. Strany si ujednaly možnost zániku závazku zaplacením odstupného. Společnost Dřevo s.r.o. jako zhotovitel však dostala lepší nabídku na zhotovení 500 kusů židlí pro nadnárodní akciovou společnost. Proto objednateli – Kvalitní nábytek v.o.s. zaplatila odstupné, čímž závazek zanikl.
- Splynutí – syn dlužil otci 50.000 Kč. Nicméně před tím, než došlo ke splnění dluhu zaplacením částky, otec zemřel. Jako jediný dědic přicházel v úvahu právě syn. Proto došlo k zániku závazku splynutím.
- Prominutí dluhu – Bára dluží Adéle 100 Kč, jelikož Adéla pomohla Báře s domácím úkolem, rozhodla se Bářin dluh prominout.
- Výpověď – Adriana pronajímala byt své kamarádce Nikol. Jelikož Nikol neplatila nájemné řádně a včas, rozhodla se Adriana nájemní smlouvu vypovědět.
- Odstoupení od smlouvy – Štěpán provozoval jako živnostník internetový obchod s oblečením. Jednou si přes internet Tereza koupila kalhoty, které jí velikostně nesedly, rozhodla se proto ve 14 denní lhůtě odstoupit od smlouvy, čímž závazek zanikl.
- Následná nemožnost plnění – Adam (nepodnikatel) jako dlužník uzavřel smlouvu o dílo, ve které se zavázal zhotovit pro Lindu svetr na míru. Dohodli se, že svetr bude předán do jednoho měsíce po uzavření smlouvy. Týden na to si Adam zlomil obě dvě ruce. Splnění dluhu se poté to události stalo nemožné.
- Smrt dlužníka – Jarmila (zhotovitel) uzavřela smlouvu o dílo, jejímž předmětem bylo namalování obrazu, na kterém měl být vyobrazen dům Emílie (objednatel). Týden po uzavření smlouvy Jarmila zemřela. Dluh smrti dlužníka zanikl, neboť byl osobní povahy.
- Smrt věřitele – Anežka uzavřela se svými dětmi smlouvu o důchodu, ve které se děti zavázaly pravidelně poskytovat Anežce finanční částku ve výši 1.000 Kč týdně. Anežka měsíc po uzavření smlouvy zemřela. Závazek zanikl smrtí věřitele.

9. KAPITOLA

Občanské právo IV: Kupní smlouva a smlouva o dílo. Závazky z deliktů.

Klíčové pojmy

movitá věc	práva z vadného plnění	předkupní právo	rozsah náhrady újmy
nemovitá věc	koupě zboží v obchodě	nemajetková újma	delikt
koupě zboží na zkoušku	dílo	způsob náhrady újmy	stavba jako dílo

Obsah

- 9.1 Povaha koupě
- 9.2 Koupě movité věci
- 9.3 Koupě nemovité věci
- 9.4 Vedlejší ujednání při kupní smlouvě
- 9.5 Prodej zboží v obchodě
- 9.6 Smlouva o dílo
- 9.7 Závazky z deliktů

9.1 Povaha koupě

Kupní smlouvu řadíme mezi smlouvy, jimiž se převádí vlastnické právo. Předmětem kupní smlouvy je vlastnické právo k věci. Povaha věci může být různá, zpravidla se bude jednat o věc movitou (automobil), nemovitou (rodinný dům), závod (jako věc hromadnou - např. restaurace), ale i pohledávka. Není vyloučeno, že předmětem kupní smlouvy může být i budoucí věc.²¹ Podstatou koupě je převedení vlastnického práva k věci za úplatu – v penězích.²² Nebezpečí škody na věci přechází na kupujícího okamžikem nabytí vlastnického práva (u movitých věcí okamžikem převzetí věci - § 2121 OZ; různé výjimky platí při přepravě koupené věci). Význam okamžiku přechodu nebezpečí škody na věci je dán např. pro uplatnění práv z vad nebo povinností zaplatit kupní cenu. Podstatnými náležitostmi kupní smlouvy jsou: předmět koupě, kupní cena a uvedení smluvních stran.

9.1.1 Převod vlastnického práva

- **Vlastnické právo k věci určené jednotlivě** (individuálně určená věc - např. konkrétní automobil) se převádí už samotnou smlouvou k okamžiku její účinnosti – tj. podpisem stran.
- **Vlastnické právo k věci určené podle druhu** (genericky určená věc) se převádí k okamžiku, kdy lze věc určit dostatečným odlišením od jiných věcí téhož druhu (např. písek, jablka).
- **Vlastnické právo k nemovité věci, která je předmětem evidence v katastru nemovitostí**, se převádí k okamžiku zápisu (se zpětným účinkem, ke dni podání návrhu).
- **Převede-li strana postupně uzavřenými smlouvami různým osobám vlastnické právo k věci, nezapsané ve veřejném seznamu**, nabývá vlastnické právo osoba, které převodce vydal věc nejdříve (tedy okamžikem převzetí – tradice).
- **Převede-li strana vlastnické právo k věci zapsané ve veřejném seznamu postupně několika osobám**, stane se vlastníkem osoba, která je v dobré víře a jejíž vlastnické právo bylo do veřejného seznamu zapsáno jako první (i když vzniklo později).
- **Pokud jde o prodej zboží v obchodě**, nabývá kupující vlastnické právo až převzetím věci.
- **Při samoobslužném prodeji** nabývá kupující vlastnické právo k věci zaplacením kupní ceny (supermarkety).

9.1.2 Kupní cena

Kupní cena musí být stanovena v penězích (i v jiné měně). Kupní cena musí být sjednaná určitě, a to i tehdy, pokud byl sjednán pouze způsob jejího určení (např. kupní cenu stanoví znalecký posudek nebo kupní cena bude stanovena rozdílem

²¹ § 2083 OZ: „Tomu, kdo koupí budoucí užitek věci úhrnkem nebo s nadějí na nejspíše budoucí užitek, patří všechny užitek řádně vyčíslené. Nese však ztrátu, bylo-li jeho očekávání zmařeno.“

²² Pokud by šlo o bezúplatné převedení vlastnického práva, jednalo by se o darování. Pokud by bylo protiplnění nepeněžitého charakteru, jednalo by se o směnu.

výměrem bytové jednotky a konkrétní částky). Pokud však strany mají vůli uzavřít smlouvu bez ujednání kupní ceny, platí cena obvyklá.²³

9.1.3 Rozlišení koupě od díla

O koupě jde tehdy:

- je-li předmětem je existující věc i součástí nemovitosti, která má být teprve oddělena,
- jde-li o smlouvu o dodání spotřebního zboží, které je nutné sestavit či vyrobit.
- Smlouva o dodání věci, která má být teprve vyrobena, se posoudí jako kupní smlouva (s výjimkou, kdy se ten, komu má být věc dodána, zavázal předat druhé straně podstatnou část toho, čeho je k vyrobení věci zapotřebí – tehdy jde o dílo).

Smlouva o dílo

- Smlouva, podle níž převážná část plnění dodavatele spočívá ve výkonu činnosti (nejde o materiál, ale o činnost).
- Smlouva, jejímž předmětem je zhotovení, oprava či úprava stavby.
- Údržba, oprava nebo úprava věci nebo činnost s jiným výsledkem (např. oprava automobilu, účes v kadeřnickém salónu).

9.2 Koupě movité věci

Movitou věc zákon vymezuje negativním způsobem. Jde o takové věci, které nejsou nemovité, ať je jejich podstata hmotná nebo nehmotná. Oproti předchozí právní úpravě došlo k rozšíření pojetí věci, neboť za věc se nyní považuje např. know-how, pohledávka, klientela nebo software.

9.2.1 Povinnosti prodávajícího

Základní povinností prodávajícího je odevzdání věci a umožnění kupujícímu k ní nabýt vlastnické právo. Předmět koupě musí být kupujícímu odevzdán v ujednaném množství, jakosti a provedení. Nejsou-li jakost a provedení ujednány, plní prodávající v jakosti a provedení vhodných pro účel patrný ze smlouvy. Jinak pro účel obvyklý. Pokud věc nemá ujednané nebo vlastnosti vhodné pro požadovaný účel, je věc vadná a kupujícímu náleží práva z vadného plnění. Právo kupujícího z vadného plnění zakládá vada, kterou má věc při přechodu nebezpečí škody na kupujícího, byť se projeví až později (např. šlo o skrytou vadu).

9.2.2 Práva z vadného plnění

Vady občanský zákoník rozlišuje podle toho, jaký vliv měly na porušení smlouvy, zda podstatný nebo nepodstatný.

Pokud vadné plnění způsobuje podstatné porušení smlouvy, má kupující právo:

- a) na odstranění vady dodáním nové věci bez vady nebo dodáním chybějící věci,
- b) na odstranění vady opravou věci,
- c) na přiměřenou slevu z kupní ceny, nebo
- d) odstoupit od smlouvy.

Kupující musí sdělit prodávajícímu, jaké právo zvolil. Provedenou volbu nemůže kupující změnit bez souhlasu prodávajícího (ne však, pokud se ukáže, že jde o neopravitelnou vadu).

Pokud vadné plnění způsobuje nepodstatné porušení smlouvy, má kupující právo:

- a) na odstranění vady nebo
- b) přiměřenou slevu z kupní ceny

Dokud kupující neuplatní právo na slevu z kupní ceny nebo neodstoupí od smlouvy, může prodávající dodat to, co chybí, nebo odstranit právní vadu. Jiné vady může prodávající odstranit podle své volby opravou věci nebo dodáním nové věci; volba nesmí kupujícímu způsobit nepřiměřené náklady. Neodstraní-li prodávající vadu věci včas nebo vadu věci odmítne odstranit, může kupující požadovat slevu z kupní ceny, anebo může od smlouvy odstoupit. Provedenou volbu nemůže kupující změnit bez souhlasu prodávajícího.

- Neoznámil-li kupující vadu včas, pozbývá právo odstoupit od smlouvy.
- Neoznámil-li kupující vadu bez zbytečného odkladu poté, co ji mohl při včasné prohlídce a dostatečné péči zjistit, soud mu právo z vadného plnění nepřizná (jde o promlčení).

²³ § 2085 odst. 2 OZ.

- Skrytou vadu lze uplatnit nejpozději do dvou let po odevzdání věci (taktéž promlčecí lhůta).
- Jiná pravidla platí pro prodej zboží v obchodě (viz kapitola 9.5).
- Práva z vadného plnění se neuplatní u zjevných vad (ledaže byly úmyslně zastřeny).

9.2.3 Záruka za jakost

Zárukou za jakost se prodávající zavazuje, že věc bude po určitou dobu způsobilá k použití pro obvyklý účel nebo že si zachová obvyklé vlastnosti. Záruční doba může být různě dlouhá (někteří podnikatelé poskytují dokonce doživotní záruky za jakost). Ovšem důležité je si uvědomit, co vše je zárukou kryto (tzv. rozsah záruky).

- Záruka za jakost má účinky i uvedeném záruční doby na obale nebo v reklamě
- Obvykle se záruka vyznačuje na tzv. záručním listu nebo přímo ve smlouvě.
- Záruční doba běží od odevzdání věci kupujícímu.
- Záruka se nevztahuje na vady, které jsou způsobeny vyšší mocí (vis maior).

9.2.4 Povinnosti kupujícího

Kupující má povinnost zaplatit kupní cenu a věc převzít. Je-li kupující v prodlení s převzetím věci nebo zaplacením kupní ceny, uchová prodávající věc, může-li s ní nakládat, pro kupujícího způsobem přiměřeným okolnostem. Dostane-li se kupující do prodlení se zaplacením kupní ceny, má prodávající právo požadovat úroky z prodlení.

Svémocný prodej

Prodlením strany s převzetím věci vzniká druhé straně právo věc po předchozím upozornění na účet prodávajícího vhodným způsobem prodat poté (např. ve dražbě), co prodávajícímu poskytla dodatečnou přiměřenou lhůtu k převzetí (podle okolností, dle mého názoru ne kratší 30 dní). Hrozí-li věci rychlá zkáza a není-li na upozornění čas, není upozornění nutné.

9.3 Koupě nemovitě věci

Nemovitou věc definuje občanský zákoník jako: „*pozemky a podzemní stavby se samostatným účelovým určením, jakož i věcná práva k nim, a práva, která za nemovitě věci prohlásí zákon. Stanoví-li jiný právní předpis, že určitá věc není součástí pozemku, a nelze-li takovou věc přenést z místa na místo bez porušení její podstaty, je i tato věc nemovitá.*“²⁴

- Některé nemovitě věci jsou předmětem evidence v katastru nemovitostí (kapitola č. 15).
- Při prodeji a koupi nemovitě věci, vyžaduje kupní smlouva (jakož i darovací a směnná) písemnou formu.
- Za nemovitou věc je považováno i právo stavby podle § 1240 a násl. OZ nebo bytová či nebytová jednotka podle § 1159 OZ.
- Právo na přiměřenou slevu z kupní ceny má kupující, pokud nemá pozemek výměru určenou v kupní smlouvě (nemá-li však pozemek výměru zapsanou v katastru nemovitostí, má kupující právo na přiměřenou slevu z kupní ceny, jen bylo-li to ujednáno).
- Na koupi nemovitě věci se použijí přiměřeně ustanovení o koupi movitých věcí (práva z vadného plnění, záruka za jakost, povinnosti kupujícího a prodávajícího apod.).

9.4 Vedlejší ujednání při kupní smlouvě

Strany kupní smlouvy mají možnost si sjednat různé výjimky z obecných ustanovení o koupě, ať už movité či nemovitě věci. Vedlejší ustanovení může mít libovolnou povahu, občanský zákoník však demonstrativním výčtem uvádí nejčastější ujednání. Mezi vedlejší ustanovení při kupní smlouvě patří:

- **Výhrada vlastnického práva** – kupující se stane vlastníkem věci až úplným zaplacením kupní ceny.
- **Výhrada zpětné koupě** (prodeje) – kupujícímu vzniká povinnost převést na požádání věc prodávajícímu za úplatu.
- **Předkupní právo** – dlužníku vzniká povinnost nabídnout věc předkupníkovi ke koupi, pokud by jí chtěl prodat třetí osobě (tzv. koupěchtivému).
- **Koupě na zkoušku** – kupující kupuje věc s podmínkou, že jí ve zkušební lhůtě schválí.
- **Výhrada lepšího kupce** – prodávající nabývá právo dát přednost lepšímu kupci, přihlásí-li se v určené lhůtě (nemusí jít vždy o vyšší kupní cenu).
- **Cenová doložka** – cenovou doložkou lze upravit kupní cenu dodatečně s přihlédnutím k výrobním nákladům.

²⁴ § 498 odst. 1 OZ.

9.5 Prodej zboží v obchodě

Při prodeji zboží v obchodě se uplatní některé výjimky od obecných ustanovení o koupě movité věci. Výjimky vyplývají z postavení **prodávajícího jako podnikatele**, který je často ve smluvních vztazích silnější stranou. Abychom mohli použít ustanovení o prodeji zboží v obchodě je nutné, aby kupujícím byl spotřebitel nebo podnikatel, který neuzavírá smlouvu v rámci své podnikatelské činnosti. Vlastnické právo při koupi zboží v obchodě nabývá kupující až převzetím věci. Při samoobslužném prodeji až zaplacením kupní ceny.

- **Vyvratitelná domněnka ohledně vad** - Projeví-li se vada v průběhu šesti měsíců od převzetí věci, má se za to, že věc byla vadná již při převzetí. Toto ustanovení obrací důkazní břemeno na prodávajícího, který (chce-li uspět) musí prokázat, že věc vadu při převzetí neměla.
- Kupující je oprávněn uplatnit právo z vady, která se vyskytne u spotřebního zboží v době dvaceti čtyř měsíců od převzetí.²⁵

9.5.1 Reklamace

Práva z vad se uplatní u prodávajícího, u kterého byla věc koupena (v jakékoliv provozovně, pokud to nevylučuje její povaha). V otvírací době musí být přítomen vždy zaměstnanec, který má na starosti reklamace. Určená osoba provede opravu ve lhůtě dohodnuté mezi prodávajícím a kupujícím při koupi věci (obecně platí 30denní lhůta).

Nemá-li věc požadované vlastnosti, může kupující požadovat i dodání nové věci bez vad, pokud to není vzhledem k povaze vady nepřiměřené, ale pokud se vada týká pouze součásti věci, může kupující požadovat jen výměnu součásti; není-li to možné, může odstoupit od smlouvy. Je-li to však vzhledem k povaze vady neúměrné, zejména lze-li vadu odstranit bez zbytečného odkladu, má kupující právo na bezplatné odstranění vady.

Právo na dodání nové věci, nebo výměnu součásti má kupující i v případě odstranitelné vady, pokud nemůže věc řádně užívat pro opakovaný výskyt vady po opravě nebo pro větší počet vad. V takovém případě má kupující i právo od smlouvy odstoupit.

Neodstoupí-li kupující od smlouvy nebo neuplatní-li právo na dodání nové věci bez vad, na výměnu její součásti nebo na opravu věci, může požadovat přiměřenou slevu. Kupující má právo na přiměřenou slevu i v případě, že mu prodávající nemůže dodat novou věc bez vad, vyměnit její součást nebo věc opravit, jakož i v případě, že prodávající nezjedná nápravu v přiměřené době nebo že by zjednání nápravy spotřebiteli působilo značné obtíže.

- Jinak se přiměřeně použijí ustanovení o právech z vadného plnění u věci movité (kapitola č. 9.2.2).

9.6 Smlouva o dílo

O rozdílech mezi kupní smlouvou a smlouvou o dílo bylo poukázáno v kapitole č. 9.1.3. Stranami smlouvy o dílo jsou:

- a) zhotovitel
- b) objednatel

Smlouvou o dílo se zhotovitel zavazuje provést na svůj náklad a nebezpečí pro objednatele dílo a objednatel se zavazuje dílo převzít a zaplatit cenu. Jedná se tedy o úplatné právní jednání, jehož předmětem je činnost. Cena díla je ujednána dostatečně určitě, je-li dohodnut alespoň způsob jejího určení, anebo je-li určena alespoň odhadem. Jinak platí, že je cena obvyklá. Podstatnou náležitostí smlouvy o dílo je předmět, cena a uvedení smluvních stran (nikoli však písemná forma).

Provedení díla

Dílo musí být provedeno v zásadě přímo zhotovitelem, nicméně provedením díla může nechat na někom jiném (subdodavatel), pak za tuto osoba odpovídá, jako by plnil sám (culpa in eligendo). Zhotovitel provede dílo v dohodnuté lhůtě, jinak ve lhůtě přiměřené jeho povaze. Zhotovitel postupuje při provádění díla samostatně. Příkazy a pokyny objednatele je zhotovitel vázán, jen plyne-li to ze zvyklostí, anebo bylo-li to ujednáno. Dílo je provedeno, je-li dokončeno a předáno (objednatel pak přebírá dílo s výhradami nebo bez výhrad). Pokud objednatel převezme dílo bez výhrad, nepřizná mu soud právo ze zjevných vad díla (povaha – promlčení). Provedením díla vzniká právo na zaplacení díla (lze však požadovat zálohy).

Vady díla

Dílo má vadu, neodpovídá-li ujednáním ve smlouvě. Vady, stejně jako u koupě, se dělí na vady, které způsobují podstatné nebo nepodstatné porušení smlouvy. Objednatel má tatáž práva jako kupující při koupi movité věci (kapitola č. 9.2.2)

²⁵ § 2165 odst. 1 OZ.

s výjimkou práva na provedení náhradního díla, jestliže předmět díla vzhledem k jeho povaze nelze vrátit nebo předat zhotoviteli (Zhotovitel může objednateli také poskytnout záruku za jakost. Záruční doba pak počíná běžet předáním díla).

9.7 Závazky z deliktů

Závazky z deliktů jsou upraveny v hlavě III občanského zákoníku. Úprava je rozdělena na dva díly – náhrada majetkové a nemajetkové újmy a zneužití a omezení soutěže.

9.7.1 Terminologie

V každodenním životě se stává, že někdo může utrpět újmu. Újma může mít různou povahu - např. zničení majetku, pomluva v novinách, zlomení ruky nebo poškození dobrého jména právnické osoby. Újmu rozlišujeme podle toho, zda jde o újmu na majetku (vzniká škoda na majetku – snižuje se hodnota majetku) nebo nemajetkovou újmu. Škodu na majetku lze vyčíslit v penězích, zatímco nemajetkovou újmu vyčíslit nelze (nedochází ke snížení hodnoty majetku).

Majetková škoda se nahrazuje bez dalšího, ale nemajetková újma jen tehdy, pokud to zákon výslovně stanoví nebo pokud si strany výslovně ujednají.

Subjektem deliktů je poškozený a škůdce.

Zákon upravuje několik případů, kdy se nahrazuje nemajetková újma:

- Náhrada při újmě na přirozených právech člověka (život, zdraví, tělo, důstojnost, dobré jméno, svoboda aj.).
- Náhrada za poškození věci zvláštní obliby, pokud ji škůdce poškodil ze svévolí nebo škodolibosti (např. stará fotka, ke které měl poškozený hluboký citový vztah).
- Odůvodňují to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem a poškozený újmu důvodně pocítuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.
- Zájezd - Při porušení povinnosti, za niž odpovídá, nahradí pořadatel zájezdu zákazníkovi vedle škody na majetku také újmu za narušení dovolené, zejména byl-li zájezd zmařen nebo podstatně zkrácen.
- Spolkové právo - Porušil-li spolek základní členské právo člena závažným způsobem, má člen právo na přiměřené zadostiučinění.

Zákon rozlišuje, zda je újma způsobena porušením smluvní povinnosti nebo povinnosti vyplývající ze zákona.

- Povinnost vyplývající ze zákona – zkoumá se zavinění (úmysl nebo nedbalost).
- Povinnost vyplývající ze smlouvy – nezkoumá se zavinění (objektivní odpovědnost – je přísnější).

Újma, která vznikla porušením zákonné povinnosti, musí splňovat 5 kritérií:

- prokázání vzniku újmy (prokazuje poškozený),
- jednání škůdce (konání, opomenutí nebo jednání pomocníka, za kterého škůdce odpovídá),
- újma vznikla protiprávním činem (prokazuje poškozený),
- existuje příčinná souvislost mezi protiprávním činem a vzniklou újmou (prokazuje poškozený) a
- újma byla způsobena zaviněně (nedbalost se předpokládá; úmysl však musí být prokázán).

9.7.2 Povinnost nahradit majetkovou škodu

Způsob náhrady a rozsah náhrady škody

Primárně se majetková škoda nahrazuje uvedením do předešlého stavu. Není-li to dobře možné, anebo žádá-li to poškozený, hradí se škoda v penězích. Hradí se skutečná škoda (to oč, ubyl majetek poškozeného), ale také ušlý zisk (to, co poškozenému ušlo). Nelze-li výši náhrady škody přesně určit, určí ji podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností případu soud.

Snížení náhrady

Z důvodů zvláštního zřetele hodných soud náhradu škody přiměřeně sníží (liberační důvody mohou být různé – např. se vezme v potaz, jak ke škodě došlo, majetkové a osobní poměry škůdce, poměry poškozeného). Ovšem náhradu nelze snížit, pokud byla škoda způsobena úmyslně.

9.7.3 Povinnost nahradit nemajetkovou újmu

Nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním (satisfakcí). Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečné účinné odčinění způsobené újmou (např. omluvou).

9.7.4 Náhrada při újmě na přirozených právech člověka

Občanský zákoník opouští od pojetí maximální výši náhrad (např. za smrt 240.000 Kč). Nově navrhuje sám poškozený výši náhrady za nemajetkovou újmu, soud pak navrhouvanou náhradu přizná nebo jí poměrně sníží.

Náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení

Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti (bolestné) a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželů, rodičů, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

Náklady spojené s péčí o zdraví a pohřbu

Škůdce hradí též účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného, s péčí o jeho osobu nebo jeho domácnost tomu, kdo je vynaložil; požádá-li o to, složí mu škůdce na tyto náklady přiměřenou zálohu. Škůdce nahradí tomu, kdo je vynaložil, přiměřené náklady spojené s pohřbem v rozsahu, v jakém nebyly uhrazeny veřejnou dávkou podle jiného právního předpisu. Přitom se přihlédne k zvyklostem i k okolnostem jednotlivého případu.

9.7.5 Zvláštní ustanovení

Nový občanský zákoník, stejně jako předchozí právní úprava, obsahuje několik zvláštních případů, ve kterých dochází k náhradě škoda (majetkové újmy):

- Škoda způsobená tím, kdo nemůže posoudit následky svého jednání
- Škoda způsobená osobou s nebezpečnými vlastnostmi
- Škoda z provozní činnosti
- Škoda způsobená provozem zvláště nebezpečným
- Škoda na nemovitě věci
- Škoda z provozu dopravních prostředků
- Škoda způsobená věcí
- Škoda způsobená zvířetem
- Škoda způsobená vadou výrobku
- Škoda na převzaté věci
- Škoda na odložené věci
- Škoda na vnesené věci
- Škoda způsobená informací nebo radou

10. KAPITOLA

Občanské právo V: Nájem

Klíčové pojmy

výprosa
výpůjčka
nájem domu

pacht
zápůjčka
nájemné

převzetí bytu
výpověď z nájmu
podnájem

přechod nájmu
nájem na dobu určitou
předmět nájmu

Obsah

- 10.1 Smlouvy o přenechání věci k užití jinému
- 10.2 Výprosa, výpůjčka, zápůjčka a úvěr
- 10.3 Nájem obecně
- 10.4 Nájem bytu a domu

10.1 Smlouvy o přenechání věci k užití jinému

Smlouvy o přenechání věci k užití jinému opravňují druhou stranu věc užívat nebo i požívat (brát z ní plody a užitky). Občanský zákoník v části čtvrté, hlavě druhé, dílu druhém upravuje následující smluvní typy:

- ✓ výprosa - § 2189 a násl.
- ✓ výpůjčka – § 2193 a násl.
- ✓ nájem - § 2201 a násl.
- ✓ pacht - § 2332 a násl.
- ✓ licence - § 2358 a násl.
- ✓ zápůjčka - § 2390 a násl.
- ✓ úvěr - § 2395 a násl.

10.2 Výprosa, výpůjčka, zápůjčka a úvěr

Rozdíly uvedených smluvních typů

Výprosa	Výpůjčka	Nájem	Zápůjčka	Úvěr
není ujednaná doba	dočasná smlouva	doba určitá/neurčitá	dočasná smlouva	dočasná smlouva
není ujednan účel	je dán účel (účel obvyklý)	účel je dán povahou smlouvy	nemusí být ujednan účel	vázána i na určitý účel
bezúplatná smlouva	bezúplatná smlouva	úplatná smlouva	(bez)úplatná smlouva	úplatná smlouva
individuálně ur. věc	individuálně určená věc	individuálně určená věc	genericky určená věc	pouze peníze
reálná smlouva	reálná smlouva	konsenzuální smlouva	konsenzuální smlouva	reálná smlouva

10.2.1 Výprosa

Přenechá-li půjčitel někomu bezplatně věc k užívání, aniž se ujedná doba, po kterou se má věc užívat, ani účel, ke kterému se má věc užívat, vzniká výprosa.

- Výprosník x půjčitel.
- Půjčitel může požadovat vrácení věci podle libosti.
- Výprosník nemůže věc vrátit v době, kdy by tím způsobil půjčiteli obtíže (ledaže s tím souhlasí).
- *Př. půjč mi prosím hrábě, až je budeš chtít vrátit, tak na mě zaklepej.*

10.2.2 Výpůjčka

Smlouvou o výpůjčce půjčitel přenechává vypůjčiteli neuzivatelnou věc a zavazuje se mu umožnit její bezplatné dočasné užívání.

- Vypůjčitel x půjčitel.
- Vypůjčitel má právo vrátit věc předčasně (ne však v nevhodné době).
- Půjčitel se nemůže domáhat předčasného vrácení věci.
- *Př. výpůjčka knihy (je-li vypůjčení bezúplatné).*

10.2.3 Zápůjčka

Přenechá-li zapůjčitel vydlužiteli zastupitelnou věc tak, aby ji užil podle libosti a po čase vrátil věc stejného druhu, vznikne smlouva o zápůjčce.

- Zapůjčitel x vydržitel.
- Vrácení může být formou splátek.
- Zápůjčkou přechází vlastnické právo k věci s podmínkou, že stejná nebo obdobná věc bude v ujednaném množství a kvalitě vrácena zpět.
- Lze sjednat i úrok.
- *Např. peníze nebo mouka.*

10.2.4 Úvěr

Smlouvou o úvěru se úvěrující zavazuje, že úvěrovanému poskytne na jeho požádání a v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a úvěrovaný se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.

- Úvěrující x úvěrovaný.
- Součástí protiplnění je i úrok (může být sjednat smluvně nebo ve výši, kterou stanovuje vládní nařízení).
- Poskytnutí úvěru může být vázáno na konkrétní účel.

10.3 Nájem obecně

Nájemní smlouvou se pronajímatel zavazuje přenechat nájemci věc k dočasnému užívání a nájemce se zavazuje platit za to pronajímateli nájemné.

Předmět nájmu

Předmětem nájmu může být nemovitá věc nebo i nezuživatelná věc movitá (např. dopravní prostředek). Pronajmout lze i část nemovité věci (např. stěnu domu pro reklamní účely). Pronajmout lze i věc, která v budoucnu teprve vznikne, je-li jí možné dostatečně přesně určit při uzavření nájemní smlouvy. Pokud je předmětem nájmu věc, která podléhá evidenci v katastru nemovitostí, může být i nájemní právo k této věci zapsáno v katastru nemovitostí (kapitola č. 15).

Doba trvání nájmu

Nájem se sjednává na dobu určitou (týden, měsíc, rok atd.). Neujednají-li si strany dobu trvání nájmu, platí, že se jedná o nájem na dobu neurčitou.

Pronajímatel

Pronajímatel se zavazuje přenechat věc nájemci tak, aby ji mohl užívat k ujednanému nebo obvyklému účelu, udržovat věc v takovém stavu, aby mohla sloužit tomu užívání, pro které byla pronajata a zajistit nájemci nerušené užívání věci po dobu nájmu. Po dobu nájmu nemá pronajímatel právo o své vůli pronajatou věc měnit.

Údržba a opravy

Po dobu nájmu provádí běžnou údržbu nájemce (ne však, pokud se k ní zavázal pronajímatel). Ostatní údržbu provádí pronajímatel (ne však, pokud se k ní zavázal nájemce). Oznámí-li nájemce řádně a včas pronajímateli vadu věci, kterou má pronajímatel odstranit (nejde o běžnou opravu), a neodstraní-li pronajímatel vadu bez zbytečného odkladu, takže nájemce může věc užívat jen s obtížemi, má nájemce právo na přiměřenou slevu z nájemného nebo může provést opravu také sám a požadovat náhradu účelně vynaložených nákladů. Ztěžuje-li však vada zásadním způsobem užívání, nebo znemožňuje-li zcela užívání, má nájemce právo na prominutí nájemného nebo může nájem vypovědět bez výpovědní doby.

Nájemce

Nájemce je i bez zvláštního ujednání povinen užívat věc jako řádný hospodář k ujednanému účelu, nebo není-li ujednán, k účelu obvyklému, a platit nájemné.

10.4 Nájem bytu a domu

Pokud je předmětem nájmu byt nebo dům, který pronajímatel přenechává nájemci (členům jeho domácnosti) k zajištění bytových potřeb, použijí se zvláštní ustanovení. Zvláštní ustanovení o nájmu bytu a domu poskytují nájemci zvýšenou ochranu, neboť byt či dům je jeho domovem (má zde rodinu, citový vztah – je slabší stranou). Proto se nepřihlíží k ujednáním, která nájemcova práva zkracují.

Předmět nájmu

Bytem se rozumí místnost nebo soubor místností, které jsou částí domu, tvoří obytný prostor a jsou určeny a užívány k účelu bydlení. Předmětem nájmu je také **dům**, pokud má sloužit k zajištění bytových potřeb.

- Smlouva o nájmu bytu nebo domu vyžaduje písemnou formu (pronajímatel však nemá právo namítnout vůči nájemci neplatnost smlouvy pro nedostatek formy)
- Ochrana nájemce – pokud si strany ujednají smluvní pokutu, nepřihlíží se k tomu

10.4.1 Nájemné a jiné platby

- Nájemné se ujednává nejčastěji pevnou částkou (ale postačí algoritmus, který je dostatečně určitý pro výpočet nájemného – *např. výše nájemného se odvíjí od celkové plochy bytu, kdy na 1 m² připadá 1.000 Kč*). Neujednají-li strany výši nájemného, vznikne pronajímateli právo na nájemné v takové výši, jaká je v den uzavření smlouvy v místě obvyklá pro nový nájem obdobného bytu za obdobných smluvních podmínek.
- Nájemné se sjednává obvykle za jeden měsíc a splatné je do 5. dne měsíce, za který se platí, nesjednají-li si strany jiný okamžik splatnosti.
- Strany nájemního vztahu si ujednají, která plnění spojená s užíváním bytu nebo s ním související služby zajistí pronajímatel. Pokud si tak neujednají, pronajímatel zajistí po dobu nájmu nezbytné služby (dodávky vody, odvoz a odvádění odpadních vod včetně čištění jímek, dodávky tepla, odvoz komunálního odpadu, osvětlení a úklid společných částí domu, zajištění příjmu rozhlasového a televizního vysílání, provoz a čištění komínů, případně provoz výtahu).
- Příjem z nájmu je po odečtení účelně vynaložených nákladů, předmětem daně z příjmů (15 %).
- Pokud se nájemce dostane do prodlení s placením nájemného nebo záloh za služby, může pronajímatel žádat také placení úroků z prodlení (dříve poplatků z prodlení). Výše úroků z prodlení může být sjednána nebo je určena vládním nařízením č. 351/2013 Sb. (aktuálně 8,05 % ročně).
- Strany si mohou ujednat každoroční zvyšování nájemného. Pokud si to ovšem neujednají nebo výslovně nevyloučili, může pronajímatel v písemné formě navrhnout nájemci zvýšení nájemného až do výše srovnatelného nájemného obvyklého v daném místě (hladina nájemného), pokud navržené zvýšení spolu s tím, k němuž již došlo v posledních třech letech, nebude vyšší než 20 %.

Př. Hladina nájemného je v místě bydliště pana Nováka za obdobný byt do 9.000 Kč. Původně bylo nájemné sjednáno ve výši 5.000 Kč. V lednu 2018 zvýšil pronajímatel nájemné na 5.600 Kč. Z toho vyplývá, že v průběhu tří následujících let, může být nájemné zvýšeno pouze 400 Kč.

Jistota (záloha – deposit)

Jistota může být požadována jen tehdy, pokud si to strany ujednaly. Její výše pak nesmí přesahovat trojnásobek měsíčního nájemného. Po skončení nájmu pronajímatel zálohu vrátí, přitom jí může započíst do výše dlužného nájemného nebo použít na opravu věci, které byly poškozeny nebo zničeny. Z kaucí náleží úrok.

10.4.2 Práva a povinnosti stran

- Nájemce musí užívat předmět nájmu řádně v souladu s nájemní smlouvou.
- Nájemce může v bytě pracovat nebo podnikat, pokud to nezpůsobí zvýšené zatížení pro byt nebo dům.
- Pronajímatel udržuje po dobu nájmu byt a dům ve stavu způsobilém k užívání.
- Nájemce provádí a hradí pouze běžnou údržbu a drobné opravy související s užíváním bytu.
- Nájemce má právo chovat v bytě zvíře, nepůsobí-li chov pronajímateli nebo ostatním obyvatelům domu obtíže nepřiměřené poměrům v domě.

10.4.3 Členové nájemcovy domácnosti

Nájemce má právo přijímat ve své domácnosti kohokoli (musí však tuto skutečnost oznámit pronajímateli) – pokud tak neučiní, dopouští se závažného porušení povinností, které může vést až k výpovědi z nájmu bez výpovědní doby.

Pronajímatel má právo vyhradit si ve smlouvě souhlas s přijetím nového člena do nájemcovy domácnosti (to neplatí pro osobu blízkou anebo pro další případy zvláštního zřetele hodné). Souhlas musí být dán v písemné formě.

10.4.4 Podnájem

Souhlasu pronajímatele k podnájmu není potřeba, pokud nájemce v bytě trvale bydlí. Pokud však v bytě nebydlí, musí si ke zřízení podnájmu vyžádat souhlas pronajímatele. Žádost i souhlas musí mít písemnou formu. Pokud nájemce tuto

povinnost poruší, může pronajímatel nájem vypovědět s tříměsíční výpovědní dobou. Podnájem končí současně s nájmem. Podnájem je podstatně méně zákonem chráněn, než klasický nájem bytu.

10.4.5 Skončení nájmu

Nájem končí:

1. Dohodou – nájem skončí dnem, který si strany stanoví. Dohoda vyžaduje souhlas obou stran.
2. Uplynutím doby určité – uplynutím doby, na kterou byl nájem sjednán.
3. Zánikem bytu (domu) – obecný důvod ke skončení nájmu v případě, kdy dojde ke zničení domu nebo bytu požárem nebo jiným obdobným neštěstím.
4. Výpovědí – ze strany nájemce nebo ze strany pronajímatele. Režim výpovědi se také liší podle toho, na jakou dobu byla sjednána nájemní smlouva (doba určitá x doba neurčitá)
5. Dalšími způsoby – např. není znám žádný dědic do 6 měsíců ode dne smrti nájemce – nájem zaniká.

Výpověď ze strany pronajímatele

Výpovědní doba	Doba určitá i neurčitá	Doba neurčitá
Tří měsíční výpovědní doba	Poruší-li nájemce <u>hrubě svou povinnost</u> vyplývající z nájmu (např. dá-li nájemce byt do podnájmu bez souhlasu pronajímatele a nájemce v bytě trvale nebydlí).	Má být byt užíván pronajímatelem, nebo jeho manželem, který <u>hodlá opustit rodinnou domácnost a byl podán návrh na rozvod manželství</u> , nebo manželství bylo již rozvedeno.
	Je-li nájemce <u>odsouzen pro úmyslný trestný čin spáchaný na pronajímateli</u> nebo členu jeho domácnosti nebo na osobě, která bydlí v domě, kde je nájemcův byt, nebo proti cizímu majetku, který se v tomto domě nachází (např. pokud nájemce úmyslně ublíží na zdraví sousedovi a za toto jednání bude odsouzen).	
	Má-li být byt vyklizen, protože je z důvodu veřejného zájmu potřebné s bytem nebo domem, ve kterém se byt nachází, naložit tak, že byt <u>nebude možné vůbec užívat</u> (např. panelový dům je v dezolátním stavu a bude se po dobu dvou let rekonstruovat).	Potřebuje pronajímatel byt pro svého <u>příbuzného</u> nebo pro příbuzného svého manžela v přímé linii nebo ve vedlejší linii v druhém stupni.
	Je-li tu jiný obdobně <u>závažný důvod</u> pro vypovězení nájmu (např. nájemce sbírá odpadky, které nesnesitelně zapáchají, či hrozí požár).	
Dvou měsíční výpovědní doba	Do tří měsíců poté, co se dozvěděl, že nájemce zemřel, že práva a povinnosti z nájmu na člena nájemcovy domácnosti nepřešla a kdo je nájemcovým dědicem nebo kdo spravuje pozůstalost.	
Bez výpovědní doby	Poruší-li nájemce svou <u>povinnost zvláště závažným způsobem</u> (např. nezaplatil-li nájemce a náklady na služby za dobu alespoň tří měsíců, poškozují-li byt nebo dům závažným nebo nenapravitelným způsobem, způsobuje-li jinak závažné škody).	

Výpověď ze strany nájemce

Výpovědní doba	Doba určitá	Doba neurčitá
Tří měsíční výpovědní doba	Změní-li se okolnosti, z nichž strany při vzniku nájmu zřejmě vycházely, do té míry, že po nájemci nelze rozumně požadovat, aby v nájmu pokračoval.	Bez udání důvodu nebo pro jakýkoliv důvod.

Výpověď z nájmu vyžaduje pisemnou formu a musí dojít druhé straně (i fikcí doručení). Výpovědní doba běží od prvního dne kalendářního měsíce následujícího poté, co výpověď došla druhé straně. Občanský zákoník stanovuje ochranu pro nájemce, který pokračuje v užívání bytu po dobu alespoň tří měsíců po dni, kdy měl nájem bytu skončit, a pronajímatel nevzval v této době nájemce, aby byt opustil – pak platí, že je nájem znovu ujednán na tutéž dobu, na jakou byl ujednán dříve, nejvýše ale na dobu dvou let (toto pravidlo lze smluvně vyloučit). Výzva k opuštění bytu vyžaduje písemnou formu.

11. KAPITOLA

Občanské právo VI: Právnícké osoby - vznik, orgány a zánik právnické osoby. Obchodní společnosti a družstva

Klíčové pojmy

název právnické osoby	komanditní společnost	fundace	obchodní podíl
sídlo právnické osoby	korporace	nadační fond	statutární orgán
veřejná obch. společnost	ústav	základní kapitál	vkladová povinnost

Obsah

- 11.1 Právnícká osoba – pojem
- 11.2 Klasifikace právnických osob
- 11.3 Název, sídlo
- 11.4 Orgány právnické osoby
- 11.5 Vznik a zánik právnické osoby
- 11.6 Obchodní korporace

11.1 Právnícká osoba – pojem

Právnícká osoba je uměle vytvořený útvar, kterému občanský zákoník přiznává právní osobnost, tedy způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. Právnícká osoba je fikce, nerodí se jako člověk, ale člověk ji vytváří. Právníckou osobu může tvořit určité společenské seskupení osob (fyzických, ale i právnických) nebo jen seskupení majetku. Právnícké osoby mohou být různého charakteru, mohou vzniknout za určitým účelem (např. dosažení zisku, obecně prospěšným účelem, správa cizího majetku) nebo zřízované zákonem nebo právním jednáním.

11.2 Klasifikace právnických osob

Právnícké osoby členíme z různých pohledů. Základním členěním je rozlišování na právnické osoby soukromého práva a právnické osoby veřejného práva. Další významné dělení spočívá v povaze právnické osoby – korporace, fundace a smíšený útvar.

- a) Právnícké osoby soukromého práva – obchodní společnosti (v.o.s., k.s., s.r.o., a.s.), družstva, nadace aj.
 - Vznikají zakladatelským právním jednáním (např. společenskou smlouvou, zakladatelskou listinou).
- b) Právnícké osoby veřejného práva – obce, kraje, stát, lékařská komora, Národní památkový ústav aj.
 - Jejich vznik je vázán na existenci zákona – zákon ji vytváří (ne právním jednáním).
- c) Smíšená právnická osoba – např. ústav

A. Korporace – korporací vytváří jako právnickou osobu společenství osob (může mít ale i jediného člena – např. s.r.o.):

- o Veřejnoprávní korporace – územně samosprávné celky (kraje a obce), stát a např. komory (advokátní, notářská či lékařská). Zvláštní veřejnoprávní korporací je např. Nejvyšší kontrolní úřad nebo Česká národní banka.
- o Obchodní společnosti a družstva (hlavním účelem je zde dosažení zisku; omezeně u družstva).
- o Dalším typem korporace je spolek – dobrovolný svazek alespoň tří členů, kteří jsou vedeni společným zájmem (hlavním společným zájmem není podnikání).
- o Společenství vlastníků (právnická osoba vzniklá za účelem bytové správy).

B. Fundace – právnická osoba vytvořena majetkem vyčleněným k určitému účelu:

- o Nadace – právnická osoba, která slouží k trvale službě společensky nebo hospodářsky užitečnému účelu. Účel může být veřejně prospěšný nebo soukromě dobročinný. Nadace musí mít majetkovou podstatu, která je tvořena určitým vkladem – 500.000 Kč).
- o Nadační fond – rozdíl od nadace spočívá v tom, že nadační fond nemusí k danému účelu sloužit trvale (netvoří se kapitál, tak jako u nadace).

C. **Ústav** – právnická osoba ustavená za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky. Ústav se však liší od korporace tím, že nemá členy – má pouze zaměstnance.²⁶ Typickým příkladem ústavu je škola, muzeum či galerie.

11.3 Název, sídlo

Jménem právnické osoby je její **název**. Název je jedním z obligatorních identifikačních znaků právnické osoby. Název musí odlišit právnickou osobu od jiné osoby a obsahovat označení její právní formy (např. s.r.o. nebo bytové družstvo). Název nesmí být klamavý. Název může obsahovat jméno člověka, k němuž má právnická osoba zvláštní vztah. Je-li člověk živ, lze užít jeho jméno v názvu právnické osoby jen s jeho souhlasem; zemřel-li, aniž dal souhlas, vyžaduje se souhlas jeho manžela, a pokud není, souhlas zletilého potomka, a pokud není on, souhlas předka. Právnická osoba je chráněna proti neoprávněným zásahům do jejího jména. Takto poškozená právnická osoba se může domáhat, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek.

Dalším obligatorním znakem právnické osoby je její **sídlo**. Sídlo právnické osoby může být i v bytě, nenaruší-li to klid a pořádek v domě. Zapisuje-li se právnická osoba do veřejného rejstříku (např. do obchodního rejstříku), postačí, pokud zakladatelské právní jednání (např. společenská smlouva, statuty nebo zakladatelská listina) uvede název obce, v jejímž obvodu se nachází sídlo právnické osoby. Ve veřejném rejstříku však právnická osoba musí mít zapsána plnou adresu sídla. Proti tomu, kdo se dovolává sídla zapsaného ve veřejném rejstříku, nemůže právnická osoba namítat, že má skutečné sídlo na jiném místě.

11.4 Orgány právnické osoby

Právnická osoba nemá svéprávnost, proto její vůli nahrazují fyzické osoby (hovoříme o jednání za právnickou osobu). Rozhodovací moc, možnost jednat za právnickou osobu, jakož i kontrolovat její činnost, je svěřena orgánům právnické osoby. „*Orgánem právnické osoby se rozumí její složka (vnitřní útvary), která má vyhrazené postavení v organizační struktuře právnické osoby.*“²⁷

Právnická osoba si tvoří orgány o jednom členu (individuální) nebo o více členech (kolektivní). Je-li orgán kolektivní, rozhoduje o záležitostech právnické osoby ve sboru. Sbor je schopen usnášet se za přítomnosti nebo jiné účasti většiny členů a rozhoduje většinou hlasů zúčastněných členů (ovšem tato pravidla mohou být modifikována zakladatelským právním jednáním nebo dokonce zákonem – např. zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích).

Některé orgány právnické osoby musí být zřízeny obligatorně (např. valná hromada), jiné orgány si může právnická osoba zakladatelským právním jednáním vytvořit (fakultativní orgány). K orgánům jednotlivých obchodních korporací blíže v kapitole č. 11.6 a 11.7.

11.5 Vznik a zánik právnické osoby

Jako fyzická osoba se narodí a umírá, tak i právnická osoba má svůj fiktivní život. U právnické osoby můžeme rozlišovat dvě právně relevantní fáze jejího počátku. Právnické osoby soukromého práva (zejména pak korporace) se před vznikem nejdříve zakládají, a to zakladatelským právním jednáním (např. společenskou smlouvou). Zakladatelské právní jednání musí mít písemnou formu a její náležitosti jsou závislé na konkrétním typu právnické osoby. Okamžik vzniku právnické osoby je vázán na zápis ve veřejném rejstříku (typicky obchodní rejstřík). Právnické osoby veřejného práva se neustavují, nýbrž vznikají přímo ze zákona (účinností zákona nebo později, stanoví-li tak zákon). Právní osobnost (způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti) právnické osoby nastává okamžikem vzniku.

Konec života právnické osoby je také rozdělen na dvě fáze. Nejdříve je potřeba právnickou osobu zrušit. Druhou fází je samotný zánik právnické osoby. Právnická osoba se zrušuje právním jednáním (dobrovolně), uplynutím doby, rozhodnutím orgánu veřejné moci nebo dosažením účelu, pro který byla ustavena, a také z dalších důvodů, které stanovuje zákon. Právnická osoba se zrušuje s likvidací nebo bez ní. Pokud se právnická osoba nezrušuje likvidací,²⁸ nabývá jí právní nástupce (hovoříme o fúzi, rozdělení nebo změně právní formy). Právnická osoba zapsaná do veřejného rejstříku zaniká dnem výmazu z veřejného rejstříku.

²⁶ Eliáš, K. a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 138.

²⁷ Dvořák, J., Švestka, J., Zuklinová, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 275.

²⁸ Účelem likvidace je vypořádat majetek zrušené právnické osoby, vyrovnat dluhy věřitelům a naložit s čistým majetkovým zůstatkem, jenž vyplyne z likvidace – tzv. likvidační zůstatek.

11.6 Obchodní korporace

Obchodní korporace tradičně členíme na obchodní společnosti a družstva. Obchodní společnosti pak na osobní a kapitálové.

Mezi obchodními společnostmi patří:

- Veřejná obchodní společnost
- Komanditní společnost
- Společnost s ručením omezeným
- Akciová společnost
- Evropská společnost
- Evropské hospodářské sdružení

Družstva jsou:

- Družstvo
- Evropská družstevní společnost

11.6.1 Základní terminologie

- **Podíl** – podíl představuje účast společníka v obchodní korporaci a práva a povinnosti z této účasti plynoucí (vlastníkem podílu je společník a velikost podílu mu zaručuje různá oprávnění, zejm. pak vyjadřuje sílu hlasu na rozhodování o otázkách společnosti). Podíl může být vyjádřen i pomocí cenného papíru (u s.r.o. nově tzv. kmenovým listem, u a.s. tradičně akciemi). Podíl členíme na: podíl na zisku, podíl na ztrátě, podíl na likvidačním zůstatku a vypořádací podíl.
- **Základní kapitál** – základní kapitál obchodní korporace je souhrn všech vkladů. Základní kapitál obligatorně vytváří komanditní společnost, společnost s ručením omezeným, akciová společnost a družstvo. Základní kapitál je vyjádřen v českých korunách (akciová společnost může kapitál vyjádřit i v eurech).
- **Obchodní firma** – název, pod kterým je podnikatel zapsán v obchodním rejstříku. Každá korporace musí mít svoji obchodní firmu. Obchodní firma je tvořena kmenem a dodatkem, určujícím její právní formu (např. a.s.).
- **Statutární orgán** – statutární orgán je oprávněn jednat jménem společnosti (jednání navenek společnosti), přísluší mu i obchodní vedení (jednání dovnitř společnosti).

11.6.2 Založení a vznik obchodní korporace

Obchodní korporace se zakládá společenskou smlouvou (stanovami, zakladatelskou listinou). Společenská smlouva, kterou se zakládá kapitálová společnost (společnost s ručením omezeným a akciová společnost), vyžaduje formu veřejné listiny (notářský zápis). Kapitálové společnosti mohou být založeny i jednou osobou, v tomto případě se zakládají zakladatelskou listinou (opět ve formě notářského zápisu). U ostatních společností postačí, když společenská smlouva má písemnou formu s úředně ověřenými podpisy.

Obchodní korporace vzniká zápisem do obchodního rejstříku. Není-li návrh na zápis společnosti do obchodního rejstříku podán do 6 měsíců ode dne jejího založení (uzavřením společenské smlouvy), platí, že nastávají tytéž účinky jako při odstoupení od smlouvy. Uvedenou lhůtu lze ve společenské smlouvě změnit.

Soudní poplatek za návrh na zahájení řízení ve věcech vzniku obchodní společnosti činí:

- U akciové společnosti 12.000 Kč
- U ostatních společností 6.000 Kč²⁹

11.6.3 Osobní a kapitálové společnosti - členění

	Osobní společnosti	Kapitálové společnosti
Ručení za závazky	neomezeně (nikoli u komanditistů)	omezeně
Povinnost vkladu	bez povinnosti (ale volitelně ano)	vkladová povinnost
Vnitřní struktura	v zásadě není určena	je upravena zákonem
Členství	v zásadě nepřevoditelnost podílu	podíl převést lze
Účelem založení	podnikání a správa vlastního majetku	podnikání i jiný účel
Změna zakladatelského právního jed.	souhlas všech společníků	zpravidla postačí souhlasu většiny

Osobní společnosti
veřejná obchodní společnost
komanditní společnost

Kapitálové společnosti
Společnost s ručením omezeným
Akciová společnost

²⁹ Položka 11. č. 1 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích.

11.6.4 Veřejná obchodní společnost

Veřejná obchodní společnost je společnost alespoň dvou osob (nemůže být jednočlenná), které se účastní na jejím podnikání nebo správě jejího majetku a ručí za její dluhy společně a nerozdílně (neomezeně). Firma obsahuje označení „veřejná obchodní společnost“, které může být nahrazeno zkratkou „veř. obch. spol.“ nebo „v. o. s.“. Obsahuje-li firma jméno alespoň jednoho ze společníků, postačí označení „a spol.“

- Společenskou smlouvu lze měnit pouze dohodou všech společníků.
- Vkladová povinnost je volitelná (nesplnění vkladové povinnosti řádně a včas může být sankcionováno povinností platit úroky z prodlení nebo může vést k tzv. kadučnímu řízení – řízení o vyloučení společníka z účasti na společnosti).
- Vklad může spočívat i v provedení prací nebo poskytnutím služby.
- Statutárním orgánem společnosti jsou všichni společníci (nebo jen někteří z nich).
- Zisk a ztráta se dělí mezi společníky rovným dílem.
- Podíl společníka nelze u VOS převést.

11.6.5 Komanditní společnost

Komanditní společnost je společnost, v níž alespoň jeden společník ručí za její dluhy omezeně (dále jen „komanditista“) a alespoň jeden společník neomezeně (dále jen „komplementář“). Z uvedeného vyplývá, že komanditní společnost musí mít nejméně dva společníky. Firma obsahuje označení „komanditní společnost“, které může být nahrazeno zkratkou „kom. spol.“ nebo „k. s.“. Komanditista, jehož jméno je uvedeno ve firmě, ručí za dluhy společnosti jako komplementář.

- Společenskou smlouvu lze měnit pouze dohodou všech společníků.
- Vkladová povinnost je pro komanditisty (libovolná výše vkladu).
- Podíly komanditistů se určují podle poměru jejich vkladů.
- Za dluhy společnosti ručí komanditista s ostatními společníky společně a nerozdílně do výše svého nesplaceného vkladu podle stavu zápisu v obchodním rejstříku.
- Podíl komanditisty lze převést na jiného, zatímco podíl komplementáře je nepřevoditelný.
- Statutárním orgánem jsou všichni komplementáři (nebo jen někteří z nich).
- Zisk a ztráta se dělí mezi společnost a komplementáře. Neurčí-li společenská smlouva jiné dělení, dělí se zisk a ztráta mezi společnost a komplementáře na polovinu. Část zisku, která připadla společnosti, se po zdanění rozdělí mezi komanditisty v poměru jejich podílů. Výhodou je, že komanditisté nenesou ztrátu (výjimkou je ručení komanditistů za dluhy společnosti do výše určené částky – zřízení tzv. komanditní sumy) – poté mají komanditisté zpravidla i větší podíl na zisku, neboť část zisku, která připadla společnosti, se po zdanění rozdělí mezi komanditisty také podle komanditních sum. Nevýhodou komanditní sumy je i odpovědnost komanditisty za ztrátu, kterou musí uhradit podle svého podílu, avšak jen do výše své komanditní sumy.
- Úprava komanditní společnosti ve velkém odkazuje na úpravu veřejné obchodní společnosti.
- Komanditní společnost je v České republice nejméně rozšířená obchodní společnost.

11.6.6 Společnost s ručením omezeným

Společnost s ručením omezeným je společnost, za jejíž dluhy ručí společníci společně a nerozdílně do výše, v jaké nesplnili vkladové povinnosti podle stavu zapsaného v obchodním rejstříku v době, kdy byli věřitelem vyzváni k plnění. Firma obsahuje označení „společnost s ručením omezeným“, které může být nahrazeno zkratkou „spol. s r. o.“ nebo „s. r. o.“

- V České republice nejrozšířenější forma obchodní společnosti.
- Společníci mají vkladovou povinnost. Minimální výše vkladu je 1 Kč (ovšem může být i vyšší, stanoví-li tak společenská smlouva). Výše vkladu může být pro jednotlivé podíly stanovena různě.
- Podíl společníka ve společnosti se určuje podle poměru jeho vkladu na tento podíl připadající k výši základního kapitálu (lze upravit jinak).
- Podíl společníka lze převést.
- Zákon umožňuje vznik různých podílů (pro podíly mohou být stanovena různá práva a povinnosti). Připouští se, že společník může vlastnit i více podílů, a to i různého druhu.
- Podíl může být nově představován cenným papírem (tzv. kmenovým listem).
- Společenská smlouva může být měněna dohodou všech společníků (lze upravit jinak).
- Společník splní vkladovou povinnost ve lhůtě určené společenskou smlouvou, nejpozději však do 5 let ode dne vzniku společnosti nebo od převzetí vkladové povinnosti za trvání společnosti.
- Nejvyšším orgánem společnosti je valná hromada.

- Neurčí-li společenská smlouva jinak, je valná hromada schopná se usnášet, jsou-li přítomni společníci, kteří mají alespoň polovinu všech hlasů.
- Každý společník má jeden hlas na každou 1 Kč vkladu, ledaže společenská smlouva určí jinak.
- Valná hromada rozhoduje prostou většinou hlasů přítomných společníků, ledaže společenská smlouva určí jinak (i kvalifikovanou většinou např. v otázkách změny obsahu společenské smlouvy nebo o zrušení společnosti s likvidací).
- Statutárním orgánem společnosti je jednatel.
- Společnost s ručením omezeným si může zřídit dozorčí radu jako kontrolní orgán.

11.6.7 Akciová společnost

Akciovou společností je společnost, jejíž základní kapitál je rozvržen na určitý počet akcií. Firma obsahuje označení „akciová společnost“, které může být nahrazeno zkratkou „akc. spol.“ nebo „a. s.“

- Akciová společnost je svou povahou nejsložitější (často je pokládána za nástroj investic).
- Akcie je cenný papír nebo zaknihovaný cenný papír, s nímž jsou spojená práva akcionáře jako společníka podílet se na jejím řízení, jejím zisku a na likvidačním zůstatku. Akcie mohou být vydány jako kusové akcie nebo akcie o jmenovité hodnotě. Akcie mohou mít různé druhy a formy.
- Základní kapitál činí alespoň 2.000.000 Kč nebo 80.000 EUR.
- K založení společnosti se vyžaduje přijetí stanov.
- Nejvyšším orgánem společnosti je valná hromada.
- Zákon nově připouští dvojí vnitřní strukturu. V dualistickém systému společnost zřizuje představenstvo (jako statutární orgán) a dozorčí radu (jako kontrolní orgán). V monistickém systému společnost zřizuje správní radu a statutárního ředitele. Monistický systém jsme převzali ze západních zemí Evropy.³⁰

³⁰ Štenglová, I., Havel, B., Čileček, F., Kuhn, P., Šuk, P. Zákon o obchodních korporacích. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 601.

12. KAPITOLA

Dědické právo: dědická nezpůsobilost, vydědění, dědické skupiny, dědická smlouva a závěť.

Klíčové pojmy

pozůstalost	odmítnutí dědictví	Odúmrť	dědická smlouva
dědická způsobilost	vzdání se dědictví	dědická posloupnost	odkaz
zřeknutí se dědického práva	svěrenské nástupnictví	nepominutelný dědic	vydědění

Osnova výkladu

- 12.1 Dědické právo obecně
- 12.2 Předpoklady dědění
- 12.3 Závěť, vedlejší doložky v závěti
- 12.4 Dědická smlouva
- 12.5 Odkaz
- 12.6 Intestátní dědická posloupnost
- 12.7 Nepominutelný dědic, vydědění

12.1 Dědické právo obecně

V souvislosti s přijetím OZ se s porovnáním dosavadní právní úpravou poměrně značně mění právní úprava dědického práva. Dědické právo je systematicky zařazeno mezi absolutní majetková práva (část třetí, hlava třetí). Zavádí se mnoho institutů, které jsme v českých zemích znali před účinností zákona č. 40/1964 Sb. Autoři nového občanského zákoníku se inspirovali Obecným zákoníkem občanským (ABGB 1811) nebo např. tzv. středním kodexem (zákon č. 141/1950 Sb.). Dědické právo je upraveno v 245 paragrafech. (občanský zákoník z roku 1964 obsahoval 27 paragrafů dědického práva).

Úprava dědického práva v občanském zákoníku – charakteristika:

- Vůle zůstavitelova je primární.
- Úprava dědického práva je mnohem širší, než dosavadní právní úprava (téměř 250 paragrafů).
- Návrat tradičních institutů, které jsme znali zejm. 19. století (např. svěrenské nástupnictví, odkaz).
- Můžeme se opřít o judikaturu a literaturu z První republiky (např. Rouček a Sedláček).

12.1.1 Pojem dědického práva, rozdíl mezi dědictvím a pozůstalostí

Dědické právo bychom mohli definovat jako soubor právních norem upravujících možnost pořídit pro případ smrti. **Pozůstalost** – pojem, který se primárně váže k zůstaviteli, je širší než dědictví, neboť se jedná o veškeré jmění, které zůstavitel zanechal v okamžiku jeho smrti a je způsobilé přejít na dědice.

Dědictví – pojem, který se primárně váže k dědici, tento pojem je užší než pozůstalost, neboť se jedná o tu část pozůstalosti, která skutečně přešla na konkrétního dědice.

✓ **Nabytí dědictví potvrzuje soud**

12.2 Předpoklady dědění

Mezi předpoklady dědění patří:

- A. Smrt zůstavitele (prokazuje se důkazem smrti nebo domněnkou smrti)
- B. Existence pozůstalosti (tj. existence jmění zůstavitele)
- C. Existence způsobilého dědice (viz dědická způsobilost, resp. dědická nezpůsobilost)
- D. Výslovný projev vůle či právně relevantní chování povolaného dědice
- E. Právní důvod dědění (dědická smlouva, závěť a intestátní dědická posloupnost)

12.2.1 Dědická způsobilost

Dědicem může být fyzická i právnická osoba, dokonce i ta právnická osoba, která ještě nevznikla (s podmínkou, pokud vznikne do jednoho roku od smrti zůstavitele). Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele, tudíž nemůže být dědicem ten, kdo zemřel před zůstavitelem nebo současně s ním (např. dopravní nehoda, při které zemře zůstavitel a dědic současně). Z dědického práva však není vyloučen ten, kdo ještě neexistuje, podmínkou je, aby se dítě narodilo jako živé (nasciturus – na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo).

12.2.2 Dědická nezpůsobilost

Občanský zákoník upravuje čtyři důvody dědické nezpůsobilosti:

První a druhý důvod

Z dědického práva je vyloučen, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul.

- Všimněte si zákonné dikce „činu povahy úmyslného trestného činu“ – v kapitole 21.6 nalezneme tři situace, kdy mluvíme o činu jinak trestném – nedostatek věku, nepříčetnost, nedostatek rozumové a mravní vyspělosti (u mladistvých).
- Chráněný je i partner (podle zákona o registrovaném partnerství).
- Je připuštěno prominutí – znovu jej povolá k dědění (vyžaduje se ovšem forma výslovného prominutí).

Př. Čtrnáctiletý kluk zavraždí nevlastního otce – manžela zůstavitele. Občanský zákoník z roku 1964 trval na dikci úmyslného trestného činu, proto čin jinak trestný čtrnáctiletého kluka nevedl k dědické nezpůsobilosti a kluk mohl dědit. Nový občanský zákoník přeformuloval tuto dikci na: „čin povahy úmyslného trestného činu.“

Třetí důvod

Nezpůsobilý je manžel zůstavitele, jestliže se proti druhému manželu dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí. Zároveň však musí být v době smrti zůstavitele zahájeno řízení o rozvod z tohoto důvodu. Návrh na rozvod musí podat zůstavitel, aby se tento důvod uplatnil.

Čtvrtý důvod

Nezpůsobilý je i rodič, který byl zbaven rodičovské odpovědnosti pro její zneužívání nebo zanedbávání. Zůstavitelem je zde dítě takového rodiče.

U toho, kdo je takto nezpůsobilý dědit neznamená, že nemohou dědit jeho potomci „*Potomek toho, kdo je vyloučen z dědického práva, nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, i když vyloučený přežije zůstavitele.*“

12.2.3 Výslovný projev vůle či právně relevantní chování povolaného dědice

Tři instituty, které na první pohled vypadají téměř jako synonyma, avšak jejich význam je odlišný:

A. Zřeknutí se dědického práva

Institut, který OZ 1964 neznal. Jedná o situaci, kdy za života zůstavitele se osoba, která by později byla dědicem, zřekne svého práva na dědictví. Funguje to tak, že osoba, která se zříká dědické práva, uzavře se zůstavitelem smlouvu ve formě veřejné listiny (notářský zápis), ve které uvede, zdali se zříká obecně (ve prospěch ostatních dědiců) nebo ve prospěch určité osoby (určitých osob). Zřekl-li se někdo dědického práva ve prospěch jiné osoby, má se za to, že zřeknutí platí, jen stane-li se tato osoba dědicem. Zřeknutí má právní účinky i pro potomky osoby, nestanoví-li smlouva jinak. Zřeknutí se dědického práva lze i podmínit.

Př. Zůstavitel měl dva syny a manželku. Jednomu synovi už za života daroval dům a druhému nedaroval ničeho. Uzavřel proto s prvním synem smlouvu o zřeknutí se dědického práva ve prospěch svého bratra.

B. Odmítnutí dědictví

Odmítnutí dědictví přichází v úvahu až po smrti zůstavitele (na rozdíl od zřeknutí se dědického práva). Odmítnout dědictví lze výslovným prohlášením před soudem. Zákon stanovuje prekluzivní lhůtu, ve které lze dědictví odmítnout:

- do jednoho měsíce ode dne, kdy soud dědice vyrozuměl o jeho právu odmítnout dědictví a o následcích odmítnutí
- do tří měsíců, má-li dědic jediné bydliště v zahraničí

Pro vážné důvody může soud tuto lhůtu přiměřeně prodloužit. V případě odmítnutí dědictví nezletilcem, je zapotřebí souhlasu soudu. Odmítnutí dědictví nemá účinky vůči potomkům. Přijmout nebo odmítnout dědictví lze jako celek (nelze přijmout jen aktiva a pasiva odmítnout – princip univerzální sukcese). Jednou učiněné prohlášení o odmítnutí již nelze vzít zpět.

C. Vzdání se dědictví

Vzdání se dědictví přichází v úvahu po smrti zůstavitele, pokud dědic dědictví neodmítl. Dědic se může před soudem vzdát dědictví ve prospěch druhého dědice, ten s tím musí souhlasit. Vzdání se dědictví má účinky i pro potomky. Vzdát se lze dědictví jako celku (stejně jako u odmítnutí dědictví). Pokud však byl dědic zatížen odkazem nebo příkazem, musí jej i přesto splnit.

12.3 Závěť, vedlejší doložky v závěti

Pořízením pro případ smrti se rozumí:

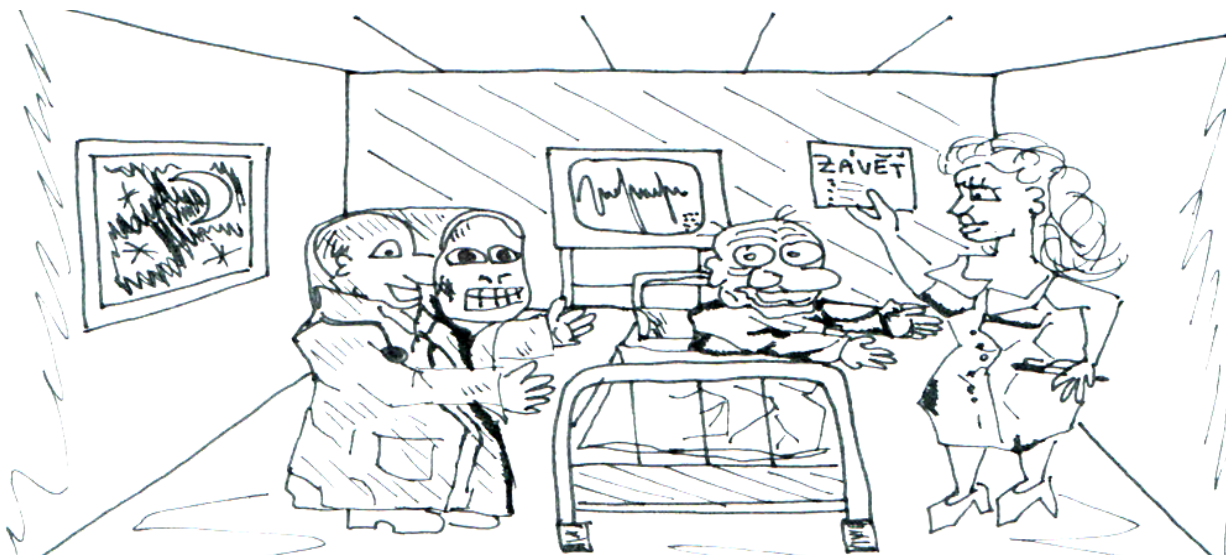
- závěť
- dědická smlouva (kapitola 12.4)
- dovětek (stanovení podmínek, doložení času, příkaz – kap. č. 12.3.3 nebo odkaz – kap. č. 12.5)

Nejčastějším pořízením pro případ smrti je závěť, která je v OZ definována v § 1494 odst. 1 takto: „*Závěť je odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.*“

Osobní jednání a zájem zůstavitele

Závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Slova použitá v závěti se vykládají podle jejich obvyklého významu, ledaže se prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl.

Př. Představte si situaci, kdy je umírající osoba v nemocničním zařízení, kde se o ní starají lékaři. Lékař (sestřičky) tuší, že pacient brzy zemře, a proto na něj naléhají, aby v nemocnici sepsal písemnou závěť, ve které odkáže veškerý majetek právě osobě, která je zaměstnanec nemocničního zařízení.

Závěť pořízená v zařízení, kde se poskytují zdravotnické nebo sociální služby - § 1493 odst. 1 OZ: Pořídil-li zůstavitel pro případ smrti v době, kdy byl v péči zařízení, kde se poskytují zdravotnické nebo sociální služby, nebo kdy jinak přijímal jeho služby, a povolal-li za dědice nebo odkazovníka osobu, která takové zařízení spravuje nebo je v něm zaměstnána nebo v něm jinak působí, je povolání těchto osob za dědice nebo odkazovníka neplatné, ledaže se tak stalo závětí učiněnou ve formě veřejné listiny.

12.3.1 Pořizovací nezpůsobilost

Pořídít pro případ smrti nemůže ten, kdo:

- Je nesvéprávný pro svůj věk (do 15 let) – ten kdo dovršil 15. rok svého života a ještě nenabyl plné svéprávnosti, může pořizovat bez souhlasu zákonného zástupce formou notářského zápisu.
- Kdo byl ve svéprávnosti omezen, může v rámci omezení pořizovat jen formou notářského zápisu.
- Kdo byl ve svéprávnosti omezen pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, drog, gamblerství, může pořizovat pouze o polovině své pozůstalosti, zbylá půlka připadne zákonným dědicům.

12.3.2 Druhy závěti

Závěť bychom z hlediska formy mohli rozdělit na:

- ✓ závěť pořízenou soukromou listinou
- ✓ závěť pořízenou veřejnou listinou

Závěť pořízená soukromou listinou

- Závěť napsal zůstavitel vlastní rukou, beze svědků a vlastnoručně jí podepsal (holografní závěť).
- Závěť nepsal zůstavitel, přítomní musí být dva svědci a vlastnoruční podpis zůstavitele.
- Nevidomý zůstavitel projeví poslední vůli před současně třemi přítomnými svědky, dále musí svědek, který závěť nepsal nahlas poslední vůli přečíst a zůstavitel závěť potvrdí.
- Zůstavitel se smyslovým postižením, který nemůže číst ani psát, projeví poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky, poslední vůle se tlumočí, poté zůstavitel potvrdí.

Závěť pořízená veřejnou listinou

- Zůstavitel se smyslovým postižením, který nemůže číst ani psát, projeví poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky, poslední vůle se tlumočí, poté ji zůstavitel potvrdí (obdobně jako u soukromé listiny).
- Kdo sepisuje veřejnou listinu o závěti, přesvědčí se, zda se projev poslední vůle děje s rozvahou, vážně a bez donucení.

OZ Zachovává stávající typy závěti:

- Holografní – vlastnoruční závěť
- Allografní – jiná než vlastnoruční závěť – např. sepsaná na počítači, sepsaná jinou osobou
- Forma veřejné listiny – notářský zápis

- **Privilegované závěti** (ústní závěť, závěť před starostou, závěť na palubě lodi, letadla a ve válečném konfliktu) – zvláštní testamenty, které se mohou uplatnit ve výjimečných situacích. Mají omezenou platnost – 2 týdny, respektive 3 měsíce.

12.3.3 Vedlejší doložky závěti

Zůstavitel může uvést v závěti podmínku, doložení času nebo příkaz.

Podmínka – podmínka musí být splnitelná, nemožná odkládací podmínka je neplatná

Doložení času – dědicem se osoba stane, až uplynutím určitého dne, který musí nastat

Příkaz – stanoví dědici povinnost něco učinit.

Př. podmínka – Nabudeš dědictví, pokud vystuduješ Bezpečnostně právní akademii s vyznamenáním.

Př. doložení času – nabudeš dědictví, až za 10 let od mé smrti.

Př. příkaz – až zemřu, vasaď na mé zahradě smrk.

12.4 Dědická smlouva

Dědickou smlouvou povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana to přijímá. Dědická smlouva musí být uzavřena ve formě veřejné listiny. Dědickou smlouvu může uzavřít zletilý zůstavitel, který je plně svéprávný (příp. se souhlasem opatrovníka). Dědickou smlouvou nelze pořídit o celé pozůstalosti. Čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle. Dědickou smlouvu lze uzavřít i mezi manželi navzájem. U snoubenců, nabývá dědická smlouva účinnosti až uzavřením manželství. Rozvod sám o sobě nemá za následek zrušení dědické smlouvy.³¹

12.5 Odkaz

Odkaz zůstavitel zřídí tak, že v pořízení pro případ smrti (v dědické smlouvě, závěti nebo dovětku) nařídí určité osobě, aby odkazovníku vydala předmět odkazu. Jedná se o institut, který v dosavadní právní úpravě chyběl. Zůstavitel může určité osobě odkázat např. bibliografii (i když tato osoba není vůbec dědicem) nebo služebnost (osoba si může brát vodu ze zůstavitelovy studny) apod. Výjimečnost tohoto institutu spočívá v tom, že odkazovníci nejsou dědicové, tzn., že nejsou účastníci řízení o pozůstalosti a navíc je odkazovník zproštěn povinnosti přispět poměrně k úhradě případných dluhů zůstavitele.

Př. Zůstavitel zůstavil celou pozůstalost svému synovi a zároveň mu nařídil, aby své sousedce vydal obraz, na kterém je vyobrazen důl Michal.

12.6 Intestátní dědická posloupnost

Zákonná posloupnost dědění nastane až tam, kde zůstavitel nepořídil závěť nebo dědickou smlouvu. Občanský zákoník upravuje 6 zákonných dědických tříd. Ještě předtím, než si rozebereme všechny dědické skupiny, vysvětleme si pojem odúmrtí. **Odúmrtí**, neboli nabytí dědictví státem nastane tehdy, jestliže tu není závětní dědic, není zde dědic z dědické smlouvy ani dědic z některé ze zákonných tříd. Stát z povahy věci nemůže dědictví odmítnout (stát není dědic, ale hledí se na něj, jako by dědic byl).

12.6.1 První třída dědiců

V první dědické třídě dědí zůstavitelovi děti a manžel stejným dílem. Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědický podíl stejným dílem jeho děti (in stripes – vnuci, pravnuci apod.).

Př. Zůstavitel měl tři syny – Jaromíra, Honzu a Milana. Honza je dědický nezpůsobilý, protože zavraždil svojí matku – manželku zůstavitele, nicméně měl dvě dcery – Janu a Terezu. Hodnota pozůstalosti byla 400.000 Kč. Zůstavitel pořídil závěť, ve které ¼ zůstavil sousedce. Zbývá část připadne dědicům ze zákona, tj. 100.000 Kč pro Jaromíra, 100.000 Kč pro Milana, 50.000 Kč pro Janu a 50.000 Kč pro Terezu.

³¹ Schelle, K., Schelleová, I., *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s. 67-68.

12.6.2 Druhá třída dědiců

Nedědí-li potomci, dědí manžel (nejméně polovinu pozůstalosti), zůstavitelovi rodiče a osoby, které žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před smrtí ve společné domácnosti. Osoby spolužijící však nikdy nesmí v této třídě dědit samostatně.

Př. Zůstavitel nezanechal žádnou závěť a měl pouze manželku a oba rodiče. Manželce pak připadne $\frac{1}{2}$ pozůstalosti a rodiče se o druhou polovinu podělí stejným dílem, tj. matka zůstavitele $\frac{1}{4}$ a otec zůstavitele rovněž $\frac{1}{4}$ z pozůstalosti.

12.6.3 Třetí třída dědiců

Nedědí-li manžel ani žádný z rodičů, dědí ve třetí třídě stejným dílem zůstavitelovi sourozenci (nebo jejich děti – neteř a synovec) a ty osoby, které žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před smrtí ve společné domácnosti.

Př. Zůstavitel nepořídil závěť, neměl děti ani manželku, za to měl dva bratry – Vojtu a Vladimíra. Vladimír však ještě před zůstavitelem zemřel a zanechal za sebou dceru Ivetu a syna Martina. Dědit dle zákona bude bratr Vojta – $\frac{1}{2}$ z pozůstalosti a zbylou polovinu si stejným dílem rozdělí Martin s Ivetou.

12.7.4 Čtvrtá třída dědiců

Nedědí-li žádný dědic ve třetí třídě, dědí ve čtvrté třídě stejným dílem prarodiče zůstavitele. (babičky a dědové).

12.6.5 Pátá třída dědiců

Nedědí-li žádný z dědiců čtvrté třídy, dědí v páté třídě jen prarodiče rodičů zůstavitele. (prababičky, pradědečci). Ovšem zde se rozdělují strany (z otcovy strany x z matčiny strany – ideálně každý prarodič $\frac{1}{8}$).

12.6.6 Šestá třída dědiců

Nedědí-li žádný z dědiců páté třídy, dědí v šesté třídě děti dětí sourozenců zůstavitele (dětí neteří a synovců) a děti prarodičů zůstavitele (tedy a strýcové); nebo jejich děti – (bratrance a sestřenice), každý stejným dílem.

12.7 Nepominutelný dědic, vydědění

12.7.1 Nepominutelný dědic

Nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci (mají právo na povinný díl). Pro stanovení povinného dílu se majetek v pozůstalosti sepiše a odhadne; dluhy zůstavitele a závady, které na majetku vázly již v době zůstavitelovy smrti, se od hodnoty majetku odečtou. Povinný díl nezletilého potomka musí být ve výši minimálně $\frac{3}{4}$ jeho zákonného dědického podílu. Je-li nepominutelný dědic zletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí $\frac{1}{4}$ z jeho zákonného dědického podílu.

Př. Zůstavitel pořídil závěť, ve které všechnu pozůstalost zůstavil své sousekce. Celá pozůstalost činila 1 milion Kč. Zůstavitel nezanechal žádné dluhy. Své dva potomky – Adama a Evu opomněl. Adam měl v době smrti 14 let a Eva 19 let. Adam a Eva jsou nepominutelní dědicové. Adamovi náleží $\frac{3}{4}$ z $\frac{1}{2}$ pozůstalosti – tj. 375.000 Kč a Evě $\frac{1}{4}$ z $\frac{1}{2}$ pozůstalosti – tj. 125.000 Kč. Sousedce pak zůstane $\frac{1}{2}$ z pozůstalosti – tj. 500.000 Kč.

12.7.2 Vydědění

Ze zákonných důvodů (6) lze nepominutelného dědice vyděděním z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v jeho právu zkrátit. Zůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který:

- a) mu neposkytl potřebnou pomoc v nouzi (např. v nemoci či stáří, při pohybové indispozici),
 - b) o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevoval měl,
 - c) byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze (vražda, znásilnění),
 - d) vede trvale nezřízený život (provozování prostituce).
- Zůstavitel může vydědit i nepominutelného dědice, který je nezpůsobilý dědit, a proto je z dědického práva vyloučen.

- Zůstavitel může vydědit i nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Učinit to však může jen tak, že tento jeho povinný díl zůstaví dětem tohoto nepominutelného dědice, popřípadě, není-li jich, jejich potomkům.

Negativní závěť - Stejným způsobem může zůstavitel prohlásit o některém z dědiců nikoli nepominutelných, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, že pozůstalosti nenabude. Zákonný důvod však nemusí být uveden (např.: „*nepřeji si, aby dědila má matka*“).

13. KAPITOLA

Rodinné právo: manželství, vznik a zánik. Pojem registrované partnerství, náhradní rodinné péče a vyživovací povinnosti. Určování otcovství.

Klíčové pojmy

principy rodinného práva	vznik manželství	zdánlivé manželství	rozvrat manželství
prameny rodinného práva	vyživovací povinnost	neplatné manželství	registrované partnerství
účel manželství	příjmení manželů	rozvod manželství	popření otcovství

Osnova výkladu

- 13.1 Pojem, předmět, principy a prameny rodinného práva
- 13.2 Vznik manželství
- 13.3 Nesezdané soužití a registrované partnerství
- 13.4 Zánik manželství
- 13.5 Náhradní rodinná péče
- 13.6 Vyživovací povinnost
- 13.7 Určení otcovství

13.1 Pojem, předmět, principy a prameny rodinného práva

Rodinné právo můžeme definovat jako soubor právních norem, které upravují manželské a rodinné vztahy. **Předmětem rodinného práva jsou tři základní právní vztahy:**

1. vztahy mezi manžely navzájem
2. vztahy mezi rodiči a dětmi (i mezi sourozenci a ostatními příbuznými)
3. náhradní rodinná výchova

Principy rodinného práva:

- princip blaha dítěte (zájmy dítěte)
- princip rovnosti subjektů rodinného vztahu (princip dohody a respektu)
- princip vzájemné pomoci (povinnost pomáhat v domácnosti, majetkové vztahy)

Prameny rodinného práva

Hlavním pramenem rodinného práva je část druhá občanského zákoníku. V souvislosti s účinností OZ (1. ledna 2014) došlo ke zrušení zákona o rodině, který byl na území České republiky účinný bezmála 50 let (od 1. ledna 1964 do 31. prosince 2013). Rodinné právo je upraveno v rámci §§ 655-975 OZ. Mezi další prameny rodinného práva patří zejm. zákon o sociálně právní ochraně dětí nebo zákon o matrikách.

Část druhá občanského zákoníku se dělí do třech hlav:

- Hlava první - manželství (vznik, povinnosti a práva manželů, zánik)
- Hlava druhá - příbuzenství a švagrovství (poměry mezi rodiči a dítětem)
- Hlava třetí - poručenství a jiné formy péče o dítě (poručenství, opatrovnictví, pěstounství)

13.2 Vznik manželství

13.2.1 Obecně o manželství

Pojem manželství je definován jako trvalý svazek muže a ženy.

Hlavním účelem manželství je:

- založení rodiny
- řádná výchova dětí

- vzájemná podpora a pomoc.

Před samotným vznikem manželství dochází zpravidla k zasnoubení (sponsalia pro futuro) – vzájemný slib mezi snoubenci o tom, že v budoucnu uzavřou manželství. Zasnoubení není právním institutem, tudíž nemá ani právní následky (výjimkou může být např. povinnost vrácení snubního prstenu pro nevděk).

Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství.

- o Sňatečný obřad je veřejný a slavnostní; činí se v přítomnosti dvou svědků.
- o Manželství vznikne kladnou odpovědí (třeba i příkývnutím) obou snoubenců na oddávající otázku.

Občanský sňatek – před orgánem veřejné moci (starosta, primátor, místostarosta nebo pověřený člen zastupitelstva), v přítomnosti matrikáře.

Církevní sňatek – před orgánem církve nebo náboženské společnosti (církev a náboženské společnosti registruje Ministerstvo kultury, k 1. říjnu 2017 je jich 21).

Snoubenci při sňatečném obřadu prohlásí, že:

- příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným,
- si oba svá příjmení ponechají, nebo
- příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, a ten, jehož příjmení nemá být příjmením společným, bude ke společnému příjmení na druhém místě připojovat své dosavadní příjmení.

Př. Jestliže si pan Jan Novotný bude brát slečnu Veroniku Svobodovou, mohou mít manželé tato příjmení:

- Jan Novotný a Veronika Novotná
- Jan Svoboda a Veronika Svobodová
- Jan Novotný a Veronika Svobodová
- Jan Novotný a Veronika Novotná Svobodová
- Jan Svoboda Novotný a Veronika Svobodová

Snoubenci při sňatečném obřadu uvedou, dříve než učiní sňatečný projev vůle, že jim nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství.

Podmínky uzavření manželství (resp. zákonné překážky manželství):

- ✓ opačné pohlaví,
- ✓ svěprávnost (min. 16 let, povolení soudu – viz kapitola č. 6.4.2),
- ✓ svěprávnost nesmí být omezena v oblasti uzavírání manželství (omezit může jen soud),
- ✓ u manžela netrvá jiné manželství (včetně registrovaného partnerství) = trestný čin dvojího manželství podle § 194 TZ,
- ✓ Manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky, ani mezi sourozenci (ani osvojenci),
- ✓ Manželství nemůže být uzavřeno mezi poručníkem a poručenem, mezi dítětem a osobou, do jejíž péče bylo dítě svěřeno nebo pěstounem a svěřeným dítětem.

13.2.2 Uzavření manželství v zahraničí

Úprava uzavírání manželství v zahraničí se nachází v zákonu o mezinárodním právu soukromém (§ 48). Způsobilost osoby uzavřít manželství, jakož i podmínky jeho platnosti se řídí právním řádem státu, jehož je tato osoba občanem. Forma uzavření manželství se řídí právním řádem platným v místě, v němž se manželství uzavírá. Uzavření manželství na zastupitelském úřadu České republiky v zahraničí se řídí českým právním řádem. Státní občan České republiky nemůže uzavřít manželství na zastupitelském úřadu cizího státu v České republice.

13.2.3 Neplatné a zdánlivé manželství

Zdánlivé manželství – nikdy nevzniklo

Neplatné manželství – vzniklo, ale později zaniklo

Zdánlivé manželství

- Tehdy, kdy nejsou splněny základní požadavky, které zákon stanovuje.
- Manželství bylo uzavřeno mezi osobami téhož pohlaví (zároveň nebylo uzavřeno registrované partnerství).
- K manželství byli snoubenci přinuceni fyzickým násilím (vis absoluta).
- Nepříslušný orgán (neregistrovaná církev).

Neplatnost manželství

- Manželství se považuje za platné, dokud není prohlášeno za neplatné,
- K manželství byli snoubenci přinuceni bezprávní výhrůžkou (vis compulsiva),
- Vstup do manželství byl učiněn jen v důsledku omylu o totožnosti snoubence nebo o povaze sňatečného právního jednání,
- Manželství uzavřela osoba mladší 18. let (bez přivolení soudu),
- Omezení svéprávnosti v oblasti uzavírání manželství.

Manželství nelze prohlásit za neplatné, pokud bylo uzavřeno nezletilý (starším 16 let), který není plně svéprávný, nebo osobou, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena, a bylo počato dítě, které se narodilo živé.

13.3 Nesezdané soužití a registrované partnerství

Zákon č. 115/2006 Sb., o **registrovaném partnerství**, přinesl dlouhodobě očekávanou úpravu zvláštního vztahu mezi osobami téhož pohlaví. Registrované partnerství je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví.

✓ Partner je z hlediska trestního zákoníku považován za osobu blízkou.

Nesezdané soužití (konkubinát) – faktické soužití muže a ženy (druh-družka).

13.4 Zánik manželství

Manželství zaniká:

- smrtí jednoho z manželů (vydání úmrtního listu),
- prohlášením jednoho z manželů za mrtvého (manželství zaniká nabytím právní moci rozhodnutí o prohlášení za mrtvého - soud) – lze zrušit,
- rozsudkem soudu o rozvodu manželství,
- Změnou pohlaví (dle § 29 OZ – týká se pouze případů, kdy ke změně pohlaví došlo v zahraničí).

A. Rozvod se zjišťováním příčin rozvratu manželství

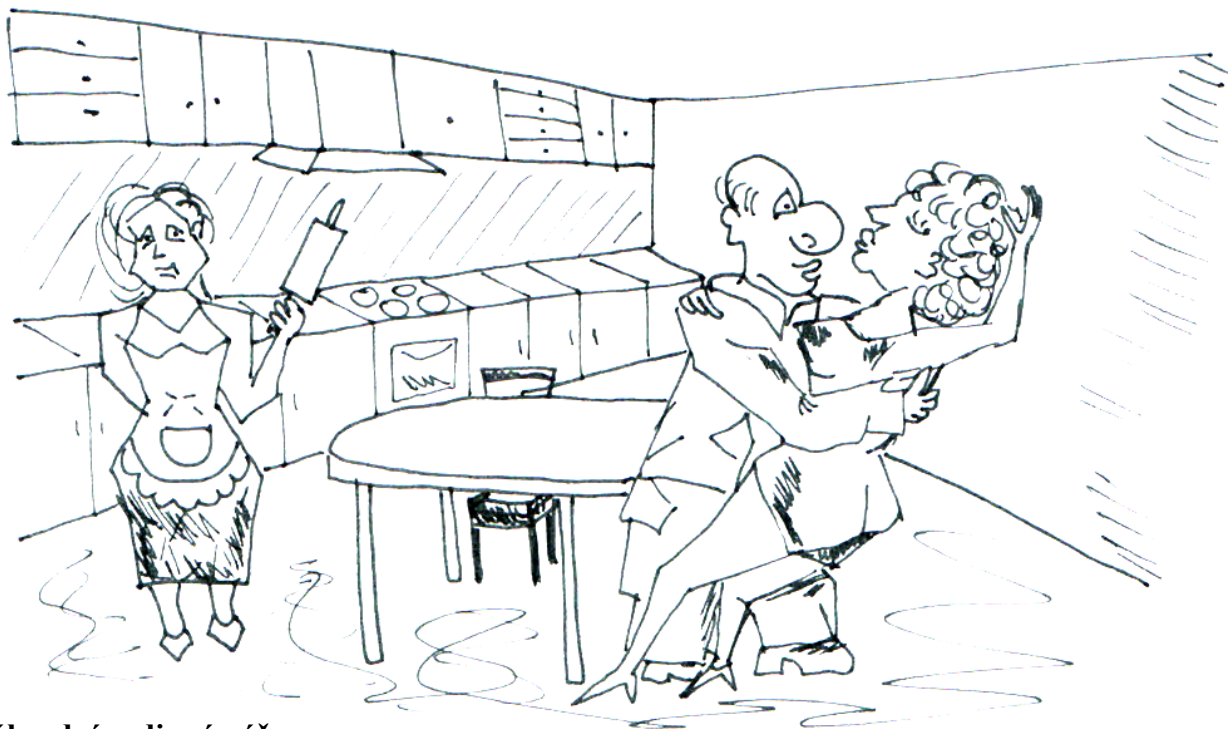
Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. Úkolem soudu je zjistit příčiny tohoto rozvratu. K zahájení řízení je potřeba podat návrh na rozvod manželství. Jednání u soudu je povinné.

B. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství (tzv. smluvený rozvod)

Připojí-li se manžel k návrhu na rozvod manželství, který podá druhý z manželů, soud manželství rozvede, aniž zjišťuje příčiny rozvratu manželství, dojde-li k závěru, že shodné tvrzení manželů, pokud se jedná o rozvrat manželství a o záměr dosáhnout rozvodu, je pravdivé a pokud:

- ke dni zahájení řízení o rozvod trvalo manželství nejméně jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí (termín „společně spolu nežijí“ nelze vykládat tak, že musí žít odděleně. Postačí, pokud netvoří manželské, rodinné nebo intimní společenství.),
- manželé, kteří jsou rodiči nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti, se dohodli na úpravě poměrů tohoto dítěte pro dobu po rozvodu a soud jejich dohodu schválil (*dohoda vyžaduje písemnou formu a podpisy musí být úředně ověřeny*),
- manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení, a popřípadě výživného pro dobu po tomto rozvodu (*dohody vyžadují písemnou formu a podpisy musí být úředně ověřeny*).

Pokud nejsou splněny podmínky pro smluvený rozvod, lze manželství rozvést pouze pomocí rozvodu pod písmenem A).

13.5 Náhradní rodinná péče

- Osvojení
- Svěření dítěte do péče jiné osoby
- Pěstounství
- Opatrovnictví
- Poručenství
- Ústavní výchova
- Ochranná výchova

Osvojení - osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní. Rodinně-právní vztah dítěte a „bývalých“ rodičů zaniká. Nově lze osvojit i zletilého. Nejedná o náhradní rodinnou péči, neboť zde vzniká stejný vztah osvojence a osvojitele, jako mezi právním rodičem a dítětem.

Svěření dítěte do péče jiné osoby - nejvolnější forma náhradní rodinné péče, která spočívá v tom, že rodičům brání určitá překážka (objektivní či subjektivní), pro kterou rodiče nemohou pečovat o své dítě. Péče je svěřena zpravidla příbuzným. Rodinně-právní vztah mezi dítětem a rodičem je zachován.

Pěstounství - další forma náhradní rodinné péče, ve které se péče o dítě ujímá jiná osoba (zpravidla dočasně), kontakt s rodiči je zde zachován, rodiče musí na své dítě platit výživné. Pěstoun má nárok na příspěvek od státu. O pěstounské péči rozhoduje soud.

Opatrovnictví - soud jmenuje dítěti opatrovníka, hrozí-li střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte, nebo je-li toho v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu – kolizní opatrovník. Opatrovník v řízení o osvojení, opatrovník pro správu jmění nezletilého dítěte apod. Opatrovnictví je možné i u zletilých (např. při omezení svéprávnosti).

Poručenství - další forma náhradní rodinné péče, která se uplatní v případech, kdy dítě nemá zákonného zástupce proto, že rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo mají omezenou svéprávnost pro výchovu dětí. Poručníkem může být i orgán sociálně-právní ochrany dětí. Poručník má povinnost spravovat majetek dítěte. Každé rozhodnutí poručníka v nikoli běžné záležitosti týkající se dítěte musí být schváleno soudem.

Ústavní výchova - jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Ústavní výchova se nařídí vždy subsidiárně (tehdy, nelze-li zajistit jinou formu náhradní rodinné péče). Nejčastějším zařízením, ve kterém je realizována ústavní výchova, je dětský domov.

Ochranná výchova – institut trestního práva (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Ochranná výchova se ukládá za spáchané provinění resp. za čin jinak trestný.

13.6 Vyživovací povinnost

Vyživovací povinnost je zákonem uložená povinnost, na kterou má právo ten, kdo není schopen samostatně se živit. Účelem výživného je zabezpečení potřeb člověka (uspokojení kulturních a sociálních potřeb).

Vyživovací povinnost je dle zákona:

- mezi dítětem a jeho rodiči (tzv. reciproční vyživovací povinnost – i děti vůči rodičům),
 - mezi manžely,
 - mezi rozvedenými manžely,
 - mezi příbuznými (např. vnuk vůči jeho dědovi)
 - neprovdané matce
- Vyživovací povinnost a právo na výživné nejsou součástí rodičovské odpovědnosti; jejich trvání nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti.
 - Výživné se plní v pravidelných dávkách a je splatné vždy na měsíc dopředu, ledaže soud rozhodl jinak nebo se osoba výživou povinná dohodla s osobou oprávněnou jinak.
 - Výživné lze přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení; u výživného pro nezletilé děti i za dobu nejdéle tři let zpět od tohoto dne.
 - Není-li matka dítěte provdána za otce dítěte, poskytne jí otec dítěte výživu po dobu dvou let od narození dítěte a přispěje jí v přiměřeném rozsahu na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem.

II. ÚS 2121/14: Je třeba odlišit případy rozhodování o výživném, kdy se jedná o nezletilé dítě, resp. dokonce o dítě vykonávající povinnou školní docházku. V těchto případech musí být přiznávání výživného odpovídajícího odůvodněným potřebám dítěte samozřejmě pravidlem. U dětí již zletilých je však třeba na vyživovací povinnost nahlížet optikou výrazně odlišnou: zletilý jedinec by měl být zásadně schopen se postarat sám o sebe a důvod pro stanovení vyživovací povinnosti by proto měl být odůvodněn konkrétními okolnostmi daného případu.

13.7 Určení otcovství

- „*Mater semper certa est, pater incertus*“ – matka je vždy jistá, otec nejistý.
- V případě sporného otcovství se uplatní zákonné domněnky pro určení otcovství.
- Domněnka – „*má se za to*“ nám vyjadřuje skutečnost danou zákonem, kterou lze vyvrátit.

První domněnka otcovství

Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem je manžel matky. Narodí-li se dítě ženě znovu provdané, má se za to, že otcem je manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne poté, co předchozí manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné.

Druhá domněnka otcovství

Rodiči se rozumějí matka dítěte a muž, který souhlasně s matkou své otcovství prohlašuje.

Třetí domněnka otcovství

Má se za to, že otcem je muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti.

✓ *Pozor: s porovnáním s předešlou právní úpravou se počet dní snížil ze 180 dnů na 160 dnů.*

Narodí-li se dítě, které je počato umělým oplodněním, ženě neprovdané, má se za to, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas.

Popření otcovství u prvé domněnky:

Manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, popřít své otcovství u soudu, nejpozději však do šesti let od narození dítěte.

- Lhůta, která byla uvedena v zákoně o rodině („*do tří let od narození dítěte*“) nebyla v souladu s ústavním pořádkem.

14. KAPITOLA

Živnostenské právo

Klíčové pojmy

živnost	vázaná živnost	správní poplatky	provozovna
bezúhonnost	řemeslná živnost	ohlášení živnosti	živnostenská kontrola
volná živnost	koncese	přestupky	překážky provozování ž.

Obsah

- 14.1 Živnostenské podnikání
- 14.2 Živnost
- 14.3 Provozovna
- 14.4 Živnostenská kontrola a přestupky

14.1 Živnostenské podnikání

Živnostenské právo je upraveno v zákoně č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Tento zákon nabyl účinnosti 1. ledna 1992 a byl již mnohokrát novelizován. Živnostenský zákon se vztahuje na fyzické i právnické osoby. Živnost je část podnikání, která se řídí živnostenským zákonem (některá svobodná povolání nepodléhají režimu živnostenského zákona, to platí např. pro pojišťovny, banky, advokáty apod.).

14.2 Živnost

Živností se rozumí soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených živnostenským zákonem.

14.2.1 Všeobecné podmínky provozování živnosti

Všeobecnými podmínkami provozování živnosti fyzickými osobami, jsou:

- plná svéprávnost, kterou lze nahradit přivolením soudu k souhlasu zákonného zástupce nezletilého k samostatnému provozování podnikatelské činnosti (emancipací).
- bezúhonnost.

Podnikat podle živnostenského zákona může tedy už osoba starší 16 let, pokud jí byla soudem přiznána svéprávnost.

Bezúhonnost

Za bezúhonnou se pro účely tohoto zákona nepovažuje osoba, která byla pravomocně odsouzena pro trestný čin spáchaný úmyslně, jestliže byl tento trestný čin spáchán v souvislosti s podnikáním, anebo s předmětem podnikání, o který žádá nebo který ohlašuje, pokud se na ni nehledí, jako by nebyla odsouzena (tzv. zahlazení odsouzení tzv. fikcí neodsouzení). Bezúhonnost se prokazuje u občanů České republiky výpisem z evidence Rejstříku trestů.

Pro některé druhy živnosti se stanoví i povinnost odborné nebo jiné způsobilosti.

Překážky provozování živnosti³²

I když jsou splněny všeobecné i zvláštní podmínky pro provozování živnosti, mohou nastat situace, kdy podnikateli není poskytnuto živnostenské oprávnění (nebo jemu odejmuto) – překážky provozování živnosti. Překážky mohou být soukromoprávní nebo veřejnoprávní.³³ Mezi soukromoprávní překážky provozování živnosti patří:

- prohlášení konkursu na majetek fyzické nebo právnické osoby (pokud soud nařídí prodej závodu),
- překážka provozování živnosti po dobu 3 let od právní moci rozhodnutí o zamítnutí insolvenčního návrhu proto, že majetek dlužníka nebude postačovat k úhradě nákladů insolvenčního řízení nebo
- překážka provozování živnosti po dobu 3 let od právní moci rozhodnutí o zrušení konkursu proto, že majetek dlužníka je zcela nepostačující pro uspokojení věřitelů.

³² § 8 živnostenského zákona.

³³ Švarc, Z. et al. *Základy obchodního práva*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2003, s. 34.

Mezi veřejnoprávní překážky provozování živnosti patří:

- a) soudem uložený trest zákazu činnosti týkající se provozování živnosti v oboru nebo příbuzném oboru (1-10 let),
- b) správním orgánem uložený trest zákazu činnosti týkající se provozování živnosti v oboru nebo příbuzném oboru (až 2 roky, nebo
- c) zrušení živnostenského oprávnění živnostenským úřadem pro závažné porušení podmínek stanovených rozhodnutím o udělení koncese, živnostenským zákonem nebo zvláštními právními předpisy.³⁴

14.2.2 Negativní vymezení živností

Živností není:

- a) provozování činnosti vyhrazené zákonem státu nebo určené právnické osobě,
- b) využívání výsledků duševní tvůrčí činnosti, chráněných zvláštními zákony, jejich původci nebo autory,
- c) výkon kolektivní správy práva autorského a práv souvisejících s právem autorským,
- d) restaurování kulturních památek nebo jejich částí, které jsou díly výtvarných umění nebo uměleckořemeslnými pracemi,
- e) provádění archeologických výzkumů.

Živností dále není v rozsahu zvláštních zákonů činnost fyzických osob např.:

lékařů, zubních lékařů a farmaceutů, advokátů, notářů, patentových zástupců, soudních exekutorů, znalců, tlumočnicků, auditorů nebo daňových poradců.

Živností dále není např.:

činnost bank, poskytování platebních služeb, směnářská činnost, činnost pojišťoven, penzijních společností, obchodníků s cennými papíry, pořádání loterií a jiných podobných her, hornická činnost a činnost prováděná hornickým způsobem, výroba elektřiny, výroba plynu, námořní doprava a mořský rybolov, provozování dráhy a drážní dopravy, provozování rozhlasového a televizního vysílání, nabízení nebo poskytování služeb směřujících bezprostředně k uspokojování sexuálních potřeb, zprostředkování zaměstnání, provozování stanic technické kontroly, výchova a vzdělávání ve školách, předškolních a školských zařízeních zařazených do rejstříku škol a školských zařízení, vzdělávání v bakalářských, magisterských a doktorských studijních programech a programech celoživotního vzdělávání atd.³⁵

14.2.3 Rozdělení živností

Dle vzniku rozdělujeme živnosti na:

- a) ohlašovací, které při splnění stanovených podmínek smějí být provozovány na základě ohlášení:
 - ohlašovací řemeslná
 - ohlašovací vázaná
 - ohlašovací volná
- b) koncesované, které smějí být provozovány na základě koncese.

Právo provozovat ohlašovací živnost (řemeslnou, vázanou nebo volnou) vzniká ohlášením živnostenskému úřadu.

Řemeslná živnost

Pro vznik řemeslné živnosti se vyžaduje splnění odborné způsobilosti, která se dokládá výučním listem či řádným ukončení středního vzdělání s maturitní zkouškou atd. Mezi řemeslné živnosti patří *např. řeznictví, uzenářství, pekařství, cukrářství, zpracování kamene, kovářství, zámečnictví, nástrojářství, hodinářství, zlatnictví a klenotnictví, truhlářství, podlahářství, výroba a opravy hudebních nástrojů, zednictví, izolatérství, malířství, lakýrnictví, natěračství, pokrývačství, tesařství, klempířství a oprava karoserií, kamnářství, opravy silničních vozidel, holičství, kadeřnictví, kominictví, hostinská činnost, kosmetické služby, pedikúra nebo manikúra.*

Vázaná živnost

Pro vznik vázané živnosti se vyžaduje různá odborná způsobilost (např. kvalifikace nebo praxe), která je uvedena přímo v příloze č. 2 živnostenského zákona nebo je stanovena zvláštním právním předpisem. *Tak např. provozování autoškoly vyžaduje profesní osvědčení vydané příslušným krajským úřadem a 1 rok praxe v oboru.*

³⁴ § 56 odst. 3 živnostenského zákona.

³⁵ § 3 živnostenského zákona.

Volná živnost

Pro vznik volné živnosti se požadují pouze splnění všeobecných podmínek. Příloha, ve které je uveden seznam volných živností, má celkem 80 položek (pod č. 54 je jedna zrušena). Obory činností náležející do živnosti volné jsou např.

47. Zprostředkování obchodu a služeb

48. Velkoobchod a maloobchod

49. Zastavárenská činnost a maloobchod s použitým zbožím

50. Údržba motorových vozidel a jejich příslušenství

52. Skladování, balení zboží, manipulace s nákladem a technické činnosti v dopravě

58. Realitní činnost, správa a údržba nemovitostí

59. Pronájem a půjčování věcí movitých

Koncese

Koncesované živnosti, jež jsou uvedeny v příloze č. 3 živnostenského zákona, smějí být provozovány pouze na základě rozhodnutí o koncesi. Udělení koncese tedy probíhá ve správním řízení, na jehož konci je buď zamítavé, nebo povolovací rozhodnutí.³⁶ K žádosti o udělení koncese je potřeba prokázat splnění zvláštních podmínek, které zákon u každé koncese předepisuje. Živnostenský úřad pak může stanovit i podmínky pro provozování živnosti (např. složit kauci). Mezi koncesované živnosti patří např.: *provozování krematoria, provozování střelnic a výuka a výcvik ve střelbě se zbraní, služba soukromých detektivů, provozování cestovní kanceláře atd.*

14.2.4 Místní působnost živnostenských úřadů

Podání (ohlášení živnosti) lze učinit u kteréhokoliv obecního živnostenského úřadu (nezáleží tedy na adrese trvalého pobytu). K postupu živnostenského zákona je příslušný obecní živnostenský úřad, kterému bylo podání doručeno jako prvnímu.

Správní poplatky:

- ✓ ohlášení živnosti (volná, řemeslná, vázána) při vstupu do živnostenského podnikání – 1.000 Kč,
- ✓ další ohlášení živnosti – 500 Kč,
- ✓ přijetí žádosti o koncesi při vstupu do živnostenského podnikání - 1.000 Kč,
- ✓ přijetí další žádosti o koncesi - 500 Kč³⁷
- ✓ Zrušení živnostenského oprávnění nepodléhá poplatkové povinnosti.

14.2.5 Zánik živnostenského oprávnění

K zániku živnostenského oprávnění dochází v těchto případech:

- smrt živnostníka (pokud nepokračuje v živnosti dědic),
- zánik právnické osoby,
- zrušením živnostenského oprávnění na základě rozhodnutí živnostenského úřadu (i na návrh),
- uplynutím doby, na kterou byla živnost udělena (u koncese),
- u podnikajících zahraničních osob výmazem z obchodního rejstříku,³⁸
- stanoví-li tak jiný právní předpis.

14.3 Provozovna

Provozovnou se pro účely živnostenského práva rozumí prostor, v němž je živnost provozována. Za provozovnu se považuje i automat (např. na kávu) nebo obdobné zařízení sloužící k prodeji zboží nebo poskytování služeb a mobilní provozovna (která je přemístitelná a není umístěna na jednom místě po dobu delší než tři měsíce).

14.3.1 Provozování živnosti ve více provozovnách

Živnost může být provozována ve více provozovnách, pokud má podnikatel právní důvod pro jejich užívání (např. nájemní smlouvu, vlastnické právo, právo užívání). Na žádost živnostenského úřadu je podnikatel povinen prokázat právní důvod pro užívání provozovny; to neplatí pro mobilní provozovny a automaty. U mobilních provozoven je podnikatel povinen na žádost živnostenského úřadu prokázat oprávněnost umístění provozovny (např. souhlas vlastníka plochy, na kterém je provozovna umístěna). Je-li provozovna umístěna v bytě a není-li podnikatel vlastníkem tohoto bytu, může v něm provozovat

³⁶ Proti zamítnutí žádosti o povolení koncese je přípustné odvolání.

³⁷ Položka 24 sazebníku podle zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích.

³⁸ § 57 živnostenského zákona.

živnost pouze se souhlasem vlastníka. Zahájení a ukončení provozování živnosti v provozovně je podnikatel povinen oznámit předem živnostenskému úřadu.

V oznámení podnikatel uvede

- a) obchodní firmu nebo název nebo jméno a příjmení,
- b) identifikační číslo osoby (je přiděleno živnostenským úřadem),
- c) sídlo nebo trvalý pobyt; zahraniční osoba adresu pobytu na území České republiky, byl-li jí pobyt povolen, a umístění organizační složky závodu na území České republiky, pokud ji zřizuje,
- d) adresu provozovny a předmět podnikání v této provozovně, u živnosti volné obor činnosti,
- e) datum zahájení (ukončení) provozování živnosti v provozovně.

14.3.2 Povinnosti ve vztahu k provozovně

Provozovna musí být trvale a zvenčí viditelně označena:

- obchodní firmou nebo názvem nebo jménem a příjmením podnikatele
- identifikačním číslem osoby.

Mobilní provozovna a automat musí být dále označeny údajem o sídle nebo adrese, na které je umístěna organizační složka zahraniční osoby.

Provozovna určená pro prodej zboží nebo poskytování služeb spotřebitelům musí být trvale a zvenčí viditelně označena také:

- jménem a příjmením osoby odpovědné za činnost provozovny, s výjimkou automatů,
- prodejní nebo provozní dobou určenou pro styk se spotřebiteli, nejedná-li se o mobilní provozovnu nebo automat,
- kategorií a třídou u ubytovacího zařízení poskytujícího přechodné ubytování (hvězdičkami).

Podnikatel může prodávat zboží nebo poskytovat služby, pokud prodej zboží nebo poskytování služeb nevyžaduje koncesi, pomocí automatů obsluhovaných spotřebitelem (časté v supermarketech). Prodej zboží nebo poskytování služeb pomocí automatů nesmí umožnit získat určité druhy zboží osobám chráněným zvláštními právními předpisy (např. alkohol a tabákové výrobky osobám mladším 18 let).

14.4 Živnostenská kontrola a přestupky

14.4.1 Živnostenská kontrola

Živnostenskou kontrolu provádějí v rámci své působnosti živnostenské úřady, které dohlíží, zda a jak jsou plněny povinnosti stanovené živnostenským zákonem, ustanoveními zvláštních právních předpisů vztahujícími se na živnostenské podnikání, poskytování služeb a na podmínky provozování živnosti uložené v rozhodnutí o udělení koncese.

Živnostenské úřady kontrolují dodržování povinností při značení lihu a nakládání s lihem podle zákona upravujícího povinné značení lihu, pokud porušení těchto povinností zjistí při výkonu své jiné působnosti, dodržování povinností při značení tabákových výrobků podle zákona o spotřebních daních a dodržování zákazu prodeje lihovin a tabákových výrobků podle zákona o spotřebních daních. Zjistí-li, že došlo k porušení povinnosti nebo porušení zákazu, sdělí tuto skutečnost bezodkladně správci spotřební daně (celní správě).

Podnikatel je oprávněn přizvat v průběhu kontroly jím zvolenou třetí osobu. Nepřítomnost třetí osoby není důvodem k přerušení kontroly.

Živnostenský úřad může rozhodnutím uložit podnikateli povinnost odstranit nedostatky zjištěné při provozování živnosti. Odvolání proti rozhodnutí nemá odkladný účinek.

14.4.2 Přestupky

Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že provozuje činnost, která je:

- a) živností volnou, aniž by pro tuto živnost měla živnostenské oprávnění (pokuta až 500.000 Kč).
- b) předmětem živnosti řemeslné nebo vázané, aniž by pro tuto živnost měla živnostenské oprávnění (pokuta až 750.000 Kč).
- c) předmětem živnosti koncesované, aniž by pro tuto živnost měla živnostenské oprávnění (pokuta až 1.000.000 Kč).

Tyto přestupky nelze projednat příkazem na místě.

Za přestupek právnické osoby (podnikatele) nebo podnikající fyzické osoby lze uložit pokutu až do výše 1.000.000 Kč.

15. KAPITOLA

Katastrální právo I

Klíčové pojmy

pozemek	správa katastru	předmět evidence	poznámka
parcela	budova a stavba	obsah katastru	katastrální území
superficies solo cedit	jednotka	vklad	drobná stavba

Obsah

- 15.1 Právní úprava a správa katastru
- 15.2 Základní terminologie
- 15.3 Předmět evidence a obsah katastru
- 15.4 Zápis práv do katastru nemovitostí

15.1 Právní úprava a správa katastru

15.1.1 Právní úprava

V souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku bylo zapotřebí také upravit problematiku evidence nemovitých věcí. Zákonodárce se rozhodl pro vznik nového zákona. Hlavním pramenem katastrálního práva se stal **zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí**, který nabyl účinnosti ve stejný okamžik jako nový občanský zákoník, tj. k 1. lednu 2014. Správu katastru nalezneme v zákoně č. 359/1992 Sb., o zeměměřických a katastrálních orgánech.

Mimo katastrálního zákona vznikly také doprovodné předpisy, které blíže specifikují předmět úpravy:

- Vyhláška Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 357/2013 Sb., o katastru nemovitostí (tzv. katastrální vyhláška)
- Vyhláška Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 358/2013 Sb., o poskytování údajů z katastru nemovitostí
- Vyhláška Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 359/2013 Sb., o stanovení vzoru formuláře pro podání návrhu na zahájení řízení o povolení vkladu
- Sdělení Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 482/2009 Sb., seznam katastrálních pracovišť katastrálních úřadů

Katastrální zákon je rozdělen do 5 částí:

- Část první - Obecná ustanovení (§ 1-5)
- Část druhá - Zápis práv do katastru (§ 6-27)
- Část třetí - Správa katastru (§ 28-56)
- Část čtvrtá - Správní delikty (§ 57-59)
- Část pátá - Společná, přechodná a závěrečná ustanovení (§ 60-68)

15.1.2 Proč je důležitý katastr nemovitostí?

Katastr nemovitostí jako veřejný seznam je pro každou osobu důležitý. Snad již každý navštívil internetový portál nahlizenidokn.cuzk.cz, ve kterém zkoumal, zda pozemek naproti vás je opravdu sousedův nebo zda sousedům dům není zatížením exekucí nebo zástavním právem. Do katastru se díváme, když máme zájem o koupi pozemku nebo budovy. Výpis z katastru nemovitostí je důležitý také pro banku, která si jej vyžádá před uzavřením smlouvy o zástavě nemovité věci v souvislosti s poskytnutím hypotečního úvěru.

Původní záměr existence katastru nemovitostí byl však jiný. „Pravým důvodem nutnosti vést evidenci vlastnictví nemovitostí byly vždy daňové účely a tak je to u nás už od 11. století, kdy byla zřejmě vůbec poprvé vybírána daň z lánu.“³⁹

15.1.2 Katastr nemovitostí – pojem a účel

Pojem - katastr nemovitostí je veřejný seznam,⁴⁰ který obsahuje soubor údajů o nemovitých věcech vymezených katastrálním zákonem zahrnující jejich soupis, popis, jejich geometrické a polohové určení a zápis práv k těmto nemovitostem.

³⁹ Eliáš, K. a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 224.

⁴⁰ Občanský zákoník rozlišuje pojem veřejný seznam a veřejný rejstřík. Veřejný seznam slouží k evidenci věcí (práv), zatímco veřejný rejstřík k evidenci osob (živnostenský rejstřík, obchodní rejstřík apod.).

Účel - katastr je zdrojem informací, které slouží k ochraně práv k nemovitým věcem, pro účely daní, poplatků a jiných obdobných peněžitých plnění, k ochraně životního prostředí, k ochraně nerostného bohatství, k ochraně zájmů státní památkové péče, pro rozvoj území, k oceňování nemovitostí, pro účely vědecké, hospodářské a statistické a pro tvorbu dalších informačních systémů.

15.1.3 Správa katastru

Správu katastru zajišťuje Český úřad zeměměřický a katastrální se sídlem v Praze (zkratka – ČÚZK), který má povahu ústředního správního úřadu (kapitola č. 19.1). Státní správu na tomto úseku pak zajišťují katastrální úřady, které jsou rozděleny na vnitřní organizační jednotky – pracoviště. Každý kraj má svůj katastrální úřad. Výčet katastrálních úřadů:

Katastrální úřad pro:

○ pro hlavní město Prahu se sídlem v Praze	○ Středočeský kraj se sídlem v Praze
○ Jihočeský kraj se sídlem v Českých Budějovicích	○ Ústecký kraj se sídlem v Ústí nad Labem
○ Karlovarský kraj se sídlem v Karlových Varech	○ Jihomoravský kraj se sídlem v Brně
○ Královéhradecký kraj se sídlem v Hradci Králové	○ Moravskoslezský kraj se sídlem v Opavě
○ Liberecký kraj se sídlem v Liberci	○ Olomoucký kraj se sídlem v Olomouci
○ Plzeňský kraj se sídlem v Plzni	○ Vysočina se sídlem v Jihlavě
○ Pardubický kraj se sídlem v Pardubicích	○ Zlínský kraj se sídlem ve Zlíně

Moravskoslezský kraj je se svým Katastrálním úřadem výjimkou, neboť jako jediný nesídlí v krajském městě.

Katastrální úřady v rámci své věcné působnosti:

- vykonávají státní správu katastru nemovitostí České republiky,
- vykonávají správu zhušťovacích bodů a podrobných polí polohového a výškového,
- projednávají porušení pořádku na úseku katastru nemovitostí České republiky,
- schvalují změny pomístního názvosloví a zabezpečují činnosti spojené se standardizací geografického názvosloví,
- schvalují změny hranic katastrálních území,
- vykonávají správu základních státních mapových děl stanovených ČÚZK,
- plní další úkoly na úseku zeměměřičství a katastru nemovitostí České republiky, kterými je pověřil ČÚZK.

Územní (místní) působnost

Územní působnost katastrálních úřadů, resp. jejich katastrálních pracovišť je stanovena ve Sdělení Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 482/2009 Sb.

Tak např. do územní působnosti Katastrálního pracoviště se sídlem v Ostravě (pod Katastrálním úřadem v Opavě) patří tyto územní obvody: Čavisov, Dolní Lhota, Horní Lhota, Klimkovice, Ostrava, Olbramice, Stará Ves nad Ondřejnicí, Šenov, Václavovice, Velká Polom, Vratimov, Vřesina, Zbyslavice.

15.2 Základní terminologie

Jako každý jiný právní předpis má i katastrální zákon vlastní terminologii:

- Pozemek** - část zemského povrchu (trojrozměrný objekt).
- Parcela** - pozemek, který je geometricky a polohově určen, zobrazen v katastrální mapě a označen parcelním číslem (parcela je tedy dvojrozměrný obraz pozemku).
- Katastrální území** - technická jednotka, kterou tvoří místopisně uzavřený a v katastru společně evidovaný soubor nemovitostí.
- Geometrické určení nemovitosti a katastrálního území** - určení tvaru a rozměru nemovitosti a katastrálního území, vymezených jejich hranicemi v zobrazovací rovině.
- Výměra parcely** - vyjádření plošného obsahu průmětu pozemku do zobrazovací roviny v plošných metrických jednotkách; (velikost výměry vyplývá z geometrického určení pozemku a zaokrouhluje se na celé čtvereční metry).
- Katastrální mapa** - polohopisná mapa velkého měřítka (1:1000) s popisem, která zobrazuje všechny pozemky, které jsou předmětem katastru, katastrální území a další prvky polohopisu.
- Geometrický plán** - technický podklad pro vyhotovování listin, na základě kterých má dojít ke změnám v souboru geodetických informací a v souboru popisných informací (v listinné nebo elektronické podobě). Geometrický plán bývá často nedílnou součástí smluv, jako podklad pro zápis.
- Budova** - nadzemní stavba spojená se zemí pevným základem, která je prostorově soustředěna a navenek převážně uzavřena obvodovými stěnami a střešní konstrukcí.

- **Drobná stavba** - stavba s jedním nadzemním podlažím, pokud její zastavěná plocha nepřesahuje 16 m² a výška 4,5 m, která plní doplňkovou funkci ke stavbě hlavní, a stavba na pozemcích určených k plnění funkcí lesa, sloužící k zajišťování provozu lesních školek nebo k provozování myslivosti, pokud její zastavěná plocha nepřesahuje 30 m² a výška 5 m; za drobnou stavbu se nepovažuje stavba garáže, skladu hořlavín a výbušnin, stavba pro civilní ochranu, požární ochranu, stavba uranového průmyslu a jaderného zařízení, sklad a skládka nebezpečných odpadů a stavba vodního díla.

15.2.1 Pozemek a parcela

Jak z výše uvedených pojmů vyplývá, pozemek není totéž co parcela.⁴¹ Pozemek je část zemského povrchu. Jedná se tedy o trojrozměrný objekt, který je pro katastrální účely vyobrazen v katastrální mapě, a to v podobě parcely. Při oceňování pozemků se často vychází z výměry, která je evidovaná v katastru nemovitostí. Hovoříme o výměře parcely, nikoli o výměře pozemku, neboť pozemek má určitý terén, který je různě členitý a svažitý a těžko jej lze reálně změřit. Výměra není závazným údajem pro účely katastru nemovitostí.⁴²

Pozemek se v podobě parcely dostane do katastru na základě geometrického plánu anebo vznikne původním mapováním.

Pozemky se člení podle druhů na ornou půdu, chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady, trvalé travní porosty, lesní pozemky, vodní plochy, zastavěné plochy a nádvoří a ostatní plochy. Orná půda, chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady a trvalé travní porosty jsou zemědělskými pozemky.

15.2.2 Superficies solo cedit (povrch ustupuje půdě)

Občanský zákoník znovu zavedl superficiální zásadu, která zde platila do 50. let 20. století. Od 1. ledna 2014 se tam, kde byl stejný vlastník pozemku a stavby na něm vzešlé, spojí vlastnické právo. Z toho vyplývá, že už není možné samostatně převést pozemek pod stavbou, aniž by se současně převáděla stavba. Zákon však stanovuje 3 výjimky:

1. Stavba se nestává součástí pozemku, pokud je vlastník pozemku odlišný od vlastníka stavby. Do budoucna mají tito vlastníci k sobě navzájem předkupní právo.
2. Dočasné stavby se také nestávají součástí pozemku (zapisuje se jako samostatné věci).
3. Zřízení práva stavby. Právo stavby je zvláštním institutem, kterému zákon přiznává postavení nemovité věci. Pozemek může být zatížen věcným právem jiné osoby (tzv. stavebníka) mít na povrchu nebo pod povrchem pozemku stavbu.⁴³

15.2.3 Budova a stavba

Budova je nadzemní stavba spojená se zemí pevným základem, která je prostorově soustředěna a navenek převážně uzavřena obvodovými stěnami a střešní konstrukcí.⁴⁴ Mezi budovy řadíme i dočasné budovy. Budova je užší pojem než stavba. Budovou není podzemní stavba (např. pražské metro). Do katastru se nezapisují rozestavěné budovy.⁴⁵

Budovou není michalkovická trolejbusová zastávka, věže dětmarovické nebo třebovické elektrárny, zahradní altánek, posedy, bazény, studna nebo tribuna na Bazalech.

15.2.4 Jednotka

Katastrální zákon rozlišuje, zda jde o jednotku vymezenou podle zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů⁴⁶ nebo jednotku vymezenou podle občanského zákoníku. Jednotka zahrnuje byt jako prostorově oddělenou část domu (dům je tedy nově součástí pozemku a jednotky jsou částmi domu) a podíl na společných částech nemovité věci vzájemně spojené a neoddělitelné. Jednotka je věc nemovitá.⁴⁷ Byt a podíl na společných částech nemovité věci spolu sdílí stejný právní osud, nelze jej tedy platně od sebe oddělit. Společné jsou alespoň ty části nemovité věci, které podle své povahy mají sloužit vlastníkům jednotek společně. **Jednotka vzniká:**

- 1) Výstavbou (pokud je dům alespoň v takovém stupni rozestavěnosti, že je již navenek uzavřen obvodovými stěnami a střešní konstrukcí a byt je uzavřen obvodovými stěnami).

⁴¹ Přesné označení: předmětem smlouvy je pozemek na parcele č. 426....

⁴² Eliáš, K. a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 225.

⁴³ § 1240 odst. 1 OZ.

⁴⁴ § 2 písm. l) katastrálního zákona.

⁴⁵ Rozestavěná budova je taková budova, u které je patrné stavebně technické uspořádání prvního nadzemního podlaží.

⁴⁶ § 2 písm. h) zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů: „Jednotkou se rozumí byt nebo nebytový prostor nebo rozestavěný byt nebo rozestavěný nebytový prostor jako vymezená část domu podle tohoto zákona.“

⁴⁷ § 1159 OZ. Nově je jednotka nemovitou věcí. Podle předchozí právní úpravy se na ní použili ustanovení o nemovitých věcech.

2) Zápisem do veřejného seznamu

- Rozdělením vlastnického práva k domu na vlastnické právo k jednotkám na základě prohlášení.
- Oddělením ze spoluvlastnictví, při zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, při zúžení SJM nebo při vypořádání SJM k nemovité věci.

3) Rozhodnutím soudu (oddělením ze spoluvlastnictví, při zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, při zúžení SJM nebo při vypořádání SJM).

15.3 Předmět evidence a obsah katastru

15.3.1 Předmět evidence

V katastru se evidují:

- pozemky v podobě parcel,
- budovy (i dočasné), kterým se přiděluje číslo popisné nebo evidenční, pokud nejsou součástí pozemku nebo práva stavby,
- budovy, kterým se číslo popisné ani evidenční nepřiděluje, pokud nejsou součástí pozemku ani práva stavby, jsou hlavní stavbou na pozemku a nejde o drobné stavby,
- jednotky (i rozestavěné) vymezené podle občanského zákoníku (§ 1159),
- jednotky vymezené podle zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů (§ 2 písm. h),
- právo stavby,
- nemovitosti, o nichž to stanoví jiný právní předpis.

15.3.2 Obsah katastru

Za obsah katastru považuje konkrétní údaje o všech skutečnostech, které jsou předmětem evidence v katastru nemovitostí.

Katastr obsahuje

- geometrické určení a polohové určení nemovitostí a katastrálních území,
- druhy pozemků, čísla a výměry parcel, údaje o budovách, kterým se přiděluje číslo popisné nebo evidenční včetně čísel těchto budov, údaje o budovách, kterým se číslo popisné ani evidenční nepřiděluje, pokud jsou hlavní stavbou na pozemku, nejedná-li se o drobné stavby, vybrané údaje o způsobu ochrany a využití nemovitostí a čísla jednotek,
- cenové údaje, údaje pro daňové účely a údaje umožňující propojení s jinými informačními systémy, které mají vztah k obsahu katastru,
- u evidovaných budov údaj o tom, zda se jedná o dočasnou stavbu,
- údaje o právech včetně údajů o vlastnících a údaje o oprávněných z jiného práva, které se zapisuje do katastru,
- upozornění týkající se nemovitostí, pokud jiný právní předpis stanoví povinnost vyznačit je v katastru nebo jsou potřebná pro správu katastru,
- úplná znění prohlášení o rozdělení práva k domu a pozemku na vlastnické právo k jednotkám,
- dohody spoluvlastníků o správě nemovitosti,
- údaje o bodech podrobných polohových bodových polí,
- místní a pomístní názvosloví.

O fyzické osobě se do katastru zapisuje:

- jméno, popřípadě jména, a příjmení,
- rodné číslo, a nemá-li je, datum narození
- adresa místa trvalého pobytu, a nemá-li ji, adresa bydliště

O právnické osobě se do katastru zapisuje:

- název nebo obchodní firma
- identifikační číslo osoby (nebo jiný obdobný údaj, je-li přidělen)
- sídlo

Obsah katastru je pak uspořádán v katastrálních operátech (v souborech dat) podle katastrálních území.

15.4 Zápis práv do katastru nemovitostí

Zápisy, které se týkají práv, se do katastru provádějí vkladem, záznamem nebo poznámkou. **Vklad** je zápis do katastru, kterým se zapisují věcná práva (vlastnického právo), práva ujednaná jako věcná práva (předkupní právo), nájem a pacht. **Záznam** je zápis do katastru, kterým se zapisují práva odvozená od vlastnického práva. **Poznámka** je zápis do katastru, kterým se zapisují významné informace týkající se evidovaných nemovitých věcí nebo v katastru zapsaných vlastníků a jiných oprávněných.

15.4.1 Vklad

Vkladem se do katastru zapisuje vznik, změna, zánik, promlčení a uznání existence nebo neexistence těchto práv:

○ vlastnické právo	○ podzástavní právo	○ výhrada vlastnického práva	○ ujednání o koupi na zkoušku
○ právo stavby	○ předkupní právo	○ výhrada práva zpětné koupě	○ nájem
○ věcné břemeno	○ budoucí výměnek	○ výhrada práva zpětného prodeje	○ pacht
○ zástavní právo	○ přídatné spoluvlastnictví	○ zákaz zcizení nebo zatížení	○ vzdání se práva na náhradu škody na pozemku
○ budoucí zástavní právo	○ správa svěřenského fondu	○ výhrada práva lepšího kupce	○ rozdělení práva k nemovitosti na jednotky

Nájem a pacht se však zapisuje jen tehdy, pokud o to požádá vlastník nebo nájemce (pachtýř) se souhlasem vlastníka.

15.4.2 Záznam

Záznamem se do katastru zapisuje:

- príslušnost organizačních složek státu a státních organizací hospodařit s majetkem státu,
- právo hospodařit s majetkem státu,
- správa nemovitostí ve vlastnictví státu,
- majetek hlavního města Prahy svěřený městským částem hlavního města Prahy,
- majetek statutárního města svěřený městským obvodům nebo městským částem statutárních měst,
- majetek ve vlastnictví územního samosprávného celku předaný organizační složce do správy k jejímu vlastnímu hospodářskému využití,
- majetek ve vlastnictví územního samosprávného celku předaný příspěvkové organizaci k hospodaření.

15.4.3 Poznámka

Poznámku zapiše katastrální úřad na základě rozhodnutí nebo oznámení soudu, správce daně, správce obchodního závodu, vyvlastňovacího úřadu, pozemkového úřadu, soudního exekutora, dražebníka, insolvenčního správce či k doloženému návrhu toho, v jehož prospěch má být poznámka zapsána.

K nemovitosti se zapisuje poznámka např. o:

- podaném návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí správou nemovitosti, prodejem nemovitosti a zřízením soudcovského zástavního práva na nemovitosti,
- exekucním příkazem ke správě nemovitosti a k prodeji nemovitosti,
- exekucním příkazem k postižení obchodního závodu,
- usnesení o pokračování vedení exekuce správou obchodního závodu, usnesení o nařízení prodeje obchodního závodu v dražbě,
- usnesení o pokračování výkonu rozhodnutí správou obchodního závodu, usnesení o nařízení prodeje obchodního závodu v dražbě,
- usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí správou nemovitosti, prodejem nemovitosti a o nařízení výkonu rozhodnutí postižením obchodního závodu,
- usnesení o dražební vyhlášce o prodeji nemovitosti,
- vyrozumění insolvenčního správce o soupisu nemovitostí, které jsou podle katastru ve vlastnictví jiné osoby než dlužníka nebo
- usnesení o nařízení předběžného opatření.

K nemovitosti se dále zapisuje poznámka např. o:

- započetí výkonu zástavního práva,
- ujednání pořadí zástavních práv,
- zákazu nakládat s nemovitostí nebo o
- dočasné povaze věcného práva na základě zajišťovacího převodu.

16. KAPITOLA

Katastrální právo II

Klíčové pojmy

zásada intabulační	zásada materiální pravdy	přílohy návrhu na vklad	opravné prostředky
zásada legality	zásada formální pravdy	náležitosti návrhu na vklad	výpis z KN
zásada speciality	vkladové řízení	rozhodnutí	zahájení vkl. řízení

Obsah

16.1 Zásady zápisu do katastru nemovitostí

16.2 Úkony katastrálního úřadu při řízení o povolení vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí

16.3 Výpis z katastru nemovitostí – část A, B

16.1 Zásady zápisu do katastru nemovitostí

Katastrální právo spočívá na následujících zásadách:

- zásada intabulační (zásada vkládání)
- zásada legality
- zásada speciality
- zásada dispoziční (zásada žádosti o vklad, zásada volnosti)
- zásada priority (přednosti)
- zásada formální publicity
- zásada materiální publicity (zásada veřejné víry)

16.1.1 Zásada intabulační

Zásada intabulační není výslovně stanovena v katastrálním zákoně, nicméně je nutné jí dovozovat z povahy katastrálního řízení. Řízení o vkladu je zvláštním druhem správního řízení, na jehož konci je pravomocné rozhodnutí. Vlastnické právo, jakož i jiná práva vznikají až zápisem do katastru nemovitostí (konstitutivním rozhodnutím). Zásada intabulační se však uplatní pouze u derivativního nabývání vlastnického práva (smlouvou nebo děděním). Zápis může mít také deklaratorní povahu (pouze potvrzuje, že právo existuje). Deklaratorním zápisem se zapisují skutečnosti, které vznikly jinak než na základě smlouvy nebo dědění (např. vydržení nebo vyvlastnění).

- Řízení o vkladu je spojeno s poplatkovou povinností (1.000 Kč za návrh).⁴⁸
- Extabulace – výmaz z katastru nemovitostí.

16.1.2 Zásada legality

Zásada legality se v řízení o vkladu projevuje obligatorním přezkumem vkladových listin. Rozsah přezkumu je pak závislý na povaze listiny. Katastrální zákon rozlišuje, zda jde o listinu soukromou (např. smlouva kupní, směnná nebo darovací) nebo veřejnou (např. rozhodnutí soudu).

A. Ve vkladovém řízení katastrální úřad zkoumá u vkladové listiny, která je soukromou listinou, zda:

- a) splňuje náležitosti listiny pro zápis do katastru,
- b) její obsah odůvodňuje navrhovaný vklad,
- c) právní jednání je učiněno v předepsané formě,
- d) účastník vkladového řízení není omezen právními předpisy v oprávnění nakládat s nemovitostí (tj. např. svéprávnost),
- e) k právnímu jednání účastníka vkladového řízení byl udělen souhlas podle jiného právního předpisu,
- f) z obsahu listiny a z jeho porovnání s dosavadními zápisy v katastru není patrný důvod, pro který by bylo právní jednání neplatné, zejména zda z dosavadních zápisů v katastru nevyplyvá, že účastníci vkladového řízení nejsou oprávněni nakládat s předmětem právního jednání, nejsou omezeni rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu veřejné moci ve smluvní volnosti týkající se věci, která je předmětem právního jednání,

⁴⁸ Položka č. 120 přílohy k zákonu č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích.

g) navrhovaný vklad navazuje na dosavadní zápisy v katastru;

B. Pokud je vkladová listina veřejnou listinou, katastrální úřad zkoumá, zda

a) splňuje náležitosti listiny pro zápis do katastru (u rozhodnutí soudu se další podmínky nezkoumají),

b) její obsah odůvodňuje navrhovaný vklad,

c) navrhovaný vklad navazuje na dosavadní zápisy v katastru.

16.1.3 Zásada speciality

Zásada speciality spočívá v povinnosti přezkoumávat vkladové listiny co nepřesněji. Zásada speciality vyžaduje požadavek na vyšší míru přesnosti a pečlivosti.

16.1.4 Zásada dispoziční

Katastrální řízení může být zahájeno pouze na návrh (podává kterýkoliv z účastníků). Vkladové řízení je zahájeno doručením návrhu příslušnému katastrálnímu úřadu, resp. jeho pracovišti. Z návrhu musí být patrné, kdo jej podává, komu je adresován, čeho se navrhovatel domáhá a které nemovitosti se má rozhodnutí týkat. Katastrální úřad je vázán návrhem účastníka vkladového řízení.

Navrhovatel může svůj návrh vzít zpět, a to až do pravomocného rozhodnutí. Katastrální úřad však řízení zastaví jen tehdy, pokud s tím ostatní účastníci řízení souhlasí, jinak v řízení pokračuje.

16.1.5 Zásada priority

Pořadí zápisů práv do katastru se řídí, pokud zákon nestanoví jinak, okamžikem, ve kterém byl návrh na zápis do katastru doručen katastrálnímu úřadu. Pro převod vlastnického práva nemovité věci, která je předmětem evidence v katastru nemovitostí, nerozhoduje okamžik uzavření smlouvy, ale okamžik doručení návrhu na vklad práva do katastru nemovitostí. Pro pořadí věcných práv k cizí věci rozhoduje doba podání návrhu na zápis práva. Práva zapsaná na základě návrhů podaných v téže době mají stejné pořadí.

Př. Pokud vlastník nemovité věci uzavře kupní smlouvu se třemi kupujícími, tak vlastnické právo se запиše tomu, kdo podal návrh nejdříve, i když jeho smlouva byla uzavřena třeba poslední.

Jakmile je podán návrh, poznačí se plombou, která je odstraněna až zápisem nebo zamítnutím návrhu na zápis. Na návrhu se přesně vyznačí, ve který okamžik byl doručen (datum, včetně hodin a minut).

Návrh nemusí být doručen poštou nebo osobně předán na podatelnu, návrh na vklad lze podat i elektronicky pomocí e-formuláře.⁴⁹

16.1.6 Zásada formální publicity

Zásada formální publicity (veřejnosti) se v katastrálním právu projevuje takto: „Každý má právo do katastru nahlížet, pořizovat si z něj pro svou potřebu opisy, výpisy nebo náčrty a získávat z něj údaje ze sbírky listin, pokud není stanoveno jinak.“ Katastr nemovitostí je veřejný seznam, proto do některých údajů lze nahlížet přímo na příslušném katastrálním úřadě nebo v omezené míře dokonce bezplatně na internetu.⁵⁰

16.1.7 Zásada materiální publicity

Účelem zásady materiální publicity (dobré víry) je ochrana důvěry v katastr, pravdivost a úplnost zápisů. Podstatu zásady lze vystihnout slovy: „Co je psáno, to je dáno.“ Neznalost zápisů neomlouvá.

Není-li stav zapsaný v katastru nemovitostí v souladu se skutečným právním stavem, svědčí zapsaný stav ve prospěch osoby, která nabyla věcné právo za úplatu v dobré víře od osoby k tomu oprávněné podle zapsaného stavu. Dobrá víra se posuzuje k době podání návrhu na zápis.

Kdo tvrdí, že je ve svém právu dotčen zápisem provedeným do katastru nemovitostí bez právního důvodu ve prospěch jiného, může se domáhat výmazu takového zápisu a žádat, aby to bylo ve veřejném seznamu poznamenáno (poznámkou spornosti – působí erga omnes). Katastrální úřad vymaže poznámku spornosti zápisu, nedoloží-li žadatel ani do dvou měsíců od doručení žádosti, že své právo uplatnil u soudu.

⁴⁹ <http://cuzk.cz/Katastr-nemovitosti/Zapisy-do-KN/Informace-o-elektronickem-podani.aspx> a <http://cuzk.cz/Zivotni-situace/Formulare/Formulare.aspx>

⁵⁰ <http://nahlizeniidokn.cuzk.cz/>

16.2 Úkony katastrálního úřadu při řízení o povolení vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí

16.2.1 Zahájení vkladového řízení

Jak už bylo výše popsáno, řízení o vkladu se zahajuje doručením návrhu příslušnému katastrálnímu úřadu. Písemný návrh je pracovníky opatřen podacím razítkem, které označuje:

- a) název toho, kdo návrh přijímá (katastrální úřad, resp. jeho pracoviště a konkrétní osoba),
- b) datum doručení (vč. hodin a minut),
- c) spisovou značku a
- d) počet příloh.

Náležitosti návrhu na vklad práva do katastru nemovitostí

Návrh na zahájení vkladového řízení se podává na stanoveném formuláři a musí obsahovat:

- a) označení katastrálního úřadu, kterému je návrh určen,
- b) označení účastníků vkladového řízení, a to u fyzických osob jménem, popřípadě jmény, a příjmením, adresou místa trvalého pobytu nebo u cizozemců adresou bydliště v cizině, rodným číslem, nebo, není-li přiděleno, datem narození, a jsou-li navrhovatelé, též číslem elektronicky čitelného identifikačního dokladu, pokud se jim vydává; u právnických osob názvem, sídlem a identifikačním číslem, pokud je přiděleno,
- c) označení nemovitostí a práv, která k nim mají být zapsána do katastru nebo z něj vymazána,
- d) podpis navrhovatele.

Přílohy návrhu

Přílohou návrhu na zahájení vkladového řízení je:

- a) listina (1 x), na jejímž základě má být zapsáno právo do katastru (smlouva, rozhodnutí soudu, potvrzení dědictví) + geometrický plán.
- b) plná moc s úředně ověřeným podpisem zmocnitele, je-li účastník vkladového řízení zastoupen zmocněncem; pokud se provádí vklad na základě veřejné listiny a zmocněncem je osoba, která veřejnou listinu sepsala, podpis zmocnitele nemusí být úředně ověřen,
- c) výpis z obchodního nebo jiného zákonem stanoveného rejstříku, pokud je účastníkem vkladového řízení právnická osoba a není-li výpis možno získat bezplatně dálkovým přístupem v českém jazyce; výpis se nevyžaduje, pokud je vkladová listina veřejnou listinou,
- d) další listiny, pokud jejich potřeba vyplývá z jiného právního předpisu, například souhlas příslušného orgánu veřejné moci s dělením nebo scelováním pozemků nebo souhlas příslušného orgánu veřejné moci k právnímu jednání účastníka vkladového řízení (zejména stavebního úřadu).

Pokud návrh nesplňuje požadované náležitosti (chybí údaje apod.), katastrální úřad o této skutečnosti vyrozumí účastníka, který návrh podal. Nedoplní-li je účastníci řízení ve lhůtě do 14 dnů od doručení výzvy, katastrální úřad vkladové řízení zastaví.

16.2.2 Úkony po zahájení vkladového řízení

Doručený návrh se zapíše do tzv. podacího deníku (nebo elektronicky vedeného přehledů řízení) s konkrétní spisovou značkou. Návrh musí být do jednoho pracovního dne od doručení opatřen plombou. O zahájení řízení příslušný katastrální úřad informuje osoby, které jsou řízením dotčeny (pomocí datové schránky, doporučeným dopisem). Účastníkem řízení o povolení vkladu je ten, jehož právo vzniká, mění se nebo se rozšiřuje, a ten, jehož právo zaniká, mění se nebo se omezuje.

Samotné řízení je pak založeno na přezkumu vkladových listin. O rozsahu přezkumu vkladových listin bylo pojednáváno v kapitole č. 16.1.2.

16.2.3 Rozhodnutí

Katastrální úřad návrhu vyhoví (tím rozhodne o povolení vkladu), nebo ho zamítne. Pokud je rozhodnutím, kterým se vklad povoluje, zcela vyhověno návrhu na povolení vkladu, rozhodnutí se písemně nevyhotovuje. V případě, že byl vklad povolen a proveden, zašle katastrální úřad účastníkům vkladového řízení vyrozumění o tom, jaký vklad byl do katastru proveden, a vkladovou listinu vyjme ze spisu a založí ji do sbírky listin.

16.2.4 Opravné prostředky

- Proti rozhodnutí, kterým se vklad povoluje, není přípustný žádný opravný prostředek, přezkumné řízení, obnova řízení ani žaloba podle ustanovení občanského soudního řádu o řízení ve věcech, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem.
- Proti rozhodnutí o zamítnutí vkladu není přípustný žádný opravný prostředek, přezkumné řízení ani obnova řízení; přípustná je žaloba podle ustanovení občanského soudního řádu o řízení ve věcech, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem, která musí být podána ve lhůtě 30 dnů ode dne doručení rozhodnutí.

16.3 Výpis z katastru nemovitostí – část A,B

VÝPIS Z KATASTRU NEMOVITOSTÍ				
prokazující stav evidovaný k datu 28.2.2014 13:20:05				
Okres: CZ0100	Ostrava-město	Obec: 554782 Ostrava		
Kat.území: 732613	Ostrava	List vlastnictví 1249		
V kat. území jsou pozemky vedeny v jedné číselné řadě				
A Vlastník, jiný oprávněný		Identifikátor		Podíl
Vlastnické právo				
Jan Novák, JUDr, Nováková 564/56		456548752		
B Nemovitosti				
Pozemky				
Parcela	Výměra [m2]	Druh pozemku	Způsob využití	Způsob ochrany
90/3	2369	ostatní plocha	ostatní komunikace	
430/15	748	ostatní plocha	ostatní komunikace	

Výpis z katastru nemovitostí:

A - vlastník (Jan Novák, Česká republika, KORO s.r.o.)

B - nemovitost

B1 - jiná práva (výhody) – (služebnost)

C - omezení vlastnického práva (nevýhody) – (exekuce, zástavní právo, insolvence)

D - jiné zápisy

E - nabývací tituly a jiné podklady zápisu

17. KAPITOLA

Pracovní právo I: Pojem a prameny pracovního práva. Subjekty pracovněprávního vztahu, rozdíl mezi platem a mzdou a určování její výše.

Klíčové pojmy

pojem pracovní právo	kolektivní smlouva	zaměstnavatel	příplatky
prameny pracovního práva	zaměstnanec	minimální mzda	splatnost mzdy
ústavní zakotvení práce	zaměstnanec mladší 15 let	rozdíl mezi platem a mzdou	odměna z dohod

Osnova výkladu

- 17.1 Pojem pracovního práva
- 17.2 Prameny pracovního práva
- 17.3 Subjekty pracovněprávního vztahu
- 17.4 Mzda
- 17.5 Plat

17.1 Pojem pracovního práva

Pracovní právo je odvětvím práva soukromého, které upravuje pracovněprávní vztahy mezi zaměstnavatelem a zaměstnanci při výkonu závislé práce a některé další vztahy.⁵¹

17.2 Prameny pracovního práva

Za zdroje poznání (prameny) pracovního práva lze považovat normativní právní akty a normativní smlouvy.

- Ústava a Listina základních práv a svobod
- Zákony a podzákoné předpisy (vyhlášky a nařízení)
- Kolektivní smlouvy a vnitropodnikové normativní akty (vztahy s odborovými organizacemi)
- Evropské právo (nařízení, směrnice)
- Mezinárodní smlouvy (Evropská sociální charta apod.)
- Další prameny (zvyklosti, právní věda)

Základní pramen pracovního práva je Zákoník práce (zákon č. 262/2006 Sb.), který nabyl účinnosti 1. ledna 2007. Zákoník práce se skládá ze 14 částí a jedné přílohy. Názvy jednotlivých částí ZP:

- ✓ **Část první** - Všeobecná ustanovení
- ✓ **Část druhá** - Pracovní poměr
- ✓ **Část třetí** - Dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr
- ✓ **Část čtvrtá** - Pracovní doba a doba odpočinku
- ✓ **Část pátá** - Bezpečnost a ochrana zdraví při práci
- ✓ **Část šestá** - Odměňování za práci, odměna za pracovní pohotovost a srážky z příjmů ze základního pracovněprávního vztahu
- ✓ **Část sedmá** - Náhrada o v souvislosti s výkonem práce
- ✓ **Část osmá** - Překážky v práci
- ✓ **Část devátá** - Dovolena
- ✓ **Část desátá** - Péče o zaměstnance
- ✓ **Část jedenáctá** - Náhrada škody
- ✓ **Část dvanáctá** - Informování a projednání, působnost odborové organizace, rada zaměstnanců a zástupce pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci
- ✓ **Část třináctá** – Společná ustanovení
- ✓ **Část čtrnáctá** - Přejícná a závěrečná ustanovení

⁵¹ Hůrka, P. a kol. Pracovní právo v bodech s příklady. 4. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2014, s. 7.

Mezi další zákonné prameny pracovního práva patří:

- Zákon č. 309/2006 Sb., o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci
- Zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 198/2009 Sb. tzv. antidiskriminační zákon
- Zákon č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání
- Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Mezi podzákonné předpisy, jimiž se zákonné předpisy provádí, patří zejména:

- Nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě
- Nařízení vlády č. 590/2006 Sb., kterým se stanoví okruh a rozsah jiných důležitých osobních překážek v práci

17.3 Subjekty pracovněprávního vztahu

Pracovněprávní vztah se člení na individuální a kolektivní.

Individuální pracovněprávní vztah = zaměstnanec + zaměstnavatel.

Kolektivní pracovněprávní vztah = zaměstnavatel + odborová organizace.

- ✓ **Zaměstnavatel** je fyzická nebo právnická osoba, která je starší 18 let (uzavření manželství či přiznání svéprávnosti před dosažením 18. roku života, nezakládá právo být zaměstnavatelem). Zaměstnavatelem může být i stát resp. jeho organizační složka.
- ✓ **Zaměstnancem** může být fyzická osoba, která dovršila patnáct let. Jako den nástupu do práce nesmí být sjednán den, který by předcházel dni, kdy nezletilý ukončí povinnou školní docházku. Zákon o zaměstnanosti upravuje zaměstnávání osob mladších 15 let, které ještě neukončily povinnou školní docházku tak, že tyto osoby mohou vykonávat pouze uměleckou, sportovní, reklamní nebo kulturní činnost.

17.4 Mzda

Hlavním důvodem, proč zaměstnanec vstupuje do pracovněprávního vztahu, je dosažení příjmu pro svou potřebu nebo pro potřeby své rodiny. Právo na odměnu za práci je zakotveno v čl. 28 Listiny, podle kterého *zaměstnanci mají právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky.*“ Mzda je peněžité plnění nebo plnění peněžité hodnoty (např. naturální mzda). Mzda může být sjednána nebo stanovena:

- v kolektivní smlouvě
- v pracovní smlouvě
- vnitřním předpisem
- mzdovým výměrem

17.4.1 Minimální mzda

Minimální mzda vyjadřuje nejnižší možnou mzdu, kterou je zaměstnavatel povinen poskytnout za vykonanou práci. Nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě stanovuje, že: *základní sazba minimální mzdy pro stanovenou týdenní pracovní dobu 40 hodin činí 11.000 Kč za měsíc nebo 66,00 Kč za hodinu (k 1. říjnu 2017).*⁵² Mzda, plat nebo odměna z dohody nesmí být nižší než minimální mzda.

17.4.2 Odlišení pojmu mzda, plat a odměna z dohod za práce konané mimo pracovní poměr

Rozdíl mezi platem a mzdou je primárně v tom, jaký subjekt je zaměstnavatelem či plátcem odměny za práci.

A. Mzda je peněžité plnění a plnění peněžité hodnoty (naturální mzda) poskytované zaměstnavatelem zaměstnanci za práci.

B. Plat je peněžité plnění poskytované za práci zaměstnanci zaměstnavatelem, kterým je:

- a) stát,
- b) územní samosprávný celek,

⁵² § 2 Nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí.

- c) státní fond,
 - d) příspěvková organizace, jejíž náklady na platy a odměny za pracovní pohotovost jsou plně zabezpečovány z příspěvku na provoz poskytovaného z rozpočtu zřizovatele nebo z úhrad podle zvláštních právních předpisů,
 - e) školská právnická osoba zřízená Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí podle školského zákona,
- s výjimkou peněžitého plnění poskytovaného občanům cizích států s místem výkonu práce mimo území České republiky.
- Z toho vyplývá, že mzdu poskytuje zaměstnavatel, který neposkytuje plat.

C. Odměna z dohody je peněžité plnění poskytované za práci vykonanou na základě dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti.

17.4.3 Formy mzdy

Forma mzdy představuje soubor pravidel, kterým se mzda vytváří v závislosti na vykonané práci či přínosu k výsledku práce.

Povinné složky mzdy (pevná složka – paušální velikost mzdy) - členění:

Časová mzda se vytváří na základě součinu mzdového tarifu (např. 250 Kč/h.) a počtu odpracovaných časových jednotek (hodina, den apod.) za určité období (zpravidla měsíc).

Úkolová mzda je závislá na výkonu určitých úkolů, které jsou stanoveny zaměstnavatelem. Takový to úkol může být třeba jeden, a poté je úkolová mzda závislá na míře, která je již splněna.

Podílová mzda (provizní mzda) je závislá zpravidla na výši tržeb za určitou časovou jednotku. Podíl je vytvářen procenty nebo zlomkem.

Smíšená mzda vyjadřuje kombinaci předchozích forem mezd.

Naturální mzdou mohou být poskytovány výrobky, s výjimkou lihovin, tabákových výrobků nebo jiných návykových látek, výkony, práce nebo služby.

Pohyblivé složky mzdy

Prémie slouží k motivaci jednotlivých zaměstnanců k dosažení určitých pracovních výsledků.

Odměny slouží k motivaci dalších pracovních výsledků a vyskytují se nejčastěji pod názvy: výkonnostní odměny, věrnostní odměny či stabilizační odměny.

Příplatkem se kompenzují nestandardní pracovní podmínky. Za práci přesčas náleží zaměstnanci náhradní volno nebo příplatek – 25 % z průměrného měsíčního výdělku. Dále existuje příplatek za noční práci (min. 10 % průměrného výdělku – lze však příplatek za noční práci zahrnout již ve mzdě) aj.

Osobní ohodnocení se vyplácí za dlouhodobou pracovní výkonnost.

17.4.4 Splatnost mzdy

Mzda nebo plat jsou splatné po vykonání práce, a to nejpozději v kalendářním měsíci následujícím po měsíci, ve kterém vzniklo zaměstnanci právo na mzdu nebo plat nebo některou jejich složku. V určitém případě je nevyplacení mzdy či platu důvodem, proč může být zaměstnancem okamžitě zrušen pracovní poměr (viz kapitola č. 18.4.4) = do 15 dnů po uplynutí období splatnosti. Mzdu nebo plat je zaměstnavatel povinen zaměstnanci vyplácet v zákonných penězích.

17.5 Plat

K pojmu plat viz kapitola č. 17.3.2. Plat není možné určit jiným způsobem, v jiném složení a jiné výši, než stanoví zákoník práce a právní předpisy vydané k jeho provedení, nestanoví-li zvláštní zákon jinak.⁵³

Zaměstnanci přísluší **platový tarif** stanovený pro platovou třídu a platový stupeň, do kterých je zařazen.

Platová třída – zařazení zaměstnance podle složitosti, odpovědnosti a namáhavosti práce. Celkem 16 platových tříd.

Platový stupeň – zařazení zaměstnance podle doby dosažené praxe, doby péče o dítě a doby výkonu vojenské základní (náhradní) služby nebo civilní služby.

⁵³ Mezi zvláštní zákon patří např. Zákon č. 143/1992 Sb., o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech.

18. KAPITOLA

Pracovní právo II: Způsoby vzniku a zániku pracovního poměru.

Klíčové pojmy

pracovní smlouva
jmenování
volba

náležitosti prac. smlouvy
zkušební doba
doba určitá

pracovní cesta
výpověď
smrt zaměstnance

překážky v práci
odstupné
mateřská dovolená

Osnova výkladu

18.1 Způsoby vzniku pracovního poměru

18.2 Pracovní smlouva

18.3 Změna pracovního poměru

18.4 Skončení pracovního poměru

18.5 Překážky na straně zaměstnance

18.1 Způsoby vzniku pracovního poměru

Zákoník práce uvádí dva způsoby vzniku pracovního poměru:

- 1) pracovní smlouva,**
- 2) jmenování** (např. u organizačního útvaru v Policii České republiky).

- Pracovní poměr nemůže vzniknout volbou (i po volbě je nutné uzavření pracovní smlouvy).
- Pracovní poměr vzniká na základě svobodné vůle zaměstnance a zaměstnavatele. Dokonce i jednostranné právní jednání musí podléhat souhlasu.

18.2 Pracovní smlouva

Pracovní smlouva je pochopitelně nejčastějším způsobem vzniku pracovního poměru.

Podstatnými náležitostmi pracovní smlouvy jsou:

- a) druh práce, který má zaměstnanec pro zaměstnavatele vykonávat (co nejpřesnější vymezení práce, která má být vykonávána),
 - b) místo nebo místa výkonu práce, ve kterých má být práce vykonávána a
 - c) den nástupu do práce.
- Pracovní smlouva musí být uzavřena písemně.
 - Pracovní poměr vzniká dnem, který byl sjednán v pracovní smlouvě jako den nástupu do práce.

18.2.1 Zkušební doba

Účelem zkušební doby je umožnit zaměstnanci či zaměstnavateli, aby si mohli po určitou dobu ověřit, zda:

- z pohledu zaměstnavatele se zaměstnanec osvědčil,
- z pohledu zaměstnance mu práce vyhovuje.
- Zkušební doba musí být sjednaná v písemně formě.
- Zkušební doba nesmí být delší než 3 měsíce ode dne vzniku pracovního poměru a nesmí být dodatečně prodlužována.
- Zkušební doba musí být sjednána před vznikem pracovního poměru (maximálně ke dni nástupu do práce).
- U vedoucích zaměstnanců je maximální možná délka zkušební doby stanovena na 6 měsíců.
- Zkušební dobu je možné stanovit také při jmenování vedoucího zaměstnance.
- Délka zkušební doby se prodlužuje o dobu celodenních překážek v práci a o dobu celodenní dovolené.

18.2.2 Informování o obsahu pracovního poměru

Neobsahuje-li pracovní smlouva údaje o právech a povinnostech vyplývajících z pracovního poměru, je zaměstnavatel povinen zaměstnance o nich písemně informovat, a to nejpozději do 1 měsíce od vzniku pracovního poměru. Informace musí obsahovat:

- a) jméno, popřípadě jména a příjmení zaměstnance a název a sídlo zaměstnavatele, je-li právnickou osobou, nebo jméno, popřípadě jména a příjmení a adresu zaměstnavatele, je-li fyzickou osobou,
- b) bližší označení druhu a místa výkonu práce,
- c) údaj o délce dovolené, popřípadě uvedení způsobu určování dovolené,
- d) údaj o výpovědních dobách,
- e) údaj o týdenní pracovní době a jejím rozvržení,
- f) údaj o mzdě nebo platu a způsobu odměňování, splatnosti mzdy nebo platu, termínu výplaty mzdy nebo platu, místu a způsobu vyplácení mzdy nebo platu.

Při nástupu do práce musí být zaměstnanec seznámen s pracovním řádem a s právními a ostatními předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, jež musí při své práci dodržovat.

18.2.3 Povinnosti vyplývající z pracovního poměru

Od vzniku pracovního poměru je zaměstnavatel povinen:

- přidělovat zaměstnanci práci podle pracovní smlouvy,
- platit mu za vykonanou práci mzdu nebo plat (viz kapitola č. 17.4.2),
- vytvářet podmínky pro plnění jeho pracovních úkolů,
- dodržovat další podmínky stanovené např. pracovní smlouvou nebo pracovním řádem.

Od vzniku pracovního poměru je zaměstnanec povinen:

- konat práci osobně podle pracovní smlouvy v rozvržené týdenní pracovní době,
- dodržovat povinnosti, které mu vyplývají z pracovního poměru.

18.2.4 Pracovní poměr na dobu určitou

Obecně platí, pokud ve smlouvě není stanoveno, že pracovní poměr trvá po určitou dobu, trvá na dobu neurčitou.

- Pracovní poměr na dobu určitou nesmí přesáhnout 3 roky (prodloužit lze maximálně dvakrát, tedy dohromady může být zaměstnanec v pracovním poměru na dobu určitou včetně dvojího prodloužení 9 let). Nicméně existují výjimky – typicky u sezónních prací nebo při agenturním zaměstnávání.
- Některé druhy práce mohou být vykonávány pouze na dobu určitou (např. děkan, poslanci, senátoři, ústavní soudci).

18.3 Změna pracovního poměru

Pracovní poměr se může v době jeho trvání změnit:

- změna v subjektu pracovněprávního vztahu (změnit se může pouze zaměstnavatel)
- změna v obsahu pracovněprávního vztahu (místo či druh práce)

18.3.1 Změna místa výkonu práce

Zaměstnavatel může změnit místo výkonu práce u zaměstnance s jeho souhlasem, a to k:

- pracovní cestě,
- přeložení do jiného místa výkonu práce nebo
- dočasnému přidělení.

Pracovní cestou se rozumí časově omezené vyslání zaměstnance zaměstnavatelem k výkonu práce mimo sjednané místo výkonu práce.

Přeložením do jiného místa výkonu práce se rozumí přeložení zaměstnance k trvalému výkonu práce na jiné místo, které bylo sjednáno v pracovní smlouvě.⁵⁴

Dočasným přidělením se rozumí přidělení zaměstnance k jinému zaměstnavateli k výkonu práce.

18.3.2 Změna sjednaného druhu práce

Při této změně pracovního poměru mohou nastat 4 situace:

- a) zaměstnavatel obligatorně převádí zaměstnance na jinou práci a to i bez jeho souhlasu,
- b) zaměstnavatel fakultativně převádí zaměstnance na jinou práci a to i bez jeho souhlasu,
- c) zaměstnavatel fakultativně převádí zaměstnance na jinou práci pouze s jeho souhlasem,
- d) zaměstnavatel fakultativně převádí zaměstnance na jinou práci na jeho žádost.

A. Zaměstnavatel obligatorně převádí zaměstnance na jinou práci a to i bez jeho souhlasu, jestliže:

- a) pozbyl-li zaměstnanec vzhledem ke svému zdravotnímu stavu podle lékařského posudku vydaného poskytovatelem pracovně lékařských služeb nebo rozhodnutí příslušného správního orgánu, který lékařský posudek přezkoumává, dlouhodobě způsobilosti konat dále dosavadní práci,
- b) nesmí-li podle lékařského posudku vydaného poskytovatelem pracovně lékařských služeb nebo rozhodnutí příslušného správního orgánu, který lékařský posudek přezkoumává, dále konat dosavadní práci pro pracovní úraz, onemocnění nemocí z povolání nebo pro ohrožení touto nemocí, anebo dosáhl-li na pracovišti určeném rozhodnutím příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví nejvyšší přípustné expozice (u horníků),
- c) koná-li těhotná zaměstnankyně, zaměstnankyně, která kojí, nebo zaměstnankyně - matka do konce devátého měsíce po porodu práci, kterou nesmějí být tyto zaměstnankyně zaměstnávány nebo která podle lékařského posudku ohrožuje její těhotenství nebo mateřství,
- d) jestliže to je nutné podle lékařského posudku vydaného poskytovatelem pracovně lékařských služeb nebo rozhodnutí příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví v zájmu ochrany zdraví jiných fyzických osob před infekčním onemocněním,
- e) jestliže je toho třeba podle pravomocného rozhodnutí soudu nebo správního úřadu, jiného státního orgánu nebo orgánu územního samosprávného celku,
- f) je-li zaměstnanec pracující v noci na základě lékařského posudku vydaného poskytovatelem pracovně lékařských služeb uznán nezpůsobilým pro noční práci,
- g) požádá-li o to těhotná zaměstnankyně, zaměstnankyně, která kojí, nebo zaměstnankyně-matka do konce devátého měsíce po porodu, která pracuje v noci.

B. Zaměstnavatel fakultativně převádí zaměstnance na jinou práci a to i bez jeho souhlasu, jestliže:

- a) dal-li zaměstnanci výpověď z důvodů neuspokojivých pracovních výsledků,
- b) dal-li zaměstnanci výpověď z důvodů, pro které by s ním zaměstnavatel mohl okamžitě zrušit pracovní poměr [viz § 52 písm. g) ZP],
- c) bylo-li proti zaměstnanci zahájeno trestní řízení pro podezření z úmyslné trestné činnosti spáchané při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním ke škodě na majetku zaměstnavatele, a to na dobu do pravomocného skončení trestního řízení,
- d) pozbyl-li zaměstnanec dočasně předpoklady stanovené zvláštními právními předpisy pro výkon sjednané práce, avšak v tomto případě nejdéle celkem na 30 pracovních dnů v kalendářním roce,
- e) to je třeba k odvrácení mimořádné události, živelní události nebo jiné hrozící nehody nebo k zmírnění jejich bezprostředních následků, a to na nezbytně nutnou dobu.

C. Zaměstnavatel fakultativně převádí zaměstnance na jinou práci pouze s jeho souhlasem

Nemůže-li zaměstnanec konat práci pro prostoj nebo pro přerušení práce způsobené nepříznivými povětrnostními vlivy, může ho zaměstnavatel převést na jinou práci, než byla sjednána v pracovní smlouvě, jen v případě, že zaměstnanec s převedením souhlasí.

Prostoj - přechodná závada způsobena poruchou na strojním zařízení, kterou nezavinil, v dodávce surovin nebo pohonné síly, chybnými pracovními podklady nebo jinými provozními příčinami.

D. O převedení na jinou práci může zaměstnanec zažádat sám (viz § 45 ZP)

⁵⁴ Prakticky nemá význam, neboť jednodušším způsobem je změna místa výkonu práce na základě dohody.

18.4 Skončení pracovního poměru

Ke skončení pracovního poměru dochází na základě: právního jednání či právní události (je-li to ve vůli subjektů pracovněprávního vztahu či nikoli).

Právní jednání, která vedou ke skončení pracovního poměru, jsou:

- a) dohoda,
- b) výpověď (ze strany zaměstnance či zaměstnavatele),
- c) zrušení pracovního poměru ve zkušební době (ze strany zaměstnance či zaměstnavatele),
- d) okamžité zrušení pracovního poměru (ze strany zaměstnance či zaměstnavatele).

Právní události, které vedou ke skončení pracovního poměru, jsou:

- a) čas (byl-li pracovní poměr sjednán na dobu určitou),
- b) smrt (zaměstnance či zaměstnavatele fyzické osoby, jestliže se v živnosti již nepokračuje),
- c) soudní rozhodnutí (př. trest zákazu pobytu).

18.4.1 Dohoda

Dohoda je jediným dvoustranným právním jednáním v rámci skončení pracovního poměru. Jedná se o optimální způsob řešení, který vyžaduje ke své platnosti písemnou formu. Poruší-li se tato forma je takovéto jednání relativně neplatné (neplatnosti se lze dovolat u soudu). Podstatné je uvést v dohodě den skončení pracovního poměru.

18.4.2 Výpověď

Výpověď je jednostranným právním jednáním zaměstnance či zaměstnavatele, jímž po uplynutí výpovědní doby končí pracovní poměr. Výpověď musí být písemná, jinak se k ní nepřihlíží (jako by nebyla vůbec dána). Výpovědní doba musí být stejná pro zaměstnavatele i zaměstnance a činí nejméně 2 měsíce.

Zaměstnanec může dát zaměstnavateli výpověď z jakéhokoli důvodu resp. bez udání důvodu, zatímco zaměstnavatel může dát zaměstnanci výpověď jen z důvodu výslovně uvedených v zákoně (§ 52 ZP).

Zaměstnavatel může dát zaměstnanci výpověď z (e):

- a) organizačních důvodů,
- b) zdravotních důvodů,
- c) důvodů spočívajících v osobě zaměstnance a
- d) důvodu porušení povinností stanovených v režimu dočasné pracovní neschopnosti.

Organizační důvody

- ✓ ruší-li se zaměstnavatel nebo jeho část,
- ✓ přemísťuje-li se zaměstnavatel nebo jeho část,
- ✓ stane-li se zaměstnanec nadbytečným vzhledem k rozhodnutí zaměstnavatele nebo příslušného orgánu o změně jeho úkolů, technického vybavení, o snížení stavu zaměstnanců za účelem zvýšení efektivnosti práce nebo o jiných organizačních změnách.

Zdravotní důvody

- ✓ nesmí-li zaměstnanec podle lékařského posudku vydaného poskytovatelem pracovnělékařských služeb nebo rozhodnutí příslušného správního orgánu, který lékařský posudek přezkoumává, dále konat dosavadní práci pro pracovní úraz, onemocnění nemocí z povolání nebo pro ohrožení touto nemocí, anebo dosáhl-li na pracovišti určeném rozhodnutím příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví nejvyšší přípustné expozice,
- ✓ pozbyl-li zaměstnanec vzhledem ke svému zdravotnímu stavu podle lékařského posudku vydaného poskytovatelem pracovnělékařských služeb nebo rozhodnutí příslušného správního orgánu, který lékařský posudek přezkoumává, dlouhodobě zdravotní způsobilost.

Důvody spočívající v osobě zaměstnance

- ✓ nesplňuje-li zaměstnanec předpoklady stanovené právními předpisy pro výkon sjednané práce nebo nesplňuje-li bez zavinění zaměstnavatele požadavky pro řádný výkon této práce; spočívá-li nesplňování těchto požadavků v neuspokojivých

pracovních výsledcích, je možné zaměstnanci z tohoto důvodu dát výpověď, jen jestliže byl zaměstnavatelem v době posledních **12 měsíců písemně vyzván k jejich odstranění a zaměstnanec je v přiměřené době neodstranil**,

- ✓ jsou-li u zaměstnance dány důvody, pro které by s ním zaměstnavatel mohl okamžitě zrušit pracovní poměr, nebo pro závažné porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k zaměstnancem vykonávané práci; pro soustavné méně závažné porušování povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k vykonávané práci je možné dát zaměstnanci výpověď, jestliže byl v době posledních 6 měsíců v souvislosti s porušením povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k vykonávané práci písemně upozorněn na možnost výpovědi,
- ✓ poruší-li zaměstnanec zvlášť hrubým způsobem jinou povinnost zaměstnance (poruší-li stanovené vycházky apod. podle zákona o nemocenském pojištění).

18.4.3 Zrušení pracovního poměru ve zkušební době

Jednostranné právní jednání, kterým se ukončuje pracovní poměr z jakéhokoli důvodu, není potřeba souhlasu druhé strany pracovněprávního vztahu a pracovní poměr je ukončen dnem, který je uveden ve zrušovacím právním jednání.

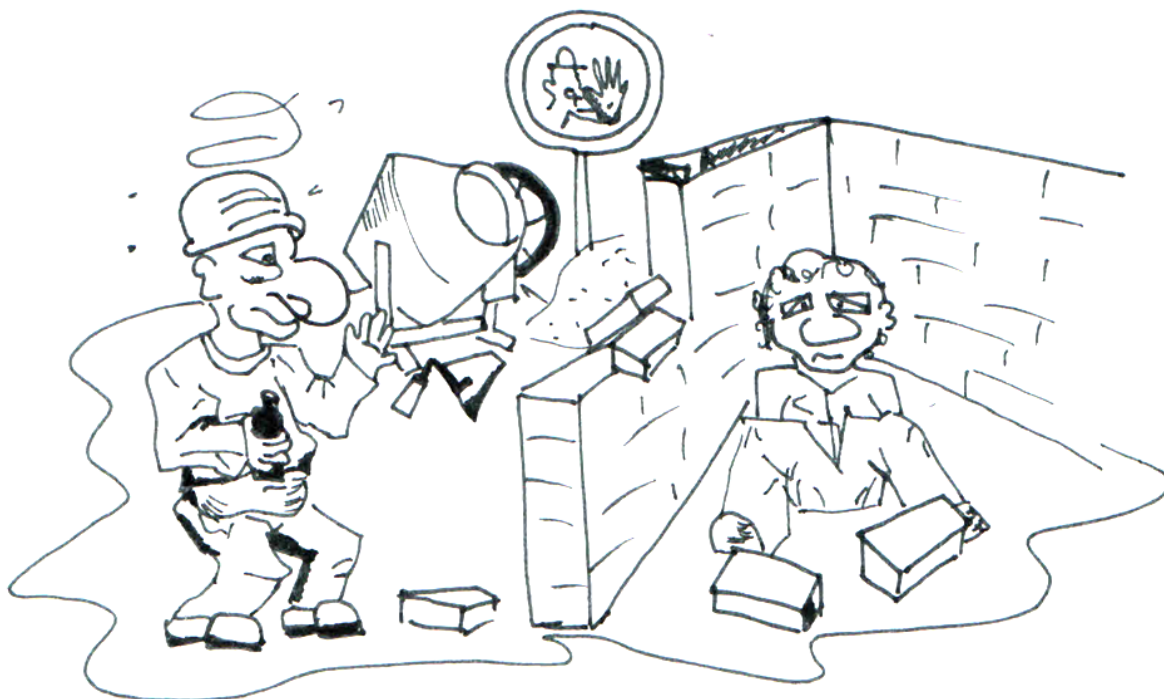
18.4.4 Okamžitě zrušení pracovního poměru

Jednostranné právní jednání, na základě něhož pracovní poměr končí doručením tohoto právního jednání.

Zaměstnavatel může výjimečně pracovní poměr okamžitě zrušit jen tehdy:

- a) byl-li zaměstnanec pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na dobu delší než 1 rok, nebo byl-li pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin spáchaný při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na dobu nejméně 6 měsíců,
- b) porušil-li zaměstnanec povinnost vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci zvlášť hrubým způsobem.

Zaměstnavatel nesmí okamžitě zrušit pracovní poměr s těhotnou zaměstnankyní, zaměstnankyní na mateřské dovolené, zaměstnancem nebo zaměstnankyní, kteří čerpají rodičovskou dovolenou.

Zaměstnanec může pracovní poměr okamžitě zrušit jen, jestliže:

- a) podle lékařského posudku vydaného poskytovatelem pracovnělékařských služeb nebo rozhodnutí příslušného správního orgánu, který lékařský posudek přezkoumává, nemůže dále konat práci bez vážného ohrožení svého zdraví a zaměstnavatel mu neumožnil v době 15 dnů ode dne předložení tohoto posudku výkon jiné pro něho vhodné práce,
- b) zaměstnavatel mu nevyplatil mzdu nebo plat nebo náhradu mzdy nebo platu anebo jakoukoli jejich část do 15 dnů po uplynutí období splatnosti (§ 141 odst. 1 ZP).

- Mzda nebo plat jsou splatné po vykonání práce, a to nejpozději v kalendářním měsíci následujícím po měsíci, ve kterém vzniklo zaměstnanci právo na mzdu nebo plat nebo některou jejich složku.

K hromadnému propuštění viz § 62 a násl. ZP.

K odstupnému viz § 67 a násl. ZP.

18.5 Překážky na straně zaměstnance

Překážkou v práci se rozumí dočasná nepřítomnost zaměstnance na výkonu závislé práce, a to z důvodů:

- a) osobní překážky
- b) překážky z důvodu obecného zájmu

18.5.1 Důležité osobní překážky

- a) dočasná pracovní neschopnost (nemoc, úraz),
- b) karanténa nařízena podle zákona o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů,
- c) mateřská nebo rodičovská dovolená,
- d) ošetřování dítěte mladšího 10 let nebo jiného člena domácnosti podle zákona o nemocenském pojištění,
- e) situace, kdy se fyzická osoba, která o dítě jinak pečuje, podrobila vyšetření nebo ošetření u poskytovatele zdravotních služeb, které nebylo možno zabezpečit mimo pracovní dobu zaměstnance, a proto nemůže o dítě pečovat.

Dočasná pracovní neschopnost

- Zaměstnanec musí být uznán dočasně práce neschopným.
- V rámci dočasné pracovní neschopnosti náleží zaměstnanci volno a náhrada mzdy ve výši 60 %, a to od 4. dne do 21. dne trvání pracovní neschopnosti.
- Do 3. pracovních dnů trvání pracovní neschopnosti nenáleží zaměstnanci náhrada mzdy (tzv. karenční doba).
- Po uplynutí 21 dnů pracovní neschopnosti zaměstnanci náleží dávka z nemocenského pojištění.

Mateřská dovolená

- V souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě přísluší zaměstnankyni mateřská dovolená po dobu 28 týdnů; porodila-li zároveň 2 nebo více dětí, přísluší jí mateřská dovolená po dobu 37 týdnů.
- Mateřskou dovolenou zaměstnankyně nastupuje zpravidla od počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu, nejdříve však od počátku osmého týdne před tímto dnem.
- Jestliže se dítě narodilo mrtvé, přísluší zaměstnankyni mateřská dovolená po dobu 14 týdnů.
- Po dobu trvání mateřské doby náleží zaměstnankyni tzv. peněžitá pomoc v mateřství (mateřská).

Rodičovská dovolená

- K prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost rodičovskou dovolenou.
- Rodičovská dovolená přísluší matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku 3 let.

18.5.2 Překážky v práci z důvodu obecného zájmu

- a) Výkonu veřejných funkcí (přisídící u soudu).
 - b) Výkon občanských povinností a jiných úkonů v obecném zájmu (výslech svědka, znalce; první pomoc).
- Náhrada mzdy nebo platu od zaměstnavatele v těchto případech zpravidla nepřísluší.

19. KAPITOLA

Správní právo obecná část: Územní a zájmová samospráva. Obecní zřízení, orgány obce, samostatná a přenesená působnost obce.

Klíčové pojmy

správní právo
veřejná správa
státní správa

samospráva
nařízení
statutární předpisy

orgány obce
zastupitelstvo obce
rada obce

výbory
samostatná působnost
přenesená působnost

Osnova výkladu

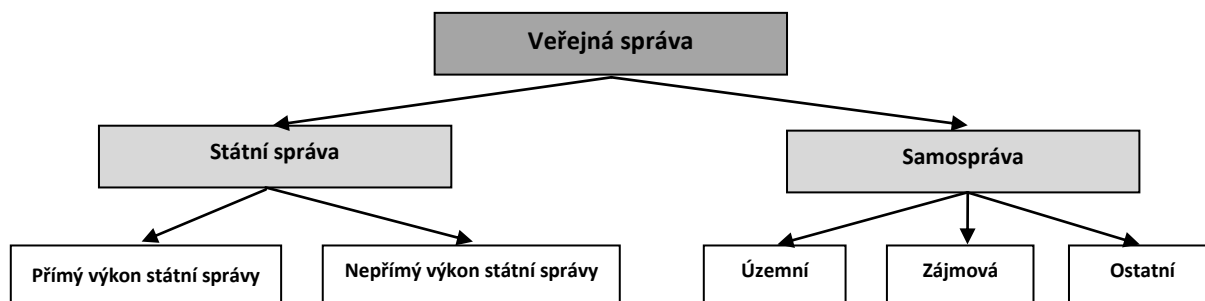
- 19.1 Správní právo - pojmy
- 19.2 Obecní zřízení
- 19.3 Orgány obce
- 19.4 Druhy obcí
- 19.5 Úkoly obcí v samostatné a přenesené působnosti

19.1 Správní právo - pojmy

- **Správní právo** můžeme definovat jako soubor právních norem, které upravují organizaci, činnost a procesní postupy orgánů veřejné správy, jakož i chování osob při jejím výkonu.
- **Veřejnou správu:** „je správa vykonávaná ve veřejném zájmu (všeobecné prospěšné zájmy) a správou veřejných záležitostí. Pod pojmem veřejná správa rozumíme obstarávání, řízení, organizování a kontrolu veřejných záležitostí, jako i plnění úkolů ve veřejném zájmu.“⁵⁵
- **Státní správa** je odvětvím veřejné správy, ve kterém hraje hlavní roli stát. Stát může vykonávat státní správu přímo nebo prostřednictvím jiných subjektů (např. rada obce či kraje).
- **Samosprávou se rozumí:** „Ústavou a zákony stanovený okruh úkolů veřejné správy, jejichž vykonávání vlastním jménem je svěřeno samosprávné korporaci odlišné od státu. Nositel samosprávy není při jejím výkonu podřízen orgánům státní správy, státu přísluší především pouze právní dozor nad jednáním samostatných korporací.“⁵⁶

Samosprávu můžeme dělit na:

- A. **Územní** - správa částí veřejných věcí na územní úrovni – v tzv. samostatné působnosti = veřejnoprávními korporacemi územního typu - obce, kraje, hl. m. Praha.
- B. **Zájmová** - správa částí veřejných věcí souvisejících s výkonem určitého povolání = stavovské profesní komory, personální.
- C. **Ostatní** - správa částí veřejných věcí souvisejících s výkonem určité specifické činnosti, např. akademická samospráva.

19.2 Obecní zřízení

Vraťme se k územní samosprávě, ve které vykonávají veřejnou správu (samosprávu i státní správu) orgány obcí nebo krajů.

- ✓ Základním územně samosprávným celkem je obec (město, statutární město).

⁵⁵ Horzinková, E., Fiala, Z.: Správní právo hmotné. Obecná část. Praha: Leges, 2010, s. 10.

⁵⁶ Kopecký, M. Právní postavení obcí. Základy obecního práva. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 92.

- ✓ Vyšším územně samosprávným celkem je kraj.

Platí bez výjimky, že každá obec je vždy součástí kraje. Zákonné prameny obecního a krajského zřízení jsou:

- a) zákon č. 128/2000 Sb., o obcích
- b) zákon č. 129/2000 Sb., o krajích
- c) zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze

Obec je územní celek, který je společenstvím občanů a který má právo spravovat si určité záležitosti sám. Jedná se o veřejnoprávní korporaci, která jedná svým jménem a na vlastní odpovědnost. Kraj bychom mohli definovat obdobně, nicméně se jedná o vyšší územně samosprávný celek.

- V rámci výkonu samostatné působnosti (projev samosprávy) vydává obec obecně závazné vyhlášky.
- V rámci výkonu přenesené působnosti (projev státní správy) vydává obec obecně závazná nařízení.

19.3 Orgány obce

Pro účely výkonu správy věcí veřejných má obec následující orgány:

- starosta (primátor ve statutárním městě)
- zastupitelstvo obce (zastupitelstvo města, zastupitelstvo statutárního města)
- rada obce (rada města, rada statutárního města)
- obecní úřad (městský úřad, magistrát statutárního města)
- zvláštní orgány

19.3.1 Starosta

V čele každé obce stojí starosta (resp. primátor ve statutárních městech), který je volen zastupitelstvem. Starosta disponuje následujícími pravomocemi:

- zastupuje obec na venek
- se souhlasem ředitele krajského úřadu jmenuje a odvolává tajemníka obce
- podepisuje právní předpisy vydané obcí
- je obecním zaměstnavatelem

19.3.2 Zastupitelstvo obce

Zastupitelstvo obce je orgánem, který je volen lidmi. Volby probíhají podle zásady poměrného zastoupení, metodou volebního dělitele a tzv. panašováním. Volební období členů zastupitelstva obce je čtyřleté. Počet členů zastupitelstva se odvíjí od počtu obyvatel obce. Zastupitelstvo obce vykonává samostatnou působnost obce, přičemž v rámci této působnosti vydává obecně závazné vyhlášky. Jestliže v obci není zřízena rada, vykonává zastupitelstvo i přenesenou působnost. Pravomoci zastupitelstva:

- schvaluje program rozvoje obce
- rozhoduje o založení či zrušení právnických osob (příspěvkové organizace, organizační složky, ústavy apod.)
- vyhlašuje místní referendum
- zřizuje nebo zrušuje obecní policii
- volí a odvolává starostu obce, místostarosty a členy rady obce
- zřizuje výbory (poradní nebo pomocné orgány – např. finanční výbor)
- schvaluje rozpočet obce

19.3.3 Rada obce

Rada obce je výkonným orgánem obce. Radu obce tvoří starosta, místostarostové a další členové (5-11) – jejich počet je vždy lichý. Rada obce v rámci své samostatné působnosti ukládá např. pokuty (pokud to nesvěří odborům). V rámci přenesené působnosti vydává obecně závazná nařízení. Pravomoci rady:

- zabezpečení hospodaření obce
- rozděluje pravomoci v obecním úřadu
- zřizuje odbory a komise
- projednává návrhy členů zastupitelstva obce

- kontroluje plnění úkolů obecního úřadu

19.3.4 Obecní úřad

Obecní úřad (městský úřad, magistrát statutárního města) je orgán, který je tvořen starostou, jež stojí v jeho čele, místostarosty, tajemníkem a zaměstnanci. Hlavní úkolem obecního úřadu je zabezpečovat výkon přenesené a samostatné působnosti. Obecní úřad pomáhá komisím a výborům v jejich činnosti. Obecní úřad může být tvořen i jednotlivými odbory a v rámci odborů mohou být zřízeny jejich oddělení. Z hlediska výkonu přenesené působnosti rozlišujeme obce podle stupňů:

- **Obec 1. stupně** – vykonává působnost v rámci svého správního obvodu a disponuje nejméně oprávněními (velmi malé obce).
- **Obec 2. stupně** – obec s pověřeným obecním úřadem – vykonávají správu i pro další obce (stavební úřad, matriční úřad).
- **Obec 3. stupně** – obecní úřad obce s rozšířenou působností – vykonávají správu pro další obce (evidenze motorových vozidel, živnostenské oprávnění, řidičské a technické průkazy, matriky, stavební úřady, komunální odpad, ochrana životního prostředí apod.).

Z toho vyplývá, že každá obec 2. stupně je zároveň obcí 1. stupně resp. každá obec 3. stupně je také obec 1. a 2. stupně.

19.3.5 Zvláštní orgány

Zvláštní orgány obce zřizuje starosta pro výkon přenesené působnosti. Mezi zvláštní orgány obce patří:

- krizový štáb, povodňový štáb, bezpečnostní rada, přestupková komise

Z demonstrativního výčtu zvláštních orgánů je zřejmé, že mají zpravidla dočasný charakter a je možné zřídit i jiné.

19.4 Druhy obcí

Základní členění obcí

- **Obec** - zpravidla méně než 3.000 obyvatel.
- **Městys** - obec, o které tak na návrh obce stanoví předseda PS nebo obec, která byla městysem ke dni účinnosti zákona o obcích.
- **Město** - obec s více než 3.000 obyvateli - na návrh obce stanoví předseda PS nebo obec, která byla městem ke dni účinnosti zákona o obcích.

Podrobnější členění města

a) Základní město:

- nejsou statutárním městem
- orgány: zastupitelstvo, rada, starosta, městský úřad, zvláštní orgány

b) Statutární město:

- např. Brno, Olomouc, Ostrava, Přerov, Zlín, ČB, Plzeň, KV, ÚnL, HK, Liberec, Jihlava, Pardubice
- vztahuje se na ně úprava obecního zřízení, ale mají svá specifika
- formou obecně závazné vyhlášky vydávají statut, kterým upravují vnitřní organizaci
- orgány: zastupitelstvo, rada, primátor, magistrát, zvláštní orgány
- na základě rozhodnutí statutárního města může být územně členěné na městské obvody nebo městské části:
 - ✓ jsou organizační jednotkou statutárního města, jednají za statutární město, nemohou vydávat obecně závazné vyhlášky či nařízení
 - ✓ mají vlastní samosprávné orgány: zastupitelstvo, rada, starosta, úřad, zvláštní orgány

c) Hl. m. Praha:

- zvláštní právní úprava v samostatném zákoně (zákon č. 131/2000 Sb., o hlavní městě Praha)
- je obcí, ale má postavení obce i kraje
- člení se na městské části

19.5 Úkoly obcí v samostatné a přenesené působnosti

Jak už bylo výše řečeno, obec vykonává svou samostatnou působnost jako výkon samosprávy (určité záležitosti si spravuje sama). Tyto pravomoci nemají podzákonný charakter, jedná se o autonomii vůle obce (zda např. zavede poplatky za psa nebo zřídí obecní policii). Výkon samosprávy podléhá pouze státnímu dozoru (dozor Ministerstvem vnitra, případně

Ústavním soudem). Obec vykonává také přenesenou působnost, a to v případě, kdy jí stát svěří pravomoc rozhodovat ve věcech státní správy (výkon přenesené působnosti musí být na základě zákona a v jeho mezích).

A. Pravomoci v rámci výkonu samostatné působnosti:

- správa vlastního majetku
- správa vlastního rozpočtu
- zřizování právnických osob, organizačních jednotek apod.
- zřízení a zrušení obecní policie (městské)
- vydávání obecně závazných vyhlášek
- vyhlášení místního referenda
- udělování čestného občanství
- stanovení místních poplatků dle zákona o místních poplatcích

B. Pravomoci v rámci výkonu přenesené působnosti:

- vedení matriky (evidence obyvatel)
- vydávání občanských průkazů a cestovních dokladů (rozšířená působnost)
- stavební úřad
- evidence motorových vozidel
- správa místních poplatků (řízení)

20. KAPITOLA

Správní právo trestní: Pojem přestupku, sankce a způsoby řízení v přestupkovém právu.

Klíčové pojmy

přičitatelnost jednání	znaky přestupku	zavinění	pokuta
pokus přestupku	odpovědnost za přestupek	tresty	zákaz pobytu
pojem přestupek	nepřičetnost	ochranná opatření	příkaz na místě

Osnova výkladu

- 20.1 Prameny přestupkového práva
- 20.2 Pojem přestupku, věk a nepřičetnost
- 20.3 Skutková podstata přestupku
- 20.4 Sankce a ochranná opatření
- 20.5 Řízení o přestupcích
- 20.6 Příkazní řízení

20.1 Prameny přestupkového práva

K 1. 7. 2017 došlo k významné rekodifikaci přestupkového práva, neboť tento den nabyl účinnosti zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen „*zákon o přestupcích*“), a zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích. Došlo tak ke zrušení zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, který byl na našem území účinný 27 let. Hlavním účelem přijetí zcela nového přestupkového práva byla snaha o sjednocení hmotněprávní i procesněprávní úpravy dosavadních správních deliktů.

Zákon o přestupcích je rozdělen na 4 části:

- Část první – Obecná ustanovení (§ 1 – 4)
- Část druhá – Základy odpovědnosti za přestupek (§ 5 – 59)
- Část třetí – Řízení o přestupcích (§ 60 – 102)
- Část čtvrtá – Společná, přechodná a závěrečná ustanovení (§ 103 – 114)

Pokud jde o odpovědnost za přestupek z hlediska časového, tak na přestupky a dosavadní jiné správní delikty, s výjimkou disciplinárních deliktů, se ode dne nabytí účinnosti zákona o přestupcích hledí jako na přestupky podle tohoto zákona. Odpovědnost za přestupky a dosavadní jiné správní delikty, s výjimkou disciplinárních deliktů, se posoudí podle dosavadních zákonů, pokud k jednání zakládajícímu odpovědnost došlo před 1. 7. 2017. Podle zákona o přestupcích se posoudí jen tehdy, jestliže to je pro pachatele příznivější.

20.2 Pojem přestupku, věk a nepřičetnost

20.2.1 Pojem přestupku

Přestupkem je společensky škodlivý protiprávní čin, který je v zákoně za přestupek výslovně označen a který vykazuje znaky stanovené zákonem, nejde-li o trestný čin. Přestupku se může dopustit jak fyzická osoba, tak i právnická osoba (v případě zániku právnické osoby přechází odpovědnost za přestupek na jejího právního nástupce; v případě smrti podnikající fyzické osoby přechází odpovědnost za přestupek na osobu, která pokračuje v její podnikatelské činnosti).

Znaky přestupku:

- Obecné znaky (věk a přičetnost)
- Znaky skutkové podstaty přestupku (objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka)
- Protiprávnost – rozpor s právní normou v rámci celého právního řádu
- Společenská škodlivost (musí být alespoň malá) – materiální znak

Trestnost pokusu

- Pokus je trestný pouze v případech, ve kterých tak stanovuje zákon.
- Pokus je trestný stejně jako dokonáný přestupek.
- Definice pokusu u fyzické osoby: jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání přestupku a kterého se fyzická osoba dopustila v úmyslu přestupek spáchat, jestliže k dokonání přestupku nedošlo.
- Definice pokusu u právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby: jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání přestupku, jestliže k dokonání přestupku nedošlo.

Okolnostmi vylučujícími protiprávnost (k této problematice srov. kapitolu č. 22) jsou krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko, oprávnění použití zbraně a další.

20.2.2 Věk

Za přestupek není odpovědný ten, kdo v době jeho spáchání nedovršil 15. rok svého věku. Odpovědnost za přestupek nastává dnem následujícím po dovršení 15. roku svého věku.

20.2.3 Nepříčetnost

Za přestupek není odpovědný ten, kdo pro duševní poruchu v době jeho spáchání nemohl rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo své jednání ovládat.

- složka rozpoznávací
- složka ovládací

Jedná se o toliko nezaviněnou nepříčetnost.

Zaviněná nepříčetnost je trestná (srovnej kapitolu č. 21.6.3 u trestných činů).

20.2.4 Zánik odpovědnosti za přestupek

Odpovědnost za přestupek zaniká:

- a) uplynutím promlčecí doby,
- b) smrtí fyzické osoby,
- c) zánikem právnické osoby, nemá-li právního nástupce, nebo
- d) vyhlášením amnestie.

Zákon o přestupcích rozlišuje délku promlčecí doby podle závažnosti přestupku. Obecně promlčecí doba činí 1 rok a jde-li o přestupek, za který zákon stanoví sazbu pokuty, jejíž horní hranice je alespoň 100.000 Kč, činí promlčecí doba 3 roky.

- **Okamžik počátku běhu promlčecí doby**: dnem následujícím po dni spáchání přestupku (přestupek je spáchán v okamžiku, kdy došlo k ukončení jednání, resp. kdy nastal účinek přestupku).
- **Stavění promlčecí doby**: do promlčecí doby se nezapočítává např. doba:
 - po kterou se pro tentýž skutek vedlo trestní řízení.
- **Přerušení promlčecí doby**: promlčecí doba se přerušuje a promlčecí doba počíná běžet znova:
 - oznámením o zahájení řízení o přestupku,
 - vydáním rozhodnutí, jímž je obviněný uznán vinným,
 - vydáním rozhodnutí o schválení dohody o narovnání.
- Byla-li promlčecí doba přerušena, odpovědnost za přestupek zaniká nejpozději 3 roky od jeho spáchání; jde-li o přestupek, za který zákon stanoví sazbu pokuty, jejíž horní hranice je alespoň 100.000 Kč, odpovědnost za přestupek zaniká nejpozději 5 let od jeho spáchání.

20.3 Skutková podstata přestupku

Mezi znaky skutkové podstaty přestupku řadíme (stejně jako u trestného činu):

- Objekt – zájem chráněný zákonem
- Objektivní stránku – jednání, následek a příčinný vztah mezi nimi
- Subjekt – pachatel přestupku
- Subjektivní stránku – zavinění (úmysl a nedbalost)

20.3.1 Objekt přestupku

Objektem se rozumí zájmy (hodnoty), které zákony, v nichž nacházíme skutkové podstaty přestupků, chrání. Skutkové podstaty přestupků nenalezneme jenom v zákonu č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, nýbrž v mnoha dalších (např. zákon na ochranu zvířat proti týrání, celní zákon, lesní zákon, zákon o myslivosti, zákon o užívání státních symbolů ČR, Zákon o rybářství nebo zákon o silničním provozu). Objekt tradičně rozdělujeme na objekt obecný, druhový a individuální.

Objekt obecný (rodový)

Zájmy, které jsou chráněny zákony v tom nejobecnějším smyslu (ochrana základních práv a svobod, ochrana proti jakémukoliv protiprávnímu jednání – výjimkou tvoří závazky z protiprávních jednání a trestné činy).

Objekt druhový (skupinový)

Objektem druhovým rozumíme souhrn určitých podobných rysů přestupků (přestupky proti veřejnému pořádku, přestupky proti majetku, přestupky na úseku podnikání, přestupky proti občanskému soužití, dopravní přestupky, celní přestupky apod.).

Objekt individuální

Objektem individuálním je konkrétní chráněný zájem (tak např. individuálním objektem krádeže je ochrana cizího majetku. Zájem, aby nebyl rušen noční klid, zájem na tom, aby řidiči netelefonovali za jízdy apod.).

20.3.2 Objektivní stránka přestupku

Jednání

Jednání je projev vůle ve vnějším světě. Jednání může spočívat buď v konání (komisivní) nebo v opomenutí (omisivní).

Následek

Následkem se rozumí porušení nebo ohrožení objektu (zájmu, hodnotě, které chrání zákon).

Příčinný vztah (kauzální nexus)

Je vztah mezi jednáním a následkem, který musí být krytý zaviněním, alespoň v hrubých rysech.

Fakultativní znaky objektivní stránky:

- Místo (v lese, v zoologické zahradě)
- Čas (v nočních hodinách)
- Způsob spáchání (nešetrně)
- Účinek (změna na hmotném předmětu útoku)

20.3.3 Subjekt přestupku

Subjektem přestupku se rozumí **fyzická osoba**, která naplnila všechny jeho znaky (obecné znaky, znaky skutkové podstaty, protiprávnost a společenská škodlivost):

- 15 let
- Zvláštní kategorii tvoří mladiství (15-18 let) – přihlíží se k jejím zájmům, mají nižší rozumovou a mravní vyspělost apod.
- Zákon o přestupcích nově zná i pojem účastenství nebo spolupachatelství.

V některých případech se vyžaduje, aby pachatel přestupku měl určitou vlastnost, postavení nebo způsobilost (učitel autoškoly, zákonný zástupce dítěte apod.) – podobné jako u trestního práva srov. kapitulu č. 21.7.4.

Vzhledem k tomu, že přestupku se nově může dopustit i právnická osoba, tak **právnická osoba** je pachatelem, jestliže k naplnění znaků přestupku došlo jednáním fyzické osoby, která se za účelem posuzování odpovědnosti právnické osoby za přestupek považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě a která porušila právní povinnost uloženou právnické osobě, a to při činnosti právnické osoby, v přímé souvislosti s činností právnické osoby nebo ku prospěchu právnické osoby nebo v jejím zájmu (takovou to osobou může být např. statutární orgán, člen statutárního orgánu nebo i zaměstnanec); za porušení právní povinnosti uložené právnické osobě se považuje též porušení právní povinnosti uložené organizační složce nebo jinému útvaru, který je součástí právnické osoby.

20.3.4 Subjektivní stránka přestupku

Subjektivní stránkou přestupku se rozumí vnitřní vztah pachatele k zamýšlenému následku. Zavinění se tradičně člení na úmyslné a nedbalostní. K odpovědnosti za přestupek postačí zavinění z nedbalosti, nestanoví-li zákon výslovně, že je třeba úmyslného zavinění. Výše uvedené se uplatní toliko u fyzických osob, neboť z povahy věci nemůže mít právnická osoba vnitřní vztah k zamýšlenému následku. Tento problém je u právnických osob vyřešen tak, že právnické osobě se přičítá jednání fyzické osoby (viz výše).

Úmysl

Přímý (dolus directus) – chtěl svým jednáním porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem.

Nepřímý (dolus eventualis) - věděl, že svým jednáním může ohrozit zájem chráněný zákonem, a pro případ, že jej poruší nebo ohrozí, byl s tím srozuměn.

Nedbalost

Vědomá (culpa lata) - věděl, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že tento zájem neporuší nebo neohrozí.

Nevědomá (culpa levis) - nevěděl, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem, ač to vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

20.4 Sankce a ochranná opatření

Za přestupek lze udělit tyto správní tresty:

- a) napomenutí
- b) pokuta
- c) zákaz činnosti (lze uložit tam, kde je to výslovně stanoveno – max. 3 roky, nestanoví-li zákon vyšší dobu)
- d) propadnutí věci nebo náhradní hodnoty
- e) zveřejnění rozhodnutí o přestupku (ve veřejném sdělovacím prostředku na náklady obviněného)

Správní trest lze uložit samostatně nebo spolu s jinými správními tresty; napomenutí nelze uložit spolu s pokutou.

Ukládání sankcí

Při určení druhu sankce a její výměry se přihlíží např. k povaze závažnosti přestupku, k způsobu jeho spáchání a jeho následkům, k okolnostem, za nichž byl spáchán, k míře zavinění, k pohnutkám, k osobě pachatele či k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem.

Druhy ochranných opatření:

- a) omezující opatření
- b) zabránění věci nebo náhradní hodnoty

20.4.1 Pokuta

- ✓ **Pokutu** lze uložit do 1.000 Kč, nestanoví-li zákon vyšší pokutu (pokuta je splatná do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o přestupku).
- ✓ V **příkazním řízení** maximálně do 10.000 Kč (viz kapitola 20.6).

U mladistvých:

Horní hranice pokuty se u mladistvých snižuje na polovinu, přičemž však nesmí být vyšší než 5.000 Kč; to neplatí, je-li mladistvý podnikající fyzickou osobou.

20.4.2 Zákaz činnosti

Zakázat lze činnost, ke které je třeba veřejnoprávního oprávnění nebo kterou pachatel vykonává v pracovním nebo jiném obdobném poměru, došlo-li k přestupku při výkonu této činnosti nebo v přímé souvislosti s ní. Zákaz činnosti lze uložit jen tehdy, je-li to stanoveno zákonem, a nejvýše na dobu tam stanovenou. Není-li doba zákazu činnosti stanovena, lze zákaz činnosti uložit nejdéle na 3 roky. Do doby zákazu činnosti se započítává doba, po kterou pachatel na základě úředního opatření

učiněného v souvislosti s projednávaným přestupkem již nesměl tuto činnost vykonávat. Zakázat nelze takovou činnost, jejíž výkon zákon ukládá.

20.4.3 Propadnutí věci a její náhradní hodnoty

Propadnutí věci je druh sankce spočívající v propadnutí movité věci do vlastnictví státu.

Propadnutí věci lze uložit jen, jde-li o věc, která náleží pachateli a:

- a) která byla ke spáchání přestupku užita nebo určena,
- b) kterou pachatel získal přestupkem nebo jako odměnu za něj, nebo
- c) kterou pachatel, byť i jen zčásti, nabyt za věc uvedenou pod písmenem b), pokud hodnota věci uvedené pod písm. b) není ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná.

Jestliže pachatel věc, která by mohla být prohlášena za propadlou, před uložením propadnutí věci zničí, poškodí, zcizí, zatají, učiní neupotřebitelnou nebo zůžitkuje, nebo jestliže jinak propadnutí takové věci zmaří, může mu být uloženo **propadnutí náhradní hodnoty** až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci.

20.4.4 Ochranná opatření – omezující opatření

Omezující opatření spočívá v zákazu navštěvovat určená veřejně přístupná místa nebo místa, kde se konají veřejné sportovní, kulturní nebo jiné společenské akce, popřípadě v povinnosti zdržet se styku s určitou osobou nebo vymezeným okruhem osob nebo v povinnosti podrobit se vhodnému programu pro zvládnání agrese nebo násilného chování.

20.4.5 Ochranná opatření – zabránění věci

Zabránění věci je ochranné opatření, které lze uložit subsidiárně (tehdy, nejde-li uložit propadnutí věci). Věc se zabírá, jestliže:

- a) do 60 dnů ode dne, kdy přestupek vyšel najevo, se nezjistí skutečnosti odůvodňující zahájení řízení o přestupku proti určité osobě,
 - b) náleží pachateli, proti němuž nelze vést řízení o přestupku nebo jemuž za přestupek nelze uložit správní trest,
 - c) náleží pachateli, u něhož bylo od uložení správního trestu za přestupek upuštěno nebo podmíněně upuštěno,
 - d) nenáleží pachateli nebo mu nenáleží zcela, nebo
 - e) vlastník věci není znám,
- a jestliže to vyžaduje bezpečnost osob nebo majetku anebo jiný obdobný obecný zájem.

20.5 Řízení o přestupcích

Nestanoví-li zákon jinak, je správním orgánem příslušným k řízení obecní úřad obce s rozšířenou působností. Obecní úřad je příslušný k řízení o přestupcích:

- a) proti pořádku v územní samosprávě,
- b) proti veřejnému pořádku,
- c) proti občanskému soužití a
- d) proti majetku.

Starosta může zřizovat jako zvláštní orgány obce **komise pro projednávání přestupků** (dále jen „komise“). Komise může projednávat přestupky proti pořádku ve státní správě, přestupky proti pořádku v územní samosprávě, přestupky proti veřejnému pořádku, přestupky proti občanskému soužití, přestupky proti majetku a přestupky, o kterých to stanoví jiný zákon. Při zřízení komise starosta určí, které přestupky komise projednává namísto obecního úřadu. Komise musí mít lichý počet členů.

- Účastníkem řízení je obviněný, popř. poškozený a vlastník věci (v případě zabránění věci).
- Podezřelý z přestupku se stává obviněným, jakmile vůči němu správní orgán učiní první úkon v řízení.
- Správní orgán může nařídit ústní jednání (vždy na požádání obviněného, je-li to nezbytné k uplatnění jeho práv).
- Správní orgán nařídí ústní jednání i bez požádání obviněného, je-li to nezbytné pro zjištění stavu věci. Správní orgán prvního stupně nařídí ústní jednání i bez požádání obviněného, je-li obviněným mladistvý.
- Pokud nelze rozhodnutí vydat bezodkladně, vydá je správní orgán nejpozději do 60 dnů ode dne zahájení řízení.

- Proti rozhodnutí o přestupku, kterým byla vyslovena vina, je možné podat odvolání, a to do 15 dnů, ode dne doručení rozhodnutí o přestupku).

20.6 Příkazní řízení

Správní orgán může o přestupku rozhodnout **příkazem**. Příkazem lze uložit správní trest napomenutí, pokuty, zákazu činnosti, nebo propadnutí věci nebo náhradní hodnoty. Příkazem nelze rozhodnout:

- a) v řízení zahájeném se souhlasem osoby přímo postižené spácháním přestupku,
- b) o nároku na náhradu škody nebo nároku na vydání bezdůvodného obohacení, nebo
- c) má-li být uložen správní trest mladistvému, vyjma správního trestu pokuty ukládaného příkazem na místě, nebo osobě s omezenou svéprávností.

Pokud byl proti příkazu podán odpor, nelze obviněnému v řízení uložit jiný druh správního trestu s výjimkou napomenutí nebo vyšší výměry správního trestu, než mu byly uloženy příkazem; to neplatí, pokud správní orgán v řízení změnil právní kvalifikaci skutku.

Správní orgán může příkazem na místě uložit pouze napomenutí nebo pokutu, pokud obviněný nebo osoba jednající za obviněného, který je právnickou nebo podnikající fyzickou osobou, souhlasí se zjištěným stavem věci, s právní kvalifikací skutku, s uložením pokuty a její výší a s vydáním příkazového bloku. Příkazem na místě lze uložit pokutu nejvýše 10 000 Kč. Mladistvému obviněnému lze příkazem na místě uložit pokutu nejvýše 2 500 Kč; to neplatí, je-li mladistvý podnikající fyzickou osobou.

Je-li příkazem na místě ukládána pokuta nebo peněžitá záruka za splnění povinnosti, obdrží obviněný příkazový blok. Podpisem příkazového bloku obviněným se příkaz na místě stává pravomocným a vykonatelným rozhodnutím. Nemůže-li obviněný peněžitou povinnost na místě splnit, vydá se mu příkazový blok na peněžitou povinnost na místě nezaplacenou s poučením o způsobu zaplacení, o lhůtě splatnosti a o následcích nezaplacení.

21. KAPITOLA

Trestní právo hmotné I: Pojem, zásady a prameny trestního práva hmotného. Trestný čin a jeho znaky. Skutková podstata trestného činu, dělení, povinné a nepovinné znaky.

Klíčové pojmy

účel trestního práva	trestní zákon	nepříčetnost	účinek
funkce trestního práva	pojem trestného činu	skutková podstata TČ	zavinění
zásady trestního práva	pojmové znaky TČ	objekt TČ	omyl

Osnova výkladu

- 21.1 Pojem, účel a funkce trestního práva
- 21.2 Základní zásady trestního práva
- 21.3 Prameny trestního práva
- 21.4 Pojem trestného činu
- 21.5 Druhy trestných činů a třídění trestných činů
- 21.6 Pojmové znaky trestného činu - obecné znaky
- 21.7 Pojmové znaky trestného činu - skutková podstata trestného činu

21.1 Pojem, účel a funkce trestního práva

21.1.2 Pojem trestního práva

Trestní právo je odvětvím práva veřejného (o rozdílu mezi právem veřejným a soukromým viz kapitola č. 6). Trestní právo je hmotné a procesní. Obě dvě odvětví tohoto práva jsou úzce a nerozlučně spjata. Trestní právo hmotné upravuje podmínky trestní odpovědnosti, sankce, které lze uložit za spáchané protiprávní činy (trestný čin, provinění) a také konkrétní znaky skutkové podstaty trestných činů. Trestní právo procesní upravuje postup orgánů činných v trestním řízení (realizace práva hmotného).

Trestní právo hmotné chrání oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky.⁵⁷ Trestní právo chrání ty nejdůležitější zájmy (hodnoty, objekty) před trestnými činy, které jsou taxativně (nullum crimen sine lege - jen zákon stanoví, které jednání je trestné) vymezeny ve zvláštní části trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.).

21.1.3 Účel a funkce trestního práva

Účelem trestního práva je ochrana společnosti před protiprávními činy. V trestním právu rozlišujeme 4 základní funkce, které by měly naplňovat účel trestního práva.

- 1) Ochranná funkce - ochrana společnosti před kriminalitou
- 2) Preventivní funkce - generální a individuální prevence před kriminalitou
- 3) Represivní funkce - působení na pachatele trestného činu – reintegrace
- 4) Regulativní funkce - co nejpřesnější vymezení podmínek trestní odpovědnosti – právní jistota

A. Ochranná funkce

Jak už bylo řečeno výše, trestní právo chrání ty nejdůležitější zájmy společnosti a nastupuje tam, kde ostatní prostředky práva jsou zjevně neúčinné (projev zásady ultima ratio – prostředek poslední instance). Právními statky, které trestní právo chrání, jsou např. život, zdraví, svoboda, majetek, čest, důstojnost a ústavní zřízení republiky.

⁵⁷ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 19.

B. Preventivní funkce

Funkci preventivní lze rozdělit podle toho, zda působí na potencionální pachatele trestných činů (generální prevence), nebo která působí na konkrétního pachatele trestného činu (individuální prevence). Tato funkce je velmi důležitá proto, abychom předcházeli trestné činnosti výchovnými prostředky (škola apod.), hrozbou odnětím svobody či individuálním působením na pachatele (zejména pokusem k jeho **reintegraci** – znovu začlenění se do společnosti, aby vedl řádný život).

C. Represivní funkce

Represivní funkce je úzce spjatá s individuální prevencí. Účelem této funkce je:

- a) ochrana společnosti před pachateli trestných činů,
- b) zabránit odsouzenému v dalším páchaní trestné činnosti,
- c) vychovávat odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život (reintegrace).

D. Regulativní funkce

Regulativní funkce zase souvisí se zásadou nullum crimen sine lege certa, ve které se požaduje, aby podmínky trestní odpovědnosti byly co nejvíce určité, nejpřesněji vymezené a pro společnost srozumitelné.

21.2 Základní zásady trestního práva hmotného

Zásadami rozumíme určité právní principy (vůdčí právní ideje), na kterých je založeno trestní právo hmotné. Základními zásadami trestního práva hmotného jsou:

1. Nullum crimen sine lege

- praevia
- stricta
- scripta
- certa

2. Zásada subsidiarity trestní represe

3. Zásada humanismu

4. Zásada souběžné nezávislosti trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob

5. Zásada odpovědnosti za zavinění

21.2.1 Nullum crimen sine lege

Základní zásada trestního práva „*není trestného činu bez zákona*“ je projevem fungování právního státu. Toto pravidlo je uvedeno také v Listině základních práv a svobod (čl. 39 „*Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.*“). Zásadu nullum crimen sine lege rozdělujeme do 4 subkategorií, resp. se projevuje ve 4 aspektech:

A. Nullum crimen sine lege praevia - Tato zásada nám stanovuje tzv. zákaz retroaktivity, tj. zpětného působení trestního zákona. Ovšem toto pravidlo neplatí absolutně, neboť jestliže byl trestný čin spáchán (dokonán) za účinnosti předchozího trestního zákoníku (140/1961 Sb.) a trestní sazba nového zákona je pro pachatele příznivější, použije se zákona pozdějšího (40/2009 Sb.).

B. Nullum crimen sine lege stricta - Zásada zákazu analogie v neprospěch pachatele znamená, že nelze rozšiřovat podmínky trestní odpovědnosti v neprospěch pachatele. V trestním právu procesním je analogie obecně přípustná, pokud to povaha ustanovení trestního řádu umožňuje (ale např. nelze analogicky rozšiřovat důvody vazby).

C. Nullum crimen sine lege skripta - Z této zásady vyplývá požadavek, že formálním pramenem trestního práva je pouze právo psané, tj. trestní zákoník, zákon o soudnictví ve věcech mládeže, trestní řád, zákon o výkonu trestu odnětí svobody, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim a další.

D. Nullum crimen sine lege certa - Jak už bylo řečeno, požadavek určitosti, srozumitelnosti, dostupnosti trestněprávních norem je předpokladem právního státu – regulativní funkce trestního práva.

21.2.2 Zásada subsidiarity trestní represe (korektiv hmotněprávní)

V § 12 odst. 2 TZ můžeme nalézt účel této zásady: „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“

Významná zásada trestního práva, která změkčuje formální pojetí trestného činu (hovoříme o materiálním korektivu formálního pojetí trestného činu)

1. Příklad společensky škodlivý

Je potřeba se zkoumat, jakou intenzitou byla naplněna skutková podstata trestného činu, zejména tedy následek (např. ne každé poškození cizí věci musí do důsledku znamenat spáchání trestného činu podle § 228 TZ).

2. Nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu

Např. jestli toto protiprávní jednání nelze vyřešit jinými právními prostředky zejm. žalobou v občanskoprávním řízení nebo řízením přestupkovým (srov. „*ultima ratio*“ – kapitola 21.1.3 – ochranná funkce).

21.2.3 Zásada humanismu

V širším smyslu tato zásada chrání i oběti trestných činů a zejm. humanitní hodnoty společnosti (zejm. život, zdraví, mír, lidskost).

21.2.4 Zásada přičitatelnosti

V souvislosti s účinností (1. ledna 2012) zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, vznikla nová zásada, která vkládá do trestního práva nový princip. U právnických osob platí princip **přičitatelnosti** = „*trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak statutární orgán, ten, kdo vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, ten kdo vykonává rozhodující vliv na řízení právnické osoby a zaměstnanec při plnění pracovních úkolů*.“

S tím také souvisí **zásada souběžné nezávislosti trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob**, kdy za jeden a týž skutek může být odpovědná jak fyzická, tak právnická osoba. Ovšem za předpokladu, kdy takové jednání fyzické osoby je přičitatelné osobě právnické. Trestní odpovědnost právnické osoby přechází na jejího právního nástupce (obdobně jako u přestupkového práva).

21.2.5 Zásada odpovědnosti za zavinění

Zásada, která platí u fyzických osob (u právnických osob nahrazuje odpovědnost za zavinění princip přičitatelnosti). V § 13 odst. 2 TZ je upraveno, že k trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba zavinění. Neprokáže-li se zavinění, nemůže být osoba trestně odpovědná. Jedná se o typový znak trestného činu – subjektivní stránka (viz dále).

21.3 Prameny trestního práva

Pramenem se rozumí zdroj poznání, ze kterého poznáváme trestní právo. Prameny trestního práva rozlišujeme na **materiální** (důvody, které zákonodárce vedly ke vzniku dané právní úpravy; společenská situace v republice; kvantita kriminality apod.) a **formální** (normativní právní akty a normativní smlouvy).

Formálními prameny trestního práva jsou:

- Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.)
- Zákon o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb.)
- Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (zákon č. 418/2011 Sb.)
- Trestní řád (zákon č. 141/1961 Sb.)
- Zákon o obětech trestných činů (105/2013 Sb.)
- Zákon o výkonu trestu odnětí svobody (zákon č. 169/1999 Sb.)
- Zákon o soudní rehabilitaci (zákon č. 119/1990 Sb.)
- Rozhodnutí Ústavního soudu, kterým se ruší právní předpis nebo jeho část
- Ústava (1/1993 Sb.)

- Listina (právo na spravedlivý proces, nullum crimen sine lege a další) – (zákon č. 2/1993 Sb.)
- Amnestijní rozhodnutí prezidenta republiky
- Mezinárodní smlouvy podle čl. 10 Ústavy
- Evropské předpisy (nařízení, směrnice)

21.4 Pojem trestného činu

§ 13 odst. 1 TZ stanovuje, co se rozumí pod pojmem trestný čin: protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.

Pojmové znaky trestného činu:

- 1) **Protiprávnost** je rozpor s právní normou v rámci celého právního řádu. Trestný čin (provinění) je vždy jednáním, které je nedovolené.
 - 2) **Typové znaky trestného činu** (znaky skutkové podstaty trestného činu)
 - 3) **Obecné znaky** (věk, přičetnost; rozumová a mravní vyspělost u mladistvých)
- Vedle toho materiální znak – společenská škodlivost (viz výše).

Podle § 111 TZ se rozumí trestným činem také příprava, pokus a účastenství.

21.5 Druhy trestných činů a třídění trestných činů

21.5.1 Druhy trestných činů

Trestné činy můžeme dělit podle mnoha kritérií. Mezi základní kritérium třídění TČ patří jeho závažnost. Podle § 14 TZ dělíme trestné činy podle závažnosti na **přečiny a zločiny**. V právní teorii mluvíme o tzv. bipartici trestných činů, přičemž pod pojmem „zločin“, řadíme ještě jednu subkategorii – zvlášť závažný zločin.

- ✓ **Přečin** – všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.
- ✓ **Zločin** – úmyslné trestné činy, které nejsou přečiny, a na které zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí do deseti let.
- ✓ **Zvlášť závažné zločiny** – úmyslné trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let (včetně). Mezi zvlášť závažné zločiny patří také trestné činy, za niž lze uložit výjimečný trest (20 - 30 let nebo doživotí).

21.5.2 Třídění trestných činů

Je známo mnoho způsobů, jak třídit trestné činy, tady jsou některé z nich:

- dle způsobu jednání – konání (komisivní), opomenutí (omisivní)
- dle formy zavinění – úmyslné (vražda), nedbalostní (usmrcení z nedbalosti)
- dle vývojových stadií – trestný čin spáchaný ve fázi přípravy, pokusu a dokonaný trestný čin
- dle druhu následku – ohrožovací (nebezpečné vyhrožování), poruchové (ubližení na zdraví)
- dle časového hlediska – pokračování v TČ, hromadné, trvající
- dle možného účinku – formální (pomluva) a materiální (výsledné - krádež)

21.6 Pojmové znaky – obecné znaky

Mezi obecné znaky trestného činu patří:

- a) věk
- b) přičetnost
- c) rozumová a mravní vyspělost (u mladistvých)

21.6.1 Věk

Podle § 25 TZ: „Kdo v době spáchání činu nedovršil **patnáctý rok** svého věku, není trestně odpovědný.“ Protiprávní čin spáchaný osobou mladší patnácti let se nazývá **čin jinak trestný**.

Protiprávní čin spáchaný osobou starší patnácti let a mladší osmnácti let se nazývá **provinění**.

- 0-15 let – čin jinak trestný
- 15-18 let – provinění
- 18 let a starší – trestný čin

Trestní odpovědnost počíná dnem následujícím po dni, kdy osoba dovršila 15 let (§ 139 TZ – počítání lhůt).

21.6.2 Příčetnost – nezaviněná

Podle § 26 TZ: „Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl **rozpoznat** jeho protiprávnost nebo **ovládat** své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“ Trestní právo nezkoumá duševní poruchu jako indispozici osoby, nýbrž to, zdali tato duševní porucha měla vliv na spáchání trestného činu. Nepříčetnost je otázkou právní, nikoli medicínskou. Nicméně zkoumání duševní poruchy, která mohla mít za následek vyabsentování jedné ze složek příčetnosti posuzuje znalec z oboru psychiatrie. Soud není znaleckým posudkem vázán.

21.6.3 Příčetnost – zaviněná

Ne každá nepřítetnost má za následek trestní neodpovědnost. Známé tři situace, kdy pachatel spáchá trestný čin pod vlivem návykové látky (nebo jiným způsobem), a tím se přivede do stavu nepřítetnosti:

- 1) Actio libera in causa dolosa - „napítí se na kuráž“ – plná trestní odpovědnost za úmyslný trestný čin.
- 2) Actio libera in causa culposa - plná odpovědnost za nedbalostní trestný čin.
- 3) Trestný čin opilství § 360 TZ – pachatel se uvede do stavu nepřítetnosti (zavinění), a v tom stavu spáchá trestný čin – odpovědnost pouze za spáchání trestného činu opilství.⁵⁸

- 1) **Actio libera in causa dolosa** – pachatel se dostane do stavu nepřítetnosti požitím velkého množství alkoholu jen proto, aby v tomto stavu dokázal zavraždit svou družku. Bude odpovědný za trestný čin vraždy.
- 2) **Actio libera in causa culposa** – pachatel přijede do restauračního zařízení vozidlem (ač ví, že domů se vzhledem k nedostupnosti MHD dostane pouze tímto vozidlem). V restauraci potká kamaráda, který oslavoval narození svého dítěte. Pachatel se nenechal dlouho přemlouvat a opil se do stavu nepřítetnosti. V okamžiku, kdy provozní restaurace zavírá restauraci, nastoupí nepřítetný pachatel do svého vozidla a cestou domů srazí cyklistu, který jel zrovna do práce na ranní směnu. Poškozený cyklista utrpěl zranění neslučitelná se životem. V tomto případě bude pachatel trestně odpovědný za nedbalostní usmrcení v jednočinném souběhu s trestným činem ohrožování pod vlivem návykové látky, byť byl v době spáchání trestných činů nepřítetný.
- 3) **Trestný čin opilství** – pachatel se dostal do stavu nepřítetnosti požitím velkého množství alkoholu, a v tomto stavu pojal myšlenku ublížit dvěma osobám na zdraví a poškodit majetek v hodnotě 80.000 Kč. Pachatel bude odpovědný pouze za trestný čin opilství.

21.6.4 Rozumová a mravní vyspělost (u mladistvých)

§ 5 odst. 1. zákona o soudnictví ve věcech mládeže: „Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl **rozpoznat** jeho protiprávnost nebo **ovládat** své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“

Absence rozumové a mravní vyspělosti dokazují: znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii.

21.7 Pojmové znaky trestného činu - skutková podstata trestného činu

Jde o souhrn typových znaků trestných činů – souhrn objektivních a subjektivních znaků, které odlišují jednotlivé trestné činy. Obecné znaky najdeme v obecné části trestního zákoníku, naopak typové znaky najdeme ve zvláštní části trestního zákoníku. Každý trestný čin má tyto znaky jiné, a tím se odlišují navzájem.

Znaky skutkové podstaty trestného činu (typové znaky) rozdělujeme na **obligatorní**, tj. povinné (které musí mít každá skutková podstata) a **fakultativní**, tj. nepovinné (vyskytují se jen u některých skutkových podstat).

Mezi obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu patří:

1) objekt

⁵⁸ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 211-215.

- 2) objektivní stránka
- 3) subjekt
- 4) subjektivní stránka

Mezi fakultativní znaky skutkové podstaty trestného činu patří:

- 1) **Místo spáchání** – (např. místo veřejnosti přístupné – výtržnictví)
- 2) **Doba spáchání** – (např. za ozbrojeného konfliktu, za válečného stavu)
- 3) **Způsob provedení** – (např. zvlášť trýznivým způsobem – vražda)
- 4) **Hmotný předmět útoku** – (např. dítě, úřední osoba, svědek nebo věc)
- 5) **Účinek** – účinek nemůže nastat u trestných činů ohrožujících
- 6) **Prostředek k spáchání trestného činu** – (např. u vydírání pachatel spáchá trestný čin se zbraní)
- 7) **Pohnutka** – (např. u vraždy pro rasu, národnost, vyznání)

21.7.1 Třídění skutkových podstat

Stejně jako trestný čin můžeme třídit podle mnoha hledisek, u skutkových podstat tomu není jinak.

1) Dělení podle závažnosti na: privilegované, základní a kvalifikované skutkové podstaty:

A. Základní skutková podstata trestného činu

Základní skutková podstata uvádí znaky běžného typu trestného činu. Nejčastěji je vyjádřena v prvním odstavci paragrafu. Poznáme ji podle konstantní struktury začátku odstavce „Kdo“ nebo „stejně bude potrestán“. K zavinění u základních skutkových podstat je potřeba úmyslu, nestanoví-li se výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti (§ 13 odst. 2 TZ).

B. Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu

Obecně lze říci, že kvalifikovaná podstata = základní + zvlášť přitěžující okolnost, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby. Jedná se o jednání, která jsou závažnější než jednání, která jsou uvedena v základní skutkové podstatě. Nejčastěji je kvalifikovaná podstata uvedena v druhém odstavci, vyjádřená slovy „odnětím svobody“. K zavinění u kvalifikovaných skutkových podstat postačí nedbalost, nestanoví-li se výslovně, že je potřeba úmyslu (§ 17 TZ). Někdy však sama povaha okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby určuje, že je třeba úmyslného zavinění (např. se zbraní, jako člen organizované skupiny).

Privilegovaná skutková podstata trestného činu

A contrario privilegovanou podstatu trestného činu lze charakterizovat jako méně závažné jednání vůči základní skutkové podstatě. Výskyt privilegovaných skutkových podstat není příliš hojný, ale vyskytují se např. u vraždy novorozeného dítěte matkou (§ 142 TZ) vůči trestnému činu vraždy (§ 140 TZ), případně trestný čin zabití (§ 141 TZ) vůči vraždě (§ 140 TZ) je privilegovaný.

2) Podle struktury na jednoduché a složité:

A. Jednoduché neobsahují více znaků stejného druhu, např. § 140 odst. 1 TZ: „*Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*“

B. Složité skutkové podstaty vznikají spojením dvou a více skutkových podstat. Příkladem složité skutkové podstaty může být trestný čin loupeže podle § 173 odst. 1 TZ: „*Kdo proti jinému užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.*“ V rámci tohoto trestného činu došlo k spojení dvou objektů tj. svobody (*užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí*) a majetku (*v úmyslu zmocnit se cizí věci*).

21.7.2 Objekt trestného činu

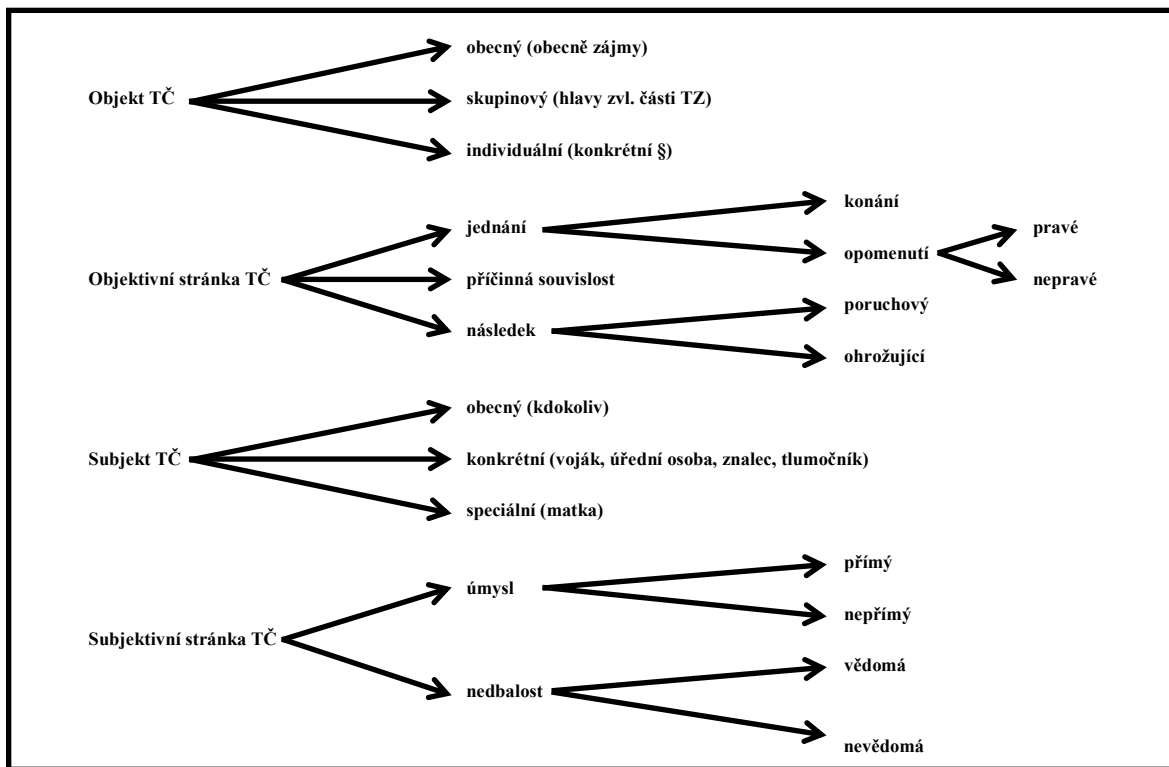
Objektem trestného činu rozumíme zájem chráněný trestním zákonem. Trestní zákoník chrání ty nejdůležitější zájmy jednotlivců (právnických a fyzických osob), zájmy společnosti, jakož i ústavní zřízení České republiky.

Mezi tyto zájmy patří zejména:

- život, zdraví, majetek, svoboda, důstojnost, čest, životní prostředí, demokracie nebo hospodářství

- Každý právní řád chrání společenské zájmy, zákonodárce potom vybírá ty zájmy, které považuje za nejzásadnější – jsou hodny ochrany ze strany trestního práva. Princip „ultima ratio“ – jiné právní prostředky jsou neúčinné.

§ 228 TZ (poškození cizí věci) – chráněným objektem je vlastnické právo k určité věci.
 § 173 TZ (loupež) – objektem je osobní svoboda a majetek.
 § 184 TZ (pomluva) – objektem je dobrá pověst, vážnost člověka.

Třídění objektu z hlediska stupně obecnosti:

- 1) **Obecný (rodový)** – není vymezen v trestním zákoníku; souhrn těch nejdůležitějších hodnot a zájmů, které jsou trestním právem chráněny = Oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti a ústavní zřízení ČR.
- 2) **Objekt druhový (skupinový)** – určitá skupina chráněných zájmů, které mají společné druhové rysy. Vymezeny jsou ve zvláštní části trestního zákoníku – 13 hlav.
 - Trestné činy proti životu a zdraví
 - Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství
 - Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti
 - Trestné činy proti rodině a dětem
 - Trestné činy proti majetku
 - Trestné činy hospodářské
 - Trestné činy obecně nebezpečné
 - Trestné činy proti životnímu prostředí
 - Trestné činy proti ČR, cizímu státu a mezinárodní organizaci
 - Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných
 - Trestné činy proti brannosti
 - Vojenské trestné činy
 - Trestné činy proti lidskosti, míru a válečné trestné činy
- 3) **Objekt individuální** – společenský vztah, zájem nebo hodnota, který je daný přímo ustanovením (např. ustanovení § 140 TZ – individuálním objektem je lidský život).

Skutková podstata trestného činu může mít jeden nebo více objektů:

Kumulativní objekty - § 173 TZ - pachatel musí svým jednáním porušit nebo ohrozit oba objekty zároveň (osobní svobodu a majetek).

Alternativní objekty – postačí, když zasáhne svým jednáním alespoň jeden z objektů (trestný čin vlastizrady - § 309 TZ).

Hmotný předmět útoku – fakultativní znak skutkové podstaty

- a) osoby (dítě mladší 15 let, úřední osoba apod.)
- b) věci

Změna na hmotném předmětu útoku se nazývá **účinkem**.

Př. Následkem trestného činu vraždy je porucha, účinkem je smrt a objektem je život pana konkrétní osoby.

Objektivní stránka charakterizuje vnější znaky trestného činu - projevení vůle pachatele a způsobený následek.

Mezi obligatorní znaky objektivní stránky patří:

- a) jednání
- b) následek
- c) příčinná souvislost (vztah mezi jednáním a následek)

Mezi fakultativní znaky objektivní stránky patří:

- a) Hmotný předmět útoku; účinek
- b) Místo spáchání trestného činu (plenění v prostoru válečných operací)
- c) Doba spáchání trestného činu (při porodu nebo bezprostředně poté)
- d) Použitý prostředek ke spáchání trestného činu
- e) Způsob spáchání trestného činu (surovým způsobem)

Jednání – jednáním rozumíme projev vůle ve vnějším světě.

- o Projev (vnější složka)
- o Vůle (vnitřní složka)

- ✓ Vis absoluta – pachatel násilím vede něčí ruku a někoho bodne; výroky pronesené ve spánku, projevy vůle v bezvědomí apod. – není považováno za jednání.
- ✓ Vis compulsiva – psychický nátlak je jednání; závazný rozkaz.

Konání (komisivní) - vůli řízený svalový pohyb zaměřený k určitému cíli.

Opomenutí (omisivní) - vůli řízené zdržení se takového pohybu.

Trestné činy čistě omisivní (pravé) - lze je spáchat pouze opomenutím; např. trestné činy neposkytnutí pomoci, neoznámení trestného činu, zanedbání povinné výživy. – pachatel nesplní obecnou povinnost konat. Formou jednání je toliko opomenutí.

Trestné činy omisivní (nepravé) – trestný čin lze spáchat konáním i opomenutím. Pachatel neporušuje obecnou povinnost konat, ale zvláštní povinnost konat - § 112 TZ (zákon nebo jiný právní předpis; úřední výrok; smlouva – třeba i ústně; případy ingerence – předchozího nebezpečného jednání; případy garance – osoba přebírá záruku za ochranu zájmů – slepec, vezmu ho přes přechod a pak ho nechám uprostřed cesty; nebo z jiných důvodů). Vždy je tady hmotný předmět útoku.

Odpovědnost u pravých omisivních deliktů – neodpovídá za následek, odpovídá za to, že neposkytl pomoc – nemají hmotný předmět útoku.

Odpovědnost u nepravých omisivních deliktů – odpovídá i za následek – mají hmotný předmět útoku.

Následek – následkem se rozumí porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem. Následek musí být kryt zaviněním – i opomenutí může být úmyslné i nedbalostní.

- Porucha – vražda
- Ohrožení – obecné ohrožení, ohrožení pod vlivem návykové látky

Hranice výše škody

- Škoda nikoli nepatrná – nejméně 5.000 Kč
- Škoda nikoli malá – nejméně 25.000 Kč
- Větší škoda – nejméně 50.000 Kč
- Značná škoda – nejméně 500.000 Kč
- Škoda velkého rozsahu – nejméně 5.000.000 Kč

Příčinný vztah (kauzální nexus) – je vztah mezi jednáním a následkem.

➤ **Příčina** je každý jev, bez něhož by jiný jev nenastal, resp. by nenastal takovým způsobem, jakým nastal.

A. Zásada umělé izolace jevu

Její podstata spočívá v tom, že my uměle izolujeme pouze trestněprávní relevantní příčiny a následky. Jednání pachatele popsané ve skutkové podstatě – následek, který je popsán ve skutkové podstatě.

B. Zásada gradace příčinné souvislosti

Těch zjištěných příčin, které vedly k následku, by mohlo být mnoho, my zjišťujeme ty okolnosti, které měly bezprostřední vliv na následek.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 39/80 – Příčinný vztah mezi jednáním pachatele je zachován i v případě, dojde-li při léčení poškozeného ke komplikacím, které mají za následek prodloužení doby léčení přesahující šest týdnů, a tím tedy překvalifikování jednání na těžké ublížení na zdraví.

21.7.4 Subjekt trestného činu

Subjektem trestného činu je jeho pachatel. Subjekt rozdělujeme na subjekt obecný (každý), konkrétní (úřední osoba, voják) a speciální (matka).

21.7.5 Subjektivní stránka

Objektivní stránka charakterizuje vnější znaky trestného činu, zatímco subjektivní stránka charakterizuje vnitřní vztah pachatele k trestnému činu.

Obligatorním znakem je zavinění.

Fakultativními znaky jsou pohnutka (motiv - rasa), cíl pachatele (záměr - v úmyslu získat majetkový prospěch).

➤ **Zavinění** - psychický stav člověka ke skutečnostem, jež zakládají trestný čin.⁵⁹

Formy zavinění

- a) Úmysl – přímý a nepřímý
- b) Nedbalost – vědomá a nevědomá

A. Přímý úmysl – chtěl svým jednáním porušit nebo ohrozit zájem chráněný trestním zákonem.

B. Nepřímý úmysl – věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím **srozuměn**.

- Pachatel nepočítá s žádnou konkrétní možností, která by zabránila následku.
- Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem.
- Smíření – případ pravé lhostejnosti – pachatel má kladný vztah k oběma možnostem (je mu to jedno).
- Vědění se nerovná srozumění.

Př. Pachatel přepadne nočního hlídače v úmyslu vykrást sklad lihovin. Sváže ho a do úst mu dá roubík. Hlídač se dusí a pachatel mu roubík v ústech ponechá. Následně hlídač zemře. Pachatel byl pro případ smrti poškozeného srozuměn.

A. Vědomá nedbalost - věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí.

- alkohol za volantem – spoléhám, že nehavaruji
- mikrospánek – podcením svou únavu

B. Nevědomá nedbalost - nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

⁵⁹ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 223.

Kritéria posuzování nedbalostního zavinění – objektivní a subjektivní

Abychom mohli říci, že pachatel jednal v nedbalosti, musí být splněny obě dvě kritéria:

1. Objektivní kritérium – obecná míra opatrnosti, v zásadě pro všechny je stejná. Pro některé osoby je tato míra vyšší (např. lékaři). Velice často objektivní kritérium poznáme v zákoně např. zákon o silničním provozu, někdy je tato míra upravena v kvazizákonech (lyžař – pravidla chování na sjezdovce).

2. Subjektivní kritérium – posuzujeme, jestli konkrétní pachatel v konkrétní situaci mohl míru opatrnosti zachovat – konkrétní vnější okolnosti. *Např. začínající řidič objektivně ještě není schopen důkladně zhodnotit, jakým způsobem se auto zachová na kluzké vozovce.*

Někdy je následek způsoben oběma stranami (typicky v případě dopravních nehod). Nicméně i tak platí, že spoluzavinění poškozeného nevylučuje trestní odpovědnost pachatele.

§ 16 odst. 2 TZ – hrubá nedbalost

- Nejedná se o třetí druh nedbalosti, ale o vyšší stupeň nedbalosti. Hrubá nedbalost může mít formu vědomosti i nevědomosti.
- Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.
- *Např. lidé, kteří v dopravní špičce pořádají závody apod.*
- Některé skutkové podstaty lze naplnit pouze hrubou nedbalostí (§ 221 TZ nebo § 303 TZ).⁶⁰

Forma bytí i z nedbalosti znamená, že zákon připouští obojí formu zavinění (úmysl nebo nedbalost). V konkrétním případě je však nutno vždy posoudit, v jaké formě zavinění byl trestný čin spáchán.

⁶⁰ § 221 TZ: Porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti; § 303 TZ: Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti.

22. KAPITOLA

Trestní právo hmotné III: Okolnosti vylučující protiprávnost

Klíčové pojmy

protiprávnost
krajní nouze
nutná obrana

svolení poškozeného
přípustné riziko
subsidiarita

omyl v OVP
proporcionalita
přiměřenost

rozdíl mezi KN a NO
exces krajní nouze
exces nutné obrany

Osnova výkladu

- 22.1 Obecně k okolnostem vylučujících protiprávnost
- 22.2 Krajní nouze
- 22.3 Nutná obrana
- 22.4 Srovnání krajní nouze a nutné obrany
- 22.5 Svolení poškozeného
- 22.6 Přípustné riziko
- 22.7 Oprávnění použití zbraně

22.1 Obecně k okolnostem vylučujících protiprávnost

K pochopení tohoto institutu je zapotřebí, abychom si připomněli, jaké známe pojmové znaky trestného činu. Pojmovými znaky tedy jsou:

- 1) Znaky skutkové podstaty trestného činu (= typové znaky; objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka)
- 2) Obecné znaky trestného činu (věk, přičetnost; u mladistvých rozumová a mravní vyspělost)
- 3) **Protiprávnost** (rozpor s právní normou v rámci celého právního řádu)
- 4) Společenská škodlivost (materiální znak)

Okolností vylučující protiprávnost je jednání, které by jinak vykazovalo známky trestného činu, ale trestným činem není, protože absentuje jeden z pojmových znaků trestného činu - protiprávnost. Z absence protiprávnosti dovozujeme, že tento čin je dovolený – chybí společenská škodlivost, ba naopak takový to čin je ve společnosti žádoucí. Okolnosti vylučující protiprávnost jsou takové okolnosti, které pachatele zbavují trestní odpovědnosti.

Je potřeba rozlišovat institut „okolnost vylučující protiprávnost“ a institut „zániku trestnosti“. V případě okolnosti vylučující protiprávnost se již od samého počátku nejedná o trestný čin, zatímco u zániku trestnosti trestný čin existoval, ale poté zanikla jeho trestnost (např. promlčením, účinnou lítostí, amnestií).

Výčet okolností vylučujících protiprávnost, který je uveden v obecné části trestního zákoníku, je demonstrativní.

Mezi okolnosti vylučující protiprávnost, které trestní zákon přímo neuvádí, patří:

- **výkon práv a plnění povinností** (nemůže být trestně odpovědný soudce, který pošle pachatele trestného činu vraždy do vězení a tam je pachateli omezena osobní svoboda; nebo např., když rodič dá dítěti „zaracha“.
- **výkon povolání** (lékař, status mlčenlivosti apod.)
- **výkon dovolené činnosti** (bojová umění)
- **beztrestnost agenta** (agent, který plní úkoly v rámci zákona o Policii ČR je beztrestný při účasti v organizované zločinecké skupině)

Mezi okolnosti vylučující protiprávnost, které zákon výslovně uvádí, patří:

- ✓ § 28 – Krajní nouze
- ✓ § 29 – Nutná obrana
- ✓ § 30 – Svolení poškozeného
- ✓ § 31 – Přípustné riziko
- ✓ § 32 – Oprávněné použití zbraně

22.2 Krajní nouze

22.2.1 Podmínky krajní nouze

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem. Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.

Znaky krajní nouze:

- Odvráceno je **nebezpečí** (nemusí mít původ v člověku – např. slunce - teplo).
- Které hrozí přímo **zájmu** chráněnému trestním zákonem (život, zdraví, majetek).
- Princip **subsidiarity** „o krajní nouzi nejde, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak.“
- Princip **proporcionality** „způsobený následek nesmí být stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil.“
- Ten, komu nebezpečí hrozilo, **neměl povinnost jej snášet**.
- Škoda může vzniknout **komukoliv**.

A. Nebezpečí, které přímo hrozí

Vývoj událostí rychle spěje k poruše nebo se vývoj událostí zastavil, ale stačí náhodný podnět a k poruše dojde. Zdrojem tohoto nebezpečí může být de facto cokoliv (přírodní živyl, člověk). Za nebezpečí se považuje také útok zvířete (nikoli však poštvaného).

Rozhodnutí Nejvyššieho súdu v Bratislave 7 Tz 9/87: Nebezpečenstvo, ktoré občan odvracia v krajnej núdzi, môže spočívať aj v útoku človeka. V takom prípade ide o krajinú núdzu, a nie o nutnú obranu vtedy, ak konaním inak trestným je spôsobená škoda inému než útočníkovi.

B. Zájem chráněný trestním zákonem

Těmito zájmy se rozumí zejm. život, zdraví, majetek apod.

C. Princip subsidiarity

Abychom mohli hovořit o tom, že jednání pachatele je v mezích krajní nouze, musel by nebezpečí odvrátit tím nejšetnějším způsobem (aby šetřil co nejvíce zájmy). Jestliže měl možnost nebezpečí odvrátit jinak a neučinil tak, překročil meze krajní nouze. Při posuzování, zdali pachatel činu jinak trestného mohl odvrátit nebezpečí jinak, musíme zkoumat okolnosti z pozice jednatelce (do jisté míry subjektivně).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu 19/68: Jede-li řidič motorového vozidla v podnapilém stavu vozidlem jenom proto, aby po dopravní nehodě zajistil lékařskou pomoc pro zraněného účastníka nehody, přichází v úvahu posuzování tohoto jednání z hlediska krajní nouze podle § 28 TZ.

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4. 9. 2012: Údajně naléhavou cestu k lékaři v odpoledních hodinách všedního dne nelze považovat za jednání v krajní nouzi, když Praha má velmi hustou síť městské hromadné dopravy, velmi dostupné taxislužby a v případě urgentního ohrožení života či zdraví je dostupnost lékařské záchranné služby v řádu několika málo minut.

D. Princip proporcionality - vztah škody z útoku hrozící a škody v obraně způsobené

U principu proporcionality srovnáváme případné následky nebezpečí, které hrozilo a následek, který je způsoben odvracením tohoto nebezpečí. Je třeba u každého případu zkoumat všechny okolnosti.

Př. „Mignonette case“ – hrozila smrt čtyř lidí, a proto, aby posádka lodi přežila, musela jednoho člověka zavraždit. Porovnáváme proporcionalitu zájmů - čtyři životy nebo jeden život? Záchrana jednoho zájmu, který je rovnocenný se zájmem druhým, je překročením principu proporcionality.

E. Pachatel neměl povinnost nebezpečí snášet

Určitá povolání jsou spojena s riziky a osoby, které toto povolání vykonávají, mají povinnost určité nebezpečí snášet (hasiči, lékaři).

F. Škoda může vzniknout komukoliv

Odvracet nebezpečí může **každý**, nejen ten, komu nebezpečí hrozí.

22.2.2 Excesy (vybočení z meze) krajní nouze

Intenzivní exces - nebyla splněna podmínka proporcionality - osoba způsobila stejně závažný nebo ještě závažnější následek než ten, který hrozil.

Extenzivní exces - osoba přistoupí k odvrácení nebezpečí ještě předtím, než nebezpečí začalo hrozit, nebo až poté, co nebezpečí pominulo.

- odpovědnost za trestný čin spáchaný překročením meze krajní nouze se posuzuje podle zavinění (úmysl, nedbalost), soud přihlídně k této skutečnosti v rámci určení druhu a výměře trestu – polehčující okolnost.

22.3 Nutná obrana

22.3.1 Podmínky nutné obrany

Dalším stěžejním institutem trestního práva je nutná obrana, která je upravena v § 29 TZ:

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Znaky nutné obrany:

- odvrácen je **přímo hrozící** nebo **trvajících útok**
- který útočí na **zájem** chráněný trestním zákonem
- neuplatní se zde princip subsidiarity
- neuplatní se zde princip proporcionality
- uplatní se princip **přiměřenosti**
- škoda (újma) vzniká **útočníkovi**

A. Přímo hrozící nebo trvajících útok

Útokem se myslí úmyslné protiprávní jednání člověka, nebezpečné pro společnost. Útok nemusí být nutně násilné povahy (kapsář mi bere peněženku z kapsy). Útok může být spáchan i opomenutím (někdo proti mé vůli setrvává v mém obydlí). Útokem se rozumí i útok poštvaného zvířete (zvíře je zde prostředkem útoku člověka). Útok nemusí být trestným činem, proto se nepožaduje, aby útočník byl starší 15let nebo aby v době útoku byl přičetný. Taký vyprovokovaný útok je útokem (s jistými výjimkami).

- Útok bezprostředně hrozí – nemusím čekat, až na mne útočník zaútočí, pokud je ze všech okolností zřejmé, že útok bude v několika málo okamžicích proveden.
- Útok trvajících - jsem okraden a vidím útočníka, jak utíká s lupem do bezpečí, já za ním mohu utíkat a zasáhnout v rámci nutné obrany.
- Zpravidla je dáno, že čím více je útočníků, tím razantněji může obránce zasáhnout.

B. Zájem chráněný trestním zákonem

Těmito zájmy jsou zejm. život, zdraví, majetek apod.

C. Nevyžaduje se podmínka subsidiarity

Podmínka subsidiarity u nutné obrany neplatí, protože kdyby platila, tak jedinou možnou obranou je útěk.

D. Nevyžaduje se podmínka proporcionality

Podmínka proporcionality nemusí být splněna, protože obránce musí vynaložit účinnější prostředek k obraně, než má útočník k útoku.

E. Princip přiměřenosti - vztah intenzity útoku a obrany

Odvrácení útoku nesmí být bezbřehý, tzn., že obrana nesmí být „zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“ *Př. útočník se vloupe do kurníku, aby odcizil všechny vajíčka, přičemž obránce mu zasadí pět ran motykou do hlavy.*

F. Škoda vzniká útočníkovi

Odvracet útok může obránce pouze proti útočníkovi. Nutnou obranu může provést kdokoli (**pomoc v nutné obraně**).

Preventivní nutná obrana

O preventivní nutnou obranu se jedná tehdy, instaluje-li osoba technické nebo jiné zařízení pro překonání útoku v budoucnu. Jedná se o různé samostřily, výbušné nástrahové systémy, nebezpečná zvířata či elektrické ploty. Obrana těmito prostředky je přípustná, jsou-li splněny podmínky nutné obrany. Pokud by tyto podmínky splněny nebyly, v úvahu by přicházela odpovědnost zpravidla za nedbalostní poruchový trestný čin (usmrcení z nedbalosti, těžké ublížení na zdraví z nedbalosti apod.). Příprava je irelevantní, neboť se jedná o nedbalostní trestné činy.⁶¹

Stanovisko Nejvyššího soudu 12/10: Instalace a použití automatického obranného zařízení, jehož účelem je odvrátit možný nebo předpokládaný budoucí útok na zájem chráněný trestním zákonem na určitém místě bez součinnosti obránce (např. nástražné systémy, samostřily, zapojení elektrického proudu do mříží či kovového oplocení nemovitosti), samo o sobě nevylučuje naplnění podmínek nutné obrany podle § 29 TZ.

K tomu, aby byly splněny podmínky nutné obrany v případě použití automatického obranného zařízení zejména v podobě nástražného systému, který se automaticky uvede v činnost po vniknutí útočníka do chráněného objektu, musí být zabezpečeno, aby se aktivovalo jen proti přímo hrozícímu či trvajícím útoku na zájem chráněný trestním zákonem a aby jeho účinnost nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Při zaviněném nedodržení podmínek nutné obrany tím, kdo jej instaloval a odpovídá za jeho provoz, přichází v úvahu jeho odpovědnost za trestný čin spáchaný zpravidla z nedbalosti (např. usmrcení z nedbalosti).

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 1996: Podmínky nutné obrany ve smyslu ustanovení § 29 TZ mohou být splněny i v případě, kdy oprávněný uživatel domu nutí jiného jednáním, které by jinak bylo trestným činem, např. pohrůzkou násilí, aby odešel z místa, které požívá ochrany domovní svobody a na němž neoprávněně setrvává.

22.3.2 Excesy (vybočení z meze) nutné obrany

Intenzivní exces - obrana je zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Extenzivní exces - porušení časových mezí (útok ještě přímo nehrozil, anebo útok již pominul).

Putativní obrana (domnělá obrana) – obránce se domnívá, že přímo hrozí útok, přitom o útok nejde (*kamarád někoho vyleká a vylekaný mu vyrazí zuby z leknutí*). Putativní obrana se posoudí podle skutkového omylu „Kdo při spáchání činu mylně předpokládá skutkovou okolnost, která vylučuje jeho protiprávnost, nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti.“

- odpovědnost za trestný čin spáchaný překročením meze nutné obrany se posuzuje podle zavinění (úmysl, nedbalost), soud přihlídně k této skutečnosti v druhu a výměře trestu – polehčující okolnost.

⁶¹ Kratochvíl, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 442.

22.3.3 Návrh znění ustanovení o nutné obraně - neschválen

§ 29 TZ – Nutná obrana

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.

(2) Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

22.4 Srovnání krajní nouze a nutné obrany

Mezi společné znaky patří:

- Při splnění všech podmínek je nutná obrana i krajní nouze společensky prospěšnými okolnostmi.
- Zájmy chráněné nutnou obranou a krajní nouzí jsou obecně totožné.
- Motivy jednání u obou institutů jsou obdobné – ochrana zájmů chráněných trestním zákoníkem (život, zdraví apod.).
- Oba instituty vylučují protiprávnost a považují se za činy jinak trestné.

Rozdíly mezi krajní nouzí a nutnou obranou:

KRAJNÍ NOUZE	NUTNÁ OBRANA
přímo hrozící nebezpečí	přímo hrozící nebo trvajících útok
škoda vzniká komukoli	škoda vzniká útočníkovi
princip subsidiarity	dovolena i větší škoda - chybí požadavek subsidiarity
princip proporcionality	princip přiměřenosti (nepřiměřená obrana)
povinnost snášet	není povinnost snášet

22.5 Svolení poškozeného

Vzhledem k tomu, že pro naše účely je nejdůležitější rozbor krajní nouze a nutné obrany, nebude institutu svolení poškozeného dle § 30 TZ věnována velká pozornost.

Trestný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny.

Svolení musí být dáno předem nebo současně s jednáním osoby páčající čin jinak trestný, dobrovolně, určitě, vážně a srozumitelně; je-li takové svolení dáno až po spáchání činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že osoba by tento souhlas jinak udělila vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům.

S výjimkou případů svolení k lékařským zákrokům, které jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe, nelze za svolení považovat souhlas k ublížení na zdraví nebo usmrcení.

Podmínky:

- jde o **zájmy jednotlivce**, o nichž může sám rozhodovat a jejichž porušení se nedotýká zájmů společnosti,
- nelze udělit souhlas k ublížení na zdraví nebo usmrcení** (euthanasie) s výjimkou případů svolení k lékařským zákrokům, které jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe,
- svolení je dáno zásadně **před činem nebo současně s činem** (dodatečný souhlas je možný jen výjimečně),
- svolení je dáno **vážně, dobrovolně, určitě a srozumitelně** a
- svolení je dáno **osobou, která je schopna učinit závazný projev v tomto směru**.

Př. Zabouchl jsem si dveře a klíče jsem nechal ve dveřích. Požádám souseda, aby mi dveře vykopl, on tak učiní, aniž by spáchal trestný čin neoprávněného poškození cizí věci nebo přestupek proti majetku.

22.6 Přípustné riziko

Vzhledem k tomu, že pro naše účely je nejdůležitější rozbor krajní nouze a nutné obrany, nebude institutu přípustného rizika dle § 31 TZ věnována velká pozornost.

Trestný čin nespáchá, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak.

Nejde o přípustné riziko, jestliže taková činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jím byl dán k ní v souladu s jiným právním předpisem souhlas, nebo výsledek, k němuž směřuje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti zřejmě odporuje požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přiči dobrým mravům.

Podmínky:

- A. vykonávání **společensky prospěšné** činnosti v rámci svého povolání, zaměstnání, postavení, funkce,
- B. jednání je v **souladu s dosaženým stavem poznání** a informacemi, které měl jednatel v době svého rozhodování o dalším pokusu,
- C. nesmí dojít k ohrožení života nebo zdraví člověka, aniž by byl dán dotčenou osobou **souhlas** v souladu s jiným právním předpisem,
- D. výsledku **nelze dosáhnout jinak** (subsidiarita rizika) a společensky prospěšný výsledek musí odpovídat míře rizika a
- E. činnost nesmí zřejmě odporovat **požadavkům** jiného právního **předpisu**, **veřejnému zájmu**, **zásadám lidskosti** nebo se **příčít dobrým mravům**.

22.7 Oprávnění použití zbraně

Podle § 32 TZ: „*Trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem.*“

Výše uvedené ustanovení je blanketní normou, která pouze odkazuje na jiné právní předpisy. Toto ustanovení platí pouze pro specifický okruh osob, kterým zvláštní zákony vymezují podmínky, za kterých je možno použít zbraně. **Mezi tyto zákony patří zejména:**

- Zákon o Policii ČR (zákon č. 273/2008 Sb.)
- Zákon o Bezpečnostní informační službě (zákon č. 154/1994 Sb.)
- Zákon o obecní policii (zákon č. 553/1991 Sb.)
- Zákon o Vojenské policii (zákon č. 124/1992 Sb.)
- Zákon o ozbrojených silách ČR (zákon č. 219/1999 Sb.)
- Zákon o Vězeňské službě a justiční stráž (zákon č. 555/1992 Sb.)
- Celní zákon (zákon č. 13/1993 Sb.)
- Zákon o Generální inspekci bezpečnostních sborů (zákon č. 341/2011 Sb.)

Co se rozumí zbraní, je potřeba posuzovat podle konkrétního právního předpisu.

Např.

- ✓ Zákon o obecní policii – „*Služební zbraní podle tohoto zákona se rozumí krátká střelná zbraň, jejímž držitelem je podle zvláštního zákona obec*“⁶²
- ✓ Zákon o Policii ČR – „*Zbraní podle této hlavy se rozumí zbraň střelná včetně střeliva a doplňků zbraně, vyjma vrhacího prostředku majícího povahu střelné zbraně podle jiného právního předpisu s dočasně zneschopňujícími účinky, dále zbraň bodná a sečná, výbušnina, speciální výbušný předmět, průlomový pyrotechnický prostředek a speciální náloživo.*“⁶³

⁶² § 20 odst. 3 zákona o obecní policii.

⁶³ § 56 odst. 5 zákona o PČR.

23. KAPITOLA

Trestní právo procesní I: Pojem, předmět, účel, prameny a zásady trestního řízení v ČR.

Klíčové pojmy

pojem trestní řízení	prameny TP procesního	presumpce neviny	zásada bezprostřednosti
trestní právo procesní	zásada oficiality	zásada obžalovací	volné hodnocení důkazů
účel trestního řízení	zásada legality	zásada ústnosti a veřejnosti	stíhání jen ze z. důvodů

Osnova výkladu

- 23.1 Pojem trestního řízení a trestního práva procesního
- 23.2 Účel trestního řízení
- 23.3 Prameny trestního práva procesního
- 23.4 Základní zásady trestního řízení
- 23.5 Obecné zásady
- 23.6 Zásady zahájení řízení
- 23.7 Zásada veřejnosti
- 23.8 Zásady dokazovací
- 23.9 Zásada materiální pravdy

23.1 Pojem trestního řízení a trestního práva procesního

Trestní řízení je zákony (trestní řád, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, zákon o soudnictví ve věcech mládeže) upravený postup orgánů činných v trestním řízení (policejní orgán, státní zástupce a soud), jehož úkolem je zjistit, zdali byl spáchán trestný čin (provinění u mladistvých), zjistit jeho pachatele a uložit mu za něj trest (opatření u mládeže) nebo ochranné opatření.⁶⁴

Trestní právo procesní: „je odvětvím práva veřejného, které chrání oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti, jakož i ústavního zřízení České republiky před trestnými činy tím, že upravuje postup orgánů činných v trestním řízení.“⁶⁵

23.2 Účel trestního řízení

Účelem trestního řízení je:

- a) **odhalit pachatele trestného činu** (skutečnost, že byl spáchán trestný čin, zjistíme ze znaků skutkových podstat – tedy v trestním právu hmotném),
 - b) **řádně vyšetřit tento skutek** (vyšetřováním),
 - c) **postavit pachatele před soud.**
- Vedle toho je účelem trestního práva působit na pachatele trestného činu, aby vedl **řádný život** a trestných činů se pro příště vyvaroval (reintegrace).
 - **Předcházení trestné činnosti** (uložení za trest má být hrozbou pro společnost).

23.3 Prameny trestního práva procesního

Mezi formální prameny trestního práva procesního patří:

- 1) **Trestní řád** (zákon č. 141/1961 Sb.)

⁶⁴ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013 s. 17

⁶⁵ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013 s. 17-18

- Část první - společná ustanovení
 - Část druhá - přípravné řízení
 - Část třetí - řízení před soudem
 - Část čtvrtá - některé úkony související s trestním řízením
 - Část pátá - přechodná a závěrečná ustanovení
- 2) **Zákon o soudnictví ve věcech mládeže** (zákon č. 218/2003 Sb.)
 - 3) **Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim** (zákon č. 418/2011 Sb.)
 - 4) **Zákon o obětech trestných činů** (Zákon č. 45/2013 Sb.)
 - 5) **Ústava České republiky** (1/1993 Sb.) a **Listina základních práv a svobod** (2/1993 Sb.)
 - 6) **Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas** (čl. 10 Ústavy)
 - 7) **Amnestijní rozhodnutí prezidenta republiky** (srovnej amnestii z 1. ledna 2013)
 - 8) **Derogační rozhodnutí Ústavního soudu** (čl. 87 písm. a), b) Ústavy)
 - 9) **Zákonná opatření Senátu** (poté ratifikace)
 - 10) **Právní předpisy Evropské unie** (srovnej evropský zatýkácí rozkaz)

23.4 Základní zásady trestního řízení

Zásadou se rozumí **vůdčí právní idea**, kterou je ovládáno trestní řízení. Zásada plní funkci poznávací, interpretační, aplikační případně zákonodárnou (význam při novelizaci trestního práva – chceme zachovat význam zásad).

Některé ze zásad trestního řízení jsou postaveny na **ústavní úrovni** (jsou zakotveny v LZPS – právo na spravedlivý proces⁶⁶).

Zásady dělíme podle mnoha kritérií, my se zaměříme na tradiční dělení podle **převažujícího obsahu, které uvádí prof. Jelínek⁶⁷**:

- 1) **Zásady obecné**
 - a) právo na obhajobu
 - b) zásada stíhání jen ze zákonných důvodů
 - c) spolupráce se zájmovým sdružením občanů
- 2) **Zásady zahájení řízení**
 - a) zásada oficiality
 - b) zásada legality
 - c) zásada obžalovací
- 3) **Zásada veřejnosti**
- 4) **Zásady dokazovací**
 - a) zásada presumpce nevinny
 - b) zásada volného hodnocení důkazů
 - c) zásada bezprostřednosti a ústnosti
- 5) **Zásada materiální pravdy**
- 6) **Další zásady** (pro úspornost, se jimi nebudu zabývat)
 - a) zásada rychlosti řízení (§ 2 odst. 4 TŘ)
 - b) zásada přiměřenosti (§ 2 odst. 4 věta druhá TŘ)
 - c) zásada vyhledávací (§ 2 odst. 5 TŘ)
 - d) zásada zvláštního přístupu k mladistvým (§ 3 odst. 4 ZSM)

23.5 Obecné zásady

23.5.1 Právo na obhajobu

Ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení poučen o právech umožňujících mu plně uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce.

- Obviněnému je zaručeno hájit se sám prostředky, které uzná za vhodné (tzv. materiální obhajoba).

⁶⁶ Čl. 36 a násl. Listiny

⁶⁷ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013 s. 136

Obviněný musí mít obhájce už v přípravném řízení (nutná obhajoba)

- a) je-li ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody, ve výkonu ochranného opatření spojeného se zbavením osobní svobody nebo na pozorování v zdravotnickém ústavu,
 - b) je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena,
 - c) jde-li o řízení proti uprchlému nebo
 - d) koná-li se řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let.
- Obviněný může mít i více obhájců (pluralita obhájců).
 - Obhájce může být pouze advokát (některé úkony může provádět i koncipient).
 - Obhájce vystupuje v zájmu obviněného a nesmí ho procesně poškodit (povinné pojištění).
 - V rámci trestního řízení existují i tzv. osoby se samostatnými obhajovacími právy (které mohou obviněnému zvolit obhájce, podat v jeho prospěch odvolání, Orgán sociálněprávní ochrany dětí tak činí i proti vůli mladistvého).

23.5.2 Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů

Zřejmě nejdůležitější všeobecná zásada, která se musí uplatnit v rámci celého trestního řízení: Nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví tento zákon (trestní řád, trestní zákoník).

23.5.3 Spolupráce se zájmovým sdružením občanů

Odborové organizace nebo organizace zaměstnavatelů a ostatní občanská sdružení s výjimkou politických stran a politických hnutí, církve, náboženské společnosti a právnické osoby sledující v předmětu své činnosti charitativní účely mohou působit při zamezování a předcházení trestné činnosti způsobem uvedeným v tomto zákoně.

Zájmová sdružení občanů mohou spolupůsobit při výchově osob, u nichž soud rozhodl o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem, nebo jejichž trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno, u podmíněně odsouzených, podmíněně odsouzených k trestu odnětí svobody s dohledem a podmíněně propuštěných; pomáhají také vytvářet podmínky, aby odsouzený žil po vykonání trestu řádným životem. Dále může zájmové sdružení občanů dát záruku za další chování obviněného (opatření nahrazující vazbu)

23.6 Zásady zahájení řízení

23.6.1 Zásada oficiality a legality

Tyto zásady mají velmi úzkou spojitost. Ve svých důsledcích je zásada legality speciální zásadou k zásadě oficiality.

Zásada oficiality je v trestním řádu vyjádřena takto: Jestliže tento zákon nestanoví něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti.

Zásada oficiality vyjadřuje povinnost orgánu činného v trestním řízení provést procesní úkon (jsou-li splněny zákonné podmínky) a to např. i bez ohledu na stanovisko svědka či poškozeného.

- Výjimkami ze zásady oficiality jsou: institut řízení o náhradě škody pouze na návrh poškozeného – tzv. adhezní řízení, v určitých případech je k zahájení trestního stíhání potřeba souhlasu poškozeného, opravné řízení lze zahájit pouze na základě odvolání atd.

Zásada oficiality se uplatní v rámci celého trestního řízení.

Zásada legality je v trestním řádu vyjádřena takto: Státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak. To znamená, že zásada legality je svým vymezením užší než zásada oficiality. Zásada legality se vztahuje toliko na povinnosti státního zástupce, zatímco zásada oficiality na orgány činné v trestním řízení jako celek.

- Výjimkami ze zásady legality jsou: nepřipustnost trestního stíhání, neudělení souhlasu poškozeného k trestnímu stíhání, trestní stíhání je neúčelné, dočasné odložení trestního stíhání atd.

23.6.2 Zásada obžalovací

Trestní řád ve svém ustanovení vyjadřuje **zásadu obžalovací** takto: „*Trestní stíhání před soudy je možné jen na základě obžaloby nebo návrhu na potrestání, které podává státní zástupce. Veřejnou žalobu v řízení před soudem zastupuje státní zástupce.*“

- Státní zástupce může vzít svou obžalobu (nebo návrh na potrestání v rámci zkráceného přípravného řízení) zpět.
- Povinná přítomnost státního zástupce při hlavním líčení.
- Obžalovací zásada se uplatní pouze v rámci řízení před soudem.
- Soud může rozhodnout pouze o skutku, který je předmětem obžaloby (návrhu na potrestání).

23.7 Zásada veřejnosti

Zásada veřejnosti je v ustanovení trestního řádu vyjádřena takto: Trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v tomto nebo zvláštním zákoně.

- Zásada veřejnosti se uplatní v řízení před soudem, zatímco v přípravném řízení je zpravidla vyloučena.
- Veřejnost může být vyloučena v řízení proti mladistvému.
- Rozsudek se vždy vyhlašuje veřejně (i u mladistvých).

Je rozdíl mezi vyloučením veřejnosti a **odepření přístupu k hlavnímu líčení** (např. z důvodu účasti nezletilého či osob, u kterých existuje obava, že by mohli narušit průběh hlavního líčení).

23.8 Zásady dokazovací

23.8.1 Zásada presumpce nevinny

Zásada, kterou všichni dobře znáte je vyjádřena v úvodních ustanoveních trestní řádu takto: Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.

- Významem této zásady je ochrana dobré pověsti osoby, proti které se vede trestní řízení.
- Vina se pachateli trestného činu musí prokázat zákonnými prostředky.
- Nedokázaná vina má stejný význam jako prokázaná nevina.
- In dubio pro reo – v pochybnostech ve prospěch pachatele.
- Obzvláště velký význam má zásada presumpce nevinny v řízení proti mladistvému.

Výjimkou ze zásady presumpce nevinny je institut dohody o vině a trestu (kde podmínkou použití tohoto institutu je zapotřebí prohlášení o spáchaném skutku).

23.8.2 Zásada volného hodnocení důkazů

Trestní řád se k této zásadě má takto: Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.

- Důkazy musí být získány na základě zákona.
- Nelze např. jako důkaz u soudu použít výslech svědka (vyjímaje neopakovatelného a neodkladného úkonu) ve fázi před zahájením trestního stíhání apod.
- V případě získání důkazu nezákonným způsobem (tzv. jablka z otráveného stromu – např. neoprávněnou domovní prohlídkou) je v zásadě porušováno právo na spravedlivý proces, garantovaného LZPS.
- Zvláštní je např. situace, kdy za působení fyzického násilí nutíme vypovídat jednoho z teroristů při reálné hrozbě z teroristického útoku (obdobně Gafgen proti Německu).

Výjimkami ze zásady volného hodnocení důkazů jsou: přítomnost dvou znalců při provádění soudní pitvy, 2 znalci pro vyšetření rozumové a mravní vyspělosti u mladistvého, zákaz výslechu utajovaných skutečností, zákaz použití sugestivních a kapciózních otázek při výslechu obviněného atd.

23.8.3 Zásada bezprostřednosti a ústnosti

Zásadu bezprostřednosti trestní řád upravuje takto: Při rozhodování v hlavním líčení, jakož i ve veřejném, vazebním a neveřejném zasedání smí soud přihlídnout jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny.

- Význam této zásady spočívá v bezprostředním vnímání soudce při provádění důkazů a tím co nejobjektivnější pohled na věc. Hlavní líčení má být v zásadě jedno. Pouze výjimečně má být odročováno.

Zásadu ústnosti trestní řád upravuje takto: Jednání před soudy je ústní; důkaz výpověďmi svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslýchají.

- Zásada ústnosti souvisí se zásadou veřejnosti, neboť veřejné hlavní líčení musí být provedeno ústně.
- Existují četné výjimky ze zásady ústnosti: (místo výslechu znalce či např. utajovaného svědka, může být při hlavním líčení protokol čten).
- Trestní příkaz je další výjimkou ze zásady ústnosti (neboť se doručuje a ne vyhlašuje).

23.9 Zásada materiální pravdy

Konečně poslední zásada, kterou jsem se rozhodl zmínit, je **zásada materiální pravdy**, která je vyjádřena takto: Orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí.

- Jinými slovy, tato zásada nám chce říci to, že orgány činné v trestním řízení musí řádně zjistit skutkový stav věci, o kterém nebudou důvodné pochybnosti (dokazování se má opírat o určitou kvalitu a důvěryhodnost – ne např. za použití kapciózních a sugestivních otázek pro překonání lživé odpovědi nebo vystrašování obviněného).

24. KAPITOLA

Trestní právo procesní V: Stádia trestního řízení, způsoby zahájení trestního řízení, úkoly a pravomoci policejního orgánu ve fázi prověřování. Přípravné řízení. Způsoby skončení vyšetřování.

Klíčové pojmy

odklony narovnání stádia trestního řízení	oznamovací povinnost trestní oznámení neodkladný úkon	neopakovatelný úkon odložení věci vyšetřování	zastavení řízení předstíraný převod obžaloba
--	--	--	---

Osnova výkladu

- 24.1 Stádia trestního řízení
- 24.2 Postup před zahájením trestního stíhání
- 24.3 Skončení prověřování
- 24.4 Zahájení trestního stíhání
- 24.5 Způsoby skončení vyšetřování

24.1 Stádia trestního řízení

Trestní řízení můžeme rozdělit do dílčích časových úseků. Pro každé stádium trestního řízení platí určitá specifika. Trestní řízení se dělí na tato stádia:

1. Přípravné řízení
 - standardní
 - zkrácené
 - rozšířené
2. Předběžné projednání obžaloby
3. Hlavní líčení
4. Opravné řízení
5. Vykonávací řízení

Mimo standardního trestního řízení známe také tzv. odklony nebo zvláštní způsoby řízení. Tyto formy řízení jsou alternativní a použijí se v případě splnění zákonných podmínek. Tak např. u podmíněného zastavení trestního stíhání je potřeba, aby se obviněný k činu doznal a zavádal se nahradit škodu poškozenému. **Mezi zvláštní způsoby řízení patří:**

- **Řízení ve věcech mladistvých** (řízení o provinění, věcná příslušnost soudu = specializovaný soud pro mládež, zvláštní zásady, specifický přístup k mladistvému, nutná obhajoba)
- **Řízení proti uprchlému** (nutná obhajoba, nepřítomnost obviněného)
- **Řízení před samosoudcem** (omezený výčet trestů, které lze uložit, pouze přečiny, trestní příkaz a k němu specifický opravný prostředek = odpor)

Mezi odklony v trestním řízení patří:

- **Narovnání** (přečin, souhlas poškozeného i obviněného, prohlášení obviněného, že spáchal skutek, povinnost přispět na pomoc obětem trestných činů, skutečné uhrazení škody)
- **Podmíněné zastavení trestního stíhání** (přečin, souhlas obviněného, doznání, slib nahradit škodu, určí se zkušební doba)
- **Odstoupení od trestního stíhání** (u mladistvých)
- **Řízení o schválení dohody o vině a trestu** (dohoda o vině a trestu mezi státním zástupcem a obviněným, která následně podléhá schválením soudu)
- **Podmíněné upuštění od podání návrhu na potrestání** (shodné s podmíněným zastavením trestního stíhání s tím, že se tak děje v rámci zkráceného přípravného řízení)

24.1.1 Přípravné řízení

Účelem přípravného řízení je nashromáždit co nejvíce relevantních důkazů, které by mohly odůvodnit postavení podezřelého/obviněného před soud. Přípravné řízení je velmi důležité stádium trestního řízení, neboť zde orgány činné v trestním řízení (zejména policejní orgán) prověřují a objasňují skutečnosti nasvědčující tomu, že konkrétní osoba spáchala trestný čin. Trestní řád stanovuje lhůty, do kterých by mělo skončit vyšetřování. Důvodem stanovení lhůt je fakt, že s přibývajícím časem ztrácí důkazy svou sílu, pachatel se pokusí zmařit řízení, poškození a svědci zapomínají apod.

24.1.2 Předběžné projednání obžaloby

Po skončení přípravného řízení tj. skončením vyšetřování, může nastat fakultativní fáze (nepovinná) trestního řízení – předběžné projednání obžaloby, ve které předseda senátu soudu zkoumá, zda státním zástupcem podaná obžaloba dostatečně odůvodňuje postavení obžalovaného před soud. Výsledkem tohoto zkoumání je buď nařízení hlavního líčení, vrácení věci státnímu zástupci s tím, aby věc řádně došetřil, postoupení jinému orgánu (přestupkové komisi, kárnému senátu apod.), nebo zastavení trestního stíhání. Postoupením a zastavením trestního stíhání trestní řízení končí. Předběžné projednání obžaloby se nekoná v řízení, které vede samosoudce.

24.1.3 Hlavní líčení

Tím nejdůležitějším stádiem trestního řízení je bez pochyby hlavní líčení. V této fázi rozhoduje soud o skutku, který je uveden v obžalobě. Soud v hlavním líčení hodnotí získané důkazy. Soud se řídí zásadou volného hodnocení důkazů – kapitola č. 23.8.2. Hlavní líčení končí zpravidla vyhlášením rozsudku (zprošťujícím obžaloby nebo odsuzujícím k trestu). Dále může rozhodnout tak, že věc postoupí, zastaví trestní stíhání apod.

24.1.4 Opravné řízení

Opravné řízení je fáze trestního řízení, která by měla sloužit k napravení vadných rozhodnutí, případně jejich nedostatků. Opravné řízení se zpravidla rozděluje podle toho, ve kterém okamžiku je opravný prostředek podáván. Jestliže je opravný prostředek podáván předtím, než rozhodnutí nabude právní moci, hovoříme o řádném opravném prostředku (odvolání, odpor, stížnost), jestliže je však opravný prostředek podáván až po nabytí právní moci rozhodnutí, nazýváme ho mimořádným opravným prostředkem (dovolání, stížnost pro porušení zákona, obnova řízení).

24.1.5 Vykonávací řízení

Vykonávací řízení je poslední fází trestního řízení, ve které se vykonává pravomocný rozsudek soudu. Výkon rozhodnutí může mít různou formu. Nejznámější formou výkonu rozhodnutí je samozřejmě výkon trestu odnětí svobody (podmíněný, podmíněný s dohledem nebo nepodmíněný).

24.2 Postup před zahájením trestního stíhání

24.2.1 Podnět k trestnímu stíhání

Podnětem se rozumí určitý zdroj, ze kterého se orgán činný v trestním řízení dozvídá o tom, že byl pravděpodobně spáchán trestný čin – podezření ze spáchání trestného činu. Podněty přijímá policejní orgán nebo státní zástupce. Tento podnět může pocházet od různých osob či orgánů nebo dokonce od samotného policejního orgánu či státního zástupce (při studiu spisů apod.).

Oznamovací povinnost (o tom, že byl spáchán trestný čin) **mají:**

- státní orgány (zákonodárné orgány, orgány státní moci a státní správy)
- fyzické osoby starší 15 let u taxativně vymezených trestných činů (§ 368 TZ)
- Mezi zvláštní kategorií patří i přijímání podnětů od samého pachatele trestného činu (doznání).

Význam podnětu – podmínka k zahájení úkonů trestního řízení, podnět je často i důkazem, v horším případě i základ pro trestní odpovědnost za trestný čin křivého obvinění.

Policejní orgán je povinen na základě těchto podnětů učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele (§ 158 odst. 1 TR).

Trestní oznámení může mít pisemnou, ústní formu, může být učiněno v elektronické podobě, telefaxem apod. Jestliže je trestní oznámení podané ústně, poznamená se do protokolu. Před sepsáním protokolu se musí oznamovatele poučit za vědomě nepravdivé údaje, a pokud o to oznamovatel požádá, do jednoho měsíce od oznámení jej vyrozumět o učiněných opatřeních.

24.2.2 Záznam o zahájení úkonů trestního řízení

V záznamu o zahájení úkonů trestního řízení se uvádí skutkové okolnosti, pro které se trestní řízení zahajuje. Dále se v tomto záznamu uvede, jakým způsobem se o skutkových okolnostech policejní orgán dozvěděl. Opis tohoto úředního záznamu musí policejní orgán zaslat do 48 hodin státnímu zástupci. V záznamu nemusí být přesně právně kvalifikován skutek.

Sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení počíná běžet **přípravné řízení**.

24.2.3 Objasňování a prověřování

Tuto problematiku vystihuje § 158 odst. 3, věta čtvrtá TŘ – K objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, opatřuje policejní orgán potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu. V rámci toho je oprávněn, kromě úkonů uvedených v této hlavě, zejména:

- a) vyžadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů,
- b) vyžadovat odborné vyjádření od příslušných orgánů, a je-li toho pro posouzení věci třeba, též znalecké posudky,
- c) obstarávat potřebné podklady, zejména spisy a jiné písemné materiály,
- d) provádět ohledání věci a místa činu,
- e) vyžadovat provedení zkoušky krve nebo jiného podobného úkonu, včetně odběru potřebného biologického materiálu,
- f) pořizovat zvukové a obrazové záznamy osob, snímat daktyloskopické otisky, provádět osobou téhož pohlaví nebo lékařem prohlídku těla a jeho zevní měření, jestliže je to nutné ke zjištění totožnosti osoby nebo ke zjištění a zachycení stop nebo následků činu,
- g) zadržet podezřelou osobu,
- h) činit rozhodnutí a opatření v těchto ustanoveních naznačená,
- i) provádět neodkladné nebo neopakovatelné úkony, pokud podle tohoto zákona jejich provedení nepatří do výlučné pravomoci jiného orgánu činného v trestním řízení.

Dále je policejní orgán oprávněn používat operativně pátrací prostředky.

24.2.4 Neodkladné a neopakovatelné úkony

V § 158a TŘ je stanoveno: Je-li při prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a zjišťování jeho pachatele třeba provést neodkladný nebo neopakovatelný úkon spočívající ve výslechu svědka nebo v rekognici, provede se na návrh státního zástupce takový úkon za účasti soudce; soudce v takovém případě odpovídá za zákonnost provedení úkonu a k tomu cíli může do průběhu úkonu zasahovat. Soudci však nepřísluší přezkoumávat závěr státního zástupce o tom, že úkon je podle zákona neodkladný nebo neopakovatelný.

V případě výslechu svědka nebo rekognice se vyžaduje:

- návrh státního zástupce
- účast soudce

Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání.

Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem provést.

- V definicích nenajdeme, které okolnosti můžeme pokládat za neodkladné či neopakovatelné, a proto je třeba přihlížet ke konkrétním okolnostem případu.
- Např. odběr krve, rekognice, výslech svědka, který umírá, domovní prohlídka, odposlech, soudní pitva, apod.
- Neodkladný úkon se vztahuje toliko na fázi před zahájením trestního stíhání.
- Důkazy získané provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů mohou být použity jako důkaz u soudu.

- Pokud nejsou splněny podmínky pro provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, nelze takto získaný důkaz použít u soudu. Byl by takový důkaz použit, jednalo by se pak o podstatnou vadu řízení a důkaz by byl procesně neúčinný.⁶⁸

24.2.5 Operativně pátrací prostředky

Mezi operativně pátrací prostředky patří:

1. Předstíraný převod (§ 158c TŘ)
2. Sledování osob a věcí (§ 158d TŘ)
3. Použití agenta (§ 158e TŘ)

Jedná se o prostředky trestního práva procesního, které se použijí **subsidiárně**, tedy tehdy, nelze-li sledovaného účelu dosáhnout jinak nebo bylo-li by jinak jeho dosažení podstatně ztíženo. Používání těchto prostředků musí být **přiměřené** – musí se co nejvíce šetřit základní práva a svobody dotčených osob. Záznamy získané použitím operativně pátracích prostředků lze použít jako **důkaz** v trestním řízení. Operativně pátrací prostředek lze použít v jakémkoliv stádiu trestního řízení.

24.2.5.1 Předstíraný převod

Předstíraným převodem se rozumí předstírání koupě, prodeje nebo jiného způsobu převodu předmětu plnění včetně převodu věci,

- a) k jejímuž držení je třeba zvláštního povolení (zbraně, léky),
- b) jejíž držení je nepřípustné (drogy ve větším množství, chemické zbraně),
- c) která pochází z trestného činu, nebo
- d) která je určena ke spáchání trestného činu.

- Podmínkou použití předstíraného převodu je písemné povolení **státního zástupce**.
- Když věc nesnese odkladu, lze předstíraný převod provést i bez souhlasu státního zástupce, poté však policejní orgán musí bezodkladně požádat o dodatečné povolení. Když jej nedostane do **48 hodin**, je policejní orgán povinen provádění předstíraného převodu ukončit a informace, které se v této souvislosti dozvěděl, nesmí použít.

24.2.5.2 Sledování osob a věcí

Sledováním osob a věcí se rozumí získávání poznatků o osobách a věcech prováděné utajovaným způsobem technickými nebo jinými prostředky.

- **Pořizování zvukových, obrazových nebo jiných záznamů**
 - potřeba písemného povolení státního zástupce
- **Zásahy do nedotknutelnosti obydlí, listovního tajemství či jiných písemností**
 - písemné povolení soudce

Bez písemného povolení lze sledovat osobu či věc, jen pokud s tím výslovně souhlasí ten, do jehož práv a svobod má být zasahováno.

24.2.5.3 Použití agenta

Použití agenta může PČR nebo GIBS (Generální inspekce bezpečnostních sborů) je-li:

- trestní řízení vedeno pro zločin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně **osm let**,
- čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny
- a v dalších skutkových podstatách.

- Agent zpravidla zastírá skutečný účel své činnosti.
- Použití agenta povoluje na **návrh státního zástupce vrchního státního zastupitelství soudce vrchního soudu**, v jehož obvodu je státní zástupce, podávající návrh, činný (Vrchní soud – Praha, Olomouc).

⁶⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 4. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 807.

- **Agent je beztrestný** (okolnost vylučující protiprávnost – viz kapitola č. 22.1) pro trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině a v taxativně uvedených trestných činech v § 363 TZ (beztrestnost agenta).

24.3 Skončení prověřování

Policejní orgán je povinen prověřit skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin,

- a) **do dvou měsíců** od jejich přijetí, jde-li o věc patřící do příslušnosti samosoudce, v níž se nekoná zkrácené přípravné řízení,
 - b) **do tří měsíců**, jde-li o jinou věc patřící do příslušnosti okresního soudu, a
 - c) **do šesti měsíců**, jde-li o věc patřící v prvním stupni do příslušnosti krajského soudu.
- Lhůtu počíná běžet od obdržení podnětu a lze ji prodloužit.

Po skončení prověřování státní zástupce nebo policejní orgán:

- a) věc odloží
- b) věc odevzdá
- c) dočasně odloží trestní stíhání
- d) zahájí trestní stíhání

24.3.1 Odložení věci

Policejní orgán nebo státní zástupce věc odloží, jestliže:

- a) **nejde o podezření z trestného činu a není-li možné odevzdání jinému příslušnému orgánu**,
- b) trestní stíhání je **nepřípustné**,
- c) trestní stíhání je **neučelné**,
 - faktická konzumpce – př. podezřelý spáchá trestný čin vraždy na dítěti a trestný čin krádeže nikoli nepatrné hodnoty – vražda pohlcuje krádež, protože krádež je mnohem méně závažnější než vražda).
 - už samotné projednání věci dosahuje účelu trestního řízení (pachatel nahradil škodu, činu upřímně litoval a společenská škodlivost jeho trestného činu je malá).
- d) **nepodařilo se zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání** (zřejmě nejčastější skončení ve věci).

O odložení věci se rozhoduje usnesením. Proti usnesení je přípustná stížnost.

24.3.2 Odevzdání věci

Nejde-li o podezření z trestného činu, ale např. z přestupku či kárného provinění. V takovém případě policejní orgán nebo státní zástupce věc **odevzdá** příslušnému orgánu, který je k projednání a rozhodnutí příslušný.

24.3.3 Dočasné odložení věci

Jestliže to je třeba k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny, nebo jiného úmyslného trestného činu, anebo zjištění jejich pachatelů, může policejní orgán se souhlasem státního zástupce **dočasně odložit zahájení trestního stíhání** na nezbytnou dobu, nejdéle však o dva měsíce.

- Lhůtu lze prodloužit, nejdéle však o další dva měsíce, a to i opakovaně (státní zástupce na návrh policejního orgánu).
- Pominou-li důvody pro dočasné odložení trestního stíhání, policejní orgán trestní stíhání neprodleně zahájí.

24.4 Zahájení trestního stíhání

Nasvědčují-li prověřováním zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného.

- ✓ **byl spáchán trestný čin**
 - ✓ **spáchala ho určitá osoba**
 - ✓ **změna procesního statusu z podezřelého na obviněného**
 - ✓ **zahájením trestního stíhání začíná běžet vyšetřování**
- Trestní stíhání je oprávněn zahájit policejní orgán nebo státní zástupce.

- Trestní stíhání je zahájeno doručením opisu usnesení o zahájení trestního stíhání (tzv. sdělením obvinění).
- Jinak je tomu u zkráceného přípravného řízení (tam se obvinění nesděluje, ale podává se návrh na potrestání soudu).

V rámci vyšetřování policejní orgány shromažďují důkazy důležité pro usvědčení obviněného z trestného činu. Rozsah získávaných důkazů je závislý od druhu přípravného řízení. **Ve standardním přípravném řízení lze vyslýchat svědky pouze tehdy:**

- a) jde-li o neodkladný nebo neopakovatelný úkon,
- b) jde-li výslech osoby mladší 15 let,
- c) jde-li o výslech osoby, jejíž psychický stav budí pochybnosti o schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si, reprodukovat,
- d) je dáno podezření, že na svědky by mohl být činěn nátlak,
- e) předpokládá se delší doba trvání vyšetřování (vznikne obava o možnosti ztráty důkazní hodnoty svědecké výpovědi).
 - **Ve zkráceném přípravném řízení** je dokazování omezeno toliko na neodkladný nebo neopakovatelný úkon.
 - **V rozšířeném přípravném řízení** není rozsah dokazování omezen.
 - Rozšířené přípravné řízení se koná o trestných činech, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud – dolní hranice trestní sazby je nejméně 5 let.

24.5 Skončení vyšetřování

Uzná-li policejní orgán vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující k podání obžaloby, předloží státnímu zástupci spis s návrhem na podání obžaloby se seznamem navrhovaných důkazů a zdůvodněním, proč nevyhověl návrhům na provedení důkazů dalších, nebo učiní návrh na:

- ✓ **podmíněné zastavení trestního stíhání,**
- ✓ **schválení narovnání,**
- ✓ **zastavení trestního stíhání,**
- ✓ **přerušování trestního stíhání,**
- ✓ **postoupení věci,**
- ✓ **odstoupení od trestního stíhání.**

Účelem skončení vyšetřování je umožnění obviněnému nebo jeho obhájci seznámit se a důkladně prostudovat spis a případně navrhnout doplnění vyšetřování. **Význam** – úplnost a objektivnost.

Policejní orgán je povinen skončit vyšetřování nejpozději:

- do dvou měsíců od zahájení trestního stíhání, jde-li o věc patřící do příslušnosti samosoudce,
- do tří měsíců od zahájení trestního stíhání, jde-li o jinou věc patřící do příslušnosti okresního soudu,
- do šesti měsíců od zahájení trestního stíhání, jde-li o věc patřící do příslušnosti krajského soudu v prvním stupni.
- *Lhůtu lze prodloužit*

24.5.1 Obžaloba

Obžalobu podává státní zástupce, jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud. O podání obžaloby vyrozumí obviněného, obhájce a poškozeného, pokud jsou jeho pobyt nebo sídlo známy. Obžaloba může být podána jen pro skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání.

Obžaloba musí obsahovat

- ✓ označení státního zástupce a den sepsání obžaloby,
- ✓ jméno a příjmení obviněného, den a místo jeho narození, jeho zaměstnání a bydliště, popřípadě jiné údaje potřebné k tomu, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou; jde-li o příslušníka ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru, uvede se též hodnost obviněného a útvar, jehož je příslušníkem,
- ✓ žalobní návrh, v němž musí být **přesně označen skutek**, pro který je obviněný stíhán, s uvedením místa, času a způsobu jeho spáchání, popřípadě s uvedením jiných skutečností, pokud je jich třeba k tomu, aby skutek nemohl být zaměněn s jiným a aby bylo odůvodněno použití určité trestní sazby; musí tu být dále uvedeno, jaký trestný čin obžaloba v tomto skutku spatřuje, a to jeho zákonným pojmenováním, uvedením příslušného ustanovení zákonů a všech zákonných znaků včetně těch, které odůvodňují určitou trestní sazbu,

- ✓ odůvodnění žalovaného skutku s uvedením **důkazů**, o které se toto odůvodnění opírá, a seznam důkazů, jejichž provedení se v hlavním líčení navrhuje, jakož i právní úvahy, kterými se státní zástupce řídil při posuzování skutečností podle příslušných ustanovení zákona.

24.5.2 Návrh na ochranné opatření

Státní zástupce navrhne v obžalobě nebo samostatně současně s přerušením nebo zastavením trestního stíhání, aby soud uložil:

- ochranné léčení (nepříčetnost, zmenšená přičetnost a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný)
- zabezpečovací detenci (větší intenzita duševní poruchy – nestačí-li ochranné léčení)
- ochrannou výchovu
- zabrání věci nebo náhradní hodnotu

24.5.3 Podmíněné zastavení trestního stíhání, schválení narovnání, odstoupení od trestního stíhání

A. Podmíněné zastavení trestního stíhání

V řízení o **přechinu** může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání, jestliže:

- a) obviněný se k činu doznal,
- b) nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradu uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě,
- c) vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání,
- d) a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

V rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání se stanoví zkušební doba na **šest měsíců až dva roky**. V případě, že se ve zkušební době **osvědčil**, nastanou účinky jako u zastavení trestního stíhání.

B. Schválení narovnání

V řízení o **přechinu**, může se souhlasem obviněného a poškozeného soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání, jestliže:

- a) obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě,
- b) uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestným činem,
- c) vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání,
- d) složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu,

a považuje-li takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

C. Odstoupení od trestního stíhání (mladiství)

V řízení o **provinění**, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce z důvodu chybějícího veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého a s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění a osobě mladistvého odstoupit od trestního stíhání mladistvého, jestliže:

- a) trestní stíhání není účelné a
- b) potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění.

Odstoupit od trestního stíhání lze zejména v případě, jestliže mladistvý již úspěšně vykonal vhodný probační program, byla úplně nebo alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil, bylo úplně nebo alespoň částečně vráceno bezdůvodné obohacení získané proviněním a poškozený s takovým rozsahem vrácení bezdůvodného obohacení souhlasil, anebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné.

24.5.4 Zastavení trestního stíhání

Státní zástupce zastaví obligatorně trestní stíhání:

- a) je-li nepochybné, že se nestal skutek, pro který se trestní stíhání vede,
- b) není-li tento skutek trestným činem a není důvod k postoupení věci,
- c) není-li prokázáno, že skutek spáchal obviněný,
- d) je-li trestní stíhání nepřípustné,
- e) nebyl-li obviněný v době činu pro nepříčetnost trestně odpovědný, nebo
- f) zanikla-li trestnost činu. (účinná lítost)

Státní zástupce zastaví fakultativně trestní stíhání:

- a) je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen nebo který ho podle očekávání postihne (*faktická konzumpce př. podezřelý spáchá trestný čin vraždy na dítěti a trestný čin krádeže nikoli nepatrné hodnoty – vražda pohlcuje krádež, protože krádež je mnohem méně závažná než vražda*),
 - b) bylo-li o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem a toto rozhodnutí lze považovat za postačující (*ne bis in idem – ne dvakrát v téže věci*),
 - c) jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.
- Lze podat stížnost, která má odkladný účinek.
 - V trestním stíhání, které bylo zastaveno z některého z výše uvedeného důvodu, se pokračuje, prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá.
 - Zastavení trestního stíhání má fakticky podobné účinky jako zprošťující rozsudek.

24.5.5 Přerušování trestního stíhání

Státní zástupce přerušuje trestní stíhání:

- a) nelze-li pro nepřítomnost obviněného věc náležitě objasnit,
- b) nelze-li obviněného pro těžkou chorobu postavit před soud,
- c) není-li obviněný pro duševní chorobu, která nastala až po spáchání činu, schopen chápat smysl trestního stíhání,
- d) navrhuje-li se předání trestního stíhání do ciziny, nebo byl-li obviněný vydán do ciziny nebo vyhoštěn.

Před rozhodnutím o přerušování trestního stíhání je nutno učinit vše, čeho je třeba k zabezpečení úspěšného provedení trestního stíhání. **Pomine-li důvod přerušování, státní zástupce rozhodne, že se v trestním stíhání pokračuje.**

✓ Přerušování trestního stíhání má dočasnou povahu.

24.5.6. Postoupení věci

Státní zástupce postoupí věc jinému orgánu, jestliže výsledky přípravného řízení ukazují, že nejde o trestný čin, nýbrž o skutek, který by mohl být jiným příslušným orgánem posouzen jako:

- **Přestupek či**
- **kárné provinění**

Př. Od spáchání přestupku uplynula doba 1,5 roku – došlo tudíž k promlčení – v takovém případě musí státní zástupce zastavit trestní stíhání – tento skutek není trestným činem a není důvod k postoupení věci.

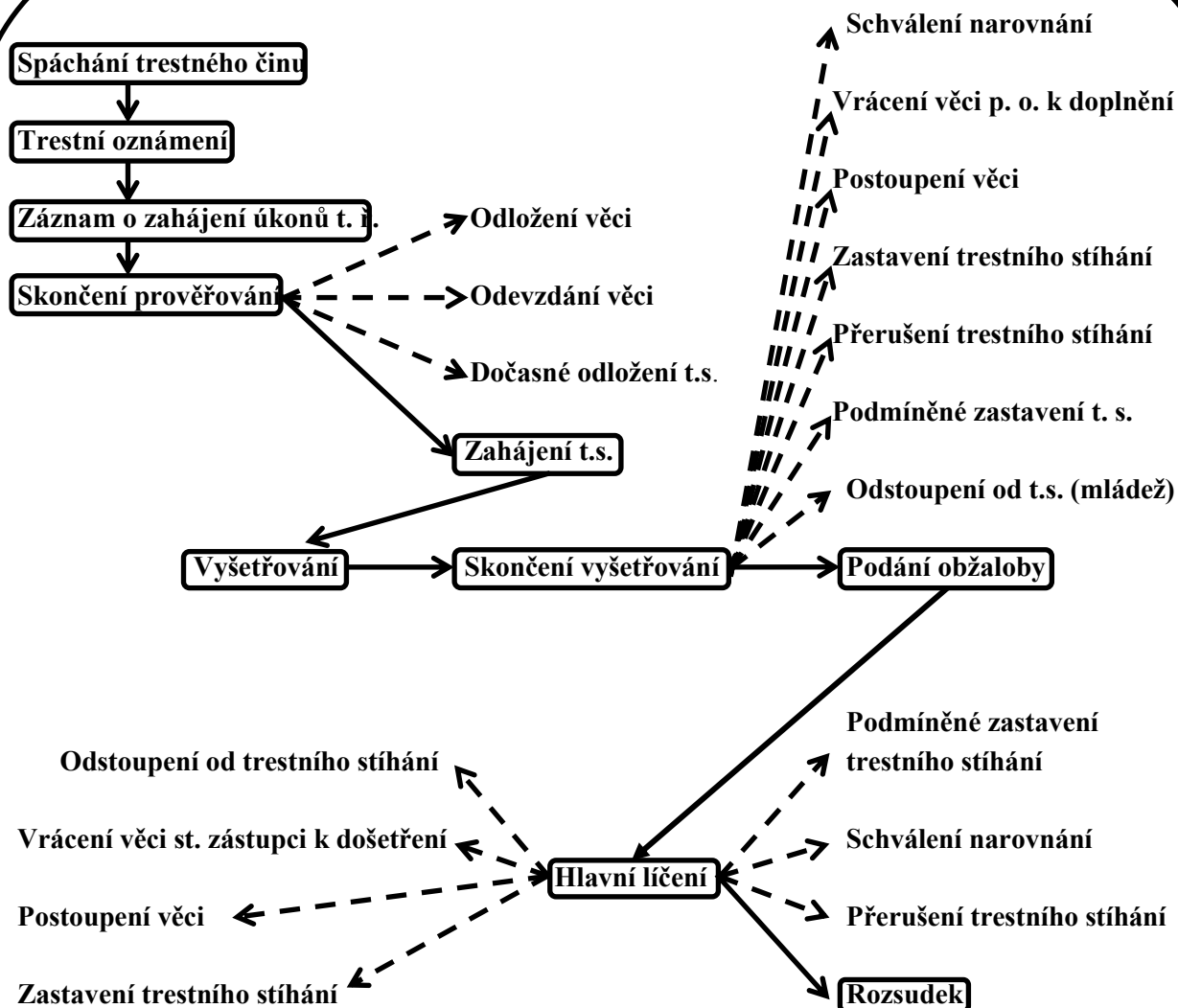
- Usnesení o zastavení trestního stíhání a o postoupení věci doručí státní zástupce bezodkladně po právní moci Nejvyššímu státnímu zastupitelství.

24.5.7. Vrácení věci k doplnění

Podle ustanovení trestního řádu může státní zástupce vrátit věc policejnímu orgánu se svými pokyny k doplnění. Policejní orgán je povinen provést další úkony, či úkony již provedené doplnit.

- Státní zástupce v pokynech stanoví také lhůtu, do kdy mají být provedeny.

SCHÉMA TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

25. KAPITOLA

Trestní právo procesní VI: Rozhodnutí v trestních věcech, pojem, formy struktura, právní moc a vykonatelnost rozhodnutí.

Klíčové pojmy

meritorní rozhodnutí
usnesení
trestní příkaz

rozhodnutí sui generis
obsah rozsudku
vyhlášení rozsudku

doručení rozsudku
právní moc
oddělená právní moc

vykonatelnost
předběžná vykonatelnost
relativní právní moc

Osnova výkladu

25.1 Rozhodnutí podle trestního řádu

25.2 Proces tvorby rozsudku

25.3 Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí

25.1 Rozhodnutí podle trestního řádu

Rozhodnutí je autoritativní procesní úkon orgánů činných v trestním řízení, kterým se upravuje postup řízení nebo kterým se řízení končí. Rozhodnutí může mít různou formu:

- A. rozsudku
- B. usnesení
- C. příkazu
- D. rozhodnutí svého druhu (sui generis)

A. Soud rozhoduje rozsudkem tam, kde to zákon výslovně stanoví. V ostatních případech rozhoduje usnesením, nestanoví-li zákon jinak. Typy rozsudku:

- odsuzující rozsudek,
- zprošťující rozsudek,
- odsuzující rozsudek, kterým se schvaluje dohoda o vině a trestu (uzavřena mezi státním zástupcem a obviněným).

B. Policejní orgán a státní zástupce rozhodují primárně usnesením, pokud trestní řád nestanoví něco jiného. Např.:

- usnesení o zahájení trestního stíhání
- usnesení o zastavení trestního stíhání
- usnesení o zajištění peněžních prostředků na účtu u banky
- usnesení o uložení pořádkové pokuty atd.

C. Samosoudce rozhoduje příkazem, který má povahu odsuzujícího rozsudku.

D. Některá rozhodnutí však nemají typickou formu, hovoříme o tzv. rozhodnutích svého druhu (sui generis), která vykazují různé odlišnosti.

- příkaz k zatčení
- rozhodnutí o odnětí věci
- příkaz k domovní prohlídce
- rozhodnutí o sledování zásilky
- rozhodnutí o odposlechu atd.

Meritorní rozhodnutí – rozhodnutí ve věci samé (ostatní rozhodnutí pouze zařizují jeho výkon nebo jsou podmínkou pro jeho vydání). Meritorními rozhodnutími se řízení končí – odsuzující rozsudek, zprošťující rozsudek, usnesení o zastavení trestního stíhání aj.

25.1.1 Rozsudek

Rozsudek vydává pouze soud, když rozhoduje ve věci samé (odsuzující x zprošťující). Odsuzujícím rozsudkem soud uznává vinným pachatele za spáchaný trestný čin a ukládá mu za něj trest. Každý rozsudek obsahuje:

- ✓ **Hlavičku** - („jménem republiky“), dále označení soudu, který rozsudek vydává, označení soudců, den, místo vyhlášení a přesné označení obžalovaného.
- ✓ **Výrok** - nejdůležitější část rozsudku, rozhoduje se o předmětu řízení – vina pachatele a uložený trest, případně další výroky – náklady řízení, výrok o nároku poškozeného, výrok o zabrání věci nebo výrok, ve kterém ukládá pachateli ochranné opatření.
- ✓ **Odůvodnění rozsudku**
- ✓ **Poučení o možnosti podat opravný prostředek**

Ve výroku je nutné přesně označit obžalovaného (jméno, příjmení, datum narození, trvalé bydliště nebo název právnické osoby, její sídlo a identifikační číslo; některé soudy uvádějí i zaměstnání obžalovaného). Ve výroku musí být rovněž přesně specifikován skutek, který pachatel spáchal. Všechny tyto prvky mají vliv na tzv. totožnost skutku, neboť o témže skutku může být rozhodnuto pouze jednou – projev zásady *ne bis in idem* – ne dvakrát v téže věci.

V odůvodnění soud stručně vyloží, které skutečnosti vzal za prokázané a o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů, zejména pokud si vzájemně odporují.⁶⁹

V poučení o odvolání, které musí být obsaženo v každém rozsudku soudu prvního stupně, se uvede lhůta, ve které musí být podáno (do osmi dnů od doručení opisu rozhodnutí), označení soudu, ke kterému má být odvolání podáno, označení soudu, který o podaném odvolání bude rozhodovat, rozsah, ve kterém mohou rozsudek napadat oprávněné osoby, a vymezení obsahu odvolání.

25.1.2 Trestní příkaz

Samosoudce může bez projednání věci v hlavním líčení vydat trestní příkaz, jestliže skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřeními důkazy, a to i ve zjednodušeném řízení konaném po zkráceném přípravném řízení. V rámci řízení před samosoudcem lze uložit omezený okruh trestů:

- a) trest odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu,
- b) domácí vězení do jednoho roku,
- c) trest obecně prospěšných prací,
- d) trest zákazu činnosti do pěti let,
- e) peněžitý trest,
- f) trest propadnutí věci
- g) vyhoštění do pěti let,
- h) zákaz pobytu do pěti let,
- i) trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce do pěti let.

Trestní příkaz nelze vydat:

- a) v řízení proti osobě, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena (rozuměj omezena na svéprávnosti),
 - b) jestliže má být rozhodováno o ochranném opatření,
 - c) jestliže má být uložen souhrnný trest nebo společný trest a předchozí trest byl uložen rozsudkem,
 - d) jestliže se jedná řízení ve věci mladistvého.
- Trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku. Účinky spojené s vyhlášením rozsudku nastávají doručením trestního příkazu obviněnému.

⁶⁹ Z odůvodnění musí být patrné, jak se soud vypořádával s obhajobou, proč nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů a jakými právními úvahami se řídil, když posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona v otázce viny a trestu. Při odůvodnění uloženého trestu uvede jakými úvahami byl veden při ukládání trestu, jak posoudil povahu a závažnost trestného činu z hlediska významu konkrétního chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobu provedení činu a jeho následků, okolností, za kterých byl čin spáchán, osoby pachatele, míry jeho zavinění a jeho pohnutky, záměru nebo cíle, jakož i polehčujících a přitěžujících okolností, doby, která uplynula od spáchání trestného činu, případně změny situace a délky trestního řízení, trvalo-li nepřiměřeně dlouhou dobu, při zvážení složitosti věci, postupu orgánů činných v trestním řízení, významu řízení pro pachatele a jeho chování, kterým přispěl k průtahům v řízení; uvede též, jak přihlédl k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele, k jeho dosavadnímu způsobu života, k chování pachatele po činu, zejména k jeho případné snaze nahradit škodu či jiné škodlivé následky činu, a pokud byl označen jako spolupracující obviněný též k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Jestliže byly do rozsudku pojaty další výroky, je třeba je rovněž odůvodnit. Ukládá-li soud nepodmíněný trest, vyloží, jakými úvahami byl veden při tomto rozhodnutí a proč nebylo možno uložit trest přímo nespojený s odnětím svobody.

- Proti trestnímu příkazu lze podat odpor, a to do 8 dnů od jeho doručení.
- Trestní příkaz nemusí obsahovat odůvodnění.
- Trestním příkazem nelze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody.

25.1.3 Usnesení

Usnesením může rozhodnout policejní orgán, státní zástupce i soud. Usnesením lze rozhodnout o různých věcech. Nejdůležitějšími usneseními jsou:

- usnesení o zahájení trestního stíhání
 - usnesení o zastavení trestního stíhání
 - usnesení o přerušení trestního stíhání
 - usnesení o postoupení věci jinému orgánu
- Proti usnesení je přípustná stížnost. Proti usnesení policejního orgánu je přípustná stížnost neomezeně. Proti usnesení státního zástupce je přípustná stížnost pouze tam, kde to zákon výslovně stanoví.

25.1.4 Rozhodnutí svého druhu

Některá rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení mají zvláštní povahu. Rozhodnutí svého druhu vykazují odlišnosti od ostatních forem rozhodnutí. Mezi rozhodnutí svého druhu patří:

- příkaz k domovní prohlídce
- příkaz k zatčení
- podání obžaloby
- rozhodnutí o odnětí věci
- rozhodnutí, kterým se zadržuje, zaměňuje nebo sleduje zásilka

Mezi rozhodnutí svého druhu lze zařadit i ta rozhodnutí, o kterých rozhodují jiné orgány než orgány činné v trestním řízení. Např. Ministerstvo spravedlnosti nebo prezident republiky, využívaje svého práva amnestovat nebo udělovat milost.

25.2 Proces tvorby rozsudku

Předpokladem nabytí právní moci rozsudku je splnění určitých fází:

- hlasování (děje se tak v případě senátních věcí)
- usnesení členů (usnese se na základě výsledků hlasování)
- vyhlášení rozhodnutí (taková povinnost je u rozsudků; u usnesení, jen je-li to možné, např. usnesení o udělení pořádkové pokuty)
- písemné vyhotovení
- doručení (popř. někdy postačí i vyhlášení nebo oznámení)
- uplynutí lhůty k podání opravného prostředku, je-li přípustný.

25.2.1 Hlasování a usnesení

Poradě a hlasování nesmí být kromě soudců a přísedících zúčastnivších se jednání, jež rozsudku bezprostředně předcházelo, a zapisovatele přítomen nikdo jiný. O obsahu rady je nutno zachovat mlčenlivost.

Při hlasování rozhoduje většina hlasů. Nelze-li většiny dosáhnout, připočítávají se hlasy obžalovanému nejméně příznivé k hlasům po nich příznivějším tak dlouho, až se dosáhne většiny. Je-li sporné, které mínění je obžalovanému příznivější, rozhodne se o tom hlasováním.

Každý člen senátu musí hlasovat, i když byl v některé předchozí otázce přehlasován. Při hlasování o trestu se však mohou hlasování zdržet ti, kdo hlasovali pro zproštění obžaloby; jejich hlasy se přičítají k hlasu pro obžalovaného nejpříznivějšímu.

Přísedící hlasují před soudci. Přísedící a soudci mladší hlasují před staršími. Předseda senátu hlasuje naposledy.

25.2.2 Vyhlášení rozsudku

Rozsudek je nutno vždy vyhlásit; vyhlašuje jej předseda senátu. Vyhlašují se úvodní slova "Jménem republiky", plné znění výroku, aspoň podstatná část odůvodnění a poučení o opravném prostředku. Vyhlášení musí být v naprosté shodě s obsahem rozsudku, tak jak byl odhlasován.

Rozsudek se vyhlásí zpravidla hned po skončení jednání, které rozsudku předcházelo; není-li to možné, lze pro vyhlášení rozsudku jednání odročit na dobu nejdéle tří dnů.

25.2.3 Vyhotovení rozsudku

Každý rozsudek je nutno vyhotovit písemně. Vyhotovení rozsudku musí být ve shodě s obsahem rozsudku, tak jak byl vyhlášen.

Jestliže se po vyhlášení rozsudku nebo v soudem stanovené lhůtě po vyhlášení rozsudku státní zástupce a obžalovaný vzdali odvolání a prohlásili, že netrvají na vyhotovení odůvodnění, a obžalovaný zároveň prohlásil, že si nepřeje, aby v jeho prospěch podaly odvolání jiné oprávněné osoby, může soud vyhotovit zjednodušený rozsudek, který neobsahuje odůvodnění. Pokud oprávněné osoby mohou podat odvolání ve prospěch obžalovaného i proti jeho vůli, lze zjednodušený rozsudek vyhotovit pouze v případě, že se vzdají odvolání. Mají-li právo podat odvolání i poškozený nebo zúčastněná osoba a nevzdali-li se tohoto práva, je rovněž třeba odůvodnit ty výroky, proti kterým mohou podat odvolání.

Vyhotovení rozsudku podepíše předseda senátu a ten, kdo je vypracoval. Nemůže-li předseda senátu podepsat vyhotovení rozsudku pro překážku delšího trvání, podepíše je za něho jiný člen senátu; důvod toho se na vyhotovení rozsudku poznamená.

25.2.4 Doručení rozsudku

Rozsudek se v opise doručí obžalovanému, státnímu zástupci, zúčastněné osobě a poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, a to i když byli při vyhlášení rozsudku přítomni. Má-li obžalovaný obhájce nebo zákonného zástupce, doručí se opis rozsudku též jim. Mají-li zúčastněná osoba nebo poškozený zákonného zástupce, doručí se opis rozsudku jen zákonnému zástupci; mají-li zmocněnce, doručí se jen zmocněnci.

25.3 Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí

Právní moc je vlastnost rozhodnutí, která spočívá v jeho závaznosti (materiální právní moc) a nezměnitelnosti (formální právní moc). Právní moc je aspekt právní jistoty, neboť svou vlastností podstatným způsobem zasahuje do práv a povinností dotčených osob (zejména odsouzenému). Pokud rozhodnutí nabylo právní moci, není proti němu přípustný žádný opravný prostředek – tj. odvolání, příkaz nebo stížnost. Právní moci může nabýt pouze výrok rozhodnutí, nikoli jeho odůvodnění. Právní teorie rozděluje právní moc na absolutní a relativní:

- Absolutní právní moc – rozhodnutí se stalo pravomocné vůči všem osobám, které jsou oprávněny podat řádný opravný prostředek.
- Relativní právní moc – rozhodnutí nabylo právní moci vůči určité osobě, avšak u jiných osob zatím nikoli.

Př. Rozsudek byl doručen obžalovanému v pátek 27. dubna 2018, osmý den odvolací lhůty připadl na sobotu 5. května 2018, proto odvolací lhůta končí první pracovní den – tj. v pondělí 7. května 2018. Rozsudek nabyvá právní moci dnem následujícím – tj. v úterý 8. května 2018 (státní svátek tomu není na újmu). Státnímu zástupci byl rozsudek doručen již ve středu 25. dubna 2018, proto konec odvolací lhůty připadl na čtvrtek 3. května 2018 a pro státního zástupce rozsudek nabyl právní moci již v pátek 4. května 2018. Státnímu zástupci tedy rozsudek nabyl právní moci čtyři dny dříve (relativní právní moc). 7. května 2018 nastala absolutní právní moc.

Rozsudek je pravomocný i tehdy, jestliže zákon proti němu odvolání sice připouští, nicméně:

- a) odvolání ve lhůtě podáno nebylo,
- b) oprávněné osoby se odvolání výslovně vzdaly nebo je výslovně vzaly zpět, nebo
- c) podané odvolání bylo zamítnuto (pro opožděnost nebo tím, že bylo podané neoprávněnou osobou).

Oddělená právní moc

Odvolání podané jen poškozeným a odvolání podané jen zúčastněnou osobou nebrání tomu, aby ostatní části rozsudku nabyly právní moci a byly vykonány. Stejně tak odvolání týkající se jen některého z více obžalovaných nebrání tomu, aby rozsudek u ostatních obžalovaných nabyl právní moci a byl vykonán (nicméně se zde uplatní princip benefitium cohaesionis).

Prominutí zmeškání odvolací lhůty

Žádost o navrácení lhůty je jednou z možností jak porušit princip nezměnitelnosti rozhodnutí. Ve výjimečných případech lze žádosti vyhovět (např. dočasná hospitalizace).

Prolomení nezaměnitelnosti

Nezměnitelnost rozhodnutí však není absolutní. Právní moc lze prolomit mimořádnými opravnými prostředky (dovolání, stížnost pro porušení zákona a obnova řízení), rozhodnutím prezidenta republiky (amnestií nebo milostí), uložením souhrnného trestu nebo společného trestu za pokračující TČ.

Vykonatelnost je vlastnost rozhodnutí, která spočívá v jeho vynutitelnosti. Okamžik vykonatelnosti splývá u rozsudků s nabytím právní moci. Stejně tak to platí i pro trestní příkaz. „*Právní moc je nezbytným předpokladem vykonatelnosti.*“⁷⁰ Jiná situace je u usnesení. Usnesení může být vykonatelné, i když ještě nenastala právní moc – jde o usnesení, proti kterým je přípustná stížnost, nicméně zákon vylučuje odkladný účinek (tzv. předběžná vykonatelnost).

⁷⁰ Jelinek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 477.

SEZNAM LITERATURY

A. Teorie práva a ústavní právo

- Filip, J., Svatoň, J., Zimek, J. *Základy státovědy*. 3. vydání. Brno: Masaryková univerzita, 2002
- Filip, J., Svatoň, J.: *Státověda*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011
- Kubů, L., Hungr, P., Osina, P.: *Teorie práva*. Praha: Linde, 2007
- Weyr, F. *Česko-slovenské právo ústavní*. Praha, 1937
- Zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky
- Ústava České republiky (1/1993 Sb.)
- Listina základních práv a svobod (2/1993 Sb.)
- Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny
- Zákon č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu
- Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích
- Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

B. Občanské právo (vč. rodinného, dědického a živnostenského práva)

- Švestka, J., Dvořák, J.: *Občanské právo hmotné I*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009
- Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011
- Schelleová, I a kol.: *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007
- Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 2006
- Schelle, K., Schelleová, I., *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013
- Eliáš, K. a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2013
- Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013
- Štenglová, I., Havel, B., Čileček, F., Kuhn, P., Šuk, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013
- Švarc, Z et al. *Základy obchodního práva*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2003
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích
- Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání

C. Pracovní právo

- Hůrka, P. a kol. *Pracovní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
- Nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě

D. Správní právo (vč. přestupového a katastrálního práva)

- Mates, P. a kol. *Základy správního práva trestního*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010
- Sládeček, V. *Obecné správní právo*. 3. vydání. Praha: ASPI- Wolters Kluwer, 2013
- Horzinková, E., Fiala, Z.: *Správní právo hmotné. Obecná část*. Praha: Leges, 2015
- Kopecký, M. *Právní postavení obcí. Základy obecního práva*. Praha: Codex Bohemia, 1998
- Červený, Z., Šlauf, V., Tauber, M. *Přestupkové právo. Komentář*. Praha: Linde, 2011
- Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich
- Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích
- Zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích
- Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí
- Vyhláška Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 357/2013 Sb., o katastru nemovitostí (tzv. katastrální vyhláška)
- Vyhláška Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 358/2013 Sb., o poskytování údajů z katastru nemovitostí
- Vyhláška Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 359/2013 Sb., o stanovení vzoru formuláře pro podání návrhu na zahájení řízení o povolení vkladu
- Sdělení Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 482/2009 Sb., seznam katastrálních pracovišť katastrálních úřadů
- Zákon č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů

E. Trestní právo

- Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014
- Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013
- Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. vydání. Praha: Leges, 2014
- Kratochvíl, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2012
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 218/2003 Sb., soudnictví ve věcech mládeže
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
- Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii